

EDUCATION SANDBOX

กระบะทราย แห่งการเรียนรู้

อมรวิชัย นาคทรรว

อุทุมพร อินทจักร์ พิศรา เอี่ยมกิจการ สบายใจ

คัมภีร์ วชิรเชื่อนจันทร์ วรุตม์ เว้นบาป

กระบะทรายแห่งการเรียนรู้

ถอดบทเรียนความพยายามกระจายอำนาจการจัดการศึกษาสู่ฐานพื้นที่
ในช่วงสามทศวรรษจากอุดมการณ์ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ 2542
ถึงความพยายามขับเคลื่อนและก้าวต่อไปของพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา
(Education Sandbox)

โดยหน่วยบริหารและจัดการทุนด้านการพัฒนาระดับพื้นที่ (บพท.)

อมรวิชช์ นาครทรรพ

อุทุมพร อินทจักร์ พิชรา เอี่ยมกิจการ สมบายใจ

คัมภีร์ วชิรเพื่อนจันทร์ วรุศม์ เว้นบาป

คำนำ

หนังสือ “กระบะทรายแห่งการเรียนรู้” เล่มนี้เรียบเรียงเพิ่มเติมจากบทเรียนและก้าวต่อไปของพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา” ซึ่งประมวลจากรายงานของทีมประสานงานชุดโครงการ/โครงการวิจัยในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาที่ได้รับทุนจากหน่วยบริหารและจัดการทุนด้านการพัฒนาระดับพื้นที่ (บพท.) ในช่วงปี พ.ศ.2563 - 2567 โดยอธิบายเชื่อมโยงให้ผู้อ่านได้มีความเข้าใจเกี่ยวกับความพยายามในการกระจายอำนาจการจัดการศึกษาสู่ฐานพื้นที่ในช่วงสามทศวรรษจากอุดมการณ์ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ 2542 ถึงความพยายามขับเคลื่อนและก้าวต่อไปของพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา (Education Sandbox) ซึ่งยังเป็นโอกาสทางการศึกษาสำคัญที่ภาคส่วนต่างๆ จะเข้ามามีส่วนร่วมขับเคลื่อนการศึกษาของประเทศในปัจจุบัน

หน่วยบริหารจัดการทุนด้านการพัฒนาพื้นที่ (บพท.) ซึ่งปัจจุบันอยู่ภายใต้สำนักงานเร่งรัดการวิจัยและนวัตกรรมเพื่อเพิ่มความสามารถในการแข่งขันและการพัฒนาพื้นที่ (องค์กรมหาชน) ได้ตระหนักถึงความสำคัญในการส่งเสริมบทบาทของมหาวิทยาลัยในการพัฒนาพื้นที่ร่วมกับภาคีต่างๆ จึงออกแบบโครงการให้ทีมวิจัยของมหาวิทยาลัยต่างๆ เข้าไปสนับสนุนการพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้ในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาในจังหวัดต่างๆ กว่า 20 จังหวัด ด้วยความหวังว่าพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาจะเป็นโอกาสที่พิสูจน์ให้เห็นความพร้อมของภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชน ภาคท้องถิ่น และมหาวิทยาลัยในการร่วมกันดูแลการศึกษาของเด็กในพื้นที่ของตน

หน่วย บพท.หวังว่าบทเรียนและข้อคิดที่ได้จากหนังสือเล่มนี้จะเป็นประโยชน์ต่อการทำความเข้าใจถึงการทำงานและการขับเคลื่อนการศึกษาของภาคส่วนต่างๆ ในจังหวัดน่านร่องพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา ต่อหน่วยนโยบายทางการศึกษา องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคประชาสังคม ตลอดจนนักวิชาการและประชาชนที่สนใจ

ผมขอขอบคุณ ดร.อมรวิชัย นาครทรรพและคณะ รวมถึงนักวิจัยจากมหาวิทยาลัยต่างๆ และภาคีเครือข่ายที่ได้ร่วมกันขับเคลื่อนงานภายใต้พรบ.พื้นที่นวัตกรรมฯ หวังเป็นอย่างยิ่งว่าหนังสือ “กระบะทรายแห่งการเรียนรู้” นี้จะเป็นบันทึกอีกก้าวหนึ่งที่ช่วยให้เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับพลวัตทางการศึกษาของประเทศเรา ผ่านบทเรียนจากการวิจัยและปฏิบัติการของสถานศึกษาที่เข้าร่วมโครงการ อันจะนำไปสู่การขับเคลื่อนกระจายอำนาจทางการศึกษา และร่วมสร้างคำตอบใหม่ให้แก่วิธีการจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาพื้นที่ต่อไป

ดร.บุญเยี่ยม เหลาสะอาด
ผู้อำนวยการฝ่ายวิจัยและนวัตกรรมเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งและยกระดับขีดความสามารถ
ในการจัดการภาครัฐและท้องถิ่น และรักษาการผู้อำนวยการฝ่ายวิจัยและนวัตกรรม
เพื่อการพัฒนาเมืองน่าอยู่และการกระจายศูนย์กลางความเจริญ
หน่วยบริหารจัดการทุนด้านการพัฒนาพื้นที่ (บพท.)

คำชี้แจงของผู้เรียบเรียง

ความพยายามกระจายอำนาจในการจัดการศึกษาให้ไปอยู่ในความดูแลของประชาชนในแต่ละพื้นที่ แต่ละชุมชนท้องถิ่นนั้น เริ่มขึ้นมานานมากแล้วตั้งแต่ครั้งล้นเกล้าฯ รัชกาลที่ 5 ทรงให้กระทรวงมหาดไทยร่วมกับกระทรวงธรรมการจัดตั้งโรงเรียนขึ้นในระดับท้องถิ่นเมื่อปี 2451 โดยประชาชนในท้องถิ่นนั้นร่วมกันออกทุนทรัพย์และเสียภาษีที่เรียกว่า “เงินศึกษาพลี” เพื่อมาจ้างครูและใช้จ่ายในการบริหารจัดการโรงเรียนเอง ทว่าความขาดแคลนงบประมาณของท้องถิ่นบวกกับการเมืองแบบรวมศูนย์อำนาจทำให้การศึกษาประชาชนล่นไปแบบลุ่มๆ ดอนๆ โดยตลอด จนถึงปี 2523 ก็สิ้นสุดลงพร้อมกับพระราชบัญญัติโอนกิจการโรงเรียนประชาชนทั้งหมดไปสังกัดหน่วยงานกลางคือสำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติ (สปช.) ที่วิวัฒน์มาเป็นสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในปัจจุบัน

เมื่อปี 2517 ในรายงาน “การศึกษาเพื่อชีวิตและสังคม” หรือรายงานของคณะกรรมการวางแผนพื้นฐานเพื่อการปฏิรูปการศึกษาในรัฐบาล ฯพณฯ สัญญา ธรรมศักดิ์ ที่ตั้งขึ้นหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 ที่หวังให้เป็นยุคที่ “เมื่อท้องฟ้าสีทองผ่องอำไพ ประชาชนย่อมเป็นใหญ่ในแผ่นดิน” ตามบทกวีของ วิสา ศัญทัพ นั้น เขียนหลักการปฏิรูปเป็นข้อแรกก่อนข้ออื่นใดคือ “การจัดระบบบริหารการศึกษาไทยจะต้องกระจายอำนาจในการบริหารไปให้ท้องถิ่นให้มากที่สุด ท้องถิ่นในที่นี้หมายถึงองค์กรที่เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามาเกี่ยวข้องรับผิดชอบและควบคุมดูแลอย่างแท้จริง” พร้อมกับวางแผนเวลารายปีอย่างละเอียดทุกขั้นตอนไปสู่โครงสร้างใหม่ของการจัดการศึกษาภายใน 8 ปี (พ.ศ.2517-2525) แต่แล้วความผันผวนทางการเมืองและอุดมการณ์การเมืองที่ถอยกลับสู่การรวมศูนย์อำนาจเพื่อเอกภาพและความมั่นคงทำให้แผนปฏิรูปใหญ่นี้พับไปอีกเช่นกัน

ในหนังสือ “ความฝันของแผ่นดิน” อันเป็นการเรียบเรียงจากรายงานของ “คณะศึกษาการศึกษาไทยในยุคโลกาภิวัตน์” สนับสนุนโดย บมจ.ธนาคารกรุงไทย เมื่อปี 2539 ได้ผลักดันเรื่องการกระจายอำนาจทางการศึกษาอีกครั้ง พร้อมกับเสนอให้ “มีโครงการนำร่องเป็นต้นแบบการกระจายอำนาจบริหารการศึกษาลงไปสู่ระดับจังหวัด” และกลายมาเป็นสาระบัญญัติส่วนหนึ่งของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ 2542 ในเวลาต่อมา

การกระจายอำนาจทางการศึกษาไปสู่ฐานพื้นที่และท้องถิ่นยังคงดำเนินต่อมา ด้วยความพยายามผลักดันของหลายหน่วยงาน ตั้งแต่สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) กับงาน “การศึกษาเชิงพื้นที่” (Area-Based Education) สำนักงานส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้และคุณภาพเยาวชน (สสค.) กับงาน “จังหวัดปฏิรูปการเรียนรู้” ในทศวรรษ 2550 รวมถึงการผลักดันโดยสภาปฏิรูปแห่งชาติ (สปช.) และคณะกรรมการอิสระเพื่อการปฏิรูปการศึกษา (กอปศ.) จนได้ให้กำเนิด “พื้นที่นวัตกรรมการศึกษา” อันเป็นจุดรวมแสงของหนังสือเล่มนี้

ประวัติศาสตร์ที่ลุ่มๆ ดอนๆ กวาร์ร้อยปีของความพยายามกระจายอำนาจทางการศึกษาที่ผ่านมา ย่อมสะท้อนให้เห็นว่าเรื่องของ “อำนาจ” นั้นไม่ใช่เรื่องที่จะ “ย้ายฐาน” กันได้ง่ายนัก ที่แน่นอนก็คือลำพังการทำงานเชิงวิชาการเพื่อสร้างอุดมการณ์ร่วมและหลักการนำทางการปฏิรูปนั้นไม่มีพลังเพียงพอที่จะรื้อโครงสร้างอำนาจที่เป็นอยู่ได้ แต่ต้องอาศัยการทำงานภาคปฏิบัติกับ “ระบบและกลไก” การจัดการศึกษาระดับต่างๆ ควบคู่ไปด้วย เพื่อพิสูจน์ให้เห็นความสามารถของประชาชนในการดูแลการศึกษาในพื้นที่ของตน และสร้างความชอบธรรมใหม่ในการจัดความสัมพันธ์ของหน่วยงานกลางกับกลไกการจัดการศึกษาระดับพื้นที่จาก “สั่งการ” เป็น “อำนวยการ”

พื้นที่นวัตกรรมการศึกษา และงานวิจัยโดยการสนับสนุนของ บพท.หรือหน่วยบริหารและจัดการทุนด้านการพัฒนาระดับพื้นที่ ที่เข้าไปพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้ในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษากว่า 20 จังหวัดทั่วประเทศ ถูกออกแบบมาเพื่อการนี้ นั่นคือการเข้าไปทำงานวิจัยและพัฒนาทั้งนวัตกรรมการเรียนรู้ และนวัตกรรมเชิงระบบและกลไก ด้วยความหวังว่าพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาจะเป็นโอกาสใหม่ที่พิสูจน์ให้เห็นความพร้อมของภาคประชาชน ชุมชน และท้องถิ่นในการรับเอาการศึกษาของลูกหลานของเขาไปดูแลเอง

หนังสือเล่มนี้เป็นการเล่าประวัติและพัฒนาการของการกระจายอำนาจ ทั้งจากมุมวิชาการและจากภาคปฏิบัติการ โดยหน่วยงานต่างๆ มาจนถึงความพยายามล่าสุดคือการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการศึกษานี้ที่เริ่มดำเนินการมาตั้งแต่ปี 2563 โดยหวังว่าบทเรียนจากความพยายามที่ผ่านมา โดยเฉพาะกับการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา ผ่านงานวิจัยของบพท.มากกว่า 5 ปีจะเป็นเครื่องพิสูจน์ และเป็นเครื่องมือเชิงนโยบายในการทำให้เรื่องการกระจายอำนาจทางการศึกษาไปสู่ฐานพื้นที่เป็นจริงมากขึ้น ในยุคแห่งข้อมูลข่าวสารและ AI ที่ช่วยเสริมพลังอำนาจให้ภาคประชาชน ชุมชน และท้องถิ่น มีขีดความสามารถในการเข้าถึง

ข้อมูลเพื่อการวางแผน ติดตาม สนับสนุน และตรวจสอบการจัดการศึกษาในพื้นที่ของตน ได้
อย่างมีประสิทธิภาพขึ้นอย่างมากมาย

คณะผู้เรียบเรียงหวังเป็นอย่างยิ่งว่า หนังสือเล่มนี้จะเป็นทั้งการประมวลความทรงจำ
ของความพยายามกระจายอำนาจทางการศึกษา พร้อมกับการสร้างความทรงจำใหม่ของ
ความสำเร็จ ตลอดจนบทเรียนของการกระจายอำนาจผ่านพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาที่ดำเนิน
อยู่ในปัจจุบัน ตลอดจนชี้ถึงก้าวต่อไปที่ควรเดินเพื่อไปสู่ความสำเร็จของการทำให้อำนาจการ
จัดการศึกษาของไทยเป็นอำนาจอธิปไตยของประชาชนอย่างแท้จริง

คณะผู้เรียบเรียง

สารบัญ

คำนำ

คำชี้แจงของผู้เรียบเรียง

บทที่ 1	กว่าจะมาเป็น Education Sandbox	1
●	ความเป็นมาของพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา	1
●	โครงการวิจัยในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาโดยการสนับสนุนของ บพท.	9
●	เกี่ยวกับหนังสือเล่มนี้	14
บทที่ 2	จากทฤษฎีผู้กระทำการถึงพื้นที่ปฏิบัติการของการกระจายอำนาจทางการศึกษา	17
●	แนวคิดทางสังคมวิทยาที่สนับสนุนการกระจายอำนาจทางการศึกษา	18
●	ความคิดของสำนัก Neo-Marxism และ กลุ่มทฤษฎีวิพากษ์ เรื่องความขัดแย้งในสังคมยุคใหม่	18
●	ความคิดของกลุ่ม Post-Structuralism เรื่องโครงสร้างและผู้กระทำการ (Agency)	21
●	ความคิดของกลุ่ม Postmodernism เรื่องพลังปัจเจกและสังคมไร้กรอบ	24
●	ทฤษฎีความเร่งทางสังคมกับการค้นหาพลวัตแห่งความเสถียร (Dynamic Stabilization)	26
●	แนวคิดของการกระจายอำนาจทางการศึกษาสู่ฐานพื้นที่	27
●	แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับการกระจายอำนาจ	28
●	แนวคิดเรื่องการรวมศูนย์อำนาจ	30
●	แนวคิดเรื่องการกระจายอำนาจและลักษณะของการกระจายอำนาจ	32
●	แนวคิดเรื่องการจัดการศึกษาบนฐานพื้นที่ (Area-Based Education)	35
●	บทเรียนการกระจายอำนาจทางการศึกษาสู่ฐานพื้นที่ในต่างประเทศ	37
●	กรณีศึกษาการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่ในบางประเทศ	38
●	การจัดการศึกษาเชิงพื้นที่ในมิติของการตอบสนองการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ	41
●	การจัดการศึกษาเชิงพื้นที่ในมิติของการตอบสนองความต้องการ ทางสังคมวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม	44

สารบัญ (ต่อ)

● ความพยายามกระจายอำนาจทางการศึกษาสู่ฐานพื้นที่ในประเทศไทย	51
● บทบัญญัติของกฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้องที่เอื้อต่อการกระจายอำนาจทางการศึกษา	55
● หลักการและแนวคิดของ ศาสตราจารย์เกียรติคุณ นายแพทย์ ประเวศ วะสี	57
● การริเริ่มและบทเรียนจากโครงการ Area-Based Education โดย สกว. และ สสค.	58
● ข้อเสนอของ สสค.เกี่ยวกับโครงการจังหวัดปฏิรูปการเรียนรู้	66
● การริเริ่มงานสมัชชาการศึกษาและการทำแผนการศึกษาจังหวัดของกระทรวงศึกษาธิการ	73
● ข้อเสนอจากการทบทวนงานวิชาการและบทเรียนของการกระจายอำนาจทางการศึกษาที่ผ่านมา	75
บทที่ 3 Research & Movement กับ ลักษณะ ของงานวิจัยในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา	77
● โจทย์คู่ขนาน : นวัตกรรมการเรียนรู้และนวัตกรรมเชิงระบบ	78
● ความสำคัญของบทบาทมหาวิทยาลัย	78
● การสร้างผู้จัดการพื้นที่	80
● Situation & Stakeholder Analysis	82
● การสร้างเป้าหมายร่วม	85
● Active Learning	90
● การพัฒนาสมรรถนะครู	93
● เครื่องมือวัดและประเมินผลลัพธ์	96
● ทีมประสานงาน	97
● การสื่อสารเชิงยุทธศาสตร์	104
● Social Return of Investment (SROI)	110
● บทเรียนและข้อเสนอต่อกรรมการนโยบายฯ	118

สารบัญ (ต่อ)

บทที่ 4 ผลลัพธ์และผลกระทบจากงานวิจัยในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา	123
● ผลการขับเคลื่อน นวัตกรรม การเรียนรู้และนวัตกรรม เชิงระบบและกลไก	123
● กรณีศึกษาและข้อเสนอแนะจากทีมจังหวัด	132
● ผลลัพธ์และผลกระทบจากงานวิจัยในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา	194
บทที่ 5 บทเรียน และก้าวต่อไปของ Education Sandbox	197
● บทเรียนสำคัญ	197
● ปัจจัยความสำเร็จ	203
● บทเรียนเชิงระบบและกลไก	206
● ข้อเสนอต่อกรรมการนโยบายฯ	213
● บทส่งท้าย	218
บรรณานุกรม	222
ภาคผนวก	225
● พระราชบัญญัติ กฎกระทรวง คำสั่ง และประกาศที่เกี่ยวข้อง	225

1

กว่าจะเป็น

EDUCATION SANDBOX

ความเป็นมาของพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา

การจัดการศึกษาที่ผ่านมาของเราถูกวิพากษ์วิจารณ์มาตลอดถึงความล้มเหลวทั้งในแง่ความเหลื่อมล้ำในโอกาสการศึกษาและคุณภาพการศึกษา ข้อมูลการทดสอบต่างๆ ทั้งที่หน่วยงานเราจัดทดสอบเองและทั้งที่เป็นการทดสอบระหว่างประเทศ ต่างก็ยืนยันความล้มเหลวในทั้งสองมิตินี้มาตลอด โดยเฉพาะคะแนนจากผลการทดสอบความรู้ของนักเรียนชั้น ม.3 ในระดับนานาชาติหรือ PISA (Program for International Student Assessment) ก็ยืนยันทั้งระดับคะแนนเฉลี่ยของประเทศที่ต่ำทั้งสามวิชาคือ การอ่าน คณิตศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ และยังชี้ทั้งช่องว่างความแตกต่างระหว่างกลุ่มโรงเรียนในกรุงเทพและเมืองใหญ่กับโรงเรียนในชนบท

ปัญหาสะสมเหล่านี้เกิดขึ้นมายาวนานโดยไม่มีทางออกได้อย่างไร ปัจจัยด้านงบประมาณการศึกษาเราก็ไม่ได้ขาดแคลน โดยข้อเท็จจริงเราจัดสรรงบประมาณการศึกษาถึงปีละกว่าห้าแสนล้านบาท และถือเป็นประเทศที่ลงทุนทางการศึกษาเป็นสัดส่วนต่องบประมาณประจำปีสูงที่สุดประเทศหนึ่งในโลก ปัจจัยกำลังคนคือครูและ

บุคลากรทางการศึกษาแต่เหตุใดจึงยังแก้ปัญหาเหล่านี้ไม่ได้ สิ่งเหล่านี้เกิดขึ้นเพราะเราแก้ปัญหาไม่ได้จริงๆ หรือเราแก้ปัญหาผิดวิธีมาตลอด ด้วยการฝากการแก้ปัญหาทั้งปวงไว้กับระบบบริหารจัดการแบบรวมศูนย์อำนาจไว้ที่ส่วนกลางมาช้านาน

ในมุมมองในเชิงสังคมวิทยาการพัฒนาโดยเฉพาะในกลุ่มสำนักคิดหลังสมัยใหม่นิยม (Postmodernism) และสำนักหลังโครงสร้างนิยม (Poststructuralism) ก็จะเห็นถึงกระบวนการทัศน์และวิธีคิดใหม่ๆ ที่สวนกับกระแสการจัดการศึกษาแบบเดิม ไม่ว่าจะเป็นแนวคิดเกี่ยวกับความหลากหลายไม่มีรูปแบบเดียว (Plurality) และลักษณะเชิงสัมพัทธ์ของคน ชุมชน และสังคมที่แปรผันไปตามบริบทที่ต่างกัน (Relativity) โดยเฉพาะแนวคิดในการมอง “พื้นที่” เช่น เมืองใหญ่ และสถาบันทางสังคมในพื้นที่นั้นในฐานะสิ่งมีชีวิต ในฐานะประดิษฐกรรมทางสังคม และในฐานะผู้กระทำการทางสังคม (Agency) อันเป็นแนวคิดของกลุ่มหลังสมัยใหม่นิยม (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2545) หรือแนวคิดเกี่ยวกับพลังของปัจเจกบุคคลและชุมชนในโลกยุคสังคมข่าวสารปัจจุบันที่ปัจเจกชนและชุมชนสามารถมีพลังอำนาจในการสร้างการเปลี่ยนแปลงด้วยตนเองได้มากขึ้น อันเป็นแนวคิดของกลุ่มหลังโครงสร้างนิยม เป็นต้น ซึ่งแนวคิดทางสังคมวิทยาในยุคหลังเหล่านี้ ล้วนเป็นปฏิปักษ์กับโครงสร้างการจัดการศึกษาแบบเดิมที่เน้นการรวมศูนย์อำนาจและ “ความเหมือนมากกว่าความต่าง” และในขณะเดียวกันก็สนับสนุนแนวคิดเรื่องความหลากหลายของการจัดการศึกษาตามบริบทและความต้องการของพื้นที่ที่ต่างกัน

แนวคิดเกี่ยวกับเรื่องการพัฒนาการศึกษาโดยเอาพื้นที่เป็นตัวตั้งมาใช้ หรือที่เรียกว่าเพื่อการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่นั้น เป็นแนวคิดที่เริ่มมีการนำเสนอโดยนักวิชาการหลายท่าน อาทิ ศาสตราจารย์เกียรติคุณ นายแพทย์ประเวศ วะสี (2554) ที่ได้ยกแนวคิดเรื่อง “เทศาภิวัฒน์” หรือการปฏิรูปการบริหารประเทศจากการเอาระทรวงทบวงกรมส่วนกลางเป็นตัวตั้ง มาเป็นการเอาพื้นที่เป็นตัวตั้ง ซึ่งระบบการบริหารงานพัฒนาของประเทศในด้านต่างๆ ที่ใช้การรวมศูนย์อยู่ที่ส่วนกลางนี้ ทำให้เกิดการพัฒนาแยกส่วนไปตามกรมกองที่รวมศูนย์อำนาจ และขาดกลไกกระตุ้นส่งเสริมให้ประชาชน องค์กร และสถาบันต่างๆ ในระดับพื้นที่เข้ามามีส่วนร่วมในงานพัฒนาต่างๆ ดังกล่าวที่ล้วนมีผลต่อคุณภาพชีวิตและความมั่นคงของประชาชนในพื้นที่นั้นๆ เอง

ในส่วนของระบบการจัดการศึกษาก็เช่นกัน การจัดการศึกษาที่ผ่านมาจึงถูกจำกัดกรอบหลักสูตรการสอน การวัดผลตลอดจนสื่อและตำราเรียนโดยหน่วยงานกลางเป็นส่วนใหญ่ จึงไม่สอดคล้องและไม่สามารถตอบโจทย์การใช้ชีวิตและการมีงานทำตามบริบทเศรษฐกิจและภูมิสังคมของแต่ละพื้นที่ได้มากเท่าที่ควร ทั้งที่จริงแล้ว ทิศทางการ

ปฏิรูปการศึกษาของประเทศที่มุ่งตอบสนองความต้องการของคนทุกช่วงวัยทั้งในเรื่องวิชาการ การประกอบอาชีพและคุณภาพชีวิตย่อมต้องอาศัยการระดมความร่วมมือจากทุกภาคส่วนในสังคมมาร่วมกันกำหนดเป้าหมาย วางแผนและบริหารจัดการให้บรรลุผลโดยเอาประโยชน์ต่อเด็กเยาวชนและประชาชนในพื้นที่เป็นตัวตั้ง และไม่ถูกจำกัดการเรียนรู้อยู่แค่ในระบบโรงเรียน แต่หมายรวมถึงการเรียนรู้ทางเลือกทุกรูปแบบตามศักยภาพขององค์กรภาคีในแต่ละพื้นที่ในการระดมทรัพยากรเพื่อการเรียนรู้รอบด้านทั้งจากบุคคลและองค์กรต่างๆ มาบริหารจัดการร่วมกัน จึงจะเป็นแนวทางใหม่ของการจัดการศึกษาที่มีคุณค่าและความหมายต่อผู้เรียนอย่างแท้จริง

“

ศาสตราจารย์เกียรติคุณ
นายแพทย์ประเวศ วะสี นักคิดคน
สำคัญผู้เริ่มต้นกระแส “เทศาภิวัตน์”
ที่มอง “พื้นที่” เป็นกลไกสำคัญในการ
แก้ปัญหาของประเทศ พร้อมทั้งการจุด
ประกายการเริ่มต้นของกระบวนการทัศน์
การศึกษาเพื่อความเข้มแข็งของชุมชน
ในช่วงกลางทศวรรษ 2530

ความพยายามที่จะคลายตัวโครงสร้างการจัดการศึกษาจากการรวมศูนย์อำนาจที่ส่วนกลางมาสู่การบริหารจัดการเชิงพื้นที่ (Area-based Education) ได้มีผลผลิตต้นมาอย่างต่อเนื่อง นับตั้งแต่ช่วงของการเกิดวาทกรรม “ชุมชนเข้มแข็ง” ที่ก่อตัวขึ้นในทศวรรษ 2530 ภายใต้กระแส “เปลี่ยนสนามรบเป็นสนามการค้า” และความทะยานอยากที่จะเป็น “เสือตัวที่ห้าแห่งเอเชีย” ภายใต้การนำของรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ที่เห็นโอกาสจากการเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็วในช่วงต้นทศวรรษ กลุ่มนักวิชาการได้เริ่มเตือนถึงสัญญาณการ “เสียศูนย์” ของประเทศทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม

และสิ่งแวดล้อม งานวิชาการหลายชิ้นในช่วงนั้นก็ได้ส่งสัญญาณแบบเดียวกันด้วยวาทกรรมชั่วคราวซ้ำ เช่น “รวบรัดจุกจิกจนกระจาย” “ความเจ็บป่วยทางสังคม” “ปฏิรูปทางวัฒนธรรม” (ความฝันของแผ่นดิน, 2538) และร่วมกันเสนอทางออกไปในทิศเดียวกันเพื่อการอยู่รอดของสังคมไทย นั่นคือการสร้างความเข้มแข็งทางความคิดและภูมิปัญญาจากฐานรากของสังคมคือชุมชนท้องถิ่น โดยมีงานชิ้นสำคัญ อาทิ งานของคณะศึกษาโครงการ “การศึกษาไทยในยุคโลกาภิวัตน์” โดยการสนับสนุน ของ บมจ.ธนาคารกสิกรไทย ที่จุดประกายการปฏิรูปการศึกษาผ่านหนังสือ “ความฝันของแผ่นดิน” ของโครงการที่มีการเสนอให้มีโครงการนำร่องเป็นต้นแบบการกระจายอำนาจบริหารการศึกษาลงไปสู่ระดับจังหวัด

“

ศาสตราจารย์ นายแพทย์วิจารณ์ พานิช นักคิดคนสำคัญอีกท่านหนึ่ง ผู้อำนวยการคนแรกของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ที่ก่อตั้งขึ้นในปี 2535 โดยมีฝ่ายสนับสนุนการวิจัยเพื่อชุมชน และต่อมาในปี 2539 ได้เริ่มชุดโครงการวิจัย “การศึกษาเพื่อชุมชน” ขึ้นเป็นครั้งแรก

“

ศาสตราจารย์ ดร.ลีปพนธ์
เกตุทัต ประธานคณะศึกษาโครงการ
“การศึกษาไทยในยุคโลกาภิวัตน์” โดย
การสนับสนุน ของ บมจ.ธนาคารกสิกรไทย
โครงการที่จัดประกายการปฏิรูปการศึกษา
ในหนังสือ “ความฝันของแผ่นดิน” ของ
โครงการ ที่มีการเสนอให้มีโครงการนำร่อง
เป็นต้นแบบการกระจายอำนาจบริหาร
การศึกษาลงไปสู่ระดับจังหวัด

การทำงานของคณะศึกษาชุดนี้ในช่วงปี 2537-2538 ซึ่งมีนักคิดคนสำคัญ
ร่วมอีกหลายท่าน อาทิ ศาสตราจารย์ ดร.วิจิตร ศรีสอ้าน ศาสตราจารย์ นายแพทย์เกษม
วัฒนชัย ศาสตราจารย์ ดร.เจตนา นาควัชระ เป็นต้น ยังเป็นพื้นหลังที่สำคัญในการจัดทำ
พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ 2542 ในเวลาต่อมา ที่มีเรื่องการกระจายอำนาจทาง
การศึกษาเป็นสาระบัญญัติสำคัญ

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)¹ ที่เพิ่งตั้งขึ้นในช่วงกลางทศวรรษนั้น
ได้เริ่มให้ทุนสนับสนุนการวิจัยภายใต้ชุดโครงการ “การศึกษาชุมชน” ในปี 2539 เพื่อเปิด
ทางในการใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือเสริมสร้างความเข้มแข็งระดับพื้นที่ ถือเป็นการ
พยายามแรกๆ ที่จะคลายตัวระบบการศึกษาให้มีความยืดหยุ่นรองรับโจทย์ปัญหาและ
ความต้องการหลายๆ แบบในระดับพื้นที่ได้แก่ชุมชนและท้องถิ่น และต่อมาในปี 2542
เมื่อมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ 2542 ก็ระบุเจตนารมณ์ที่มุ่งให้
“มีการกระจายอำนาจไปสู่เขตพื้นที่การศึกษา สถานศึกษา และองค์กรปกครองส่วน
ท้องถิ่น” เพื่อเปิดโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่นตลอดจนกลไกต่างๆ ในระดับพื้นที่มีโอกาสจัด
การศึกษาในแบบที่สามารถตอบสนองความต้องการของตนเองได้มากขึ้น

¹ ปัจจุบัน คือ สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.)

ต่อมาในปี 2549 สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ร่วมกับสำนักงานส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้และคุณภาพเยาวชน (สสค.)² ได้เริ่มโครงการการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่ (Area-Based Education) โดยมีพื้นที่นำร่อง 14 จังหวัด ในช่วงเวลากว่าห้าปีของการดำเนินโครงการดังกล่าวจนถึงราวปี 2555 ได้ก่อให้เกิดการพัฒนาหลักการมีส่วนร่วมจากภาคส่วนต่างๆ ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคท้องถิ่น ภาคประชาสังคม และภาควิชาการในระดับพื้นที่เพื่อขับเคลื่อนประเด็นทางการศึกษาที่เป็นปัญหาสำคัญของพื้นที่ร่วมกัน โดยมีกลไกขับเคลื่อนระดับจังหวัดที่น่าสนใจ อาทิ ภาควิชาการศึกษาศาสตร์จังหวัดเชียงใหม่ สมัชชาการศึกษาจังหวัดสุรินทร์ สมาคมการศึกษาจังหวัดภูเก็ต เครือข่ายการปฏิรูปการศึกษาจังหวัดตราด เป็นต้น การริเริ่มของ สกว.และ สสค.ดังกล่าวได้มีส่วนสำคัญในการผลักดันแนวคิดเรื่องการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่ให้กว้างขวางออกไป ในช่วงปี 2557-2558 สภาปฏิรูปแห่งชาติ (สปช.) โดยคณะกรรมการวิชาการเพื่อการปฏิรูปการศึกษาและการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ยังได้นำแนวคิดนี้ไปกำหนดเป็นยุทธศาสตร์หลักของการปฏิรูปการศึกษาที่เสนอต่อคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ในขณะนั้น ซึ่งต่อมารัฐบาล คสช. โดยพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา หัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติยังได้มีคำสั่งที่ 10/2559 11/2559 และ 19/2560 ปฏิรูปโครงสร้างการบริหารการศึกษาในภูมิภาคโดยจัดโครงสร้างใหม่ให้มีคณะกรรมการศึกษาธิการจังหวัด (กศจ.) ภายใต้หลักการแนวคิดเดียวกันอีกด้วย

“

นายแพทย์สุภกร บัวสาย ผู้จัดการสำนักงานส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้และคุณภาพเยาวชน (สสค.) ร่วมกับสกว. ได้ริเริ่มโครงการการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่ (Area-Based Education) และ “โครงการจังหวัดปฏิรูปการเรียนรู้” ในช่วงปี 2549-2550 โดยมีจังหวัดเข้าร่วมถึง 14 จังหวัด

² ปัจจุบัน คือ กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.)

“

นายพารณ อิศรเสนา ณ
อยุธยา ประธานคณะกรรมการเพื่อการ
การปฏิรูปการศึกษาและการพัฒนา
ทรัพยากรมนุษย์ สถาปนาปฏิรูปแห่งชาติ
(สปช.) ผู้ที่ผลักดันเรื่องการจัด
การศึกษาเชิงพื้นที่ให้เป็นยุทธศาสตร์
หลักของการปฏิรูปการศึกษา เสนอต่อ
คณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.)
ในช่วงปี 2557-2558 อันมีส่วนสำคัญที่
นำมาสู่การปฏิรูปโครงสร้างการบริหาร
การศึกษาในภูมิภาคโดยจัดให้มี
คณะกรรมการการศึกษาธิการจังหวัด
(กศจ.) ขึ้นในทุกจังหวัดในปี 2559

ต่อมาคณะกรรมการอิสระเพื่อการปฏิรูปการศึกษา (กอปศ.) อันเป็นกลไกที่
เกิดขึ้นตามข้อเสนอของ สปช.ร่วมกับเครือข่ายภาคการศึกษาไทยหรือ TEP Network
(Thailand Education Partnership) ได้สานต่อแนวคิดนี้ด้วยการริเริ่มโครงการพื้นที่
นวัตกรรมทางการศึกษาหรือ Education Sandbox ขึ้นในปี 2560 ในพื้นที่นำร่องสาม
จังหวัดคือ ศรีสะเกษ ระยอง สตูล และต่อมาได้ขยายไปอีกห้าจังหวัดคือ เชียงใหม่
กาญจนบุรี และสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยต่อมารัฐบาลพลเอกประยุทธ์ จันทร์
โอชา นายกรัฐมนตรี ยังได้ออกพระราชบัญญัติพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา พ.ศ.2562 มา
รองรับการทำงานในพื้นที่นวัตกรรมที่มุ่งถึงการสร้างนวัตกรรมเพื่อแก้ปัญหาสำคัญ
ทางการศึกษาทั้งในมิติคุณภาพ ความเสมอภาค การบริหารจัดการ และการมีส่วนร่วม
ของภาคส่วนต่างๆ โดยสามารถยกเว้นหรือปลดล็อกกฎระเบียบที่เป็นอุปสรรคได้

“

ศาสตราจารย์กิตติคุณ นายแพทย์
จรัส สุวรรณเวลา ประธานคณะกรรมการ
อิสระเพื่อการปฏิรูปการศึกษา (กอปศ.)
ผู้นำข้อเสนอสห.เรื่องการจัดการศึกษาเชิง
พื้นที่มาริเริ่มโครงการพื้นที่นวัตกรรม
การศึกษาในปี 2560 ซึ่งต่อมาได้มีการตรา
พระราชบัญญัติพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา

“

พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา
หัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ และ
นายกรัฐมนตรี ผู้ลงนามคำสั่งคสช.ที่
19/2560 เปิดทางให้มีการปฏิรูปโครงสร้าง
การบริหารการศึกษาในภูมิภาค รวมถึงการตั้ง
คณะกรรมการการศึกษาจังหวัดหรือคจ.
และต่อมาได้ต่อยอดเป็นพระราชบัญญัติพื้นที่
นวัตกรรมการศึกษาในปี 2562 จากจุดเริ่มต้น
ที่มีการนำร่องเพียง 3 จังหวัด ปัจจุบันมี
จังหวัดสมัครเข้าร่วมถึง 20 จังหวัด

โครงการวิจัยในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาโดยการสนับสนุนของ บพท.

โครงการ Education Sandbox จึงได้เริ่มดำเนินการมาตั้งแต่ปี 2562 ตามบริบทของแต่ละจังหวัด โดยในส่วนของ การสนับสนุนการวิจัยในพื้นที่ต่างๆ อยู่ในความดูแลของหน่วยบริหารและจัดการทุนด้านการพัฒนาระดับพื้นที่ (บพท.) ภายใต้โครงสร้างกระทรวงอุดมศึกษาฯ ที่เริ่มมีการจัดสรรทุนวิจัยปีละ 10-15 โครงการให้แก่พื้นที่ต่างๆ ตั้งแต่ปี 2563 เป็นต้นมา ทั้งนี้ **จุดเน้นของงานวิจัยในพื้นที่นวัตกรรมทางการศึกษาที่ได้รับการสนับสนุนจากบพท.อยู่ที่การพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้ที่สามารถแก้ปัญหาการศึกษาที่สำคัญของพื้นที่ ควบคู่กับการพัฒนานวัตกรรมเชิงระบบและกลไกเพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาการศึกษาของพื้นที่ได้อย่างต่อเนื่อง** ในส่วนของนวัตกรรมการเรียนรู้เน้นครอบคลุมการแก้ปัญหาการศึกษาของพื้นที่ได้อย่างหลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นนวัตกรรมเพื่อแก้ปัญหาผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน ปัญหาคุณภาพครู ปัญหาความเหลื่อมล้ำ ปัญหาโรงเรียนขนาดเล็กหรือโรงเรียนชายขอบ เป็นต้น และในส่วนนวัตกรรมเชิงระบบและกลไกนั้นเป็นอีกจุดเน้นของบพท.ที่มีความสำคัญทัดเทียมกัน โดยมุ่งพัฒนาและขับเคลื่อนให้เกิดกลไกใหม่ในการบริหารจัดการการศึกษาที่มีประสิทธิภาพบนฐานการมีส่วนร่วมของภาคีสำคัญทุกภาคส่วนในพื้นที่ ทั้งภาครัฐ เอกชน ท้องถิ่น ประชาสังคม สถานศึกษา รวมทั้งมหาวิทยาลัยที่พึงมีบทบาทสำคัญในการเป็นหลักทางวิชาการและการประสานเพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาการศึกษาของพื้นที่จังหวัดต่างๆ ต่อไปในระยะยาว

ในปี 2563 บพท.ได้เริ่มให้ทุนสนับสนุนการวิจัยเข้าไปยังพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาจังหวัดต่างๆ ทั้งนี้ จากโครงการวิจัยที่ได้รับทุนของ บพท.ในปีพ.ศ. 2563-2564 ทั้งสิ้น 22 โครงการ เป็นโครงการวิจัยในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาถึง 16 โครงการในพื้นที่ 12 จังหวัด พร้อมทั้งมีการติดตามหนุนเสริมการดำเนินงานของแต่ละโครงการให้บรรลุวัตถุประสงค์ การถอดบทเรียนเพื่อการขยายผลไปสู่พื้นที่อื่นๆ การพัฒนาข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่อคณะกรรมการนโยบายพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาที่มีรองนายกรัฐมนตรีเป็นประธาน และการวางกรอบหรือโจทย์การวิจัยในการจัดสรรทุนวิจัยของ บพท.ในปีต่อไป ผลที่เกิดขึ้นจากงานวิจัยและขับเคลื่อนในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาทำให้เกิดแรงกระตุ้นต่อกลไกต่างๆ ในพื้นที่ ได้แก่ คณะกรรมการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาธิการจังหวัด เขตพื้นที่การศึกษา ตลอดจนสร้างการมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่างๆ ในพื้นที่ อาทิ มหาวิทยาลัย องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคเอกชน โรงเรียน ชุมชน ครัวภูมิปัญญา และผู้ประกอบการ อีกทั้งยังเกิดการเปลี่ยนแปลงต่อผู้เรียนผ่านนวัตกรรมการเรียนรู้ต่างๆ ในโครงการที่ได้รับทุน เช่น นวัตกรรมการเรียนรู้บนฐานวิจัย การเรียนรู้บน

ฐานสมรรถนะ การเรียนรู้ผ่านเทคโนโลยีดิจิทัล ตลอดจนการเรียนรู้ด้วยการลงมือกระทำอื่นๆ (Active Learning) นอกจากนี้ ยังเกิดภาคีเครือข่ายกับหน่วยงานต่างๆ ในส่วนกลาง ได้แก่ มูลนิธิสยามกัมมาจล สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย ภาคีเครือข่ายการศึกษาไทย เป็นต้น

จากจุดเริ่มต้นนั้น บพท.จึงเดินทางสนับสนุนทุนวิจัยในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา มาอย่างต่อเนื่อง จากปี 2563 จนถึงปัจจุบันคือปี 2567 บพท.ได้สนับสนุนวิจัยไปแล้วกว่า 60 โครงการ ครอบคลุมพื้นที่กว่า 20 จังหวัด ที่สำคัญและต้องโน้ตไว้คือ นอกจากพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาแล้ว บพท.ให้ทุนเข้าไปในจังหวัดที่ยังไม่ใช่พื้นที่นวัตกรรมการศึกษา แต่มีความสนใจด้วย ได้แก่ สุโขทัย ราชบุรี แม่ฮ่องสอน สมุทรสาคร นครปฐม อุบลราชธานี นครราชสีมา ฉะเชิงเทรา สุราษฎร์ธานี เป็นต้น และบางจังหวัดเหล่านี้ก็ได้รับการประกาศเป็นพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาในเวลาต่อมาหลังจากได้รับทุน เช่น สุโขทัย แม่ฮ่องสอน อุบลราชธานี สุราษฎร์ธานี

โครงการวิจัยและพัฒนาในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา ประจำปีงบประมาณ 2564

พื้นที่การทำงานปี 2565

การศึกษาความเป็นไปได้ในการพัฒนาระบบการศึกษา
เชิงบูรณาการกับการพัฒนาพื้นที่ในโครงการ
การศึกษาจังหวัดขอนแก่น (ค.ส.ส.ส.)

การศึกษาของโครงการพัฒนาระบบการศึกษาในโครงการ
พัฒนาระบบการศึกษาของโครงการพัฒนาระบบการศึกษา
เชิงบูรณาการกับการพัฒนาพื้นที่ในโครงการ
การศึกษาจังหวัดขอนแก่น (ค.ส.ส.ส.)

การวิจัยและพัฒนาพื้นที่โครงการพัฒนาระบบการศึกษา
เชิงบูรณาการกับการพัฒนาพื้นที่ในโครงการ
การศึกษาจังหวัดขอนแก่น (ค.ส.ส.ส.)

8) ระบบบริการจัดการของพื้นที่พัฒนาระบบการศึกษา
เชิงบูรณาการกับการพัฒนาพื้นที่ในโครงการ
การศึกษาจังหวัดขอนแก่น (ค.ส.ส.ส.)

1) การพัฒนาระบบการศึกษาของพื้นที่พัฒนาระบบการศึกษา
เชิงบูรณาการกับการพัฒนาพื้นที่ในโครงการ
การศึกษาจังหวัดขอนแก่น (ค.ส.ส.ส.)

2) การพัฒนาระบบการศึกษาของพื้นที่พัฒนาระบบการศึกษา
เชิงบูรณาการกับการพัฒนาพื้นที่ในโครงการ
การศึกษาจังหวัดขอนแก่น (ค.ส.ส.ส.)

3) การพัฒนาระบบการศึกษาของพื้นที่พัฒนาระบบการศึกษา
เชิงบูรณาการกับการพัฒนาพื้นที่ในโครงการ
การศึกษาจังหวัดขอนแก่น (ค.ส.ส.ส.)

4) การพัฒนาระบบการศึกษาของพื้นที่พัฒนาระบบการศึกษา
เชิงบูรณาการกับการพัฒนาพื้นที่ในโครงการ
การศึกษาจังหวัดขอนแก่น (ค.ส.ส.ส.)

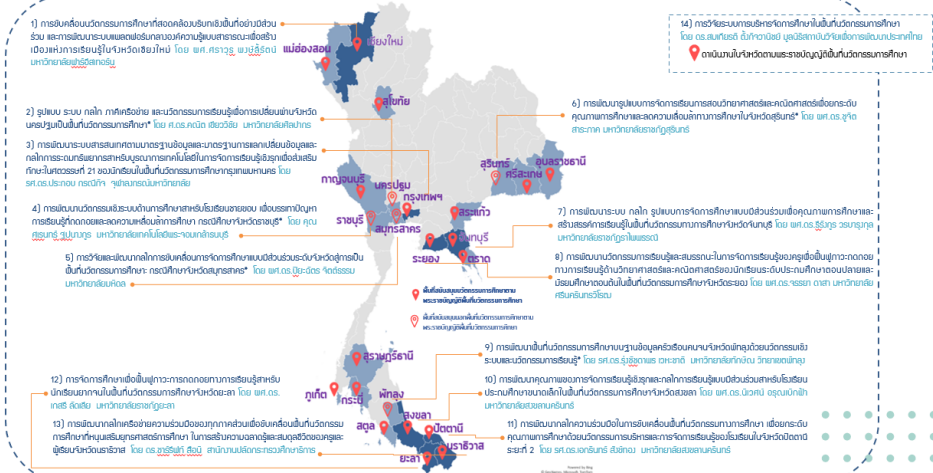
5) การพัฒนาระบบการศึกษาของพื้นที่พัฒนาระบบการศึกษา
เชิงบูรณาการกับการพัฒนาพื้นที่ในโครงการ
การศึกษาจังหวัดขอนแก่น (ค.ส.ส.ส.)

6) การพัฒนาระบบการศึกษาของพื้นที่พัฒนาระบบการศึกษา
เชิงบูรณาการกับการพัฒนาพื้นที่ในโครงการ
การศึกษาจังหวัดขอนแก่น (ค.ส.ส.ส.)

7) การพัฒนาระบบการศึกษาของพื้นที่พัฒนาระบบการศึกษา
เชิงบูรณาการกับการพัฒนาพื้นที่ในโครงการ
การศึกษาจังหวัดขอนแก่น (ค.ส.ส.ส.)

โครงการวิจัยและพัฒนาในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา ประจำปีงบประมาณ 2565

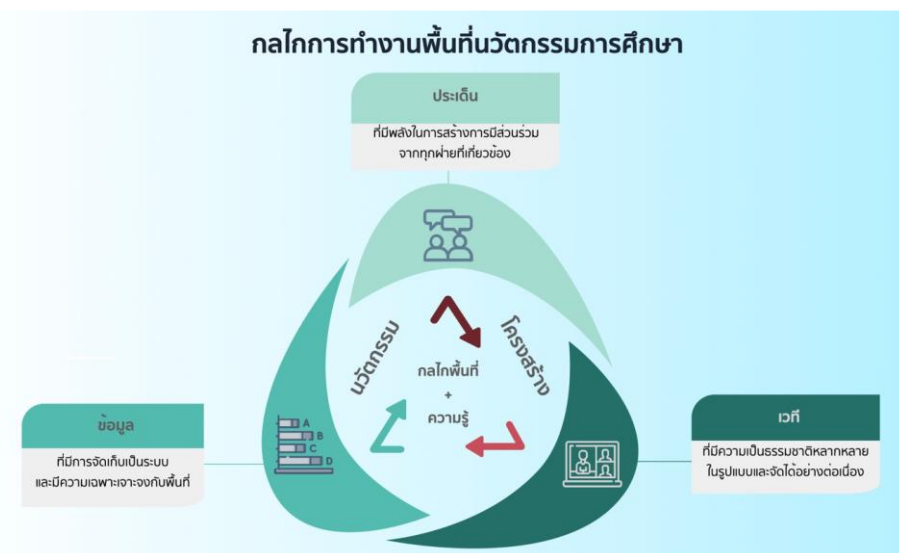
โครงการวิจัยที่ได้นับสนับทุนอุดหนุนจากด้านวิจัยและนวัตกรรม ปีงบประมาณ พ.ศ. 2566 ภายใต้ กรอบการวิจัย "การพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา"

โครงการวิจัยและพัฒนาในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา ประจำปีงบประมาณ 2566

มาจนถึงปัจจุบันที่ บพท.ได้สนับสนุนทุนวิจัยในพื้นที่ sandbox มาอย่างต่อเนื่องมาแล้ว 5 ปีเพื่อหนุนเสริมให้เกิดทั้งนวัตกรรมการเรียนรู้และนวัตกรรมเชิงระบบและกลไกขับเคลื่อนระดับพื้นที่ พบบทเรียนสำคัญคือ 1) นวัตกรรมเชิงระบบและกลไกในระดับโรงเรียน (Micro) ระดับพื้นที่จังหวัด (Meso) มีความสำคัญไม่น้อยกว่าระบบและกลไกระดับชาติ (Macro) โดยเฉพาะกับการส่งเสริมนวัตกรรมการเรียนรู้ระดับโรงเรียนที่สามารถขับเคลื่อนให้เกิดการปลดล็อกหรือคลี่คลายตัวเป็นประโยชน์กับโรงเรียน ครู และผู้เรียนได้ง่ายกว่า 2) นวัตกรรมเชิงระบบในรูปแบบกลไกเครือข่ายมีความสำคัญขึ้น ทั้งกลไกเครือข่ายความร่วมมือระหว่างโรงเรียนในการพัฒนาหลักสูตรหรือการพัฒนาครูร่วมกัน กลไกพี่เลี้ยง (Coach) ระดับพื้นที่ตำบลและอำเภอเพื่อช่วยเหลือกันเอง ไปจนถึงกลไกเครือข่ายการระดมทุนหรือทรัพยากรในการจัดการศึกษาที่ส่งผลต่อการพัฒนาโรงเรียนโดยตรง และเป็นนวัตกรรมเชิงระบบที่สร้างให้เกิดขึ้นได้ง่ายกว่านวัตกรรมเชิงระบบแบบอื่นและเป็นประโยชน์ต่อการระดมทุนในพื้นที่ (fund-raising) ที่อาจมีส่วนช่วยแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาได้ด้วย และ 3) นวัตกรรมเชิงระบบในส่วนที่เป็นกลไกขับเคลื่อนระดับจังหวัดมีแนวโน้มเป็นพหุภาคีมากขึ้น โดยเฉพาะภาคีนอกภาครัฐ (non-state actors) เช่น ภาคเอกชน มูลนิธิ ภาคประชาสังคม เป็นต้น ที่มีบทบาทสำคัญในการผลักดันการทำงานของกลไกรัฐ เช่น คณะกรรมการศึกษาธิการจังหวัด คณะกรรมการพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา เป็นต้น อีกทั้งยังเป็นกลไกกระตุ้นให้เกิดการกำหนดเป้าหมายร่วมระหว่างฝ่ายต่างๆ ในพื้นที่จะเป็นปัจจัยความสำเร็จต่อการพัฒนาการศึกษาในระดับพื้นที่ต่อไป

นอกจากนั้น จากการถอดบทเรียนโครงการที่ได้รับทุนในระยะ 5 ปีแรกพบปัจจัยความสำเร็จของพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาคือการทำงานอย่างเป็นระบบของกลไกการมีส่วนร่วมของภาคี บนฐานข้อมูลเพื่อสร้างประเด็น/จัดเวทีในการขับเคลื่อนการพัฒนาในแง่มุมต่างๆ ซึ่งในกระบวนการขับเคลื่อนดังกล่าวถือเป็นการช่วยยกระดับกลไกทั้งในแง่องค์ประกอบและบทบาทหน้าที่ไปด้วย สรุปได้ดังแผนภาพ

กลไกการทำงานในพื้นที่นวัตกรรมทางการศึกษา

ปัจจุบัน บพท.ยังได้ริเริ่มการทำงานเชิงประเด็นใหม่ๆ ร่วมกับบางพื้นที่คู่ขนานไปกับโจทย์เดิม เช่น เรื่องการรับมือ Learning Disruption นวัตกรรมการเรียนรู้ผ่าน Digital Transformation การแก้ปัญหาโรงเรียนขนาดเล็ก เป็นต้น เพื่อให้กลไกพื้นที่ได้ขับเคลื่อนความเปลี่ยนแปลงมากขึ้น และในขณะเดียวกันก็อาจช่วยลดลอคการทำงานภายใต้โครงสร้างแบบเดิมได้ดียิ่งขึ้น โดยบางพื้นที่อาจผลักดันเป็นพิเศษเนื่องจากมีศักยภาพหรือมีโครงการของ บพท.หลายโครงการช่วยเสริมหนุนกันได้ เช่น เชียงใหม่ สุรินทร์ ราชบุรี ปัตตานี นอกจากนี้ บพท.ยังเน้นการทำงานด้าน Strategic Communication และการจัดเวทีการขับเคลื่อนนโยบายร่วมกับภาคีต่างๆ ในส่วนกลาง

เกี่ยวกับหนังสือเล่มนี้

หนังสือเรื่อง “บทเรียนและก้าวต่อไปของพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา” นี้มาจาก รายงานของทีมประสานงานชุดโครงการ/โครงการวิจัยในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาที่ได้รับทุนจาก บพท. ในช่วงปี 2563-2567 ที่หวังว่าเนื้อหาในหนังสือเล่มนี้จะเป็นเสมือน Retreat หรือการ “หยุดรวมพลและตั้งหลัก” ให้กับงาน sandbox ที่เดินหน้าต่อเนื่องมา ระยะหนึ่งแล้ว นำที่จะต้องมีการทบทวนเป้าหมาย บทเรียน และแผนการทำงาน ขับเคลื่อนต่อไปข้างหน้าให้มีความชัดเจนยิ่งขึ้น เนื้อหาในหนังสือนี้จึงจะครอบคลุมตั้งแต่ การทบทวนแนวคิดเชิงทฤษฎีของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เป็นฉากหลังของการ ตั้งเป้าหมายเชิงอุดมคติของการมีพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาและต่อการกระจายอำนาจ การจัดการศึกษาในภาพรวม การทบทวนความพยายามขับเคลื่อนเรื่องนี้และ “ทุนปัญญา” ที่เกิดขึ้นจากบทเรียนที่ได้รับ นับตั้งแต่การวางกรอบคิดของการกระจายอำนาจของ คณะกรรมการวางแผนพื้นฐานเพื่อการปฏิรูปการศึกษาในช่วงหลังเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 ที่นับเป็นการเปลี่ยนแปลงกระบวนทัศน์การพัฒนาประเทศครั้งสำคัญมาจนถึง ปัจจุบัน ตลอดจนการทบทวนเชิงบริบทการเมืองและสังคมที่มีส่วนสำคัญในการอธิบาย ทั้งความสำเร็จและความล้มเหลวของความพยายามกระจายอำนาจการจัดการศึกษาลงสู่ ฐานพื้นที่ในช่วงเวลาต่างๆ

หนังสือเล่มนี้เป็นความพยายามถอดบทเรียนการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่จาก โครงการวิจัยในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา ที่ไม่เพียงจะเป็นการนำเสนอข้อเท็จจริงและข้อ วิเคราะห์เกี่ยวกับการดำเนินงานของทีมวิจัยในจังหวัดต่างๆ ในโครงการเท่านั้น แต่ยังมุ่ง ที่จะนำเสนอให้เห็นถึงศักยภาพของ “การจัดการศึกษาเชิงพื้นที่” ในฐานะกระบวนทัศน์ ใหม่ของการจัดการศึกษาที่หวังให้เป็น “คานงัด” สำคัญของการปฏิรูปการศึกษาของ ประเทศ การนำเสนอประสบการณ์ของจังหวัดต่างๆ และของ “ผู้กระทำการ” มากมายที่ เกี่ยวข้องในกระบวนการนี้ รวมทั้งปัจจัยความสำเร็จ เงื่อนไขการทำงานที่จำเป็น รวมทั้ง ปัญหาอุปสรรคต่างๆ ที่ต้องก้าวข้ามในหนังสือเล่มนี้หวังว่าจะเป็นก้าวๆ หนึ่งที่น่าไปสู่การ ปฏิรูปการศึกษาในเชิงระบบและโครงสร้างการบริหารจัดการอย่างถูกต้องในอนาคต

ส่วนที่เหลือของรายงานเล่มนี้จะเป็นการวิเคราะห์บทเรียนของพื้นที่นวัตกรรมการ ศึกษาในรายละเอียดจากผลการวิจัยและขับเคลื่อนงานในจังหวัดต่างๆ ตลอด ระยะเวลา 5 ปีที่ผ่านมา ทั้งในส่วนของกระบวนการพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้ร่วมกับ โรงเรียนและสถานศึกษาในพื้นที่ และกระบวนการระดมสรรพกำลังขององค์กรและ เครือข่ายแต่ละพื้นที่เพื่อผลักดันให้เป็นกลไกใหม่ของการขับเคลื่อนการพัฒนาการศึกษา

ของพื้นที่ โดยเป้าหมายของการวิเคราะห์บทเรียนเหล่านี้ก็เพื่อตอบคำถามทั้ง “Are We Doing the Right Things?” และ “Are We Doing Things Right?” นั่นคือการตอบคำถามว่า “พื้นที่นวัตกรรมการศึกษาที่มีการเงื่อนไขปัจจัยพิเศษออกไปคือคำตอบของการปฏิรูปโครงสร้างและการกระจายอำนาจที่จะนำไปสู่คุณภาพการศึกษาที่ดีขึ้นจริงหรือไม่?” และ “ถ้าใช่ เรากำลังขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาอย่างถูกต้องหรือเปล่า?” โดยหวังว่าคำตอบต่อคำถามทั้งสองนี้จะช่วยให้เราสามารถมองก้าวต่อไปของพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา และก้าวต่อไปของความพยายามปฏิรูปโครงสร้างการจัดการศึกษาได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

2

จากทฤษฎีผู้กระทำการ

ถึงพื้นที่ปฏิบัติการของการกระจาย

อำนาจทางการศึกษา

การทบทวนงานวิชาการที่ผ่านมาในบทที่ 2 นี้ประกอบด้วยเนื้อหาหลัก 5 ส่วน ได้แก่ 1) แนวคิดทางสังคมวิทยาที่สนับสนุนการกระจายอำนาจทางการศึกษา 2) แนวคิดของการกระจายอำนาจทางการศึกษาสู่ฐานพื้นที่ 3) บทเรียนการกระจายอำนาจทางการศึกษาสู่ฐานพื้นที่ในต่างประเทศ 4) ความพยายามกระจายอำนาจทางการศึกษาสู่ฐานพื้นที่ในประเทศไทย และ 5) ข้อสรุปและบทเรียนของการกระจายอำนาจทางการศึกษาสู่ฐานพื้นที่ที่ผ่านมา

แนวคิดทางสังคมวิทยาที่สนับสนุนการกระจายอำนาจทางการศึกษา

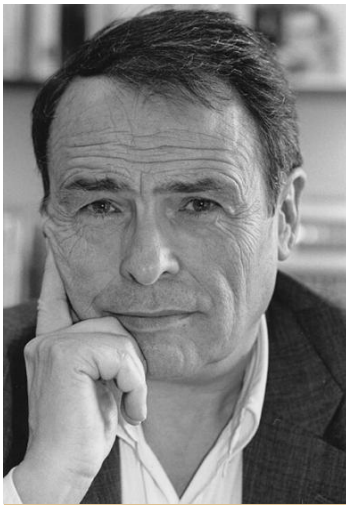
ทฤษฎีทางสังคมวิทยากลายเป็นความชอบธรรมของงานชิ้นนี้ที่มุ่งใช้พื้นที่นวัตกรรมการศึกษาเป็นเครื่องมือสร้างการเปลี่ยนแปลงทางสังคมให้เหมาะสมกับบริบทของยุคสมัยยิ่งขึ้น โดยเริ่มต้นจากมุมมองทางสังคมวิทยา (Sociological Perspective) ของกลุ่ม Classical Theory ก็ช่วยเติมเต็มกรอบในการวิเคราะห์กระบวนการขับเคลื่อนงานของแต่ละพื้นที่จังหวัด และการขับเคลื่อนการศึกษาเชิงพื้นที่ในภาพรวมของโครงการ โดยเฉพาะมุมมองทางสังคมวิทยา ในกลุ่มสำนักทฤษฎีมาร์กซิสต์ใหม่ (Neo-Marxism) ที่มองสังคมที่กำลังพยายามก้าวข้ามการครอบงำและความขัดแย้งกับระบบอำนาจและชนบทเดิม กลุ่มสำนักทฤษฎีหลังโครงสร้างนิยม (Post structuralism) ที่หลุดพ้นจากกรอบคิดเดิมว่าโครงสร้าง (structure) ที่ถูกวางมาในสังคมมีความสำคัญและมีพลังเหนือประชาชนหรือสมาชิกในสังคม (agent) แต่กลับเป็นมุมมองที่ให้ความหวังและแนวทางที่สมาชิกในสังคม หรือ agent จะมีบทบาทรวมตัวกันสร้างความเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างอำนาจหรือ power structure ได้ ตลอดจนกลุ่มสำนักทฤษฎีหลังทันสมัยนิยม (Postmodernism) ที่เน้นการยอมรับความแตกต่างหลากหลายและพลังของปัจเจกบุคคล รวมถึงแนวคิดทฤษฎีใหม่ๆ ในแวดวงสังคมวิทยา อย่างเช่นทฤษฎีความเร่งทางสังคม (Social Acceleration Theory) ที่มีส่วนช่วยอธิบายปรากฏการณ์ทางสังคมในยุคของการพัฒนาเทคโนโลยีแบบก้าวกระโดดที่กระทบจังหวะชีวิตและการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เกิดขึ้นได้รวดเร็วกว่าเดิมมากมาย

ความคิดของสำนัก Neo-Marxism และกลุ่มทฤษฎีวิพากษ์ เรื่องความขัดแย้งในสังคมยุคใหม่

แนวคิดของนักสังคมวิทยาสำนักรู้ความขัดแย้ง (Marxism) นั้นมีพื้นฐานที่เห็นว่าการเปลี่ยนแปลงทางสังคมต้องเกิดจากการต่อสู้ระหว่างชนชั้นที่มีอำนาจกับชนชั้นล่างหรือแรงงานที่ไร้อำนาจ อย่างไรก็ตาม กลุ่ม Neo-Marxism ได้ลงรายละเอียดมากขึ้นถึงวิธีการกดขี่ของชนชั้นที่มีอำนาจและการเสนอวิธีการต่อสู้ของชนชั้นล่างที่ไม่ต้องสร้างเงื่อนไขความขัดแย้งที่รุนแรง นักสังคมวิทยาในกลุ่มนี้ เช่น Pierre Bourdieu เห็นว่าระบบการศึกษาตกเป็นจำเลยในแง่ของการครอบงำความคิดและผลิตซ้ำการครอบงำนั้นกับเด็ก เยาวชน ครู ผู้บริหาร ผ่านกระบวนการทำให้จำนน (Subjugation) ทั้งด้วย

อำนาจเชิงโครงสร้างการจัดการศึกษาและอำนาจให้คนใช้โครงสร้างส่วนกลางทั้งในแง่ของวาทกรรมเชิงนโยบาย เช่น “เอกภาพในการบังคับบัญชา (Unity of command)” ซึ่งสุดท้ายก็คือการส่งสัญญาณเรื่องการคงอำนาจไว้ที่ส่วนกลางและยังกดทับความพยายามแหวกกรอบของปัจเจกชนและชุมชนในระดับล่างอยู่นั่นเอง ยังไม่รวมกับการผลิตซ้ำสัญญาณที่มากับชั้นยศ อำนาจ และสิทธิประโยชน์ของชนชั้นและฐานันดรในระบบราชการ การศึกษาที่กระทำต่อคนชั้นล่างให้ดูต่ำต้อยด้อยค่า ส่วนนักสังคมวิทยาในกลุ่มทฤษฎีวิพากษ์หรือ Critical Theory เช่น Ralf Dahrendorf เห็นว่ากระบวนการที่จะก้าวข้ามความขัดแย้ง (Conflict) เชิงโครงสร้างระหว่างชนชั้นที่มีอำนาจกับชนชั้นที่ไร้อำนาจ คือกระบวนการสร้างปัจจัยเงื่อนไขในเชิงการทำงาน เชิงสังคม และเชิงการเมือง (Technical, Social, and Political factors) ที่เอื้อต่อการจัดการความขัดแย้งนั้นไปสู่การเปลี่ยนแปลงหรือสมดุลใหม่ ในกระบวนการนี้การก่อตัวของภาวะผู้นำ การสร้างอุดมการณ์ร่วม การสร้างเครือข่าย และการสื่อสารระหว่างกันล้วนเป็นปัจจัยสำคัญที่จะชี้ความเป็นไปได้ของการที่ภาคประชาสังคมจะสร้างความเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างให้เกิดขึ้นได้

นักสังคมวิทยากลุ่มความขัดแย้งและทฤษฎีวิพากษ์นี้จึงเห็นปัญหาการครอบงำเชิงโครงสร้างของผู้มีอำนาจและเสนอให้คนระดับล่างต่อสู้กับการครอบงำนี้ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือการจัดการศึกษาแบบรวมศูนย์ไว้ที่ส่วนกลางถูกมองว่าเป็นการครอบงำเชิงอำนาจแบบหนึ่ง ที่คนระดับล่างในระดับพื้นที่หรือชุมชนต้องร่วมกันช่วงชิงอำนาจนี้กลับคืนมาเพื่อให้การศึกษาตอบโจทย์และอัตลักษณ์ที่หลากหลายในสังคมได้แม่นยำยิ่งขึ้น

“

Pierre Bourdieu นักสังคมวิทยากลุ่ม Neo-Marxism ผู้ที่มองว่าระบบการศึกษาตกเป็นจำเลยในแง่ของการครอบงำความคิดและผลิตซ้ำการครอบงำนั้นกับเด็ก เยาวชน ครู ผู้บริหารผ่านกระบวนการทำให้จำนน (Subjugation) ด้วยอำนาจเชิงโครงสร้างของการจัดการศึกษา

“

Ralf Dahrendorf นักสังคมวิทยากลุ่ม Critical Theory ผู้ที่เห็นว่ากระบวนการที่จะก้าวข้ามความขัดแย้งเชิงโครงสร้างระหว่างชนชั้นที่มีอำนาจกับชนชั้นที่ไร้อำนาจ คือกระบวนการสร้างปัจจัยเงื่อนไขเชิงสังคมและการเมืองไปสู่สมดุลใหม่ โดยที่ภาวะผู้นำ อุดมการณ์ร่วม และเครือข่ายจะเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้ภาคประชาสังคมสามารถสร้างความเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างได้

ความคิดของกลุ่ม Post-Structuralism เรื่องโครงสร้างและผู้กระทำการ (Agency)

แนวความคิดของกลุ่มหลังโครงสร้างหน้าที่นิยมหรือ Post-Structuralism นี้ นำโดย Anthony Giddens นักสังคมวิทยาชาวอังกฤษร่วมสมัย โดยสิ่งที่ Giddens ให้ความสำคัญมากที่สุดในกระบวนการเปลี่ยนแปลงใดๆ ภายใต้ทฤษฎีการก่อตัวของโครงสร้างความสัมพันธ์ของสังคมหรือ Structuration Theory นี่คือการสร้าง active agent หรือสมาชิกของสังคมที่มีความรู้และสามารถใช้ความรู้ในช่วงเวลาและพื้นที่ (time and space) ปฏิบัติการมาจากโครงสร้างเดิมมาลงมือกระทำการบางอย่างที่ สุดท้ายจะส่งผลต่อทั้งกระบวนการสร้างจิตสำนึกและคุณค่า (signification) ต่อบทบาทในการจัดการศึกษาของพื้นที่ กระบวนการชี้แนะและชักนำโครงสร้างและการจัดการเดิมให้อ่อนตัวลง และตอบโต้ภัยภาคประชาสังคมมากขึ้น (domination process) และกระบวนการสร้างความชอบธรรมใหม่ที่ภาครัฐและภาคประชาสังคมต้องกระทำงานร่วมกันเพื่อประโยชน์ส่วนรวมของประชาชนในพื้นที่ในระยะยาว (legitimation process)

แต่เดิมนั้น ระบบสังคม (social system) ในบริบทของทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ (structural-functionalism) ถูกมองในแบบองค์รวมที่มีลักษณะเป็นระบบ (system) ซึ่งประกอบด้วยส่วนย่อยต่างๆ (subsystem) ของสังคมที่มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ระบบสังคมดังกล่าวยังมีลักษณะที่เกี่ยวข้องกับการที่ระบบต่างๆ สามารถพึ่งพากันได้ (homeostasis) (สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2551) ทั้งนี้ระบบย่อยในระบบสังคมนั้นต่างปฏิบัติหน้าที่ (function) ของตนเอง โดยที่ระบบสังคมดังกล่าวยังมีความเป็นดุลยภาพ (equilibrium) ที่มีการปรับตัวเพื่อตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงจากภายนอกเพื่อกลับสู่สมดุล ทั้งนี้การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวอาจเกิดขึ้นเนื่องจากการปรับตัวของสังคมต่อการเปลี่ยนแปลงภายนอกและความเจริญของการสร้างนวัตกรรมเชิงโครงสร้างและหน้าที่ (ชนิตา รักษ์พลเมือง, 2531; สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2551) เมื่อระบบขาดดุลยภาพในการปฏิบัติหน้าที่ของตน จะเกิดการปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมใหม่ ทั้งนี้หากระบบนั้นไม่สามารถรักษาดุลยภาพไว้ได้จะกลายเป็นส่วนหนึ่งของระบบอื่นหรืออาจเปลี่ยนสภาพเป็นระบบแบบใหม่ โดยการดำรงอยู่ของระบบสังคมจะสามารถดำรงอยู่ต่อไป ถึงแม้ว่าตัวบุคคลจะเปลี่ยนแปลงไปก็ตาม (ชนิตา รักษ์พลเมือง, 2531)

ภายใต้แนวคิดของกลุ่มหลังโครงสร้างหน้าที่นิยม มองว่าโครงสร้างสังคมกับผู้กระทำถูกผูกเข้าด้วยกันผ่านกระบวนการที่เรียกว่า “Structuration” หรือ “การกระทำที่มีโครงสร้างกำหนด” เพื่อทำความเข้าใจระหว่างปัจเจกบุคคลและสังคม อันนำไปสู่การปรับปรุงสังคมให้ดีขึ้น ทั้งนี้ Giddens ได้ให้ความสนใจเกี่ยวกับตัวมนุษย์เป็นผู้จัดกระทำ โดยปัจเจกบุคคลมีอำนาจและเสรีภาพที่จะแสดงตัวตนออกมาภายใต้โครงสร้างของสังคม ซึ่งบุคคลสามารถเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคมให้ดีขึ้นได้ โดยไม่ได้จำกัดอยู่เพียงโครงสร้างหรือปัจเจกฝ่ายเดียว ทั้งนี้สถาบันครอบครัว ชุมชน ชีวิตการทำงาน เป็นโครงสร้างเกิดขึ้นได้เพราะปัจเจก ดังนั้น การกระทำของมนุษย์ (human action) หรือผู้กระทำการ (agency) จึงมีโครงสร้างสังคมเป็นตัวกำหนด (สูกางค์ จันทวานิช, 2555) ทั้งนี้ โครงสร้างสังคมประกอบไปด้วยกฎและทรัพยากร (rules and resources) ซึ่งกฎอาจเป็นในลักษณะที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ เพื่อควบคุมพฤติกรรมของมนุษย์ ทรัพยากรหมายถึง ทรัพยากรที่ใช้ในการจัดสรร (allocative resources) และทรัพยากรที่เกี่ยวข้องกับสิทธิอำนาจ (authoritative resources) ซึ่งทั้งสองส่วนเกี่ยวข้องกับวัตถุและวิธีการที่มนุษย์ผลิตสินค้าและบริการต่างๆ (สูกางค์ จันทวานิช, 2555)

Giddens มองว่า รัฐและประชาสังคมมีความสัมพันธ์กัน แต่จะเปลี่ยนแปลงไปตามบริบทของสังคม โดยบางครั้งอาจจำเป็นต้องใช้ทรัพยากรของรัฐเพื่อผลักดันและริเริ่มให้เกิดกลุ่มพลเมืองระดับท้องถิ่นขึ้นมา เนื่องจาก “ชุมชน” คือ หัวใจประชาสังคม ซึ่งไม่ได้จำกัดอยู่แค่เพียงแค่ความหมายแคบในเชิงพื้นที่เท่านั้น ชุมชนในที่นี้หมายถึง การกระทำในทางสังคมเพื่อให้ความเป็นละแวกบ้าน (neighborhoods) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดผู้กระทำ-โครงสร้าง (agency-structure) ที่ว่าการกระทำของมนุษย์ได้รับอิทธิพลและถูกกำหนดโดยระเบียบทางสังคมที่อยู่ในโครงสร้างที่มนุษย์เป็นผู้กำหนดเอง โดยในทางกลับกัน Giddens เชื่อว่ามนุษย์เองก็สามารถควบคุมและเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสังคมได้หากต้องการ (เชษฐา พวงหัตถ์, 2549; สูกางค์ จันทวานิช, 2555)

ทั้งนี้ จากสถานะทันสมัย (Modernization) ที่ระบบทุนนิยมและสังคมนิยมเข้ามามีบทบาทในการพัฒนาประเทศ ทำให้มนุษย์ได้รับผลกระทบจากการพัฒนาเทคโนโลยีต่างๆ ทำให้การดำรงอยู่ของสังคมต้องเปลี่ยนแปลงไป โดยมีมนุษย์เป็นผู้จัดกระทำ (agency) ทั้งนี้ Giddens เชื่อว่า สื่อนับเป็นปัจจัยที่มีบทบาทต่อการผลิตซ้ำอันเป็นผลพวงของระบบทุนนิยมที่เข้ามามีบทบาทและอิทธิพลกับมนุษย์ (เชษฐา พวงหัตถ์, 2549; สูกางค์ จันทวานิช, 2555) ซึ่งสอดคล้องกับทัศนะของ Giddens ผลกระทบของสภาวะโลกาภิวัตน์ (globalization) ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของสถาบันทางสังคม บทบาท

ทางสังคม และสัมพันธภาพ ซึ่งในที่นี้ Giddens เรียกว่า “late modernity” อันทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ควบคุมได้ยาก เช่น สถาบันครอบครัวและชุมชนก็เปลี่ยนไปเนื่องจากการความต้องการในการประกอบอาชีพสูงขึ้น สถาบันศาสนาที่เชิดชูวิถีศรัทธาและไม่อาจเป็นศูนย์รวมจิตใจได้ดังเดิม สถาบันการศึกษาที่ก้าวไม่ทันการเปลี่ยนแปลงและความก้าวหน้าของความรู้ รวมไปถึงการเปลี่ยนแปลงที่นำมาซึ่งปัญหารุมเร้าอื่นๆ เช่น การเผชิญหน้ากับการเปลี่ยนแปลงทางภูมิอากาศ ภาวะโลกร้อน (global warming) และภัยธรรมชาติ (Atkinson, 2015)

“

Anthony Giddens นักสังคมวิทยา
กลุ่ม Post Structuralism ผู้ที่เชื่อว่าการ
กระทำของมนุษย์ได้รับอิทธิพลและถูกกำหนด
โดยระเบียบทางสังคมในโครงสร้างที่มนุษย์
กำหนดเอง และในทางกลับกันมนุษย์ก็
สามารถเป็นผู้กระทำการ (Agency) ที่ควบคุม
และเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสังคมได้

แนวคิดของ Giddens จึงสนับสนุนการกระจายอำนาจ โดยเชื่อว่าปัจเจกชน
ชุมชน และภาคประชาสังคมยุคใหม่มีความรู้ความเข้าใจ และสามารถปรับเปลี่ยน
โครงสร้างการจัดการศึกษาให้เหมาะสมกับพื้นที่ของตนได้ดีกว่ารัฐส่วนกลาง

โดยสรุป นักสังคมวิทยาในกลุ่มหลังโครงสร้างหน้าที่นิยมเห็นว่า การเปลี่ยนแปลงในปัจจุบันทำให้สถาบันทางสังคมเปลี่ยนไป เช่น สถาบันครอบครัว สถาบันศาสนา สถาบันชุมชน ทำให้สถาบันการศึกษาไม่สามารถทำหน้าที่ได้ดังเดิม ไม่สามารถปรับบทบาทให้เข้ากับบริบทสังคมปัจจุบัน โดยเฉพาะการที่สถาบันการศึกษาต้องรับหน้าที่ในการอบรมดูแลเด็กแทนสถาบันครอบครัว สถาบันศาสนา และสถาบันชุมชนมากขึ้น แต่ในการรับความท้าทายใหม่ของโรงเรียนนั้น การดูแลของรัฐส่วนกลาง (centralization) อาจไม่ใช่คำตอบอีกต่อไป เพราะการเน้นให้มีรูปแบบการศึกษาเพียงรูปแบบเดียวสำหรับเด็กทั้งประเทศอาจไม่ใช่วิธีการที่เหมาะสม (McGinn & Welsh, 1999) เมื่อเทียบกับการจัดการศึกษาที่ปรับให้มีหลากหลายบทบาทหน้าที่และรูปแบบเพื่อให้เหมาะกับบริบทของสังคมแต่ละพื้นที่ที่มีความแตกต่างกัน แนวคิดของนักสังคมวิทยาในกลุ่มนี้จึงสนับสนุนการกระจายอำนาจ (decentralization) โดยเชื่อว่าปัจเจกชน ชุมชน และภาคประชาสังคมยุคใหม่ในแต่ละพื้นที่ที่มีความรู้ความเข้าใจ และสามารถมีอิทธิพลต่อการปรับเปลี่ยนโครงสร้างการจัดการศึกษาให้มีรูปแบบที่เหมาะสมกับพื้นที่ของตนได้ดีกว่ารัฐส่วนกลาง

ความคิดของกลุ่ม Postmodernism เรื่องพลังปัจเจกและสังคมไร้อารย

กลุ่มหลังทันสมัยนิยมมองว่า ความสัมพันธ์ทางสังคมและการกระทำของมนุษย์ในแต่ละยุคจะมีความแตกต่างกันไป เนื่องจากในอดีตมนุษย์จะถูกกำหนดโดยจารีตประเพณี การกระทำของมนุษย์ไม่มีความหลากหลายมากนัก รวมถึงบทบาทหน้าที่ของมนุษย์ยังถูกกำหนดไว้อย่างชัดเจน ในขณะที่ปัจจุบันเมื่อเวลาเปลี่ยนแปลงไปมนุษย์มีโอกาเลือกและตัดสินใจตามความต้องการของตนเองมากขึ้น รวมถึงกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางระบบสถาบันทางสังคม ระบบเศรษฐกิจในระบบทุนนิยมโลก การสื่อสารและการเข้าถึงข่าวสารข้อมูล ทำให้มนุษย์ยุคใหม่เข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางของสังคมและแม้แต่กติกาในการดำเนินชีวิตของตนเองมากขึ้น ก่อให้เกิดการใช้อำนาจที่ไร้ขีดจำกัดทั้งในเรื่องกาลเวลา (time) และเทศะ (space) ของคนในปัจจุบันที่ไม่ได้หมายถึงแค่ “เวลา” และ “ที่ว่าง” แต่หมายถึงโครงสร้างสังคมที่มีบทบาทสำคัญในการกำหนดการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างกัน ความสามารถในการแสดงอัตลักษณ์ และการมีอิสระในการดำเนินชีวิตของผู้คนที่มากยิ่งขึ้น

ภายหลังจากยุคโลกาภิวัตน์และยุคแห่งความเป็นปัจเจกบุคคล (globalization and individualism) เข้ามามีบทบาทสำคัญ ส่งผลให้โครงสร้างสังคมมีการเปลี่ยนแปลงไป ความเป็นรัฐชาติถูกแทรกแซงด้วยปัจจัยอื่นที่เหนือการควบคุม ส่งผลให้เกิดความอ่อนแอของโครงสร้างทางสังคม ไม่สามารถสั่งการหรือกำกับควบคุมคนในสังคมของแต่ละรัฐให้ประพฤติปฏิบัติตนอยู่ภายใต้กรอบจารีตหรือบรรทัดฐานทางสังคมแบบเดิมได้อีกต่อไป มนุษย์ในโลกปัจจุบันจึงได้กลายมาเป็น**ผู้กระทำการ** (agency) ที่มีความเป็นปัจเจกนิยมสูงขึ้น ความเป็นปัจเจกนิยมที่ให้ความสำคัญแก่การพึ่งพาตนเอง การบรรลุเป้าหมายในชีวิตของแต่ละบุคคล และการมีสิทธิเสรีภาพในการเลือกทางดำเนินชีวิตของตน และพร้อมกันนั้นก็ต่อต้านการถูกควบคุมจากรัฐหรือจากสถาบันทางสังคม ตลอดจนการถูกกดดันให้ตอบสนองเป้าหมายหรืออุดมการณ์ของกลุ่มแต่ฝ่ายเดียว (สุรางค์ จันทวานิช, 2555)

กล่าวโดยสรุป สำนักทฤษฎีหลังสมัยใหม่นิยม จึงได้ให้มุมมองที่แผ่ผืนๆ จะเหมือนเป็นการปฏิเสธสำนักทฤษฎีสังคมวิทยาอื่นๆ ทั้งหมดที่ผ่านมาด้วยวาทกรรมการรื้อถอน (deconstruction) และการมองทุกอย่างเป็นเรื่องสัมพันธ์ (relative) ไม่มีข้อสรุปหรือแบบแผนใดแบบแผนเดียวที่อธิบายปรากฏการณ์ในสังคมได้ แต่กระนั้นข้อเด่นของสำนักคิดนี้ก็คือการให้โอกาสอย่างกว้างขวางกับทางเลือกและวิธีคิดใหม่ๆ ของการพัฒนาในทุกมิติรวมทั้งการศึกษา ผ่านกระบวนการตีความวาทกรรม การสร้างวาทกรรม และการผลิตซ้ำวาทกรรมบนฐานความรู้ที่ผ่านการวิเคราะห์อย่างลึกซึ้งเพื่อเขย่าโครงสร้างความคิด ความเชื่อ หรือแม้แต่โครงสร้างอำนาจ แบบเดิมให้เกิดการปรับตัว แนวคิดกลุ่มนี้จึงเป็นการสนับสนุนต่อแนวคิดเรื่องการกระจายอำนาจทางการศึกษาเพื่อให้เกิดทางเลือกใหม่ๆ ที่ตอบสนองความเป็นปัจเจกชนของคนในปัจจุบันได้มากขึ้น

ทฤษฎีความเร่งทางสังคมกับการค้นหาพลวัตแห่งความเสถียร (Dynamic Stabilization)

ทฤษฎีทางสังคมวิทยาที่เผยแพร่ต่อแวดวงนักสังคมวิทยาไม่นานมานี้ นัก เป็น ทฤษฎีที่ชื่อ Social Acceleration Theory หรือทฤษฎีความเร่งของสังคม โดย Professor Helmut Rosa ชาวเยอรมัน หัวใจของทฤษฎีนี้อย่างย่อกล่าวถึง ความเร่งของสังคมสามเรื่องคือ ความเร่งของเทคโนโลยี ความเร่งของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และความเร่งของจังหวะการใช้ชีวิต (pace of life) ข้อสรุป สำคัญของทฤษฎีนี้คือโลกแห่งความเร่งนี้อาจกลายเป็นโลกที่มีความขัดแย้งในสังคม ได้มากขึ้น เพราะกลุ่มคนที่ได้เปรียบในความเร่งนี้มักเป็นนายทุนหรือคนที่ได้เปรียบอยู่ แล้ว Rosa คาดการณ์ถึงวิกฤติการณ์มากมายที่อาจเกิดขึ้นจากความเร่งนี้ ทั้ง Political crisis, Ecological crisis ไปจนถึง Mass burnout/psychological crisis และ Mass alienation crisis

ทางออกที่ทำหามากคือการสร้างพื้นที่การเรียนรู้ให้คนในสังคมที่กำลังถูก เบียดขับหรือแพ้เปรียบจากความเร่งทางสังคมนี้ให้มีความมั่นใจในการทำสิ่งต่างๆ จากการเท่าทันข้อมูลความรู้ สมรรถนะใหม่ๆ ตลอดจนความเปลี่ยนแปลงในสังคม ที่จะเป็นทั้งการสร้างโอกาส ลดช่องว่างการเอารัดเอาเปรียบ และลดการปะทะหรือทำร้ายกัน ในสังคม Rosa พูดถึงการเรียนรู้ที่ช่วยสร้างพลวัตแห่งความเสถียร (Dynamic stabilization) ที่ช่วยให้คนสามารถเติบโตและปรับตัวไปกับการเปลี่ยนแปลง และใน ระดับสังคมโดยรวมก็สามารถที่จะสร้างสรรค์นวัตกรรมทางวัฒนธรรม (Cultural innovation) ให้คนปรับตัวในการใช้ชีวิตได้อย่างชาญฉลาด กล่าวโดยสรุปคือทฤษฎี ความเร่งทางสังคมยังตอกย้ำความจำเป็นของการจัดการศึกษาที่จะช่วยเสริมพลังปัจเจกชนและชุมชนให้มีขีดความสามารถในการรับมือความเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็ว ในสังคม อันเป็นแนวคิดซึ่งสอดคล้องและส่งเสริมแนวคิดของการกระจายอำนาจใน การจัดการศึกษาสู่ฐานพื้นที่เช่นกัน เพื่อในชุมชนท้องถิ่นมีพลังในการปรับตัวไป ตามพลวัตของสังคม (Hartmut Rosa, 2015)

“

Hartmut Rosa เจ้าของทฤษฎี
Social Acceleration Theory หรือทฤษฎี
ความเร่งของสังคม ผู้ที่เชื่อว่าคนในสังคมกำลัง
ถูกเบียดขับหรือแพ้เปรียบจากความเร่งทาง
สังคม และต่อภัยความจำเป็นของการจัด
การศึกษาที่จะช่วยเสริมพลังปัจเจกชนและ
ชุมชนให้มีขีดความสามารถในการรับมือความ
เปลี่ยนแปลงที่รวดเร็ว

แนวคิดของการกระจายอำนาจทางการศึกษาสู่ฐานพื้นที่

การกระจายอำนาจในเชิงวิชาการอาจมีความหมายหลายแบบ ตั้งแต่การแบ่งอำนาจหรือ Deconcentration ที่เป็นการลดการกระจุกตัวของการบริหารจัดการในส่วนกลางออกไปสู่การมีสำนักงานภาคหรือสำนักงานระดับพื้นที่เพื่อแบ่งเบาการบริหารจัดการออกไปบางส่วน โดยยังไม่ถือเป็นการกระจายอำนาจที่แท้จริง หากเป็นเพียงการกระจายงานออกไปทำในพื้นที่ตามกรอบงานและหลักเกณฑ์จากส่วนกลางอยู่นั่นเอง ในระดับที่สูงขึ้นมาคือการมอบอำนาจหรือ Delegation ที่เริ่มมอบอำนาจการตัดสินใจเป็นเรื่องๆ ลงไปในระดับพื้นที่หรือสถานศึกษา ซึ่งดูเผินๆ ก็เป็นการกระจายอำนาจลงไปยังผู้ปฏิบัติในระดับหนึ่ง อย่างไรก็ตาม หากการมอบอำนาจให้พื้นที่ที่ตัดสินใจนั้นยังคงต้องเป็นไปตามกฎกติกาที่ส่วนกลางกำหนด ก็ยังไม่ถือเป็นการกระจายอำนาจการตัดสินใจให้เป็นไปตามบริบทพื้นที่อย่างแท้จริง

การกระจายอำนาจในแบบที่โดยหลักการควรจะเป็นแบบที่ดีที่สุดคือการถ่ายโอนอำนาจหรือ Devolution ที่ถือเป็นการกระจายอำนาจไปยังผู้ปฏิบัติงานระดับพื้นที่อย่างแท้จริง โดยมีเงื่อนไขว่าหลักเกณฑ์การตัดสินใจในระดับพื้นที่พึงมีความยืดหยุ่นตามบริบทและความต้องการของพื้นที่ จึงจะเป็นการถ่ายโอนอำนาจที่แท้จริง ในทางตรงข้าม หากส่วนกลางยังมีอำนาจในการแทรกแซงการตัดสินใจนั้นในทางใดทางหนึ่งก็ยังไม่เป็นการกระจายอำนาจที่แท้จริง นอกจากนี้ ในเชิงวิชาการ การถ่ายโอนกิจการให้เอกชนหรือ Privatization ก็ถือเป็นการกระจายอำนาจแบบหนึ่ง ที่รัฐกระจายบทบาทการดำเนินการกิจการบางเรื่องให้ภาคเอกชนเข้ามาร่วมรับผิดชอบ

การกระจายอำนาจจึงเน้นที่การถ่ายโอนอำนาจการตัดสินใจ ทรัพยากร และภารกิจ จากภาครัฐส่วนกลาง ให้แก่องค์กรอื่นใด ไม่ว่าจะเป็นองค์กรภาครัฐส่วนภูมิภาค องค์กรอิสระ องค์กรท้องถิ่น องค์กรเอกชน โดยเฉพาะภาคประชาชน ไปดำเนินการแทน ซึ่งการถ่ายโอนดังกล่าว อาจจะมีลักษณะเป็นการถ่ายโอนเฉพาะภารกิจ ซึ่งเป็นการแบ่งภารกิจ ให้แก่องค์กรที่ได้รับการกระจายอำนาจดำเนินการ หรือ เป็นการถ่ายโอนโดยยึดพื้นที่เป็นหลัก ซึ่งเป็นการแบ่งพื้นที่เป็นหน่วยงานย่อยในการดำเนินการ

แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับการกระจายอำนาจ

การกระจายอำนาจในเชิงยุทธศาสตร์การบริหารจัดการภาครัฐ

การกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น เป็นยุทธศาสตร์หนึ่งในการบริหารจัดการบ้านเมืองของรัฐ ในระบบประชาธิปไตย โดยมุ่งลดบทบาทของรัฐบาลส่วนกลาง (Decentralize) ลงเหลือภารกิจหลักเท่าที่ต้องทำ เท่าที่จำเป็น และให้ประชาชนได้มีส่วนในการบริหารงานชุมชนท้องถิ่น ตามเจตนารมณ์ของประชาชนมากขึ้น การกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น จึงเป็นการจัดความสัมพันธ์ทางอำนาจ หน้าที่ใหม่ ระหว่างส่วนกลางกับส่วนท้องถิ่น ให้สอดคล้องกับสภาพการณ์บ้านเมือง ที่เปลี่ยนแปลงไปในสภาวะที่สังคมมีกลุ่มที่หลากหลาย มีความต้องการ และความคาดหวังจากรัฐที่เพิ่มขึ้น และแตกต่างกัน ชัดแย้งกัน ในขณะที่รัฐเองก็มีขีดความสามารถ และทรัพยากรที่จำกัด ในการตอบสนองปัญหา ความต้องการ ที่เกิดขึ้นในแต่ละท้องถิ่นได้ทันต่อเหตุการณ์ และตรงกับความต้องการของท้องถิ่น

นอกจากนี้ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)³ ยังได้เคยชี้ลักษณะปัญหาของระบบการจัดการศึกษาของรัฐหรือระบบราชการการศึกษา (Educational bureaucracy) ทั่วโลกไว้ 7 ลักษณะที่ยังตอกย้ำความสำคัญของการกระจายอำนาจทางการศึกษา ได้แก่ (จุฬาภรณ์ มาเสถียรวงศ์, 2556)

- **ลักษณะของการขยายตัวเองให้ใหญ่ไปเรื่อยๆ (Self-expansive)** และดูดซับทรัพยากรมากขึ้นเรื่อยๆ จนกลายเป็นความไร้ประสิทธิภาพ
- **ลักษณะเข้าขามเย็นขาม (Mediocrity)** เนื่องจากการได้รับสถานภาพความมั่นคงสูงเกินไป (Over-security) ขาดแรงกระตุ้นให้เปลี่ยนแปลง
- **ลักษณะของการบริหารจัดการด้วยกฎระเบียบสูง (Management by rules and regulations)** มากกว่าการบริหารเพื่อเป้าหมาย (Management by objective)
- **ลักษณะข้อจำกัดของการไม่สามารถยืดหยุ่น (Inflexibility)** มักปฏิบัติงานแบบ “รองเท้าเบอร์เดียว” (one size fits all) โดยไม่คำนึงถึงบริบทของผู้ปฏิบัติงานแต่ละพื้นที่
- **ลักษณะอำนาจนิยม (Authoritarian)** ซึ่งโดยธรรมชาติการทำงานที่เปิดช่องไปสู่การหวงแหนและใช้ประโยชน์จากอำนาจในการใช้ดุลยพินิจเชิงบริหาร (Administrative discretionary power) กับหน่วยงานต่างๆ ในสังกัดโดยเฉพาะอำนาจด้านงบประมาณและงานบุคคล อันนำมาสู่การหาประโยชน์และการจัดสรรทรัพยากรอย่างไม่มีประสิทธิภาพ
- **ลักษณะต่อต้านการวิพากษ์วิจารณ์ (Anti-criticism)**
- **ลักษณะเปราะบางละเอียดอ่อนต่อการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง (Political sensitivity)**

ลักษณะของระบบราชการอันมีข้อจำกัดโดยธรรมชาติดังกล่าว ชี้ให้เห็นปัญหาความด้อยประสิทธิภาพที่ตามมาของระบบการศึกษาที่บริหารโดยระบบราชการจากส่วนกลาง และตามมาด้วยความล้มเหลวในการตอบสนองเป้าหมายในการจัดการศึกษาของชาติ ไม่ว่าจะเป็นในด้านการยกระดับคุณภาพผู้เรียนหรือผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษา ตลอดจนการเสริมสร้างโอกาสทางการศึกษาที่เท่าเทียม และทั้งหมดนี้ ก็ยังตอกย้ำความ

³ ปัจจุบัน คือ สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกว.)

จำเป็นในการกระจายอำนาจในการจัดการศึกษาไปสู่ฐานพื้นที่ เพื่อให้สามารถตอบสนองความต้องการของประเทศชาติ ประชาชนและชุมชนท้องถิ่นได้ดียิ่งขึ้น

แนวคิดเรื่องการรวมศูนย์อำนาจ

ภายใต้รัฐหนึ่งๆ ย่อมมีความจำเป็นที่จะต้องมีการรวมศูนย์อำนาจไว้ที่สถาบันการเมืองการปกครอง ในศูนย์กลางเสมอ เพื่อมีบทบาทในเวทีระหว่างประเทศหรือระดับโลก เนื่องจากไม่มีกลไกที่เป็น “ตัวแทน” อันชอบธรรมที่จะออกไปมีบทบาทหน้าที่ในการสร้างพันธมิตรในทางยุทธศาสตร์ การเจรจาต่อรองในด้านผลประโยชน์ทางการค้าระหว่างประเทศ หรือการมีตัวแทนเข้าไปนั่งในการประชุมร่วมกับประเทศต่างๆ รวมถึงการเข้าเป็นสมาชิกในองค์การระหว่างประเทศ ดังนั้น รัฐบาลส่วนกลางหรือรัฐบาลระดับชาติจึงมีหน้าที่ในด้านความสัมพันธ์ภายนอก หรือกิจการวิเทศสัมพันธ์ของรัฐ และมีความสำคัญในฐานะ “ตัวกลาง” ในการประสานและสร้างความร่วมมือในระหว่างบรรดาสถาบันทางการเมืองการปกครอง นอกส่วนกลาง เพื่อสร้างความเป็นเอกภาพและความร่วมมือในการกระทำการต่างๆ เพื่อผลประโยชน์ร่วมกัน (Mutual Interests) ภายในรัฐ ในกรณีนี้ รัฐบาลส่วนกลางมักเข้าไปมีบทบาท ควบคุมระบบเศรษฐกิจและการขนส่ง เป็นต้น

การรวมศูนย์อำนาจจำแนกได้ใน 2 ลักษณะ คือ 1) การรวมศูนย์อำนาจในทางการเมือง หมายถึง ความจำเป็นที่จะต้องมีการมีสถาบันทางการเมืองที่เป็นศูนย์กลางในการสร้างความเป็น เอกภาพในทางการเมืองภายในรัฐ เพื่อทำหน้าที่ในการเป็นตัวแทนและสะท้อนถึงเจตจำนงค์ร่วมกันของคนภายในรัฐ แห่งนั้นๆ 2) การรวมศูนย์อำนาจในทางการเมืองการปกครอง หมายถึง ความจำเป็นที่จะต้องมีการกำหนดแบบแผนร่วมกันหรือการจัดระเบียบในทางการเมืองการ ปกครองภายในรัฐนั้นๆ รวมถึงการจัดระบบบริการสาธารณะต่างๆ ภายใต้รัฐในด้านที่ถือว่าจำเป็นสำหรับประชาชนทั่วทุกพื้นที่ที่จะต้องได้รับ อย่างถ้วนหน้า หรือภายใต้มาตรฐานอันเดียวกัน

ทั้งนี้ การรวมศูนย์อำนาจมีหลักการที่เป็นตัวกำหนดคุณลักษณะอยู่ 3 ประการ คือ 1) แหล่งที่มาของความสามารถในการใช้ความรุนแรงโดยชอบธรรมของรัฐจะต้องขึ้นอยู่กับส่วนกลาง คือ กิจการทหารและตำรวจ รัฐจำเป็นต้องมีกองกำลังทหารในการปกป้องคุ้มครองภัยคุกคามจากภายนอกรัฐ ขณะที่กิจการตำรวจจำเป็นต้องมีเพื่อทำให้บรรดาภฏเกณฑ์ในการรวมอยู่ร่วมกันของคนภายในรัฐ 2) อำนาจในการตัดสินใจสูงสุดอยู่

ที่ส่วนกลางความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรวางอยู่บนหลักอำนาจการบังคับบัญชา มีการลำดับชั้นการบังคับบัญชา (Hierarchy) ที่อำนาจในการสั่งการต่างๆ ทั้งในด้านการกระทำและตัวบุคคลผู้กระทำ มีลักษณะจากบนลงล่าง (Top-down Approach)

สำหรับ**ข้อดี**และ**ข้อเสีย**ของการรวมศูนย์อำนาจนั้น เหตุผลที่รองรับ**ข้อดี**ของการสร้างความชอบธรรมให้กับการรวมศูนย์อำนาจ ประกอบด้วย 1) **ความเป็นเอกภาพของชาติ** (National Unity) เนื่องจากรัฐบาลส่วนกลางเป็นสถาบันเดียวที่สามารถกระทำการในนามของผลประโยชน์ส่วนรวม การมีรัฐบาลกลางที่เข้มแข็งย่อมเป็นสิ่งสำคัญ หากรัฐบาลกลางอ่อนแอ ย่อมจะนำไปสู่การต่อสู้ขัดแย้งระหว่างส่วนต่างๆ ในสังคม และปราศจากซึ่งความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน 2) **ความเป็นแบบแผนเดียวกัน** (Uniformity) เนื่องจากว่ามีแต่เพียงรัฐบาลกลางที่สามารถวางหลักกฎหมายและระบบบริการสาธารณะต่างๆ ที่เป็นแบบแผนและมาตรฐานเดียวกันได้ ย่อมทำให้เกิดการยึดโยงชุมชนที่อยู่ในส่วนต่างๆ ของประเทศเข้าไว้ด้วยกัน 3) **ความเสมอภาคภายในชาติ** (Equality) เนื่องจากการกระจายอำนาจมีจุดอ่อนตรงที่รัฐบาลที่อยู่นอกศูนย์กลางออกไปถูก ผลักให้ตนเองต้องอาศัยทรัพยากรที่มีอยู่ภายในท้องถิ่นหรือภูมิภาคของตนเป็น หลัก จึงมีแต่เพียงรัฐบาลกลางที่สามารถแก้ไขความไม่เท่าเทียมอันเกิดจากความแตกต่างในทรัพยากรระหว่างชุมชนต่างๆ ภายในรัฐ และ 4) **ความมั่งคั่งของชาติ** (Prosperity) ที่ผ่านมา การพัฒนาทางเศรษฐกิจและการรวมศูนย์อำนาจมักจะไปด้วยกันเสมอ การมีรัฐบาลกลางที่เข้มแข็งย่อมทำให้สามารถกำหนดทิศทางการพัฒนาหรือการวางแผนในทางเศรษฐกิจของชาติได้ อันจะนำไปสู่การระดมทรัพยากรจากส่วนต่างๆ ภายในสังคม

อย่างไรก็ตาม ในรัฐที่มีการรวมศูนย์อำนาจอย่างมาก อำนาจทั้งในทางการเมืองและการบริหารถูกรวมศูนย์ไว้ที่รัฐบาลกลางหรือตัวแทนของรัฐบาลกลางอย่างเข้มข้น ก็มักปรากฏจุดอ่อนหรือ**ข้อเสีย** ได้แก่ 1) **ความล่าช้าในการตัดสินใจ** การกระทำการใดๆ ของเจ้าหน้าที่หรือองค์กรของรัฐบาลกลางย่อมต้องเป็นไปตามอำนาจการตัดสินใจ หรือวินิจฉัยสั่งการของส่วนกลาง และต้องเป็นไปตามลำดับชั้นการบังคับบัญชา ก็ย่อมทำให้การทำงานต่างๆ โดยเฉพาะในด้านการบริการสาธารณะเป็นไปอย่างล่าช้าและไม่ทันต่อความต้องการของประชาชน 2) **ความทั่วถึงและประสิทธิภาพ**ของการจัดทำบริการสาธารณะเป็นไปได้น้อย หากบริการสาธารณะเกือบทั้งหมดเป็นหน้าที่ของรัฐบาลกลางฝ่ายเดียว ย่อมเป็นเรื่องยากที่จะจัดบริการสาธารณะที่มีอยู่มากประเภทให้ได้ผลดีและทั่วถึงทุกชุมชนท้องถิ่นได้ 3) **การบริการที่ไม่สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของแต่ละชุมชนท้องถิ่น** เนื่องจากในแต่ละพื้นที่ย่อมมีลักษณะของปัญหา ผลประโยชน์ และ

ความต้องการที่หลากหลาย โครงสร้างทางการเมืองการปกครองที่รวมศูนย์ย่อมเป็นอุปสรรคต่อการจัดทำบริการ สาธารณะไปตามความจำเป็นของแต่ละพื้นที่ได้ และ 4) การเป็นอุปสรรคต่อการเติบโตของวัฒนธรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองตามระบอบ ประชาธิปไตย การรวมศูนย์อำนาจทั้งในทางการเมืองและการปกครอง ย่อมเป็นการปิดโอกาสที่ประชาชนจะได้เรียนรู้ ฝึกฝน และมีประสบการณ์ในการปกครองตนเอง (Self-government)

แนวคิดเรื่องการกระจายอำนาจและลักษณะของการกระจายอำนาจ

การกระจายอำนาจในความหมายกว้างคือการจัดสรรหรือแบ่งปันอำนาจการตัดสินใจ (หรือในภาษากฎหมายของไทยเรียกว่า การวินิจฉัยสั่งการ) อันเกี่ยวข้องกับกิจการสาธารณะ (Public Affairs) ของรัฐส่วนกลางไปยังหน่วยงานหรือองค์กรอื่นๆ ในรูปแบบของการกระจายอำนาจ มีอยู่ด้วยกันหลายระดับและหลายรูปแบบ ดังนั้น การกระจายอำนาจ จึงควรเป็นเรื่องของความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นภายในระบบการเมืองหนึ่งๆ (Manor, 1999:4-12) สามารถแจกแจงขอบข่ายหรือรูปแบบของการกระจายอำนาจได้ 5 ลักษณะ ได้แก่

1) การกระจายอำนาจโดยจำเป็นหรือโดยปริยาย (Decentralization by Default) เกิดจากสภาวะการณ์ที่สถาบันหรือองค์กรของรัฐเกิดความล้มเหลวในการดำเนิน กิจกรรมต่างๆ มีอาจสามารถจะเข้าไปใช้อำนาจหรืออิทธิพลในดินแดนที่ตนปกครองอยู่ได้ และจากสภาวะที่ประชาชนในระดับรากหญ้าเกิดความไม่เชื่อใจในรัฐบาลเหล่านี้จึงเป็นผลให้ประเทศที่มีภาคประชาสังคมมีความตื่นตัวและเข้มแข็ง จำเป็นต้องลุกขึ้นมาดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ โดยที่รัฐบาลเองก็ไม่ได้ตั้งใจให้เกิดขึ้น

2) การแปรรูปกิจการของภาครัฐ (Privatization) ได้แก่ การโยกโอน (Handover) กิจการบางอย่างที่เคยจัดทำโดยหน่วยงานของรัฐไปให้ภาคเอกชนเป็นผู้จัดทำแทน เช่น กิจการขนส่งมวลชน กิจการโทรคมนาคม การไฟฟ้า และการประปา เป็นต้น

3) การกระจายอำนาจภายใต้หลักการแบ่งอำนาจ (Deconcentration) หมายถึง การแบ่งอำนาจของรัฐบาลกลางไปยังองค์กรในระดับรองที่ออกไปทำงานในพื้นที่นอก ศูนย์กลางหรือท้องถิ่น โดยที่องค์กรภายใต้หลักการแบ่งอำนาจนี้มีอิสระตามสมควรในการตัดสินใจเรื่องต่างๆ ภายในพื้นที่ที่ตนดูแล แต่ทั้งนี้อำนาจการตัดสินใจและ

การกำหนดนโยบายยังคงอยู่ที่ส่วนกลาง บางครั้งจึงเรียกรายการกระจายอำนาจในลักษณะนี้ว่า **การกระจายอำนาจทางการบริหาร (Administration Decentralization)**

4) การกระจายอำนาจภายใต้หลักการมอบอำนาจ (Delegation) มีระดับของการกระจายอำนาจที่ให้อิสระสูงกว่าการแบ่งอำนาจ การกระจายอำนาจเน้นในเชิง **ภารกิจหน้าที่** มีการกำหนดภารกิจเฉพาะที่ชัดเจนให้องค์กรเหล่านั้นสามารถตัดสินใจและใช้ อำนาจหน้าที่ภายในขอบเขตของตนได้โดยอิสระ แต่รัฐส่วนกลางก็ยังคงมีอำนาจอยู่เหนือองค์กรเหล่านี้โดยอาศัยมาตรการทาง กฎหมายเป็นกรอบในการควบคุมและกำกับ บพบาทองค์กรภายใต้หลักการมอบอำนาจ รวมถึงอำนาจในการจัดตั้งและยุบเลิกองค์กร ภายใต้หลักการมอบอำนาจ

5) การกระจายอำนาจภายใต้หลักการโอนอำนาจ (Devolution) ถือเป็นการกระจายอำนาจที่สะท้อนให้เห็นถึงระดับของการกระจายอำนาจที่กว้างขวางที่สุด ถูกใช้เพื่ออธิบายถึงสถานะที่รัฐส่วนกลางมีการถ่ายโอนหรือยกอำนาจการตัดสินใจในเรื่องต่างๆ ไปยังองค์กรตัวแทนของพื้นที่ ชุมชน หรือท้องถิ่นต่างๆ อย่างกว้างขวาง ส่วนกลางจะไม่เข้ามามีบทบาทหรือแทรกแซงการทำงานขององค์กรภายใต้หลักการโอน อำนาจ หรือการแทรกแซงจะเกิดขึ้นต้องเป็นไปอย่างจำกัด ดังนั้น จึงมีการเรียกรายการกระจายอำนาจในลักษณะนี้ว่า **การกระจายอำนาจในทางการเมือง หรือการกระจายอำนาจที่เน้นความเป็นประชาธิปไตย (Political of Democratic Decentralization)** ทั้งนี้ การโอนอำนาจเท่าที่ปรากฏมีอยู่ด้วยกันใน 2 ระดับ ได้แก่ **ระดับที่หนึ่ง** คือการโอนอำนาจในทางการเมืองการปกครอง (Administration Devolution) สอดคล้องกับการจัดรูปการปกครองท้องถิ่นตามหลัก **การปกครองตนเอง (Local-self Government)** เป็นหลักการที่เปิดโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่นมีการจัดตั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ที่เป็นของตนเอง โดยตนเอง และเพื่อตนเอง โดยที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีอิสระเป็นอย่างสูงในการดูแลชีวิตความเป็น อยู่และสามารถจัดทำกิจการต่างๆ เพื่อตอบสนองต่อปัญหาและความจำเป็นภายในชุมชนของตนได้อย่างกว้างขวาง อีกทั้งยังมีความเป็นอิสระทั้งในทางการเมือง คลังและบุคลากร และ**ระดับที่สอง** คือการโอนอำนาจในทางนิติบัญญัติ (Legislative Devolution) เป็นรูปแบบของการกระจายอำนาจขั้นสูงสุดที่เป็นไปภายใต้การจัดรูปแบบการ ปกครองในระบบรัฐเดี่ยว (Unitary System) จนมีลักษณะเข้าใกล้กับระบบสหพันธรัฐ (Federal System) (Heywood, 2002:P167-168) เป็นการถ่ายโอนอำนาจจากส่วนกลางไปยังพื้นที่หรือท้องถิ่นหนึ่งๆ โดยเปิดโอกาสให้ชุมชนที่ได้รับการโอนอำนาจ

สามารถที่จะกำหนดชะตากรรมในทางการเมืองได้ด้วยตนเอง (Home Rule) ผ่านการจัดตั้งสถาบันทางการเมืองในรูปแบบ **สภา** (Assembly) ที่เป็นของตนเอง

จากรูปแบบการกระจายอำนาจทั้งห้าลักษณะ เมื่อนำมาใช้ภายใต้บริบทของการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการปกครองท้องถิ่น การกระจายอำนาจจึงควรจะครอบคลุมเฉพาะรูปแบบที่สามถึงรูปแบบที่ห้าเท่านั้น ขณะที่สองรูปแบบแรกควรจัดแยกออกไป เนื่องจากว่า การกระจายอำนาจในรูปแบบแรก เป็นการเกิดขึ้นเองโดยประชาชนมิใช่เป็นผลจากการดำเนินการจัดสรรหรือแบ่งปันอำนาจจากรัฐบาลส่วนกลาง ขณะที่การกระจายอำนาจในลักษณะของการแปรรูปกิจการภาครัฐนั้น ท้ายที่สุดก็มิได้นำไปสู่การกระจายอำนาจที่แท้จริง

จากความหมายและขอบข่ายโดยกว้าง เมื่อจำกัดกรอบการมองโดยอยู่บนฐานคิดเรื่องการบริหารปกครองในพื้นที่ท้องถิ่น ทำให้เห็นว่าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากหลักการกระจายอำนาจ แต่เนื่องจากการกระจายอำนาจนั้นมีหลายระดับ หมายความว่า ระบบการปกครองท้องถิ่นในประเทศหนึ่งๆ ย่อมมีอำนาจและความเป็นอิสระที่มากน้อยแตกต่างกันออกไป อีกทั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่จัดตั้งขึ้นมีลักษณะของการผสมผสานแนวคิด การกระจายอำนาจที่ต่างรูปแบบกัน

ทั้งนี้ การกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น เป็นการกระจายอำนาจการจัดสนใจในเรื่องต่อไปนี้ให้กับท้องถิ่น

- **หน้าที่** เป็นการกระจายหน้าที่ ที่เป็นประโยชน์โดยตรงกับท้องถิ่น ให้ท้องถิ่นรับผิดชอบดำเนินการเอง
- **อำนาจการตัดสินใจ** เป็นการกระจายอำนาจการตัดสินใจดำเนินการตามหน้าที่ ที่ส่วนกลางกระจายไปให้ท้องถิ่นดำเนินการ
- **ทรัพยากรการบริหาร** เป็นการกระจายบุคลากร งบประมาณ เทคโนโลยี ที่เหมาะสม ให้กับท้องถิ่น
- **ภาวะรับผิดชอบ** เป็นการกระจายความรับผิดชอบต่อภารกิจ หน้าที่ ที่รัฐกับผู้บริหารท้องถิ่น และประชาชน ร่วมกันรับผิดชอบ
- **ความพร้อม** เป็นการกระจายความพร้อม ที่มีอยู่ในส่วนกลางให้กับท้องถิ่น เพื่อสร้างขีดความสามารถให้แก่ท้องถิ่น เป็นการทำให้ท้องถิ่นมีความเข้มแข็ง สามารถบริหารจัดการท้องถิ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ

แนวคิดเรื่องการจัดการศึกษาบนฐานพื้นที่ (Area-Based Education)

ด้วยข้อเท็จจริงที่เป็นปรากฏการณ์ของระบบการจัดการภาครัฐทั่วโลกนี้ เมื่อยืงบวกกับกระแสเรื่อง “การกระจายอำนาจ” (Decentralize) ที่มีอย่างต่อเนื่องเป็นทศวรรษได้นำมาสู่ปรากฏการณ์ในการเคลื่อนไหวของหลายประเทศที่เรียกร้องให้ภาคประชาสังคมและพลเมืองในภาคส่วนต่างๆ ได้เปลี่ยนทิศทางการจัดการศึกษาที่มีใช้เพียงแค่นโยบายกระจายอำนาจการจัดการศึกษาจากส่วนกลางเท่านั้น แต่ยังรวมไปถึงการตั้งโจทย์ใหม่ของการศึกษาที่ถูกขับเคลื่อนไปสู่การจัดการภายใต้ “ยุทธศาสตร์เชิงพื้นที่” (Area-Based Strategy) มากยิ่งขึ้นด้วย

นอกจากนี้จากการประมวลและสรุปทิศทางการปฏิรูปการเรียนรู้ของคนไทยและสังคมไทยในมิติต่างๆ จากที่ประชุมคณะกรรมการปฏิรูปประเทศ (คปร.) สำนักงานปฏิรูป (สปร.) คณะกรรมการสมัชชาปฏิรูป (คสป.) ที่ได้ศึกษาและมีประชากรพิจารณาเชิงประเด็นด้านการศึกษาดังแต่ปี 2553-2556 ได้ชี้ประเด็นร่วมตรงกันว่า สภาพการศึกษาในที่ผ่านมา กลับยังเผชิญกับความล้มเหลวของระบบราชการ การศึกษาที่ไม่อาจนำไปสู่การขับเคลื่อนการปฏิรูปใดๆ ได้ ด้วยโครงสร้างและวัฒนธรรมที่ไม่เอื้อต่อการปฏิรูปการศึกษาให้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง ประกอบกับระบบการศึกษาไทยที่ผ่านมาสร้างความเหลื่อมล้ำทั้งด้านคุณภาพและโอกาส ดังข้อมูลชี้ว่าประเทศไทยมีการลงทุนทางการศึกษาสูงถึงปีละกว่าสองแสนล้านบาทอย่างต่อเนื่องนับทศวรรษหรือราวร้อยละ 15-20 ของงบประมาณแผ่นดิน แต่ในมิติคุณภาพการศึกษากลับยังอ่อนด้อยโดยเห็นได้จากตัวชี้วัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่างๆ ทั้งในประเทศและในเชิงเปรียบเทียบกับนานาชาติประเทศตลอดจนสถานการณ์ปัญหาเด็กและเยาวชนที่พุ่งสูงขึ้น เด็กนักเรียนที่หลุดออกจากระบบการศึกษาก่อนจบการศึกษาภาคบังคับ (ม.3) เป็นจำนวนกว่า 200,000 คนในแต่ละปีหรือกว่าร้อยละ 2 ของเด็กในวัยการศึกษาภาคบังคับทั้งหมด (6-15 ปี) สิ่งเหล่านี้ได้สะท้อนว่าประเทศไทยยังไม่อาจนำการศึกษาที่มีคุณภาพไปสู่ประชาชนได้อย่างทั่วถึงและเท่าเทียม รวมถึงมุ่งเน้นการแข่งขันจนเสียสมดุลของการพัฒนาผู้เรียนอย่างแท้จริง

ดังนั้นข้อเสนอสำคัญในการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงจึงเน้นที่การปฏิรูประบบบริหารจัดการการศึกษาที่ลดทอนอำนาจผูกขาดและพื้นที่การจัดการของรัฐ เพื่อขยายพื้นที่การจัดการศึกษาของภาคประชาชนและชุมชน พร้อมไปกับการปฏิรูประบบงบประมาณด้านการศึกษาเพื่อเป็นแรงจูงใจและเงื่อนไขสนับสนุนการปฏิรูประบบบริหารจัดการดังกล่าว โดยเสนอให้มีการปรับทิศทางการศึกษาเพื่อ “สร้างคุณภาพและลดความเหลื่อมล้ำในสังคม” เพื่อให้ประชาชนทุกหมู่เหล่าเห็นถึง

ประโยชน์ของการศึกษาระบบใหม่ โดยนัยนี้จะต้องปฏิรูปครั้งใหญ่ทั้งในเชิงเนื้อหาวิธีการเรียนรู้ไปจนถึงการปฏิรูประบบการจัดการเพื่อทั้งเพิ่มคุณภาพประชากรและสร้างความเท่าเทียมทางสังคมให้ปรากฏอย่างแท้จริง ซึ่งสัมผัสได้โดยคนไทยทุกชั้นวรรณะที่จะสามารถใช้การศึกษาเป็นเครื่องมือในการสร้างโอกาส และขยับฐานะทางสังคมภายในช่วงชีวิตเดียว เป็นการศึกษาที่มีความเท่าเทียมและทั่วถึง (Inclusive Education) ภายใต้หลักการเชิงอุดมคติว่า “แผ่นดินไทยไม่ทอดทิ้งใคร” (Inclusive Thailand) ทั้งในแง่ของโอกาสและคุณภาพย่อมเป็นการศึกษาที่เราทุกคนหวังให้เป็น “การศึกษาที่มีคุณค่าและความหมายกับชีวิตคนไทยทุกคน” เพื่อการเสริมสร้างสันติสุขและการอยู่ร่วมกันในสังคมระยะยาว

ทั้งนี้ แนวคิดเรื่องการจัดการศึกษาเชิง “พื้นที่” นี้ได้นิยามความเป็น “พื้นที่” ไว้อย่างค่อนข้างยืดหยุ่น พื้นที่ในที่นี้อาจหมายถึงได้ตั้งแต่ชุมชนหมู่บ้านไปจนถึงจังหวัดหรือมณฑลหรือมลรัฐในต่างประเทศ ทั้งนี้ไม่ว่า “หน่วย” พื้นที่จะเป็นเช่นใด ความเหมือนที่สำคัญคือการที่ พื้นที่เหล่านี้ไม่ว่าขนาดใดบริบทใดมีอิสระและความสามารถในการบริหารจัดการศึกษาของตนเอง เพื่อตอบโจทย์ของพื้นที่ของตนเองโดยมีการคลี่คลายพันธนาการจากการสอนหรือการจัดการศึกษาจากส่วนกลาง ทั้งในมิติการบริหารจัดการทรัพยากรไปจนถึงมิติวิชาการ เช่น การบริหารและพัฒนาหลักสูตร การวัดประเมินผล ตลอดจนการเชื่อมโยงภาคส่วนต่างๆ นอกกระบบการศึกษาเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ที่จัดขึ้นให้แก่กลุ่มเป้าหมาย

การจัดการศึกษาเชิงพื้นที่อาจเป็นไปเพื่อตอบโจทย์ที่หลากหลายตามสภาพพื้นที่ อาทิ การใช้การจัดการศึกษาเชิงพื้นที่เพื่อยกระดับคุณภาพและลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา ตลอดจนยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของสถานศึกษาในพื้นที่ยากจนหรือขาดแคลนทรัพยากรที่พอเพียง ประสบการณ์ในหลายประเทศแม้แต่กลุ่ม G20 ก็ยังคงใช้ยุทธศาสตร์พื้นที่ในการแก้ปัญหาการศึกษาในเขตยากจนเช่นกัน นอกจากนี้ ยังอาจเป็นการใช้การจัดการศึกษาเชิงพื้นที่เพื่อตอบสนองการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจโดยปลดล็อกการพัฒนาหลักสูตร ครู การวัดประเมินผล เพื่อมุ่งเข้าหาการผลิตคนให้มีคุณลักษณะตรงกับความต้องการของพื้นที่ โดยเฉพาะภาคการผลิตต่างๆ ทั้งภาคเกษตรภาคอุตสาหกรรม และภาคบริการ ตัวอย่างการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่ลักษณะนี้มีให้เห็นชัดเจนในหลายประเทศเช่นกัน โดยเฉพาะในเมืองหรือโซนที่เป็นศูนย์กลางการผลิตหรือการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ และการใช้การจัดการศึกษาเชิงพื้นที่เพื่อตอบสนองความต้องการทางสังคมวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะในพื้นที่ที่มีชนกลุ่มน้อยที่

ยังคงยึดมั่นการธำรงรักษาตัวตนและคุณค่าของวัฒนธรรมอันเป็นรากเหง้าของตนเอง ซึ่งในยุคโลกาภิวัตน์ที่มีการเคลื่อนย้ายแรงงานข้ามชาติสูง การจัดการศึกษาเชิงพื้นที่ในหลายประเทศได้กลายมาเป็นการตอบโจทย์สังคม “พหุวัฒนธรรม” และในขณะเดียวกันก็อาจตอบโจทย์ทางสังคมอื่นๆ ของพื้นที่ เช่น ความเท่าเทียมระหว่างเพศ ความเท่าเทียมในการเข้าถึงโอกาสบริการสาธารณะของชนกลุ่มน้อยต่างๆ อย่างเท่าเทียม เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม ไม่ว่าจะการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่ที่จะเป็นไปเพื่อตอบสนองความต้องการของพื้นที่ในมิติใดก็ตาม ประเด็นสำคัญของการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่ที่ยังคงเน้นถึงควมมีอิสระในการบริหารจัดการศึกษาตามเป้าหมาย บริบทและศักยภาพของพื้นที่ โดยที่ยังคงสามารถตอบสนองเป้าหมายการพัฒนาโดยรวมของชาติ หากเพียงมีอิสระจากรอบและกฎเกณฑ์ของการจัดการศึกษาจากส่วนกลางเพื่อขอ “พื้นที่” ใน “การจัดการเรียนรู้ที่มีความหมาย” กับคนในพื้นที่ตามสภาพความจำเป็นของพื้นที่ คนภายใต้ข้อเท็จจริงที่ภาครัฐส่วนกลางคงไม่อาจตอบโจทย์คนในพื้นที่ได้ดีเท่ากับคนในพื้นที่เองอันดูจะเป็นทั้งทิศทางและข้อจํานนของการจัดการศึกษาของภาครัฐทั่วโลกในปัจจุบัน

บทเรียนการกระจายอำนาจทางการศึกษาสู่ฐานพื้นที่ในต่างประเทศ

ในส่วนของระบบการศึกษานั้น การกระจายอำนาจก็มีหลายแบบหลายระดับต่างกันไปตามบริบทและเงื่อนไขทางการเมืองการปกครองของแต่ละประเทศ นับตั้งแต่ประเทศที่ส่งเสริมการกระจายอำนาจลงสู่ฐานโรงเรียนอย่างเต็มที่ตามหลักการ Self-managing schools หรือ Self-governing schools หรือ Autonomous schools เช่น ออสเตรเลียและนิวซีแลนด์ โดยมีกรอบนโยบายและกลไกระดับชาติยึดโยงกันในเรื่องสำคัญบางเรื่องเท่านั้น เช่น มีกรอบหลักสูตรแห่งชาติร่วมกันกว้างๆ การมีกลไกสภาวิชาชีพระดับชาติขึ้นมาดูแลมาตรฐานวิชาชีพครูให้เป็นมาตรฐานเดียวกัน เป็นต้น นอกจากนี้ ก็มีระบบที่กระจายอำนาจไปโดยธรรมชาติของระบอบการปกครอง เช่น กรณีประเทศที่เป็นสหพันธรัฐแบบสหรัฐอเมริกาและแคนาดา ที่มีการกระจายอำนาจการจัดการศึกษาลงไปยังมลรัฐหรือแคว้นต่างๆ ที่ทำให้เกิดความแตกต่างในการจัดการศึกษาตามบริบทแต่ละพื้นที่ (เช่น กรณีแคว้น Quebec ในแคนาดาใช้ภาษาฝรั่งเศสเป็นภาษาหลักในการสอนต่างจากแคว้นอื่นๆ ของแคนาดา หรือกรณีบางมลรัฐในอเมริกากำหนดคุณวุฒิครูเข้มข้นกว่ามลรัฐอื่น โดยให้มีคุณวุฒิขั้นต่ำปริญญาโทในโรงเรียนทุกระดับ) หรือในบางประเทศ เช่น ญี่ปุ่นและเกาหลี ยังคงเป็นระบบที่ยังรวมศูนย์อำนาจไว้ที่ส่วนกลาง

ค่อนข้างมาก แต่ในขณะเดียวกัน โดยระบบงบประมาณของประเทศก็ให้ความสำคัญกับบทบาทในการรับผิดชอบการจัดการศึกษาของจังหวัด (Prefectures) และท้องถิ่น ได้แก่ เทศบาลต่างๆ

กรณีศึกษาการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่ในบางประเทศ

- **กรณีประเทศอังกฤษ** มีการริเริ่มโครงการ Education Action Zones (EAZ) โดยรัฐบาลของนายกรัฐมนตรีโทนี แบลร์ มาตั้งแต่ปี 1997 ที่มุ่งแก้ปัญหาคุณภาพการศึกษาที่ตกต่ำในพื้นที่ยากจนโดยให้ท้องถิ่นในพื้นที่ต่างๆ เสนอโครงการเพื่อขอรับทุนจากรัฐบาล โดยมีพื้นที่ที่ได้รับการคัดเลือกรับทุนจากรัฐบาลในปีแรก 20 พื้นที่ และเพิ่มเป็น 48 พื้นที่ในปีต่อมาโดยมีโรงเรียนเฉลี่ยในแต่ละพื้นที่ ประมาณ 20 โรงเรียน และมียุทธศาสตร์การทำงานที่สำคัญคือการรวมพลังภาคีภาคส่วนต่างๆ ในแต่ละพื้นที่มาร่วมกันวางแผนเป้าหมายและแผนพัฒนาการศึกษาในพื้นที่นั้นๆ ร่วมกัน อีกทั้งยังเชื่อมโยงกับหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง เช่น หน่วยงานด้านสาธารณสุข หน่วยงานด้านการจ้างงาน เป็นต้น ทั้งนี้ Education Action Zones แต่ละพื้นที่จะอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของคณะบุคคลที่เรียกว่า Education Action Forum (EAF) ซึ่งมีองค์ประกอบที่มีตัวแทนจากโรงเรียน เขตพื้นที่การศึกษา ภาคเอกชน องค์กรชุมชน รวมทั้งสถาบันทางสังคมอื่นๆ หน้าที่ของ EAF ครอบคลุมทั้งการวางแผน การนำแผนไปสู่การปฏิบัติ และการติดตามประเมินผลการทำงานตามแผน โดยในแต่ละพื้นที่จะได้รับงบประมาณอุดหนุนจากรัฐบาลเป็นเงิน 750,000 ปอนด์ หรือประมาณ 45 ล้านบาทต่อปีเป็นเวลา 3-5 ปี ภายใต้เงื่อนไขที่ต้องมีงบประมาณสมทบจากเอกชนและท้องถิ่นในพื้นที่อีกอย่างน้อย 250,000 ปอนด์ หรือประมาณ 15 ล้านบาท เพื่อสนับสนุนกิจกรรมพัฒนาครู หลักสูตร สื่อและการเรียนการสอนที่เน้นนวัตกรรมที่เหมาะสมกับเด็กด้อยโอกาสและพื้นที่ยากจนตั้งแต่เรื่องการสร้างแรงจูงใจในการเรียนไปจนถึงการสร้างกิจกรรมการเรียนรู้ทางเลือกให้แก่เด็กที่เป็นเด็กกลุ่มเสี่ยงหรือเด็กที่มีความต้องการพิเศษ

อย่างไรก็ตาม ผลการประเมินโครงการ Education Action Zones ก็ยังพบอุปสรรคในการดำเนินงานอยู่บางประการ อาทิ 1) ข้อจำกัดของโรงเรียนและภาคีในการทำงานร่วมกับภาคเอกชนและท้องถิ่น 2) การขาดกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมจากภาคส่วนต่างๆ อย่างมีประสิทธิภาพ และ 3) มาตรฐานผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาระดับชาติยังส่งผลกระทบให้สถานศึกษาในพื้นที่ถูกกดดันให้มุ่งเน้นแต่ผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการเป็นหลักมากกว่าการตอบโจทย์เรื่องชีวิตและโลกของงานอย่างที่ชุมชนหรือ

ภาคเอกชนต้องการ ดังนั้นในพื้นที่ Education Action Zones เกือบ 70 พื้นที่ที่เริ่มปฏิบัติการในช่วงแรกจึงมีระดับความสำเร็จที่หลากหลายซึ่งถูกนำมาเป็นบทเรียนให้แก่รัฐบาลที่ยังคงผลักดันแนวคิดและยุทธศาสตร์นี้ในปัจจุบัน

“

Tony Blair อดีตนายกรัฐมนตรีของประเทศไทย ผู้ริเริ่มโครงการ Education Action Zones (EAZ) ในปี 1997 เพื่อแก้ปัญหาคุณภาพการศึกษาที่ตกต่ำในพื้นที่ยากจน โดยให้องค์กรท้องถิ่นในพื้นที่ต่างๆ เสนอโครงการเพื่อขอรับทุนจากรัฐบาล มีพื้นที่ที่ได้รับการคัดเลือก 48 พื้นที่ คิดเป็นจำนวนโรงเรียนกว่า 500 โรงเรียน ยุทธศาสตร์สำคัญคือการนำภาคส่วนต่างๆ ในแต่ละพื้นที่ทำงานร่วมกันในรูปสภาเมือง (Forum) ที่จะช่วยกันวางแผน จัดสรรงบประมาณ และติดตามผลการจัดการศึกษาในพื้นที่

● **กรณีประเทศสหรัฐอเมริกา** โครงการ Race to the Top ที่นำร่องการปฏิรูปการศึกษาโดยกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งเริ่มต้นในปี 2009 โดยรัฐบาลประธานาธิบดีบารัค โอบามา มียุทธศาสตร์สำคัญคือ การใช้กลไกการเงินสนับสนุนการปฏิรูปการศึกษาของมลรัฐ (State) และท้องถิ่น (Local District) และเน้นหนักที่งานเชิงยุทธศาสตร์ระดับพื้นที่ที่เชื่อว่าจะเป็นจุดเปลี่ยนในการยกระดับคุณภาพการศึกษาในแต่ละรัฐได้ โดยการให้เงินสนับสนุนโครงการแบบแข่งขัน (competitive grants) เป็นตัวขับเคลื่อนครอบคลุมการปฏิรูปการศึกษาขั้นพื้นฐานจากชั้นอนุบาลถึงมัธยมปลาย (K-12) ในระยะเวลาโครงการ 4 ปี ได้สนับสนุนงบประมาณลงทุนทั้งสิ้น 4.35 พันล้านเหรียญสหรัฐ หรือประมาณ 130,000 ล้านบาท มีรัฐที่ถูกกลั่นกรองอย่างเข้มข้นและได้รับทุนสนับสนุน 12 รัฐ รวมโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการกว่า 250,000 โรงเรียน และนักเรียนกว่า 13.6 ล้านคน หัวใจสำคัญของโครงการ Race to the Top คือ การเน้นหนักที่งานเชิงยุทธศาสตร์ระดับพื้นที่ที่สำคัญ 4 ด้านที่เชื่อว่าจะเป็นจุดเปลี่ยนหรือ “คานงัด” ในการยกระดับคุณภาพการศึกษาของแต่ละรัฐ นั่นคือ 1) การวางระบบพัฒนาประสิทธิภาพครูและผู้บริหารโรงเรียนในพื้นที่อย่างทั่วถึง 2) การวางระบบการประเมินและทดสอบมาตรฐานการศึกษาของพื้นที่ 3) การปิดช่องว่างเพื่อลดความเหลื่อมล้ำ ด้วยการช่วยเหลือโรงเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาดำเนินพื้นที่ก่อน และ 4) การมีระบบฐานข้อมูลที่เป็นจริงติดตามความก้าวหน้าทางการศึกษาของพื้นที่ ซึ่งในปัจจุบันยุทธศาสตร์ดังกล่าวได้เริ่มส่งผลต่อความสำเร็จอย่างเป็นรูปธรรม ตั้งแต่โครงการยังไม่เสร็จสิ้น (เสร็จในปี 2014) ก็มีการสนับสนุนให้เกิดกิจกรรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างมลรัฐ พร้อมกับการเผยแพร่ข้อมูลเรื่องโครงสร้างการจัดการระดับพื้นที่ และกระบวนการสร้าง communities of practice เพื่อความยั่งยืนในพื้นที่ อีกทั้งยังมีการขยายผลลงไปสู่ระดับเขตพื้นที่การศึกษา (Race to the Top : District) และการศึกษาระดับปฐมวัยด้วย (Race to the Top : Early Learning Challenge)

ประธานาธิบดี Barack Obama ผู้ริเริ่มโครงการ Race To The Top ในปี 2009

การจัดการศึกษาเชิงพื้นที่ในมิติของการตอบสนองการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ

- **กรณีประเทศจีน** การจัดการศึกษาเชิงพื้นที่เพื่อตอบสนองการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่น่าจะชัดเจนที่สุดพื้นที่หนึ่งคือ การวางระบบการศึกษาของนครเซี่ยงไฮ้ ซึ่งเป็นมหานครที่ใหญ่ที่สุดในสาธารณรัฐประชาชนจีนด้วยจำนวนประชากรเกือบ 20 ล้านคน ในจำนวนนี้เป็นประชากรต่างด้าวถึง 4 ล้านคน หรือ 1 ใน 5 ของประชากรทั้งหมด ซึ่งคณะกรรมการการศึกษาของนครเซี่ยงไฮ้ในฐานะเมืองที่มีการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจสูงที่สุดเมืองหนึ่งของประเทศจึงมีนโยบายส่งเสริมการศึกษาทุกระดับให้มีคุณภาพและเท่าเทียมไม่ว่าจะสำหรับแรงงานชาวจีนหรือแรงงานต่างด้าว โดยถือว่าทุกคนมีสิทธิเท่าเทียมและต่างก็เป็นกำลังสำคัญของการกระตุ้นการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ในระยะเริ่มแรกของการพัฒนาการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่ของนครเซี่ยงไฮ้นั้นค่อนข้างเน้นเป้าหมายในเรื่องโอกาสการเข้าถึงการศึกษาเป็นสำคัญซึ่งก็ประสบความสำเร็จเป็นอย่างดีโดยมีอัตราเด็กที่เรียนจนถึงชั้นมัธยมต้นร้อยละเก้าสิบของเด็กรุ่น

คน ซึ่งถือว่าเป็นเมืองที่มีอัตราการเข้าถึงโอกาสการเรียนรู้ที่สูงที่สุดของประเทศจีน อีกทั้งในระดับชั้นมัธยมปลายก็ยังมีอัตราการเรียนต่อสูงที่สุดของประเทศอีกเช่นกัน ซึ่งชี้ให้เห็นความสำเร็จในเรื่องการขยายโอกาสการศึกษา รวมถึงการประกันโอกาสการเรียนรู้ต่อระดับอุดมศึกษาของนักเรียนมัธยมปลายทุกคนที่ประสงค์จะเรียนต่อระดับปริญญาอีกด้วย

นอกจากความสำเร็จในเรื่องการขยายโอกาสทางการศึกษาด้วยระบบการจัดการที่มีประสิทธิภาพในระดับพื้นที่ของคณะกรรมการการศึกษาของนครเซี่ยงไฮ้แล้วยังมีการพัฒนาไปต่อถึงมิติคุณภาพการเรียนรู้ของเด็กที่ทวนกระแสการจัดการศึกษาส่วนใหญ่ในประเทศจีนที่เน้นการสอบและการแข่งขัน ตลอดจนการกวาดวิชาเป็นวิถีชีวิตปกติของนักเรียนจีนส่วนใหญ่ โดยคณะกรรมการการศึกษาของนครเซี่ยงไฮ้ได้มีการริเริ่มมาตั้งแต่ปี 1985 ในการปฏิรูปหลักสูตรและระบบการวัดประเมินผลที่มุ่งเน้นทักษะการคิด ทักษะชีวิต และทักษะการทำงานมากขึ้นกว่าแค่การทดสอบทางวิชาการอย่างเดียว รวมถึงการปรับรูปแบบการทดสอบที่จัดการสอบด้วยข้อสอบปรนัยเกือบสิ้นเชิงและแทนที่ด้วยการสอบอัตนัยที่วัดความรู้ความสามารถและการคิดของผู้เรียนอย่างจริงจัง นอกจากนี้ในปี 2008 ยังได้มีการปฏิรูปหลักสูตรอีกครั้งเพื่อใช้กับโรงเรียนในพื้นที่ของนครเซี่ยงไฮ้ทั้งหมด ซึ่งนอกจากกลุ่มสาระหลัก 8 กลุ่มสาระวิชาที่ใช้ร่วมกันแล้ว **ความน่าสนใจไปอยู่ที่การเพิ่มวิชาเลือกเป็นจำนวนมากให้แก่ผู้เรียนเพื่อลดสภาพความกดดันของการแข่งขันและส่งเสริมให้ผู้เรียนเรียนอย่างมีความสุขโดยที่ยังคงเป็นกำลังคนที่มีคุณภาพตามเป้าหมายและวิสัยทัศน์ของนครเซี่ยงไฮ้** นอกจากนี้การปฏิรูปหลักสูตรในปี 2008 ยังนำมาสู่มิติใหม่ซึ่งไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อนในเมืองอื่นๆ ของจีน นั่นคือ การส่งเสริมให้เกิดหลักสูตรสถานศึกษาและการบริหารจัดการศึกษาโดยสถานศึกษาเอง ซึ่งเป็นการกระจายอำนาจลงไปสู่พื้นที่ระดับล่างอีกระดับหนึ่งโดยเน้นให้โรงเรียนพัฒนาหลักสูตรในแนวสืบสอบความรู้ (inquiry based education) ควบคู่กับการสร้างหุ้นส่วนความร่วมมือกับองค์กรธุรกิจและองค์กรทางสังคมในแต่ละพื้นที่เพื่อเป็นการส่งเสริมให้นักเรียนได้เรียนรู้จากชีวิตจริงผ่านความร่วมมือกับองค์กรต่างๆ และในขณะเดียวกันก็เป็นการเสริมสร้างทักษะการคิดผ่านกระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เรียนมีความสุขยิ่งขึ้น

นวัตกรรมการจัดการอีกส่วนหนึ่งของนครเซี่ยงไฮ้คือการวางระบบพัฒนาครูในวิชาชีพโดยมีการลงทุนและกำหนดให้ครูทุกคนได้มีกรอบพัฒนาวิชาชีพอย่างน้อย 240 ชั่วโมงภายใน 5 ปี หรือตกเฉลี่ยปีหนึ่ง 50 ชั่วโมง หรือประมาณ 8 วัน นอกจากนี้ล่าสุดระบบการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่ของนครเซี่ยงไฮ้ยังนำไปสู่ระบบเครือข่ายโรงเรียนที่

โรงเรียนน้องโดยทางนครเซี่ยงไฮ้ได้มีการให้ทุนโรงเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์สูงทำเครือข่ายกับโรงเรียนที่กำลังพัฒนา โดยมีการส่งทีมผู้บริหารและครูเข้าไปช่วยทำระบบ Coaching เพื่อการพัฒนาทั้งระบบการสอนและระบบการบริหารจัดการโรงเรียนให้แก่โรงเรียนที่กำลังพัฒนาเหล่านั้น ในภาพรวมจึงอาจกล่าวได้ว่ามหานครเซี่ยงไฮ้ประสบความสำเร็จเป็นอย่างดีในฐานะเมืองที่มีการเจริญเติบโตสูงที่สุดของประเทศที่มีการแยกกลไกการบริหารจัดการศึกษาออกมาต่างหากจากส่วนกลางทั้งในเรื่องหลักสูตร สื่อและตำราเรียน การพัฒนาครู ตลอดจนการบริหารจัดการที่คล่องตัวเพื่อยกระดับคุณภาพของโรงเรียน โดยรวมจึงไม่น่าแปลกใจที่เด็กนักเรียนเซี่ยงไฮ้ได้คะแนนการสอบ PISA เป็นอันดับที่ 1 ของโลกในปี 2009

มหานครเซี่ยงไฮ้ในปัจจุบัน

● **กรณีประเทศสหรัฐอเมริกา** ยังคงเป็นตัวอย่างที่ดีในบางพื้นที่ที่การจัดการศึกษาถูกจัดระบบให้ตอบสนองการเติบโตของภาคการผลิตอุตสาหกรรมตัวอย่างที่ชัดเจนและยืนยาวมาเป็นเวลานานคือพื้นที่ **Silicon valley** ที่อยู่ทางตอนเหนือของรัฐแคลิฟอร์เนีย ที่มีการจัดระบบความร่วมมือระหว่างภาคอุตสาหกรรมกับภาคการศึกษาและภาครัฐเป็นอย่างดี นับตั้งแต่การพัฒนากำลังแรงงาน (workforce development) โดยมีการจัด “ท่อต่อเชื่อมผู้เรียน” (student pipeline) จากระดับโรงเรียนมัธยมสู่วิทยาลัยชุมชนและสถาบันอุดมศึกษาก่อนป้อนเข้าสู่อุตสาหกรรมหรือนายจ้างภาครัฐโดยเน้นระบบการศึกษาแบบ “เรียนรู้คู่ปฏิบัติ” (work based learning & experience) เพื่อให้ได้แรงงานที่มีคุณภาพและมีทักษะในระดับสูงอย่างแท้จริง นอกจากนี้ยังมีการจัดระบบเชื่อมต่อภาคอุตสาหกรรมกับระบบวิจัยในมหาวิทยาลัยโดยเฉพาะใน University of California Santa Cruz ที่มีการร่วมมือด้านการวิจัยอย่างหลากหลายกับภาคอุตสาหกรรมผ่านศูนย์วิจัยและศูนย์แห่งความเป็นเลิศที่ได้รับการสนับสนุนทั้งจากภาคอุตสาหกรรมและองค์กรภาครัฐ เช่น การลงทุนในการวิจัยด้านอวกาศโดยการสนับสนุนขององค์กรนาซ่า การวิจัยด้านนาโนเทคโนโลยีที่เป็นการลงทุนร่วมกับภาคอุตสาหกรรม เป็นต้น

การจัดการศึกษาเชิงพื้นที่ในมิติของการตอบสนองความต้องการทางสังคมวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

● **กรณีประเทศปากีสถาน** เป็นประเทศที่มักถูกมองว่าเต็มไปด้วยความขัดแย้งแต่กระนั้น ปากีสถานก็มีต้นตวามากเรื่องการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่ภายใต้ความหลากหลายของชาติพันธุ์โดยเฉพาะในกรณีรัฐปัญจาบ โดยหวังว่าการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่เพื่อตอบสนองความต้องการของชนกลุ่มน้อยกลุ่มต่างๆ ในรัฐปัญจาบจะสร้างความสมานฉันท์ทางสังคมในภาพรวมได้ นอกจากนี้ยังมีโจทย์เรื่องความเท่าเทียมระหว่างเพศ (Gender) ในระดับพื้นที่ซึ่งก็ได้ถูกหยิบยกมาเป็นเป้าหมายการจัดการศึกษาในรัฐปัญจาบที่ให้สิทธิที่เท่าเทียมแก่เด็กหญิงและสตรีในการเข้าถึงโอกาสทางการศึกษา จึงนับได้ว่ารัฐปัญจาบเป็นตัวแบบการศึกษาเชิงพื้นที่เพื่อตอบสนองความต้องการทางสังคมวัฒนธรรมอย่างแท้จริงและกำลังจะเป็นตัวแบบการจัดการให้แก่รัฐอื่นๆ ในประเทศปากีสถานต่อไป

● **กรณีรัฐวิศตอเรีย ประเทศออสเตรเลีย** ได้วางยุทธศาสตร์การจัดการศึกษาเชิงพื้นที่เพื่อส่งเสริมความเป็นสังคมพหุวัฒนธรรมภายใต้บริบทของการเป็นพื้นที่เศรษฐกิจที่มีทั้งนักลงทุนต่างชาติและแรงงานต่างด้าวอยู่อาศัยเป็นจำนวนมาก การสร้างเด็กรุ่นใหม่ผ่านระบบการศึกษาของรัฐให้มีความเป็นพลเมืองโลกและพลเมืองในสังคมพหุวัฒนธรรมจึงเป็นเรื่องจำเป็นโดยทางรัฐวิศตอเรียได้มีการลงทุนตั้งแต่การศึกษาระดับปฐมวัยเพื่อปูพื้นฐานให้เด็กเข้าใจถึงความหลากหลายและแตกต่างทางวัฒนธรรมแต่เยาว์วัยและเมื่อเติบโตขึ้นมาก็ให้เรียนรู้ถึงภาษาและวัฒนธรรมตลอดจนโลกของการทำงานเป็นทีมกับเพื่อนต่างชาติต่างภาษาโดยมุ่งหวังให้เด็กทุกคนเติบโตเป็นแรงงานที่ไม่ได้มีแต่เพียงทักษะการทำงานเท่านั้น แต่มีทักษะของการอยู่ร่วมกันในสังคมที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมด้วย

ส่วนที่น่าสนใจและนำมาเป็นข้อมูลประกอบการสังเคราะห์บทเรียนการกระจายอำนาจการศึกษาในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาของไทย คือประสบการณ์ของนานาประเทศที่มุ่งเน้นหรือส่งเสริมการกระจายอำนาจหรือการถ่ายโอนอำนาจลงสู่ฐานพื้นที่และโรงเรียนอย่างแท้จริง ที่ต้องประกอบด้วยเงื่อนไขปัจจัยความสำเร็จหลายๆ ประการ ได้แก่ มีการกำหนดเป้าหมายการปฏิรูปที่ชัดเจน เช่น **กรณีนิวซีแลนด์** มีการกำหนดเป้าหมายการปฏิรูปการศึกษา 4 ข้อคือ (พินสุตา สิริธังศรี, 2549)

- 1) ลดบทบาทส่วนกลางทั้งด้านการบริหารและงบประมาณ รวมทั้งตัดทอนหน่วยงานบริหารการศึกษาระดับเขตและเมืองออกไป
- 2) ให้องค์กรทางการศึกษามีอิสระในการจัดการศึกษา
- 3) ให้มีการรับรองมาตรฐานและตรวจสอบคุณภาพการศึกษา
- 4) เปิดโอกาสให้ประชาชนและท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษามากขึ้น ทั้งในการกำหนดนโยบาย แผนงาน โครงการ การบริหารงานบุคคล การจัดการเรียนการสอน และงบประมาณ ให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนและท้องถิ่น

ในกรณีออสเตรเลียได้กำหนดเป้าหมายการปฏิรูปการศึกษาไว้ว่าให้มี “การกระจายอย่างเป็นระบบไปสู่โรงเรียน เพื่อให้โรงเรียนมีอำนาจและความรับผิดชอบในการตัดสินใจดำเนินภารกิจสำคัญต่างๆ ภายใต้กรอบนโยบาย เป้าหมาย มาตรฐาน และความรับผิดชอบต่อส่วนกลางกำหนด” (ดร.ณิ จำปาทอง, 2549)

นอกจากนี้ ปัจจัยความสำเร็จอีกประการหนึ่งคือการมีการออกกฎหมายรองรับ เช่น กรณีนิวซีแลนด์มีการออกกฎหมาย Education Act 1989 เพื่อให้เป็นขั้วลัษของการปฏิรูปและเพื่อความต่อเนื่องของกระบวนการปฏิรูป หรือกรณีอังกฤษมีการออกกฎหมายถ่ายโอนอำนาจเป็นฐานรองรับคือ Devolution Act มาตั้งแต่ปี 1944 และในปี 1988 ก็มีการออกกฎหมาย Education Reform Act 1988 รองรับการปฏิรูปอีกฉบับ นอกจากนี้ ยังมีปัจจัยความสำเร็จอื่นๆ เช่น การกำหนดเงื่อนไขเวลาชัดเจนเป็นเป้าหมายให้ การกระจายอำนาจสู่ฐานโรงเรียนให้สำเร็จภายในเวลาที่กำหนดคือ 15 เดือน(นิวซีแลนด์) การตั้งคณะทำงานเตรียมการถึง 19 ชุดรองรับการวางแผนปฏิบัติที่เปลี่ยนแปลงไปในด้านต่างๆ (นิวซีแลนด์) การฝึกอบรมสร้างสมรรถนะให้ครูและผู้บริหารสำหรับการบริหารจัดการจากฐานโรงเรียนในรูปแบบใหม่ ที่ครอบคลุมสมรรถนะในการตัดสินใจที่สำคัญๆ หลายเรื่อง เช่น สมรรถนะในการวิเคราะห์และตัดสินใจด้านการใช้งบประมาณที่เปลี่ยนไปอยู่ในรูปเงินอุดหนุนทั่วไป (นิวซีแลนด์) หรืองบประมาณในรูปแบบ School Global Budget และ School-Based Funding Model (ออสเตรเลีย) สมรรถนะในเชิงการบริหารจัดการกระบวนการเกี่ยวกับการว่าจ้างครู (นิวซีแลนด์) และการพัฒนา Teacher Qualifications and Certification Frameworks ในระดับเขตพื้นที่การศึกษา (Education Districts) และระดับมลรัฐ (States) (สหรัฐอเมริกา) และระดับสำนักงานการศึกษาท้องถิ่น (Local Education Authority-LEA) (อังกฤษ) เป็นต้น

“

David Lange นายกรัฐมนตรีของ New Zealand ผู้อยู่เบื้องหลังการออกกฎหมาย Education Reform Act 1989 ให้เป็นขั้วลัษการปฏิรูปการศึกษา ที่มีเรื่องการกระจายอำนาจบริหารการศึกษาเป็นหัวใจสำคัญ โดยมีเงื่อนไขเวลา คู่มือการปฏิบัติ ตัวชี้วัด รวมทั้งการฝึกอบรมคนเข้าสู่อำนาจหน้าที่ใหม่

อย่างไรก็ตาม การมีกรอบนโยบายและมาตรฐานระดับชาติเป็นจุดอ้างอิงร่วมกัน ยังคงมีความสำคัญ เช่น กรณีสหราชอาณาจักรและนิวซีแลนด์ มีการพัฒนารอบหลักสูตรแห่งชาติเป็นกรอบกว้างๆ เพื่อให้โรงเรียนหรือสถานศึกษาใช้เป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอนร่วมกัน โดยเฉพาะนิวซีแลนด์มีการกำหนดกรอบสมรรถนะหรือทักษะสำคัญเป็นเป้าหมายการพัฒนาผู้เรียนร่วมกัน 8 ด้านได้แก่ ด้านการสื่อสาร ด้านการคำนวณ ด้านข้อมูล ด้านการแก้ปัญหา ด้านการจัดการตนเอง ด้านการอยู่ร่วมกัน ด้านกายภาพ และด้านการเรียนรู้และการทำงาน ที่ให้ความชัดเจนในเป้าหมาย แต่ยอมให้มีความหลากหลายในระดับโรงเรียนที่สามารถออกแบบการเรียนการสอนไปสู่เป้าหมายเหล่านั้นได้โดยอิสระ นอกจากนี้ ยังมีการวางระบบพัฒนามาตรฐานวิชาชีพครูและการอนุมัติใบประกอบวิชาชีพครูโดยกลไกกลาง คือสภาครูแห่งนิวซีแลนด์ (Teacher Council of New Zealand) เป็นต้น รวมถึงการสร้างกลไกติดตามตรวจสอบที่เข้มแข็ง เช่น กรณีสหราชอาณาจักร New Zealand Quality Assurance Framework และการตั้ง Education Review Office ในกรณีของนิวซีแลนด์ หรือการตั้งสำนักงาน Office for Standards in Education (OFSTED) ในกรณีของอังกฤษ เป็นต้น

ในกระบวนการกระจายอำนาจการจัดการศึกษาลงสู่ฐานพื้นที่และโรงเรียนนี้ หลายประเทศได้มีการเริ่มโครงการทดลองพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาคล้ายคลึงกับไทย ภายใต้ชื่อเรียกขานต่างๆ อาทิ พื้นที่กระจายอำนาจทางการศึกษา (Decentralized Education Area) พื้นที่บริหารพิเศษทางการศึกษา (Special Education Administration Zone) โครงการทดลองความเป็นอิสระของโรงเรียน (School Autonomy Pilot Project) โรงเรียนในกำกับรัฐ (Charter School) โรงเรียนทางเลือก (Alternative School/School Choices)

ในการศึกษางานวิชาการที่เกี่ยวข้องพบว่า มีหนังสือ รายงานวิชาการ บทความ และงานวิจัยที่ติดตามศึกษาการกระจายอำนาจทางการศึกษา ตลอดจนโครงการทดลองการกระจายอำนาจเหล่านี้ อาทิ รายงาน Decentralization and Accountability in Public Education (1991) โดย Rand Corporation รายงาน Decentralization of Education : Teacher Management (1998) และ Decentralized Decision-making in Schools (2009) โดย World Bank บทความ Does decentralization lead to school improvement? Findings and lessons from research in West Africa ตีพิมพ์ใน Journal of Education for International Development (2005) บทความ Decentralization in education ตีพิมพ์ใน Education Quality Review (2005) บทความ Educational

decentralization in three Asian societies : Japan, Korea and Hong Kong ตีพิมพ์ใน Journal of Educational Administration (2006) บทความ Decentralization in education : European policies and practices ตีพิมพ์ใน Education : Modern Discourses (2019) บทความ Centralized and decentralized education system : A comparative quantitative approach ตีพิมพ์ใน International Journal of Education Innovation (2020) งานวิจัย The impact of education decentralization on education output : A cross-country study ของ Georgia State University (2006) ที่ทำการศึกษาเกี่ยวกับโรงเรียนและเขตพื้นที่การศึกษาในมลรัฐต่างๆ ในประเทศสหรัฐอเมริกา และงานวิจัย Decentralized school governance policy : A comparative study of general public schools and community-managed schools in Nepal ที่ทำการศึกษาเปรียบเทียบระหว่างโรงเรียนของรัฐและโรงเรียนสังกัดท้องถิ่นในประเทศเนปาล (2013) เป็นต้น

โดยสรุป ข้อค้นพบ บทเรียน ตลอดจนข้อเสนอในงานวิชาการเกี่ยวกับความพยายามหรือการทดลองกระจายอำนาจทางการศึกษาในประเทศต่างๆ เหล่านี้มีประเด็นที่น่าสนใจหลายประการ ได้แก่

- 1) พื้นที่ที่มีการกระจายอำนาจทางการศึกษาลงไปก็ดี หรือพื้นที่ทดลองนวัตกรรมการบริหารจัดการทางการศึกษาที่มีการให้อิสระและอำนาจตัดสินใจในการบริหารงานด้านต่างๆ แก่โรงเรียนก็ดี ไม่ได้มีผลโดยตรงต่อการยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียน หรือไม่ได้เพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ หรือไม่ได้เพิ่มขึ้นภายในระยะเวลาที่วางแผนไว้ เนื่องจากยังมีปัจจัยเชิงบริบทอีกหลายเรื่องที่เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้อง เช่น โครงสร้างพื้นฐาน ขนาดโรงเรียน จำนวน คุณวุฒิ และประสบการณ์ของครู ภูมิหลังทางเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน เป็นต้น
- 2) ในด้านการลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาก็เช่นกัน ที่ส่วนใหญ่พบว่าผลของการกระจายอำนาจต่อการเพิ่มความเสมอภาคทางการศึกษาก็ไม่ชัดเจนนัก ส่วนใหญ่พบว่าพื้นที่ที่มีการกระจายอำนาจทางการศึกษาสามารถเพิ่มโอกาสหรือ access ในการเข้าถึงการศึกษาได้ แต่ไม่สามารถลดความเหลื่อมล้ำภายในพื้นที่ได้ เด็กยากจนด้อยโอกาaskยังเข้าถึงการศึกษาได้น้อยกว่ากลุ่มเด็กที่มีฐานะทางเศรษฐกิจสังคมดีกว่าภายในพื้นที่เดียวกัน

- 3) ทักษะของผู้บริหารและครูส่วนใหญ่เป็นบวกต่อการกระจายอำนาจ และการให้อิสระในการบริหารจัดการแก่โรงเรียน และเชื่อว่าระยะยาวจะมีผลต่อการยกระดับผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน เนื่องจากโรงเรียนสามารถตัดสินใจในการเลือกใช้ทรัพยากร การสรรหาบุคลากร การออกแบบหลักสูตรการเรียนการสอน และการกำหนดวิธีวัดผลได้โดยอิสระและเหมาะสมกับความต้องการผู้เรียนได้มากขึ้น นอกจากนี้ ยังพบว่า การกระจายอำนาจและอิสระแก่โรงเรียนมีผลทางบวกต่อขวัญกำลังใจของครูและผู้บริหารด้วย
- 4) ปัจจัยเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้การกระจายอำนาจไม่ประสบผลตามที่วางเป้าหมายไว้ ประกอบด้วยปัจจัยเงื่อนไขที่ซับซ้อนหลายเรื่อง โดยเฉพาะปัจจัยเงื่อนไขในระดับโรงเรียน ได้แก่ ชีตความสามารถของคณะกรรมการโรงเรียน สมรรถนะเชิงกระบวนการของผู้บริหารในการสรรหา ว่าจ้าง และประเมินผลการปฏิบัติงานของครูและบุคลากร ระดับการมีอยู่ของปัจจัยสนับสนุนด้านการจัดสรรงบประมาณรายหัวแบบแปรผันตามสภาพพื้นที่ สภาพความยากจน และสภาพความต้องการพิเศษอื่นๆ สมรรถนะของผู้บริหารในการบริหารจัดการงบประมาณแบบ block grant หรือเงินอุดหนุนทั่วไป ชีตความสามารถของผู้บริหารและครูโรงเรียนในการระดมทุน และทรัพยากรจากผู้ปกครองและชุมชน ระดับการมีอยู่ของระบบติดตามตรวจสอบที่เข้มข้นและเน้นผลลัพธ์ต่อผู้เรียน สภาพเศรษฐกิจสังคมของชุมชน เป็นต้น
- 5) ปัจจัยที่ดูจะมีความสำคัญที่สุดที่ชี้ตรงกันในงานวิชาการเหล่านี้คือปัจจัยสมรรถนะของผู้บริหารโรงเรียนและกรรมการโรงเรียน ซึ่งมีรายละเอียดครอบคลุมถึงสมรรถนะในการตัดสินใจและดำเนินการเกี่ยวกับการกำหนดคุณสมบัติ การประกาศ การคัดเลือก และการทำสัญญาว่าจ้างครู สมรรถนะในการขอจัดสรร การขอเจรจาและขอใช้งบประมาณตามความต้องการและบริบทของโรงเรียน สมรรถนะในการจัดการระบบบัญชีและการเงินของโรงเรียน สมรรถนะในการพัฒนาหลักสูตร สมรรถนะในการตัดสินใจเชิงบริหารงานธุรการอื่นๆ สมรรถนะในการสร้างและสื่อสารอัตลักษณ์โรงเรียน สมรรถนะของผู้บริหารในการสรรหาและพัฒนากรรมการ

โรงเรียน สมรรถนะในการสร้างภาวะรับผิดชอบและการรับการตรวจสอบจากภายนอก เป็นต้น

- 6) ปัจจัยในระดับกลไกพื้นที่ก็มีความสำคัญเช่นกัน หมายถึงหน่วยงานบริหารระดับพื้นที่ เช่น Local Education Authorities ของอังกฤษ หรือ Education Districts ของสหรัฐอเมริกา ที่มีอำนาจในการติดตาม สนับสนุน ตรวจสอบ และประเมินการทำงานของโรงเรียน ภายใต้กรอบนโยบายและหลักเกณฑ์กลาง ซึ่งอาจมีระดับของการให้อิสระในการบริหารจัดการแก่โรงเรียนต่างกันไปในแต่ละพื้นที่ และย่อมมีผลต่อประสิทธิภาพในการจัดการศึกษาของโรงเรียน
- 7) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นผู้เล่นสำคัญในการกระจายอำนาจทางการศึกษาในหลายประเทศ ขึ้นอยู่กับระบบภาษีท้องถิ่น โครงสร้างรายได้ของท้องถิ่น และกฎหมายว่าด้วยการมีส่วนร่วมรับผิดชอบการจัดการศึกษาของท้องถิ่น โดยท้องถิ่นที่มีความพร้อมสามารถจัดงบประมาณสนับสนุนการศึกษาเป็นสัดส่วนที่เหมาะสมกับการสนับสนุนจากส่วนกลาง และสามารถจัดระบบบริหารจัดการที่ยืดหยุ่นเหมาะสมกับบริบทของโรงเรียน และผู้เรียนได้ดีกว่าส่วนกลาง และท้องถิ่นที่ดูแลการจัดการศึกษาได้ดีจะต้องมีการจัดสรรกำลังคนให้เพียงพอต่อการดูแลโรงเรียนในพื้นที่ของตนด้วย
- 8) องค์ประกอบของ School Autonomy หรืออิสระในการบริหารจัดการของโรงเรียน จากการศึกษางานวิชาการที่เกี่ยวข้องและบทเรียนของประเทศต่างๆ ชำงตัน ตลอดจนงานวิจัยเกี่ยวกับปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อคุณภาพการเรียนรู้ของผู้เรียน พบว่าความมีอิสระครอบคลุมมิติต่างๆ ที่สำคัญ 5 มิติคือ 1) อิสระในการจัดซื้อจัดจ้างครุภัณฑ์และอุปกรณ์การศึกษา 2) อิสระในการสรรหาและคัดเลือก การประเมินผลการปฏิบัติงาน การให้รางวัลและการดำเนินการทางวินัยแก่บุคลากรทั้งสายสอน/สายสนับสนุน 3) อิสระในการพัฒนาหลักสูตรและการออกแบบการเรียนการสอน 4) อิสระในการพัฒนาตัวชี้วัด และวิธีการวัดและประเมินผลการศึกษา และ 5) อิสระจากงานเชิงนโยบายและงานบริหารจัดการที่ไม่จำเป็นจากส่วนกลาง

ความพยายามกระจายอำนาจทางการศึกษาสู่ฐานพื้นที่ในประเทศไทย

กระแสแห่งการกระจายอำนาจทั้งด้านการปกครอง การบริหารและการจัดการในด้านต่างๆ ได้เริ่มก่อตัวขึ้นตั้งแต่ปี 2535 โดยกระแสการปฏิรูปประเทศและการกระจายอำนาจในขณะนั้นได้นำไปสู่การผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นในองค์กรระดับต่างๆ รวมถึงองค์กรทางด้านการศึกษา ซึ่งได้มีความพยายามที่จะเปลี่ยนแปลงการบริหารการศึกษาจากการรวมอำนาจเข้าสู่ส่วนกลางให้กระจายอำนาจไปสู่หน่วยปฏิบัติ ดังจะเห็นได้จากแผนการศึกษาแห่งชาติ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ได้กำหนดนโยบายการกระจายอำนาจการจัดการศึกษาไว้ชัดเจน แต่ก็พบว่าไม่สามารถนำไปสู่การปฏิบัติได้ เมื่อปลายปี พ.ศ.2535 รัฐบาลนายชวน หลีกภัย ได้ดำเนินการอย่างจริงจัง โดยกระทรวงศึกษาธิการได้ดำเนินการจัดทำร่างพระราชบัญญัติการกระจายอำนาจการจัดการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการและวิเคราะห์ว่าปัญหาการจัดการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมของประเทศไทยในขณะนั้นมี 8 ประการคือ 1) การรวมอำนาจเข้าสู่ส่วนกลาง 2) ความซ้ำซ้อนของการจัดการศึกษา ระดับจังหวัด/อำเภอ 3) การจัดการศึกษาขาดเอกภาพ 4) ไม่สามารถใช้ทรัพยากรร่วมกันได้ 5) ประชาชนมีส่วนร่วมน้อย 6) การจัดการศึกษาไม่สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนและชุมชน 7) การจัดการศึกษาขาดความต่อเนื่อง และ 8) ขาดการบูรณาการระหว่างการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม จึงกำหนดให้มีการกระจายอำนาจด้านนโยบายและแผน ด้านการบริหารงบประมาณ ด้านการเงินและพัสดุ ด้านบุคลากร และด้านวิชาการ

“

นายชวน หลีกภัย นายกรัฐมนตรีที่ดำรงตำแหน่งถึงสองสมัย ระหว่างปี 2535-2538 และ 2540-2544 ผู้อยู่เบื้องหลังความพยายามปฏิรูปการศึกษาหลายเรื่อง อาทิ การตั้ง กองทุนกู้ยืมเพื่อการศึกษา (กยศ.) ในปี 2538 การร่างพระราชบัญญัติกระจายอำนาจทาง การศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ (แต่มีการเปลี่ยนแปลงรัฐบาลไปก่อนในปี 2539) และ การผลักดันพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ 2542

ในที่สุดเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและการเปลี่ยนรัฐบาล การ ดำเนินการจึงได้หยุดชะงักลงจนถึงปี พ.ศ.2539 ได้มีกระแสของการปฏิรูปการศึกษา เข้มข้นขึ้นอีกครั้ง ถึงขั้นการนำเสนอสาระทางการศึกษามาบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญและปัจจุบัน การกระจายอำนาจได้กำหนดชัดเจนในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และพระราชบัญญัติกำหนดแผนและ ขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ.2542 ให้มีการกระจาย อำนาจการบริหารและการจัดการศึกษาไปยังองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นสิ่งที่ยืนยัน ได้ว่าแนวโน้มการกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษามีความเข้มและเป็น รูปธรรมมากขึ้น

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 มีเจตนารมณ์เพื่อให้เป็นกฎหมายแม่บท ในการบริหารและการจัดการศึกษา เน้นการให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาและให้มีการกระจายอำนาจการจัดการศึกษาไปยังหน่วยปฏิบัติคือสถานศึกษา เขตพื้นที่การศึกษาและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการบริหารจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานและอุดมศึกษาระดับต่ำกว่าปริญญา ให้กระจายอำนาจทั้งด้านวิชาการ งบประมาณการบริหารงานบุคคลและการบริหารจากส่วนกลางไปยังสถานศึกษาโดยตรง โดยมีพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ.2542 ได้กำหนดให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นประเภทต่างๆ มีอำนาจหน้าที่จัดการศึกษา รวมทั้งการเก็บภาษีเพื่อการศึกษา

“

ศาสตราจารย์ ดร.วิจิตร ศรีสอาน อธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรญาณระหว่างปี 2549-2551 ผู้มีบทบาทสำคัญอีกคนหนึ่งในการผลักดันพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ 2542

“

ศาสตราจารย์เกียรติคุณ นายแพทย์เกษม วัฒนชัย อดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการระหว่างปี 2544 ผู้มีบทบาทสำคัญอีกคนหนึ่งเช่นกัน ในการผลักดันพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ 2542

ดังนั้นการบริหารและการจัดการศึกษาของประเทศไทย จึงมีแนวทางที่ชัดเจนเกี่ยวกับการกระจายอำนาจการจัดการศึกษา เพื่อให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องหรือหน่วยงานระดับปฏิบัติมีอำนาจตัดสินใจ และสนับสนุนให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในรูปแบบของคณะกรรมการขององค์กรทางการศึกษาระดับต่างๆ โดยมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา ทำให้ทรัพยากรบุคคลของชาติมีคุณภาพ มีความสมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา มีความรู้และคุณธรรม รวมทั้งการอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุขต่อไป

การกระจายอำนาจทางการศึกษานั้น นับเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดประการหนึ่งในการปฏิรูปการศึกษาตามเจตนารมณ์แห่ง พ.ร.บ.การศึกษาฯ พ.ศ.2542 เพราะจะช่วยให้เกิดการเข้ามามีส่วนร่วมในการสร้างหลักสูตรอันเหมาะสมของท้องถิ่น ที่ทันสมัย ทันโลก อย่างผสมผสานกับภูมิปัญญาดั้งเดิมของท้องถิ่น และตรงกับความต้องการของชุมชนและผู้เรียน (People Needed) เกิดการประหยัดการใช้ทรัพยากร จากการที่ต้องขอเพิ่มคนเพิ่มงบฯ (Requirement) เมื่อมีงานหรือโครงการ มาเป็นการเพิ่มการจัดการ (Management) เพราะทุกภาคีร่วมพัฒนาเข้ามามีส่วนร่วม (Participation) รวมทั้งจะช่วยยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษา จากการเข้ามาร่วมติดตามตรวจสอบผลการจัดการศึกษาในท้องถิ่นของตนเองอีกด้วย

บทบัญญัติของกฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้อง ที่เอื้อต่อการกระจายอำนาจทางการศึกษา

1. ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี พ.ศ. 2542 ดังนี้
 - ข้อ 4 หลักการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี ที่ระบุไว้ในข้อย่อย 4.2 ว่า ในการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี ควรจัดหรือส่งเสริมให้สังคมไทยอยู่บนพื้นฐานของหลักสำคัญอย่างน้อย 6 ประการ ซึ่งครอบคลุมถึง (4) หลักการมีส่วนร่วม ได้แก่ การเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมรับรู้ และเสนอความเห็นในการตัดสินใจปัญหาสำคัญของประเทศ ไม่ว่าจะด้วยการแจ้งความเห็น การไต่สวนสาธารณะ การประชาพิจารณ์การแสดงประชามติ หรืออื่นๆ
 - ข้อ 6 แนวทางปฏิบัติ ข้อย่อย 6.3 เร่งรัดให้เกิดการปฏิรูปและเปลี่ยนแปลงในการบริหารภาครัฐอย่างเป็นรูปธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การปฏิรูประบบราชการ และการปฏิรูปการศึกษา
2. ทิศทางการจัดการศึกษาท้องถิ่นที่สนองต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 ของกระทรวงมหาดไทย โดยกำหนดไว้ใน
 - ทิศทางการระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา ด้วยมาตรการให้ภาคเอกชน ชุมชน องค์กรประชาชน เข้ามามีส่วนร่วมทางการศึกษามากขึ้น และมาตรการสนับสนุนองค์กรเอกชนที่ดำเนินการเพื่อสาธารณประโยชน์กับกลุ่มเป้าหมายผู้ด้อยโอกาส ได้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา โดยอาจสนับสนุนงบประมาณหรือทรัพยากรอื่นตามความเหมาะสมและติดตามกำกับดูแลให้มีการการดำเนินงานในรูปแบบที่ชัดเจนและเป็นประโยชน์ต่อท้องถิ่น
 - ทิศทางการปรับปรุงการบริหารและการจัดการศึกษา ด้วยมาตรการเร่งดำเนินการกระจายอำนาจอย่างจริงจังในหน่วยงานของรัฐอย่างแท้จริง โดยการปฏิรูประบบบริหารภายในหน่วยงาน และขยายไปสู่หน่วยงานระดับท้องถิ่น

3. พระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ.2542

- มาตรา 16 และ 17 ได้ให้อำนาจองค์การบริหารส่วนจังหวัด เมืองพัทยา เทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบลในการจัดการศึกษา

4. พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 นอกจากตามความใน (2) ของมาตรา 9 ในหมวด 1 ที่กำหนดให้ มีการกระจายอำนาจไปสู่เขตพื้นที่การศึกษา สถานศึกษา และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแล้ว ยังมีสาระตามความในหมวดที่ 5 การบริหารและการจัดการศึกษา ได้แก่

- **ส่วนที่ 1 การบริหารและการจัดการศึกษาของรัฐ** ในมาตรา 39วรรคหนึ่ง ให้กระทรวงกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษา ทั้งด้านวิชาการ งบประมาณการบริหารงานบุคคล และการบริหารทั่วไป ไปยังคณะกรรมการ และสำนักงานการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมเขตพื้นที่การศึกษา และสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษาโดยตรง
- **ส่วนที่ 2 การบริหารและการจัดการศึกษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น** ในมาตรา 41 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีสิทธิจัดการศึกษาในระดับใดระดับหนึ่งหรือทุกระดับตามความพร้อม ความเหมาะสม และความต้องการภายในท้องถิ่น
- **ส่วนที่ 3 การบริหารและการจัดการการศึกษาของเอกชน** ในมาตรา 45 ให้สถานศึกษาเอกชนจัดการศึกษาได้ทุกระดับและทุกประเภทการศึกษาตามที่กฎหมายกำหนดโดยรัฐต้องกำหนดนโยบายและมาตรการที่ชัดเจนเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของเอกชนในด้านการศึกษา

หลักการและแนวคิดของศาสตราจารย์เกียรติคุณ นายแพทย์ ประเวศ วะสี

ศาสตราจารย์นายแพทย์ประเวศ วะสี นับเป็นนักปรัชญาการศึกษา ที่เป็นที่ยอมรับเป็นอย่างยิ่งในการปฏิรูปการศึกษาของชาติในยุคปัจจุบัน ท่านได้กล่าวไว้ว่า การปฏิรูปการศึกษา มีวัตถุประสงค์ 3 อย่าง คือ (1) เป็นการศึกษาเพื่อคนทั้งมวล (Education for All) (2) สังคมทั้งมวลเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา (All for Education) และ (3) เป็นการศึกษาที่แก้ปัญหาทั้งมวล (Education for All Problems) ซึ่งในที่นี้จะขอนำมาขยายความแต่เฉพาะที่เกี่ยวข้องกับการกระจายการจัดการทางการศึกษา กล่าวคือ การที่การศึกษาจะเป็นการศึกษาสำหรับคนทั้งมวลได้นั้น สังคมทั้งมวลจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา เพื่อให้สังคมเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ร่วมกัน (Learning Society)

ทั้งนี้ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ในเรื่องการกระจายอำนาจทางการศึกษา ศาสตราจารย์นายแพทย์ประเวศ วะสี ได้เสนอยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องไว้ดังนี้ ยุทธศาสตร์ที่ 1 การมีส่วนร่วมของคนทั้งประเทศ ซึ่งประกอบด้วยยุทธศาสตร์ในการรณรงค์กับภาคประชาชนและสื่อมวลชน ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา การรวมตัวกันเป็นประชาคมการศึกษา การเก็บภาษีการศึกษาให้มีส่วนร่วมทางอ้อม เพื่อก่อตั้ง “กองทุนสนับสนุนการสร้างสรรค์ปัญญาและปฏิรูปการศึกษา” ยุทธศาสตร์ที่ 2 ส่งเสริมบทบาทของชุมชน ประชาคม และการสร้างประชาสังคม (Civil Society) ประกอบด้วยมาตรการส่งเสริมการรวมตัวและเรียนรู้ร่วมกันของชุมชน ลดภาษีให้ภาคธุรกิจและอุตสาหกรรมที่เข้ามาส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนในการเข้าร่วมจัดการศึกษา การออกกฎหมายรับรองสิทธิของชุมชน การจัดตั้งธนาคารเพื่อส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน และการให้องค์กรของรัฐสนับสนุนการศึกษาที่ริเริ่มโดยชาวบ้าน เช่น โรงเรียนชุมชน เป็นต้น ยุทธศาสตร์ที่ 3 ส่งเสริมบทบาทของวัดและกองทัพ ด้วยมาตรการจัดตั้งสภาการศึกษาของสงฆ์ โดยมีชาวบ้านร่วมด้วย และสนับสนุนกองทัพในการพัฒนาคนอย่างเต็มที่ ซึ่งนับเป็นการกระจายบทบาทของการจัดการศึกษา โดยการบูรณาการบทบาทของต่างภาคีเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ยุทธศาสตร์ที่ 4 ส่งเสริมสื่อเพื่อการศึกษา ซึ่งประกอบด้วยมาตรการต่างๆ มากมาย ทั้งทางด้านกฎหมายและเศรษฐกิจ เช่น การใช้นโยบายภาษี และการจัดตั้งกองทุนสนับสนุนกิจกรรม เป็นต้น เพื่อกระจายบทบาทการจัดการศึกษาโดยเฉพาะอย่างยิ่งการศึกษานอกระบบจากสื่อสารมวลชนทุกประเภท ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคนในชาติ ยุทธศาสตร์ที่ 5 บทบาทภาคธุรกิจในการศึกษา ซึ่งประกอบด้วยมาตรการที่มุ่งกระจาย

อำนาจการจัดการศึกษา โดยการสร้างโอกาสในการมีส่วนร่วมจัดการศึกษาไปยังภาคเอกชน ซึ่งจะเป็นผู้ได้รับผลประโยชน์จากการศึกษาในโอกาสต่อไป จากการได้พนักงานที่มีความรู้ ความสามารถ เป็นคนดี และมีจิตสำนึกเพื่อองค์กรและสังคม อันได้แก่ การส่งเสริมให้รวมตัวกันจัดตั้ง “สภาการธุรกิจเพื่อการศึกษา (Business Council for Education)” และการลดภาษีให้กับภาคธุรกิจที่เข้ามีส่วนร่วมในการสนับสนุนการจัดการศึกษา เป็นต้น **ยุทธศาสตร์ที่ 6 ปฏิรูปการบริหารจัดการศึกษา** ซึ่งจะต้องปฏิรูประบบบริหารจัดการศึกษาใน 4 เรื่อง คือ (1) กระจายอำนาจการจัดการศึกษา (2) ตั้งองค์กรอิสระจัดสรรงบประมาณอุดหนุนการศึกษา (3) ตั้งกองทุนสนับสนุนการสร้างสรรค์ปัญญาและการปฏิรูปการศึกษา หรือ กองทุนปัญญาฯ และ (4) สร้างกลไกการประเมินผลการจัดการศึกษาที่เป็นอิสระและมีประสิทธิภาพ อันจะย้อนไปสร้างแรงจูงใจให้กับผู้ปฏิบัติ โดยการออก พ.ร.บ.การศึกษาฯ พ.ศ.2542 และ**ยุทธศาสตร์ที่ 7 ปฏิรูปการศึกษาเป็นรายจังหวัด** กระจายอำนาจการจัดการ โดยเอาพื้นที่เป็นตัวตั้ง ส่วนกลางเป็นผู้สนับสนุน เพื่อจัดการศึกษาสำหรับทุกคนทั้งจังหวัด ระดมสรรพกำลังทั้งหมดในจังหวัดและนอกจังหวัดเข้ามาเป็นทรัพยากรเพื่อการศึกษาของคนทุกคนในจังหวัด ปฏิรูปให้การเรียนรู้สามารถแก้ปัญหาทุกชนิดในจังหวัด และปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ให้ส่งเสริมความเข้มแข็งทางปัญญา ด้วยมาตรการจัดตั้งโครงการพิเศษเพื่อปฏิรูปการศึกษาเป็นรายจังหวัด สนับสนุนให้เกิดประชาคมจังหวัด ประกอบด้วยคนทุกสาขาอาชีพและระดับ เพื่อเข้ามาระดมความร่วมมือ ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมระดมทรัพยากร และร่วมตรวจสอบ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้และแก้ปัญหาของแต่ละจังหวัดอย่างเป็นบูรณาการร่วมกัน

การริเริ่มและบทเรียนจากโครงการ Area-Based Education โดย สกว. และ สสค.

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)⁴ ได้ริเริ่มงานการศึกษาเชิงพื้นที่มาตั้งแต่ปี 2539 โดยเริ่มจากชุดโครงการการศึกษากับชุมชนที่ให้ทุนสนับสนุนไปกว่า 20 จังหวัด ตามมาด้วยชุดโครงการประวัติศาสตร์ท้องถิ่นและยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในช่วงปี 2547-2551 ซึ่งทั้งสองชุดโครงการล้วนเน้นการสร้างทั้งการสร้างอัตลักษณ์และ

⁴ ปัจจุบัน เปลี่ยนเป็น สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.)

การสร้างกระบวนการทำงานร่วมกับคนในแต่ละพื้นที่ท้องถิ่น ต่อมาในปี 2556 สกว.ได้เริ่มจุดประกายการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่หรือ Area-Based Education จากประสบการณ์การสนับสนุนโครงการพัฒนารูปแบบการศึกษาที่สอดคล้องกับบริบทท้องถิ่นในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ประสบความสำเร็จเป็นอย่างดี ในช่วงของการริเริ่มและผลักดันงานการศึกษาเชิงพื้นที่นี้เองที่ได้มีการหารือร่วมกับสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้และคุณภาพเยาวชน (สสค.)⁵ โดย สสค.ได้นำแนวคิดและประสบการณ์จาก สกว.ไปริเริ่มแผนงานการศึกษานานาชาติพื้นที่ในปี 2556 และได้เริ่มขับเคลื่อนงานเป็นรูปธรรมในชื่อ “โครงการจังหวัดปฏิรูปการเรียนรู้” ตั้งแต่ปี 2557 เป็นต้นมา

ตารางลำดับเหตุการณ์สำคัญในโครงการจังหวัดปฏิรูปการเรียนรู้ของ สสค.

วัน-เดือน-ปี	เหตุการณ์สำคัญ
ช่วงปี 2556	สสค.ได้ดำเนินการศึกษาวิจัยแบบอย่างการปฏิรูปการศึกษาในกลุ่มประเทศ OECD และพบว่ามาตรการการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่เป็นมาตรการที่หลายประเทศใช้แล้วประสบความสำเร็จในการขับเคลื่อนการปฏิรูป (ไกรยศ ภัทรราช ธีรวิธิตา วงศ์ประสงค์ และพัชรา เอี่ยมกิจการ, 2557)
ช่วงปี 2556	สสค.ได้มีการหารือกับสกว.เรื่องแนวคิดการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่
ช่วงปี 2556-2557	สกว.ได้สรุปบทเรียนโครงการ Area-Based Collaborative Research (ABC) พบว่าหลายพื้นที่มีศักยภาพของภาคประชาสังคมในการสร้างความรู้เพื่อแก้ปัญหาการพัฒนาต่างๆ ด้วยตนเองได้ ในช่วงเวลาเดียวกับที่สสค.ก็ประสบความสำเร็จในโครงการ “ครูสอนดี” ที่ใช้กลไกจังหวัดในการคัดเลือกและพบปะกันว่าหลายพื้นที่จังหวัดมีศักยภาพในการรวมตัวกันเพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษาของพื้นที่ได้
มิ.ย.-ก.ค. 2557	สสค.ได้เริ่มกระบวนการหารือกับสสค.ในการพัฒนาโครงการการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่จังหวัดภายใต้ชื่อ “โครงการจังหวัดปฏิรูปการเรียนรู้”
ก.ค.-ธ.ค. 2557	สสค.ได้มอบให้สถาบันรามจิตติเป็นทีมประสานงานร่วมกับ สกว.ในการเชิญชวนจังหวัดต่างๆ ที่มีศักยภาพเข้าร่วมโครงการ โดยมีผู้ทรงคุณวุฒิ อาทิ ดร.เลขา ปิยะอัจฉริยะ ดร.เจือจันทร์ จงสถิตย์อยู่ ดร.สีลาภรณ์ บัวสาย ดร.อมรรวิช นาคทรพรพ ไปร่วมให้ข้อมูลและชี้แจงเป้าหมายโครงการแก่จังหวัดต่างๆ

⁵ ปัจจุบัน เปลี่ยนเป็น กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.)

วัน-เดือน-ปี	เหตุการณ์สำคัญ
ม.ค. 2558	สสค.ได้ทำสัญญาโครงการจังหวัดปฏิรูปการเรียนรู้โดยการสนับสนุนของ สสส. โดยมีจังหวัดที่เข้าร่วมโครงการตอนเริ่มต้น 10 จังหวัดคือ ภูเก็ต ยะลา สุราษฎร์ธานี สุรินทร์ อำนาจเจริญ นครราชสีมา พระนครศรีอยุธยา ชลบุรี ตราด และน่าน แต่ต่อมาจังหวัดพระนครศรีอยุธยาขอถอนตัวออกไปก่อน และจังหวัดยะลาซึ่งเป็นฐานงานวิจัยเดิมของ สกว.ได้ขอไปรับทุนจาก สกว.แทนจึงเหลือจังหวัดที่เริ่มต้นโครงการระยะแรกกับ สสค.จำนวน 8 จังหวัด (จังหวัดที่รับทุนจาก สกว.มี 4 จังหวัดคือ ยะลา ลำปาง สุโขทัย และจันทบุรี ต่อมาจันทบุรีได้ขอยกเลิกโครงการไปจึงเหลือ 3 จังหวัด)
มี.ค. 2558	เชียงใหม่ กาญจนบุรี และแม่ฮ่องสอนเข้าร่วมโครงการกับ สสค.รวมเป็น 11 จังหวัด โดยเชียงใหม่ขอใช้ทุนของ อบจ.เชียงใหม่เอง ส่วนกาญจนบุรีและแม่ฮ่องสอนต่อยอดจากงานเดิมที่เป็นโครงการขนาดเล็กที่ทำกับ สสค.ขึ้นมาอีกทีหนึ่ง
ม.ค. 2558-ต้นปี 2559	สสค.ออกไปจัดเวทีหนุนเสริมการทำงานตามจังหวัดต่างๆ โดยเน้นในเรื่องการพัฒนาหลักสูตร การพัฒนาระบบข้อมูลการศึกษาจังหวัด การจัดทำแผนและการติดตามประเมินผล และการรณรงค์สื่อสาร นอกจากนี้ยังมีเวทีกลางรวมทุกจังหวัดเพื่อหนุนงานเฉพาะประเด็นอีก 3 เรื่องคือเรื่องการรณรงค์สื่อสารจัดร่วมกับไทยพีบีเอสรวม 4 ครั้ง เรื่องการพัฒนาระบบข้อมูลจัดร่วมกับมหาวิทยาลัยนเรศวรรวม 3 ครั้ง และเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้กลางจัดที่โรงแรมมิราเคิลแกรนด์ โดยมี ศ.นพ.ประเวศ วะสี เป็นประธานอีกรวม 10 ครั้ง
ก.ค.-ก.ย. 2558	สสค.ได้มีโอกาสเข้าไปชี้แจงหรือให้ข้อมูลการทำงานในโครงการจังหวัดปฏิรูปการเรียนรู้กับหน่วยงานนโยบายหลายครั้งทั้งสภาปฏิรูปแห่งชาติ สถาบันบัญญัติแห่งชาติ ตลอดจนสภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ
21 มี.ค. 2559	คำสั่งคณะรักษาความสงบแห่งชาติฉบับที่ 10/2559 ให้มีคณะกรรมการขับเคลื่อนการปฏิรูปการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการในภูมิภาคมีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการเป็นประธาน ปลัดกระทรวงศึกษาธิการเป็นกรรมการและเลขานุการ กะให้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการการศึกษาธิการจังหวัดหรือ กศจ.ขึ้นในทุกจังหวัดมีผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นประธาน ศึกษาธิการจังหวัดเป็นกรรมการและเลขานุการ พร้อมกันนั้นได้มีคำสั่งที่ 11/2559 ตั้งศึกษาธิการภาคขึ้นกำกับดูแลโดยขึ้นต่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ และให้ตั้งสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดขึ้นในทุกจังหวัด โดยให้สำนักงานเขตพื้นที่ประถมศึกษาหรือสำนักงานเขตพื้นที่ประถมศึกษาเขต 1 ของแต่ละจังหวัดทำหน้าที่เป็นสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดของจังหวัดนั้นๆ ไปพลางก่อน

วัน-เดือน-ปี	เหตุการณ์สำคัญ
มี.ค. 2559	สสค.เริ่มจัดเวทีพัฒนาระบบ Benchmarking เป็นเครื่องมือการทำงานให้แก่จังหวัดต่างๆ ใช้ในการตั้งเป้าหมายและขับเคลื่อนงานได้เป็นรูปธรรมยิ่งขึ้น โดยมีนายแพทย์ยงยุทธ วงศ์ภิรมย์ศานต์ เป็นประธานจัดเวทีรวม 4 ครั้ง
มี.ค. 2559	จังหวัดพระนครศรีอยุธยาได้เข้าร่วมโครงการเป็นจังหวัดที่ 12 ของ สสค. และจังหวัดที่ 15 ในภาพรวมโครงการ
มี.ย. 2559	สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาสนใจที่จะเข้าร่วมผลักดันการจัดตั้งสมัชชาการศึกษาจังหวัดขึ้นในจังหวัดต่างๆ โดยได้เชิญจังหวัดในโครงการไปร่วมเป็นคณะกรรมการขับเคลื่อนเรื่องนี้รวม 4 จังหวัดคือ เชียงใหม่ สุรินทร์ ภูเก็ต และตราด
ก.ค.-ส.ค. 2559	สสค.ได้มีกระบวนการหารือกับปลัดกระทรวงศึกษาธิการ (ศ.นพ.กำจร ตติยกวี) หลายครั้งเรื่องทิศทางการทำงานของ สสค.ได้ข้อสรุปว่าจากประสบการณ์ในโครงการจังหวัดปฏิรูปการเรียนรู้ที่ผ่านมา สสค.น่าจะเข้ามามีบทบาทสำคัญในการช่วยพัฒนาขีดความสามารถการทำงานของ กศจ.ทุกจังหวัดให้เป็นทิศทางที่เหมาะสมได้ โดยให้อธิบายเรื่องนี้เป็นพันธกิจหนึ่งของ สสค.ในการเสนอร่างพระราชกฤษฎีกาจัดตั้ง สสค.
ก.ย. 2559	มติที่ประชุมคณะกรรมการ สสค.เห็นชอบตามข้อเสนอของปลัดกระทรวงศึกษาธิการให้ สสค.บรรจุเรื่องงานพัฒนากลไกการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่เป็นพันธกิจประการหนึ่งในการจัดตั้ง สสค.

หลังจาก สสค.ได้เริ่มโครงการจังหวัดปฏิรูปการเรียนรู้มาได้ประมาณสองปี ได้มีการออกคำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ที่ 10/2559 และที่ 11/2559 และฉบับแก้ไขคำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ที่ 39/2559 ตั้งคณะกรรมการศึกษาธิการจังหวัด(กศจ.) ขึ้นในทุกจังหวัด โดยคำสั่งทั้งสามฉบับนี้มีเจตนารมณ์ในการปฏิรูปการจัดการศึกษาที่ขาดการประสานความร่วมมือระหว่างหน่วยจัดการศึกษาทำให้เกิดปัญหาในการสั่งการ และขาดเอกภาพในการจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาคนของจังหวัด ดังนั้นประกาศทั้ง 3 ฉบับมุ่งให้เกิดการจัดการใหม่ที่มุ่งไปสู่การบูรณาการการทำงานในการพัฒนากำลังคนจากทั้งหน่วยงานภายในภาคการศึกษา และนอกภาคการศึกษา (อาทิ จากหน่วยงานภาครัฐอื่นๆ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม) แต่ด้วยการบริหารราชการภายใต้คำสั่งคสช.ทั้ง 3 ฉบับ ยังคงมีความลักลั่นและยังมีการตั้ง **อำนาจการจัดการไว้ที่ส่วนกลาง**ที่คณะกรรมการขับเคลื่อนการปฏิรูปการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการในภูมิภาค (กศจ.ภาค) เช่น กรณีของการตั้งคณะกรรมการ หรือ

คณะทำงานเพื่อช่วยเหลือการปฏิบัติงานของ กศจ. ยังต้องทำเรื่องเสนอต่อ กศจ.ภาคที่ ส่วนกลาง นอกจากนี้ การที่ศึกษาธิการจังหวัดมีอำนาจเป็นเพียงผู้บังคับบัญชาข้าราชการ พนักงานราชการ และลูกจ้างในสำนักงานศึกษาธิการจังหวัด และอำนาจที่เกี่ยวกับ คณะอนุกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา (อ.ก.ค.ศ.) เขตพื้นที่การศึกษา เท่านั้นย่อมไม่สามารถบูรณาการการทำงานขอเขตพื้นที่การศึกษาต่างๆ ให้เข้ามาร่วมกัน ทำงานให้เกิดเป็นภาพรวมของพื้นที่ได้ เนื่องจากศึกษาธิการจังหวัด หรือผู้ว่าราชการ จังหวัดเองไม่ได้มีอำนาจบังคับบัญชาข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาโดยตรงทำให้การพัฒนาการศึกษาเชิงพื้นที่ของจังหวัดไม่คืบหน้าเท่าที่ควร

หลังจากนั้น ได้มีการออกคำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ปรับปรุง โครงสร้างคณะกรรมการการศึกษาจังหวัดให้สอดคล้องกับสภาพการดำเนินงานเพื่อการ ขับเคลื่อนการปฏิรูปการศึกษาเชิงพื้นที่ของจังหวัดมีผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นประธาน โดย ให้มีองค์ประกอบผู้แทนหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องในจังหวัดรวมทั้งภาคเอกชน ตลอดจน ผู้แทนภาคประชาชน ผู้แทนข้าราชการครู และผู้ทรงคุณวุฒิรวม 22 คน และมี ศึกษาธิการจังหวัดเป็นกรรมการและเลขานุการ

โครงสร้างคณะกรรมการการศึกษาจังหวัด (กศจ.)

ความต้องการของ คสช.เองน่าจะมีความตั้งใจให้หัวหน้าส่วนราชการ และผู้นำจากภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องโดยตรงเข้ามามีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ทั้งในด้านการกำหนดนโยบาย และในด้านความร่วมมือในการพัฒนาการศึกษาจังหวัด แต่ด้วยการที่หัวหน้าส่วนราชการ และผู้นำจากภาคเอกชนเหล่านี้เองต่างมีภารกิจหลักตามหน้าที่ของตน อีกทั้งในบางจังหวัดหัวหน้าส่วนราชการ และผู้นำจากภาคเอกชนมีความรู้ความเชี่ยวชาญที่ห่างไปจากงานด้านการศึกษา ส่งผลให้ในท้ายที่สุดหัวหน้าส่วนราชการและผู้นำจากภาคเอกชนในบางจังหวัดเองก็ยังคงเลือกที่จะส่งตัวแทนเข้าร่วมการประชุม กศจ. ซึ่งยังเป็นจุดอ่อนในการดำเนินการกิจด้านการกำหนดนโยบายและการขับเคลื่อนการพัฒนาการศึกษาของจังหวัด

นอกจากนี้ เพื่อสนับสนุนการทำงานเชิงพื้นที่ของ กศจ. สำนักงาน สสค.ยังได้มีการขยายผลการใช้งานและพัฒนาต่อยอดระบบข้อมูลสารสนเทศของกระทรวงศึกษาธิการ ที่สำนักงานส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้และคุณภาพเยาวชน (สสค.)⁶ ได้พัฒนาขึ้น เพื่อให้สามารถติดตามนักเรียนได้เป็นรายบุคคล สืบเนื่องจากการที่ สสค.ได้พัฒนาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อหลักประกันโอกาสทางการเรียนรู้ (DES) ซึ่งเป็นเครื่องมือสำคัญสำหรับครูในการติดตามผู้เรียนได้ง่ายยิ่งขึ้น (เช่น ข้อมูลผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษา คุณลักษณะ ข้อมูลการคัดกรอง เป็นต้น) ขณะเดียวกันในมิติของผู้บริหาร (ผู้บริหารสถานศึกษา เขตพื้นที่การศึกษา ผู้ว่าราชการจังหวัด) สามารถมีเครื่องมือช่วยในการตัดสินใจในการกำหนดนโยบาย โดยใช้ข้อมูลที่ได้จากระบบสารสนเทศซึ่งจะช่วยประมวลวิเคราะห์ให้เห็นปัญหา และแนวโน้มทางการศึกษาของสถานศึกษาที่เข้าร่วมใช้ระบบสารสนเทศออกมาเป็นรายงาน เช่น ข้อมูลนักเรียนขาด/สาย ข้อมูลผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษา ข้อมูลวิเคราะห์ความเสี่ยงผู้เรียน อัตราส่วนครูต่อผู้เรียน เป็นต้น เพื่อช่วยให้ผู้บริหารสามารถวางแผนแก้ไขปัญหา วางกลยุทธ์ หรือเห็นโอกาสในการพัฒนากำลังคนของจังหวัดให้ชัดเจนยิ่งขึ้น

อย่างไรก็ตามแม้ว่าการมีกลไก กศจ.เกิดขึ้นในทุกจังหวัดอาจจะยังขับเคลื่อนการพัฒนาการศึกษาเชิงพื้นที่ได้ไม่มากตามเจตนารมณ์ของ คสช.ก็ตาม แต่อย่างน้อย การมีกลไก กศจ.ก็ได้ทำให้กระบวนการขับเคลื่อนทางการศึกษาของแต่ละจังหวัดยึดโยงเข้ากับโครงสร้างของจังหวัดโดยเฉพาะผู้ว่าราชการจังหวัด และหน่วยงานหลักที่เกี่ยวข้อง (รวมทั้งองค์การบริหารส่วนจังหวัดในบางกรณี) ซึ่งประโยชน์ของการยึดโยงกับโครงสร้างการบริหารงานของจังหวัดโดยเฉพาะผู้ว่าราชการจังหวัดนี้มีข้อดี 2 ประการ คือ 1) ผู้ว่า

⁶ ปัจจุบัน เปลี่ยนเป็น กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.)

ราชการจังหวัดมีความเข้าใจการขับเคลื่อนงานด้านการศึกษาและการพัฒนากำลังคนของจังหวัดดีขึ้น และ 2) ผู้ว่าราชการจังหวัดสามารถมีบทบาทมากขึ้นในการประสานงานและขอความร่วมมือหน่วยงานหลักที่เกี่ยวข้องในการร่วมขับเคลื่อนสนับสนุนการพัฒนาการศึกษาของจังหวัด ทั้งในด้านการทำงานด้านการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาด้านข้อมูลการศึกษาจังหวัด และด้านการจัดทำแผนการศึกษาจังหวัด ซึ่งการทำงานดังกล่าวต้องอาศัยความร่วมมือของหน่วยงานหลักทางการศึกษาของจังหวัด อาทิ เขตพื้นที่การศึกษา ประธานวิทยาลัยอาชีวศึกษา และมหาวิทยาลัยในพื้นที่ ในการร่วมมือกันดำเนินการร่วมกับภาคีนอกภาคการศึกษา

ในส่วนของงานการศึกษาเชิงพื้นที่ของ สสค. ภายใต้**โครงการจังหวัดปฏิรูปการเรียนรู้**โดยการสนับสนุนของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) มีจังหวัดที่เข้าร่วมโครงการระยะแรกในปี 2558 รวม 11 จังหวัด ได้แก่ ภูเก็ต สุราษฎร์ธานี สุรินทร์ อำนาจเจริญ นครราชสีมา ชลบุรี ตราด น่าน เชียงใหม่ กาญจนบุรี และแม่ฮ่องสอน และมีจังหวัดที่ไปขอรับทุนทำโครงการการศึกษาเชิงพื้นที่จากสกว.อีก 3 จังหวัดคือ ยะลา ลำปาง และสุโขทัย ผลการดำเนินงานได้ทำให้เกิดเวทีระดับจังหวัดและส่วนกลางในเรื่องการศึกษาเชิงพื้นที่อย่างต่อเนื่อง รวมทั้งได้ทำให้เกิดกลไกระดับจังหวัดที่เข้มแข็งหลายพื้นที่ อาทิ สภาการศึกษาจังหวัดกระบี่และภูเก็ต สมัชชาการศึกษาจังหวัดสุราษฎร์ธานี และสตูล ภาคีเชียงใหม่เพื่อการปฏิรูปการศึกษา ประชาคมปฏิรูปการเรียนรู้นนทบุรี เป็นต้น โดยประเด็นการพูดคุยเรื่องการศึกษาในจังหวัดก็ครอบคลุมประเด็นที่หลากหลาย ตั้งแต่เรื่องการยกระดับการอ่านออกเขียนได้ การพัฒนาเด็กปฐมวัย การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น การพัฒนาครู การศึกษาเพื่อการมีงานทำ ไปจนถึงเรื่องการศึกษาเพื่อเด็กพิเศษ การศึกษาสำหรับเด็กที่หลุดจากระบบการศึกษา การศึกษาเพื่อรับมือปัญหาสังคม เช่น แม่วิยไส ยาเสพติด เป็นต้น

ผลงานการขับเคลื่อนของจังหวัดต่างๆ ในโครงการจังหวัดปฏิรูปการเรียนรู้ เรียนรู้ช่วงปี 2557-2560

จังหวัด	ผลงานสำคัญในโครงการจังหวัดปฏิรูปการเรียนรู้ 2557-2560
เชียงใหม่	การเชื่อมต่อการทำงานระหว่างโรงเรียนสังกัด สพฐ.กับสถาบันอาชีวศึกษา เพื่อส่งเสริมการมีงานทำ โดยเน้นพื้นที่ยากจนที่เด็กมักไม่เรียนต่อหลังจบ ม.3 รวมถึงการพัฒนาหลักสูตรฐานอาชีพระดับ ม.ต้นที่เทียบโอนหน่วยกิตหลักสูตรอาชีวะได้ และระบบแนะแนวอาชีพ ให้โรงเรียนในพื้นที่ 5 อำเภอคือ ฝาง อดก้อย แม่เอน แม่แจ่ม และสันกำแพง การทำการแก้ปัญหาโรงเรียนขนาดเล็ก ผ่านความร่วมมือกับ สพป.ชม.2 นำร่องการทำ School Mapping เพื่อการควบคุมหรือแบ่งปันทรัพยากรระหว่างโรงเรียนในพื้นที่ใกล้เคียง ทำในทุกโรงเรียนในทุกอำเภอที่สังกัด สพป.ชม.2 การพัฒนาทักษะการอ่านออกเขียนได้ของเด็กชาติพันธุ์ที่มีปัญหาการอ่านเขียนภาษาไทย โดยกำหนดเป้าหมายในพื้นที่ สพป.ชม.4-5 ที่มีกลุ่มชาติพันธุ์มาก การแก้ไขปัญหาเด็กกลุ่มเสี่ยงโดยเฉพาะปัญหาแม่เวยรุ่น โดยกำหนดกลุ่มเป้าหมายในโรงเรียนมัธยมประจำอำเภอ เน้นการมีระบบดูแลช่วยเหลือควบคู่ไปกับการสอนทักษะชีวิต การแก้ไขปัญหาบัณฑิตไม่มีคุณภาพ โดยการพัฒนาหลักสูตร Pre-University สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย
ลำปาง	การพัฒนาเด็กปฐมวัย ในพื้นที่อำเภอเสริมงาม เกาะคา โดยความร่วมมือกับ มรภ.ลำปาง และโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล การพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็ก ในพื้นที่สพป.ลป.2 โดยเชื่อมโยงกับโรงเรียนขนาดกลางในพื้นที่ให้เป็นเครือข่ายช่วยเหลือกัน การส่งเสริมการเรียนรู้สายอาชีพ กำหนดเป้าหมายพื้นที่ 3 อำเภอคือ แจ้ห่ม เถิน และเกาะคาเน้นความร่วมมือระหว่างโรงเรียนขยายโอกาส โรงเรียนมัธยม และสถาบันอาชีวศึกษาในพื้นที่ การพัฒนาหลักสูตร SMEs เพื่อเตรียมผู้ประกอบการในพื้นที่ โดยความร่วมมือกับมรภ.ลำปาง (คณะวิทยาการจัดการ) และผู้ประกอบการภาคเอกชนในจังหวัดลำปาง
น่าน	การศึกษาเพื่อการมีงานทำ เน้นกลุ่มโรงเรียนขยายโอกาส โดยกำหนดพื้นที่อำเภอทุ่งช้างและอำเภอสันติสุข เน้นความร่วมมือระหว่างโรงเรียนขยายโอกาสในสองอำเภอจำนวน 10 โรงเรียน และโรงเรียนสังกัดท้องถิ่น 2 โรงเรียน กับวิทยาลัยการอาชีพปัวและวิทยาลัยสารพัดช่างน่าน
ตราด	การศึกษาเพื่อการมีงานทำ มีกลุ่มเป้าหมายโรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดตราดทั้ง 7 อำเภอ รวม 19 โรงเรียนในสังกัด สพม.17 โดยร่วมมือกับสถาบันอาชีวศึกษา 3 แห่ง คือ วิทยาลัยการอาชีพคลองใหญ่ วิทยาลัยสารพัดช่างตราด และวิทยาลัยเทคนิคตราด
ชลบุรี	การศึกษาเพื่อการมีงานทำ โดยการพัฒนาหลักสูตรฐานอาชีพและทดลองใช้ในสถานศึกษา 23 แห่งในระดับปฐมวัย ประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอาชีวศึกษาในปีการศึกษา 2558 แล้วได้ทำการปรับปรุงและประกาศใช้เป็นหลักสูตรการศึกษาเพื่อการมีงานทำของจังหวัดชลบุรี สำหรับใช้ในสถานศึกษาจังหวัดชลบุรีทั้ง 521 แห่งในปี 2559

จังหวัด	ผลงานสำคัญในโครงการจังหวัดปฏิรูปการเรียนรู้ 2557-2560
ยะลา	การพัฒนาอัตลักษณ์เด็กจังหวัดยะลา “เด็กยะลา BERILMU” ร่วมกับโรงเรียนเครือข่าย 16 โรงเรียน เน้นการพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะด้านการอ่านออกเขียนได้สำหรับเด็กปฐมวัยและประถมศึกษา การพัฒนาศักยภาพครูประจำการ การพัฒนาสื่อและแหล่งเรียนรู้โดยความร่วมมือระหว่าง อุทยานการเรียนรู้ยะลา (TK Park) การพัฒนาระบบการผลิตครูของคณะครุศาสตร์ มรภ.ยะลา และการจัดการฐานข้อมูลจังหวัด โดยความร่วมมือกับสำนักงานจังหวัดยะลาและสำนักงานสถิติจังหวัดยะลา
สุรินทร์	การแก้ปัญหาเด็กออกกลางคัน มีการเก็บข้อมูลเด็กออกกลางคันในสุรินทร์โดยเครือข่าย อสม. กำนันผู้ใหญ่บ้าน และ อบต.พบว่าเด็กออกกลางคันสูงถึงกว่า 4,000 คน จึงสร้างความร่วมมือภาคีเครือข่ายในพื้นที่ ได้แก่ กลุ่มพ่อแม่ผู้ปกครอง หน่วยงานทางการศึกษา กำนันผู้ใหญ่บ้าน อบต.20 แห่ง หน่วยงานสนับสนุน (อสม. สสจ. พมจ.) และภาคเอกชน รวมทั้งการดูแลเด็กที่หลุดออกจากระบบการศึกษาจนจบ ม. 3 ให้จบการศึกษาคอนแทคบังคับดำเนินการร่วมกับ กศน.สุรินทร์
สุโขทัย	แผนพัฒนาการศึกษาจังหวัดสุโขทัยเน้นการพัฒนาคุณภาพการอ่าน มุ่งยกระดับสมรรถนะการอ่านของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 และ 6 ในโรงเรียนประถมศึกษาทั้งหมดในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ประถมศึกษาสุโขทัยเขต 1 และเขต 2

ข้อเสนอของ สสค.เกี่ยวกับโครงการจังหวัดปฏิรูปการเรียนรู้

1) ในภาพรวมโครงการจังหวัดปฏิรูปการเรียนรู้ต้องถือว่าเป็นโครงการนำร่องตัวแบบการจัดการเชิงพื้นที่เพื่อการปฏิรูปการศึกษาที่มีความสำคัญ และอาจเป็นหนึ่งในไม่กี่คำตอบของการปฏิรูปที่มีสู่ทางประสบความสำเร็จได้มากกว่ายุทธศาสตร์อื่นๆ เพราะโดยหลักคิดของโครงการที่มุ่งตอบสนองการจัดการศึกษาเพื่อการใช้ชีวิตและการทำงานตามลักษณะภูมิสังคมย่อมต้องอาศัยการจัดการเป็นพื้นที่โดยคนในพื้นที่อยู่แล้ว นอกจากนี้ โดยการศึกษาวิจัยของ สสค.ก็ยืนยันว่ายุทธศาสตร์การจัดการเชิงพื้นที่เป็นยุทธศาสตร์ที่หลายประเทศใช้และประสบความสำเร็จในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ที่สำคัญคือการจัดการเป็นพื้นที่ย่อมส่วนปัญหาลงให้อยู่ในขนาดที่จัดการได้ง่ายขึ้นจากจุดเริ่มต้นเล็กก็เป็นหลักการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ที่พระราชทานไว้ให้นักพัฒนาที่ต้องรู้ที่จะ “คิดMacro ทำMicro” เพื่อให้สามารถขับเคลื่อนงานเป็นรูปธรรมได้

ทั้งนี้ ปัญหาการศึกษาหลายเรื่องที่เป็นปัญหาเรื้อรังมานานได้ถูกพิสูจน์แล้วว่าแก้ได้ด้วยการจัดการระดับพื้นที่ตั้งแต่ปัญหาเด็กพิการเข้าไม่ถึงโอกาสการศึกษาที่แม่ฮ่องสอน ปัญหาเด็กออกกลางคันที่สุรินทร์ ปัญหาการผันเยาชนมาเรียนอาชีวศึกษาที่ชลบุรีไปจนถึงปัญหาโรงเรียนขนาดเล็กที่ล้าปางและเชิงใหม่ การจัดการศึกษาเชิงพื้นที่จึงถือว่าได้พิสูจน์ตัวเองแล้วระดับหนึ่งว่าสามารถเป็นคำตอบให้กับปัญหาเหล่านี้ได้ และ

หากได้รับการหนุนนำต่อเนื่องอย่างถูกทางก็อาจสามารถขยายผลคำตอบเหล่านี้ไปสู่การสร้างผลกระทบในวงกว้างได้

2) เป้าหมายในอุดมคติที่มุ่งให้เกิดการสานพลังของภาคประชาสังคมและทุกภาคส่วนที่เป็น Non-State Actors เข้ามาร่วมทำงานกับภาครัฐอย่างเข้มแข็งในการจัดการศึกษาในพื้นที่ของตนเองนั้น ยังเป็นเป้าหมายที่ต้องใช้เวลาหลักตันอีกพอสมควร เนื่องมาจากพลังภาคประชาสังคมมีอาจเกิดหรือเติบโตจากแรงกระตุ้นภายนอกอย่างเดียว แต่เกิดและเติบโตภายใต้บริบททางสังคม เศรษฐกิจ ประชากร หรือแม้แต่สภาพทางภูมิศาสตร์และขนาดพื้นที่ ตลอดจนประวัติศาสตร์ความเป็นมาของการรวมกลุ่มในพื้นที่เองและปฏิสัมพันธ์ของกลุ่มที่มีมากับภาครัฐในอดีตจนถึงปัจจุบัน

3) โครงการจังหวัดปฏิรูปการเรียนรู้มีความชอบธรรมในฐานะคำตอบหรือคานาจัดการปฏิรูปการศึกษาที่สำคัญในระยะยาว บทเรียนที่ได้จากโครงการนี้จึงอาจไม่ได้จบลงเพียงข้อสรุปถึงระดับความสำเร็จและข้อเสนอเชิงนโยบายในวันนี้ แต่อาจต้องมองไปให้ไกลกว่านั้นถึงการทบทวนวิธีการทำงานหรือแม้แต่หลักคิดในการทำงานในระยะยาวต่อไป ที่จะทำให้การจัดการศึกษาเชิงพื้นที่โดยทุกภาคส่วนในพื้นที่สำเร็จเป็นจริงและขยายไปเป็นบรรทัดฐานใหม่ของการจัดการศึกษาในทุกพื้นที่ทั่วประเทศ

4) กลไกการทำงานของจังหวัดนั้นมีกลไกและภาวะผู้นำในกลไกที่หลากหลาย ตั้งแต่การมีกลไกที่ใช้ผู้นำภาคท้องถิ่นเป็นแกนหลักซึ่งเป็นรูปแบบของกลไกที่เห็นมากที่สุด ไปจนถึงการมีกลไกที่ใช้ผู้นำภาครัฐ (ผู้ว่าราชการจังหวัด) เป็นแรงขับเคลื่อนอย่างกรณีชลบุรี สุรินทร์ และตราด การมีกลไกภาคประชาสังคมนำอย่างกรณีจังหวัดภูเก็ตและอำนาจเจริญ (รวมถึงตราดที่ทำแกนนำภาคประชาสังคมทำงานร่วมกับผู้นำภาครัฐมาอย่างราบรื่นโดยตลอด) ไปจนถึงการใช้แกนนำเป็นภาคเอกชนอย่างกรณีสภาอุตสาหกรรมจังหวัดพระนครศรีอยุธยา กระทั่งจังหวัดที่ใช้มหาวิทยาลัยเป็นแกนหลักในการขับเคลื่อนงานอย่างลำปางและนครราชสีมา ซึ่งกลไกในแต่ละพื้นที่ที่มีบริบทต่างกันก็มีบทเรียนการทำงานและความสำเร็จที่แตกต่างกัน

5) การสร้างพลังของกลไกการทำงานในภาคประชาสังคมเป็นเป้าหมายในอุดมคติของโครงการ และที่ผ่านมาก็มีการก่อตัวในทุกจังหวัดตั้งแต่ภาคการศึกษาเชิงใหม่ สมัชชาการศึกษาของสุรินทร์ ตราด และอำนาจเจริญ (รวมถึงน่าน ลำปาง และสุราษฎร์ธานีที่เพิ่งตั้งขึ้น) ไปจนถึงสภาการศึกษาของภูเก็ต ซึ่งพบว่ากระบวนการและพลังขับเคลื่อนของภาคประชาสังคมที่มีรูปแบบแตกต่างกันไปบ้างเหล่านี้ ต่างเป็นผลจากปัจจัยเชิงบริบทของแต่ละจังหวัดดังที่กล่าวไปตอนต้น และในทางกลับกันปัจจัยเชิงบริบท

หลายเรื่องก็เป็นเครื่องกำหนดความสำเร็จหรือในบางกรณีก็เป็นขีดจำกัดในการทำงานของภาคประชาสังคมในจังหวัดนั้นๆ แต่โดยรวม จังหวัดที่ภาคประชาสังคมมีพลังมักเป็นจังหวัดที่ประชากรไม่มาก หรือยังมีคนพื้นถิ่นเดิมอยู่เป็นส่วนใหญ่ ภาคอุตสาหกรรมการผลิตยังไม่เข้าไปมากทำให้จำนวนประชากรแรงงานต่างถิ่นเข้าไปตั้งรกรากไม่สูงเกินไป โครงสร้างการผลิตก่อให้เกิดระดับรายได้ที่ดีพอประมาณทั้งจากภาคเกษตรและท่องเที่ยว และที่สำคัญคือเป็นจังหวัดที่กลไกภาครัฐอ่อนตัวมีวัฒนธรรมการทำงานกับภาคประชาสังคมได้ดี

6) เครื่องชี้วัดความสำเร็จสำคัญของการทำงานของกลไกภาคประชาสังคมหรือภาคพลเมืองคือความสามารถในการขึ้นนำหรือโน้มนำการใช้ทรัพยากรที่เคยถูกผูกขาดอยู่ในมือรัฐ (Authoritative Resources) มาใช้สนับสนุนแผนงานของภาคประชาสังคมเอง ซึ่งภาพนี้ยังไม่เห็นชัดเจนนักไม่ว่าในจังหวัดใด จริงอยู่ที่มีการเปลี่ยนแปลงการใช้ทรัพยากรของรัฐอย่างเช่นเขตพื้นที่การศึกษา หรือทรัพยากรของท้องถิ่นอย่างเช่นอบจ.และเทศบาลมาเพื่อสนับสนุนการพัฒนาการศึกษาตามแผนจังหวัดที่ภาคประชาสังคมมีส่วนร่วมก็จริง แต่ก็ดูเป็นกระบวนการเคลื่อนไหวและการตัดสินใจในการเปลี่ยนแปลงการใช้ทรัพยากรดังกล่าวแบบบนลงล่างหรือโดยการขึ้นนำของผู้นำภาครัฐหรือผู้นำท้องถิ่นภายใต้วัฒนธรรมอำนาจแบบเดิมมากกว่าจะเป็นกระบวนการแสดงพลังอำนาจใหม่ของภาคประชาสังคมที่เข้ามาขึ้นนำเรื่องนี้อย่างแท้จริง

7) ภาคประชาสังคมยังสามารถเคลื่อนงานเฉพาะประเด็นและเฉพาะพื้นที่ขนาดเล็กเช่นตำบลหรือหมู่บ้านได้ดี สภาพเหล่านี้ล้วนเป็นพลวัตทางสังคมตามบริบทพื้นที่ที่เปลี่ยนแปลงไปตลอดเวลา แม้จังหวัดที่ภาคประชาสังคมเคลื่อนตัวได้ค่อนข้างดีในปัจจุบันหากไม่สามารถรักษาปัจจัยเงื่อนไขความสำเร็จในการทำงานไว้ให้ได้ก็อาจเผชิญปัญหาในระยะยาวได้ และในทางกลับกันจังหวัดที่ยังเคลื่อนตัวได้ในวงจำกัดหากเข้าใจปัจจัยเงื่อนไขที่เป็นข้อจำกัดก็ยังสามารถปรับวิธีการทำงานและพื้นที่การทำงานไปสู่ความสำเร็จได้

8) การทบทวนโมเดลการทำงานเชิงกระบวนการทัศน์ (Conceptual Model) ในการเสริมพลังการทำงานของภาคประชาสังคม อาจไม่จำเป็นต้องเป็นการเข้าไปเสริมพลังอำนาจโดยตรงกับแกนนำภาคประชาสังคมอย่างเดียว แต่เป็นการทำงานผ่านผู้นำท้องถิ่นและผู้นำภาครัฐอย่างถูกวิธีที่ไม่ใช่การขอข้อสั่งการเพื่อการขับเคลื่อนงานอย่างเดียว แต่เป็นการขอพื้นที่และทรัพยากรให้ภาคประชาสังคมได้ร่วมบริหารจัดการในบางพื้นที่บางประเด็นมากขึ้นและทำเรื่องพื้นที่การทำงานร่วมกับภาคประชาสังคมนี้ให้

เข้มข้นและต่อเนื่องกันจะเป็นหนทางหนึ่งสู่การสร้างความเข้มแข็งของกลไกการจัดการเชิงพื้นที่ได้อย่างแท้จริง

9) โครงสร้างใหม่คือคณะกรรมการศึกษาธิการจังหวัด หรือ กศจ.เป็นได้ทั้งโอกาสและภัยคุกคามการทำงานของภาคประชาสังคมที่สู้กับโครงสร้างการจัดการศึกษาแบบรวมศูนย์มาช้านาน หากผู้นำภาครัฐในพื้นที่คือผู้ว่าราชการจังหวัดในฐานะประธานกศจ.ร่วมกับผู้นำท้องถิ่นและภาคีอื่นๆ ใน กศจ.ทุกจังหวัดได้มีโอกาสทำความเข้าใจกับเรื่องนี้อย่างถ่องแท้และให้โอกาสภาคประชาสังคมร่วมมือพื้นที่ทำงานอย่างจริงจัง โดยอาจย่อบริษัทบริหารจัดการลงไปเป็นพื้นที่ที่เล็กลงระดับตำบลผ่านกลไกภาคประชาสังคมเช่นสมัชชาการศึกษาตำบล (มีการตั้งขึ้นในบางจังหวัดแล้วเช่น สุรินทร์) โดยมีโจทย์การทำงานที่ชัดเจน เช่น การพัฒนาเด็กปฐมวัย การแก้ปัญหาโรงเรียนขนาดเล็ก การป้องกันเด็กกลุ่มเสี่ยงจากการออกกลางคัน ฯลฯ และมีการสนับสนุนอย่างเพียงพอจะเป็นยุทธศาสตร์สำคัญในการพัฒนากลไกการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่ในระยะต่อไป

10) การรักษาภาวะผู้นำ การรักษาอุดมการณ์ร่วม การรักษาระดับการสื่อสารระหว่างกัน การรักษาขีดความสามารถในการพัฒนาข้อมูลความรู้สนับสนุนการทำงาน การรักษาพื้นที่การทำงานและการใช้ทรัพยากรการทำงานร่วมกัน ตลอดจนการรักษาปัจจัยสนับสนุนเชิงการเมืองทั้งจากส่วนกลางและในพื้นที่เอง สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นปัจจัยความสำเร็จ (Success Factors) ของกลไกขับเคลื่อนการพัฒนาการศึกษาเชิงพื้นที่ทั้งสิ้น

11) บทเรียนจากโครงการชี้ถึงความสำคัญของการพัฒนาระบบข้อมูลจังหวัด ซึ่งเป็นสิ่งที่ทั้ง สสค.และจังหวัดต่างๆ ให้ความสำคัญ รวมทั้งมีโครงการจัดที่ปรึกษาทางวิชาการจากมหาวิทยาลัยนเรศวรไปนำร่องการพัฒนาระบบข้อมูลจังหวัดในพื้นที่ 4 จังหวัดคือ ภูเก็ต นครราชสีมา ลำปาง และสุโขทัย อย่างไรก็ตาม ในขณะที่ข้อมูลมีความสำคัญยิ่งที่นำไปสู่การยกระดับปัญหาการศึกษาในพื้นที่ให้เป็นประเด็นสาธารณะ เรื่องปัญหาการศึกษาในจังหวัด รวมถึงการกระตุ้นให้เกิดเวทีเครือข่ายต่างๆ ผ่านการนำเสนอข้อมูลสถานการณ์ปัญหาในจังหวัด ไปจนถึงพลังของข้อมูลในการชี้ให้เห็นความสำเร็จหรือความล้มเหลวของแผนงานโครงการต่างๆ แต่ท่ามกลางความสำคัญของข้อมูลดังที่กล่าวไปนี้ บทเรียนจากโครงการกลับพบว่าเรื่องข้อมูลกลับกลายเป็นจุดอ่อนที่สุดในการดำเนินงานโครงการ ทั้งในแง่ของความสมบูรณ์ถูกต้องของข้อมูลซึ่งต้องอาศัยการประสานงานระหว่างหน่วยงานเจ้าของข้อมูลหลายฝ่ายซึ่งพบว่ายังมีอุปสรรคอยู่ ไปจนถึงการใช้ประโยชน์ข้อมูลซึ่งจากข้อจำกัดของการมีข้อมูลไม่ครบถ้วนหรือไม่ถูกต้อง

หรือไม่เห็นพ้องต้องกันทุกฝ่ายดังที่กล่าวไป รวมทั้งการมีข้อมูลในภาพที่กว้างเกินไปทำให้ข้อมูลไม่ถูกนำไปใช้ประโยชน์อย่างเต็มที่

ตัวอย่างการทำข้อมูลของจังหวัดสุโขทัยและสุรินทร์ชี้ให้เห็นประโยชน์และคุณค่าของการทำข้อมูลแบบเจาะจงประเด็น นอกเหนือจากข้อมูลภาพรวมหรือข้อมูลทั่วไปทั้งระบบที่มีอยู่ โดยข้อมูลที่มีความจำเพาะเจาะจงไม่ว่าจะเป็นข้อมูลการอ่านของเด็กประถมที่สุโขทัย หรือข้อมูลเด็กออกกลางคันจากทุกพื้นที่ในจังหวัดสุรินทร์ได้นำมาสู่การจัดเวทีพูดคุยที่จำเพาะเจาะจงลงลึกถึงประเด็นปัญหาเกิดความรู้ความเข้าใจร่วมกันถึงเหตุปัจจัยของปัญหา และที่สำคัญที่สุดคือการเกิดอุดมการณ์และแรงใจร่วมกันที่จะแก้ปัญหาของพื้นที่โดยไม่ต้องรอใคร นอกจากนี้ จังหวัดชลบุรีและตราดกำลังศึกษาข้อมูลเรื่องการมีงานทำที่เป็นประเด็นที่หลายจังหวัดให้ความสำคัญและน่าจะเป็นแบบอย่างของการเก็บข้อมูลแบบเจาะจงประเด็นให้จังหวัดอื่นๆ ได้

12) บทเรียนสำคัญอีกประการหนึ่งคือบทเรียนเรื่องการจัดการเวทีบูรณาการทุกภาคส่วนในจังหวัดในการศึกษา วิเคราะห์ และแก้ปัญหาการศึกษาในจังหวัดร่วมกัน ซึ่งแม้ว่าหลายจังหวัดจะได้จัดเวทีในลักษณะต่างๆ ไปหลายครั้งและมีผู้มาร่วมเป็นจำนวนมากก็ตาม แต่ข้อสังเกตประการหนึ่งก็คือในหลายจังหวัดและในหลายโอกาสที่ **เวทีส่วนใหญ่กลายเป็นเวทีที่ครู ผู้บริหารและนักการศึกษาด้วยกันมารวม** ซึ่งยังคาดเคลื่อนจากเจตนารมณ์ของคำว่า “**เวทีบูรณาการ**” ที่มุ่งใช้เวทีในการสร้างหรือขยายเครือข่ายและ “**เพื่อน**” ในการทำงาน รวมทั้งการนำเพื่อนในเครือข่ายจากภาคส่วนต่างๆ เหล่านี้เข้ามาเข้ามาเข้าใจมาตรฐานในปัญหาการศึกษาของจังหวัดเพื่อสร้างอุดมการณ์ร่วมที่จะช่วยกันแก้ปัญหาการศึกษาของจังหวัดตามบทบาทที่แต่ละคนพึงจะกระทำได้ **การใช้กระบวนการเวทีบูรณาการเพื่อเพิ่มพลังของภาคประชาสังคมในแต่ละจังหวัดเป็นยุทธศาสตร์สำคัญ**ประการหนึ่งในโครงการจังหวัดปฏิรูปการเรียนรู้ที่ยังไม่บรรลุตามเจตนารมณ์นัก

ทั้งนี้ ความน่าสนใจของการจัดเวทีจังหวัดแต่ละครั้งคือการได้กระตุ้นให้เกิดได้ปฏิสัมพันธ์ (interaction) ระหว่างผู้นำฝ่ายที่มีอำนาจ (authority) เช่น ผู้ว่าราชการจังหวัด นายก อบจ. กับผู้นำภาคประชาสังคม (Civil Society) และการคลายตัวเข้าหากันของทั้ง 2 ฝ่าย ทั้งจากฝ่ายที่มีอำนาจที่อาจคลายตัวจากวิธีคิดแบบสั่งการมาเป็นวิธีคิดแบบรับฟัง และในทางกลับกันภาคประชาสังคมเองจากวิธีคิดแบบขัดแย้ง จ้านน หรือคับข้องใจก็อาจคลายตัวมาเป็นวิธีคิดเชิงรุกและร่วมคิดร่วมทำมากขึ้น และนี่อาจจะเป็นปูทางไปสู่การช่วงชิงพื้นที่การจัดการศึกษาซึ่งเคยถูกขึ้นำโดยฝ่ายรัฐฝ่ายเดียว มาเป็นพื้นที่

กระทำการร่วมกันกับภาคประชาสังคมมากขึ้น ซึ่งเวทีลักษณะนี้ก็ได้เริ่มเห็นบ้างในบางจังหวัด อาทิ จังหวัดลำปางเป็นตัวอย่างที่ดีของการจัดเวทีสมัชชาการศึกษาจังหวัด ซึ่งไม่ใช่เป็นแค่เพียงกระบวนการเพิ่มเครือข่ายเพื่อนพ้องในภาคประชาสังคมและภาครัฐเท่านั้น แต่ยังเป็นเวทีที่ยังนำไปสู่การวางหลักการและเป้าหมายร่วมกันในรูป “ธรรมนูญการศึกษา” ที่จะเป็นหลักให้ยึดในการจัดการศึกษาของจังหวัดต่อไป

13) ในส่วนของกระบวนการจัดทำแผนพัฒนาการศึกษาของจังหวัด สิ่งที่น่าสังเกต 2 เรื่องอันเป็นเครื่องชี้วัดความสำเร็จที่สำคัญในการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่ก็คือ **ประการแรก** คือกระบวนการสร้างความชอบธรรมใหม่ (New legitimacy) ของการทำแผนที่เคยตกอยู่ในมือของหน่วยงานที่อำนาจหน้าที่ มาเป็นความชอบธรรมใหม่ของการทำแผนบนฐานการมีส่วนร่วมจากทุกฝ่ายอย่างแท้จริง กับ**ประการที่สอง**คือกระบวนการนำทรัพยากรที่ฝ่ายรัฐเคยมีอำนาจใช้ (authoritative resources) ฝ่ายเดียวมาใช้ตอบสนองเป้าหมายของภาคประชาสังคมที่เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการทำแผนของจังหวัดนั้นๆ ซึ่งทั้ง 2 ประการนี้อาจถือเป็นเกณฑ์ประเมินความสำเร็จที่แท้จริงของการทำแผนการศึกษาจังหวัดก็ว่าได้ ซึ่งจากบทเรียนในโครงการดังที่กล่าวไปแล้วก็ยังไม่เห็นภาพนี้ชัดเจน ช้ายังเห็นปัญหาอีกแบบของกระบวนการทำแผนที่หลายจังหวัดทำแนวกว้างมากกว่าเจาะจงลงประเด็นทำให้การขับเคลื่อนกลายเป็นการเปิดหน้างานหลายด้านและเคลื่อนตัวได้ช้าหรือแทบไม่เห็นผลเป็นรูปธรรมระดับจังหวัดเลย

นอกจากนี้ การมีกลไกติดตามประเมินผลแผนพัฒนาการศึกษาของจังหวัดตลอดจนการใช้ตัวชี้วัดเข้ามาเป็นเครื่องมือการทำงานก็เป็นสิ่งสำคัญและเป็นสิ่งที่สสค.ได้พยายามหนุนเสริมให้ทุกจังหวัดในโครงการจัดระบบการติดตามประเมินผลดังกล่าว โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือการมีระบบข้อมูลที่ส่วนหนึ่งจะกลายมาเป็นตัวชี้วัดในการติดตามการดำเนินงานตามแผนการศึกษาที่แต่ละจังหวัดทำขึ้น ซึ่งตัวชี้วัดเหล่านี้ก็ย่อมต่างกันไปได้บ้างตามโจทย์หรือเป้าหมายการพัฒนาของแต่ละจังหวัด อย่างไรก็ตามประเด็นสำคัญในเรื่องนี้อยู่ที่การนำข้อมูลการติดตามประเมินผลโดยตัวชี้วัดใดๆ ก็ตามมาตีความและใช้ประโยชน์อย่างจริงจัง เหมือนกรณีเทศบาลนครภูเก็ตที่นำข้อมูลผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของโรงเรียนที่ร่วมนำร่องประมาณ 20 แห่งมาใช้วางแผนในการลงทุนเรื่องการพัฒนาสมรรถนะครูตามสภาพปัญหาของแต่ละโรงเรียน

ข้อสังเกตอีกประการหนึ่งในกระบวนการจัดทำแผนของจังหวัดต่างๆ ก็คือจังหวัดส่วนใหญ่ยังไม่ถึงเป้าหมายสำคัญของการเพิ่มทุนทางวิชาชีพ (Professional Capital) ของครูและผู้บริหารระดับโรงเรียน ซึ่งเป็นแนวคิดที่หลาย

ประเทศใช้ในการส่งเสริมให้เกิดความเข้มแข็งที่ฐานโรงเรียนอย่างแท้จริง (Sahlberg, 2013) เช่น คุณภาพครูและผู้บริหารตามมาตรฐานวิชาชีพ การสร้างทุนเครือข่ายเสริมพลังการทำงานของโรงเรียน ตลอดจนการมีส่วนร่วมตัดสินใจในเรื่องที่จะมีผลกระทบต่อโรงเรียน เป็นต้น

14) บทเรียนเกี่ยวกับการรณรงค์สื่อสารของแต่ละจังหวัด ซึ่งการสื่อสารผ่านช่องทางต่างๆ ในเครือข่ายการจัดการระดับพื้นที่จังหวัดควรทำเป็นกระบวนการเชิงยุทธศาสตร์ (strategic process) ที่มีเป้าหมายชัดเจนหรือเฉพาะเจาะจงได้มากกว่านี้ มากกว่าจะเป็นการรณรงค์เป็นครั้งๆ เป็นเรื่องๆ (event) ที่เป็นอิสระจากกัน เช่น กระบวนการสื่อสารในจังหวัดสามารถออกแบบให้เป็นกระบวนการเสริมสร้างพลังของภาคประชาสังคมจากภาคส่วนต่างๆ ได้

นอกจากนี้ ในเชิงสังคมวิทยา การสื่อสารด้วยการสร้างวาทกรรมและผลิตซ้ำวาทกรรมเป็นเครื่องมือสำคัญมาแต่ไหนแต่ไรในการปรับเปลี่ยนโครงสร้างอำนาจตามแนวทางของสำนักทฤษฎีหลังสมัยใหม่นิยม (Post modernism) ซึ่งในโครงการจังหวัดปฏิรูปการเรียนรู้นี้ก็เช่นกันที่เราได้เห็นพลังของวาทกรรมที่ถูกบัญญัติโดยคนในพื้นที่และถูกกล่าวซ้ำๆ ในแต่ละพื้นที่เพื่อประกาศพลังอุดมการณ์ของภาคประชาสังคมและเรียกร้องพื้นที่การทำงานร่วมกันกับทุกฝ่ายไปในเวลาเดียวกัน ตั้งแต่วาทกรรม “เด็กคงห่อ” ที่ภูเก็ต วาทกรรม “พุทธทาสศึกษา” ที่สุราษฎร์ธานี วาทกรรม “ลูกพ่อขุนรามลายมืองาม จบ ป.3 ต้องอ่านออกเขียนได้ทุกคน” ที่สุโขทัย ไปจนถึงวาทกรรม “เด็กสุรินทร์เก่ง ดี มีงานทำ” ที่สุรินทร์ นี่คือวาทกรรมของพื้นที่แต่ละพื้นที่ที่ถูกใช้เป็นเครื่องมือ “สู้” กับวาทกรรมเชิงนโยบายจากส่วนกลางแบบเดิม ในขณะที่วาทกรรมเชิงนโยบายจากส่วนกลางยังครองพื้นที่อยู่อย่างเหนียวแน่นโดยระบบอำนาจราชการตั้งแต่วาทกรรม “ลดเวลาเรียน เพิ่มเวลารู้” มาจนถึง “โรงเรียนประชารัฐ” “โรงเรียนสุจริต” “โรงเรียนมาตรฐานสากล” ฯลฯ เราก็ยังได้เห็นการริเริ่มและการแสดงตัวของวาทกรรมระดับพื้นที่ที่เพิ่มขึ้นและมีพลังมากขึ้นด้วยเช่นกัน ซึ่งกระบวนการลักษณะนี้น่าจะได้ถูกเสริมพลังด้วยการรณรงค์สื่อสารให้มากยิ่งขึ้นในอนาคต

15) นอกจากบทเรียนตามกรอบการศึกษาในโครงการดังที่ได้กล่าวไปแล้วทั้งหมด บทเรียนสำคัญประการสุดท้ายคือความจำเป็นในการปลดล็อกกฎระเบียบที่เป็นข้อจำกัดในการทำงานระดับพื้นที่ ตั้งแต่การคลี่คลายความทับซ้อนเชิงโครงสร้างและอำนาจหน้าที่ของกคจ.กับโครงสร้างเขตพื้นที่แบบเดิมที่ยังคงมีอยู่ การปลดล็อกกฎระเบียบของก.ค.ศ.ในเรื่องระบบบริหารงานบุคคลครูที่ยังเป็นกรอบการทำงานที่ยังเป็น

ข้อจำกัดในทุกจังหวัด ไปจนถึงการปฏิรูประบบงบประมาณการศึกษาให้จัดสรรลงเป็นพื้นที่ และให้อิสระและความยืดหยุ่นมากยิ่งขึ้นแก่กลไกจังหวัดในการใช้งบประมาณเพื่อตอบสนองการแก้ปัญหาของแต่ละพื้นที่

อย่างไรก็ตามหลังจากที่ดำเนินโครงการจังหวัดปฏิรูปการเรียนรู้มาได้ประมาณสามปี โดยหลายจังหวัดไปถึงขั้นที่มีแผนจังหวัดและมีการเตรียมระดมทรัพยากรในจังหวัดมาสนับสนุน เช่น กรณีภาคีเชียงใหม่เพื่อการปฏิรูปการศึกษา เป็นต้น ในราวปี 2560 สสส.ก็ยุติการสนับสนุน ประกอบกับในหลายจังหวัดมีการเปลี่ยนแปลงในภาวะผู้นำของจังหวัด เช่น การโยกย้ายผู้ว่าราชการจังหวัด การเปลี่ยนตัวนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดหรือนายกเทศมนตรีจากผลการเลือกตั้งท้องถิ่น การลบทบพาไปของผู้นำภาคประชาสังคมในบางจังหวัด จึงทำให้ขบวนการจังหวัดปฏิรูปการเรียนรู้ชะงักไปอย่างน่าเสียดาย

การริเริ่มงานสมัชชาการศึกษาและการกำหนดยุทธศาสตร์ศึกษาจังหวัดของกระทรวงศึกษาธิการ

ในปี 2563 กระทรวงศึกษาธิการโดยสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาได้ริเริ่มการก่อตั้งสมัชชาการศึกษาจังหวัด เป็นการรวมตัวของภาคส่วนต่างๆ ในแต่ละจังหวัดมาพูดคุยเรื่องปัญหาการศึกษา และการวางเป้าหมายหรือวิสัยทัศน์ร่วมกันถึงการศึกษาในจังหวัดของตนเอง โดยเริ่มจากการนำร่องในบางจังหวัด เช่น ตาก สตูล หนองคาย นนทบุรี และมีการขยายจำนวนจังหวัดมาอย่างต่อเนื่องกระทั่งในปี 2567 นี้มีจังหวัดที่ได้ริเริ่มตั้งสมัชชาการศึกษาจังหวัดขึ้นทั้งสิ้น 37 จังหวัด โดยงานสมัชชาที่ทางกระทรวงศึกษาธิการสนับสนุนนี้เน้นการมีส่วนร่วมของคนในพื้นที่แต่ละจังหวัดในการวางเป้าหมายและแนวทางการพัฒนาการศึกษาในจังหวัดของตนเอง ยังมีได้มีนัยเชิงนโยบายในเรื่องการกระจายอำนาจที่ชัดเจน นอกจากนี้ ในปี 2566 สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษายังได้ริเริ่มโครงการจัดทำแผนการศึกษาจังหวัด โดยมีจังหวัดนำร่องอีก 9 จังหวัดด้วย โดยเน้นที่การยกระดับขีดความสามารถในการจัดทำแผนการศึกษาของหน่วยงานในจังหวัดเอง อย่างไรก็ตาม โครงการนี้ก็ยังมีได้มีนัยเชิงนโยบายในแง่ของการกระจายอำนาจอีกเช่นกัน โดยยังมีได้เชื่อมโยงแผนที่ทำขึ้นไปสู่การจัดระบบงบประมาณเป็นพื้นที่ หรือระบบบุคลากรที่ให้โรงเรียนมีความยืดหยุ่นในการสรรหาครู

อย่างไรก็ตาม การรอร่เริ่มของสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาเป็นเรื่องที่ดี และยังเป็นเรื่องที่ยังดำเนินการมาถึงปัจจุบัน หากแต่ยังไม่มนโยบายและมาตรการการ กระจายอำนาจรองรับที่ชัดเจน กลไกและกระบวนการต่างๆ ที่สร้างขึ้นในระดับพื้นที่ จึงยังเป็นเพียงการสร้างการมีส่วนร่วมจากฝ่ายต่างๆ ที่คาดหวังว่าภาครัฐจะมีแนวทางการ กระจายอำนาจที่ชัดเจนที่จะทำให้กลไกในจังหวัดต่างๆ ขับเคลื่อนต่อไปได้

ศาสตราจารย์ ดร.นฤมล ภิญโญสินวัฒน์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ
ขณะเป็นประธานเปิดการประชุมสมัชชาสภาการศึกษา ครั้งที่ 3 ในปี 2568
โดยมีตัวแทนสภาและสมัชชาการศึกษาจังหวัดจากทั่วประเทศเข้าร่วมการประชุม

ข้อสรุปจากการทบทวนงานวิชาการและบทเรียนของการกระจายอำนาจ ทางการศึกษาที่ผ่านมา

จากการทบทวนงานวิชาการตลอดจนประสบการณ์ความพยายามในการกระจายอำนาจทางการศึกษาสู่ฐานพื้นที่ที่ผ่านมา อาจสรุปประเด็นสำคัญได้ดังนี้

การจัดการศึกษาเชิงพื้นที่นั้นมีความชอบธรรมทั้งในเชิงหลักการทางวิชาการของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ในเชิงทฤษฎีทางสังคมวิทยา และในเชิงยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศ ทั้งนี้ในเชิงวิชาการนั้น การปกครองในระบอบประชาธิปไตยที่เน้นถึงสิทธิ หน้าที่ และการมีส่วนร่วมอย่างเท่าเทียมพึงมีนัยต่อการเปิดโอกาสให้ประชาชนในทุกพื้นที่ได้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาให้ลูกหลานของเขาเอง ในเชิงทฤษฎีทางสังคมวิทยานั้น นักคิดหลายคนโดยเฉพาะในกลุ่มหลังทันสมัยนิยม (Postmodernism) เชื่อว่าการศึกษาที่มีความหลากหลายเป็นคำตอบของโลกปัจจุบัน มากกว่าการติดยึดกับแบบแผนเดียวกันหมด และเป็นวิถีทางที่จะทำให้คนเท่าทันความเปลี่ยนแปลงในสังคมที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะทฤษฎีความเร่งทางสังคมที่เป็นที่ยอมรับในแวดวงสังคมวิทยาปัจจุบัน นอกจากนี้ ในเชิงยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศ การจัดการเชิงพื้นที่น่าจะเป็นคำตอบที่ดีกว่าในการแก้ปัญหาเศรษฐกิจสังคมหลายๆ เรื่อง เพราะเป็นการลดขนาดปัญหาหลงอยู่ในขนาดที่จัดการได้ง่ายขึ้น และสามารถเป็นต้นแบบให้พื้นที่อื่นได้ต่อไป

1) ประสบการณ์นานาชาติประเทศรวมทั้งประสบการณ์การจัดการศึกษาเชิงพื้นที่ในประเทศไทย โดยเฉพาะในโครงการจังหวัดปฏิรูปการเรียนรู้ของ สสค.ก็ชี้ให้เห็นว่าการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่สามารถแก้ปัญหาการศึกษาที่สะสมมานานหลายเรื่องได้ กรณีประเทศสหรัฐอเมริกา อังกฤษ นิวซีแลนด์ มาจนถึงกรณีตัวอย่างการศึกษาในบางมณฑลของประเทศจีนชี้ว่าการศึกษาเชิงพื้นที่กลายเป็นเครื่องมือสำคัญในการส่งเสริมการพัฒนาทั้งทางเศรษฐกิจและสังคมในพื้นที่ต่างๆ ในกรณีของประเทศไทย โครงการจังหวัดปฏิรูปการเรียนรู้ของสสค.ก็ชี้ให้เห็นความสำเร็จทำนองเดียวกันในการใช้การศึกษาเชิงพื้นที่แก้ปัญหาการศึกษาหลายเรื่อง ตั้งแต่ปัญหาเด็กพิการเข้าไม่ถึงโอกาสการศึกษาที่แม่ฮ่องสอน ปัญหาเด็กออกกลางคันที่สุรินทร์ ปัญหาการผันเยาเวนมาเรียนอาชีวศึกษาที่ชลบุรี ไปจนถึงปัญหาโรงเรียนขนาดเล็กที่ลำปางและเชียงใหม่

2) แนวคิดและแนวทางในการกระจายอำนาจทางการศึกษาของไทยมีความชัดเจนพอสมควรในการวางโครงสร้างและบทบาทหน้าที่ใหม่ในระบบการศึกษาแต่ยังความมุ่งมั่นทางการเมืองและการผลักดันให้เป็นรูปธรรม เพื่อให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องหรือ

หน่วยงานระดับปฏิบัติมีอำนาจตัดสินใจ และสนับสนุนให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอื่นๆ ในพื้นที่มีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจนั้นด้วยตลอดจนการออกกฎหมายที่ให้หลักการและแนวทางของการกระจายอำนาจทางการศึกษาไว้ชัดเจน รวมไปถึงการวางรูปแบบของคณะกรรมการขององค์กรทางการศึกษาระดับต่างๆ เพื่อรับบทบาทใหม่ด้วย หากแต่ความพยายามกระจายอำนาจทางการศึกษาของไทยยังเป็นแรงผลักดันให้เกิดผลในทางปฏิบัติที่เป็นรูปธรรมและยั่งยืน

ข้อคิดและบทเรียนจากโครงการจังหวัดปฏิรูปการเรียนรู้ของ สสค.ซึ่งเป็นโครงการที่ทำต่อเนื่องหลายปี มีประเด็นที่น่าสนใจหลายเรื่องที่น่าจะนำมาเป็นข้อคิดในการวางกรอบการทำงานการศึกษาเชิงพื้นที่ต่อไปในอนาคตได้ ได้แก่ ความสำคัญของการมีวิสัยทัศน์และยุทธศาสตร์ระดับมหภาคที่ชัดเจนถึงประโยชน์และคุณค่าของการกระจายอำนาจในการจัดการศึกษาสู่ฐานพื้นที่ตามบริบทเศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมที่ต่างกันแต่ละพื้นที่ รวมทั้งการมีโจทย์หรือเป้าหมายร่วมกันของคนในพื้นที่บนฐานข้อมูลความรู้ และการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน นอกจากนี้ ยังมีบทเรียนเฉพาะประเด็นที่น่าสนใจอีกหลายอย่าง เช่น การที่ต้องระวังไม่ให้เวทีการมีส่วนร่วมในพื้นที่ถูกผูกขาดโดยครู ผู้บริหาร และนักการศึกษาด้วยกันมากเกินไป การทำงานเชิงประเด็นแบบหวังผลได้จริงในพื้นที่ที่เล็กลงเช่นตำบลหรือหมู่บ้าน ร่วมกับกลุ่มเป้าหมายที่ไม่มากเกินไปนักและมีโอกาสประสบความสำเร็จสูง นอกจากนี้ ยังมีประเด็นเรื่องฐานข้อมูลจังหวัดที่มักเป็นจุดอ่อน รวมทั้งเรื่องการกำหนดผลลัพธ์ที่เป็นรูปธรรมและมีเครื่องมือวัดและติดตามผลที่ดี การให้ความสำคัญกับครูโดยเฉพาะแนวคิดเรื่อง “ต้นทุนทางวิชาชีพ” (Professional Capital) ที่เป็นต้นทุนสำคัญที่สุดในการจัดการเรียนรู้ที่ดีให้แก่ผู้เรียน ตลอดจนความสำคัญของการปลดล็อกที่เป็นอุปสรรคต่อการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่ รวมถึงการให้ความยืดหยุ่นแก่โรงเรียนในการริเริ่มการพัฒนาตามบริบทได้ง่ายขึ้น นอกจากนี้ บทเรียนสำคัญอีกเรื่องจากโครงการจังหวัดปฏิรูปการเรียนรู้คือการใช้การสื่อสารทำให้ปัญหาการศึกษาเป็นประเด็นสาธารณะในพื้นที่ รวมถึงการใช้วาทกรรมและผลิตซ้ำวาทกรรมเพื่อรณรงค์ให้การจัดการศึกษากลายเป็นโจทย์สาธารณะที่ทุกฝ่ายต้องเข้ามามีส่วนร่วมคิดร่วมผลักดันไปสู่ความสำเร็จ ประเด็นเหล่านี้ล้วนเป็นบทเรียนที่น่าสนใจจากโครงการจังหวัดปฏิรูปการเรียนรู้ที่สสค.ดำเนินงานในราวปี 2557-2560 ที่น่าจะเป็นประโยชน์ในการวางกรอบแนวคิดในการส่งเสริมการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่ต่อไป

3

Research & Movement

กับลักษณะของงานวิจัยในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา

การทำงานวิจัยในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาภายใต้การสนับสนุนของ บพท.มีลักษณะสำคัญอยู่หลายประการ เพื่อให้ตอบสนองทั้งเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา พ.ศ.2562 และทั้งตอบสนองนโยบายของกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (อว.) ที่มุ่งให้มหาวิทยาลัยเป็นกลไกสำคัญของการพัฒนาพื้นที่ ทั้งนี้ ลักษณะของการทำวิจัยในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาโดยทุนของหน่วยบริหารและจัดการทุนเพื่อการพัฒนาในระดับพื้นที่ หรือ บพท.จึงมีความเป็น “งานวิจัยและขับเคลื่อน” (Research and Movement) โดยพื้นฐานแนวคิดหลักของการเป็นพื้นที่นวัตกรรมการศึกษามีลักษณะสำคัญ ได้แก่

1. ใจยกุ่กนบ : นว้คกรรการรเรียนรู้และนว้คกรรชงรบบ

ลัษณะพชประการแรกคอรการทงงานวจยทรรับทนก บพท.เข้าไปทงงานในพ้นทจ้งหวดต่งๆ จ้งบ่ต่งมลัษณะบ่ชุดคอรการทมค้ถามวจยท้งในรอรการพ่นนนวน้คกรรการรเรียนรู้เพอแก้ปัญหาล้คคของพ้นท ในขณะเดยวกนก็ต่งมค้ถามเกยวกับรบบและกลไกการขบเคล่อนการพ่นนการศกษาของพ้นท ค้ถามประการล้งน้เกดข้งจากความบ่พ้นท่นว้คกรรการศกษาเอง ช้งดยเจตณารมณ้ของพระราชบัญญัติพ้นท่นว้คกรรการศกษา พ.ศ.2562 เพดโอกาสให้คณกรรการขบเคล่อนพ้นท่นว้คกรรการศกษาแต่ลจ้งหวดสามารถพ่นนคลายกฎระเบยบทเกยวข้องเพอสงเสริมการพ่นนและชยายผลนวน้คกรรการรเรียนรู้ทจะช้วยยกระดับผลสมฤทธิ์ทางการรเรียนของเดกได้ ด่งน้น งานวจยทรรับทนก บพท.เข้าไปทงงานพ่นนนวน้คกรรการรเรียนรู้ในพ้นทต่งๆ จ้งจ้งบ่ต่งศกษาหาแนวทงขบเคล่อนกลไกการจ้ดการของพ้นทให้เออ้ตอการพ่นนนวน้คกรรการรเรียนรู้น้นๆ ด้วย

2. ความล้คคของบกกนมหาวทยาลย

งานวจยในพ้นท่นว้คกรรการศกษามลัษณะพชคอรการน่นให้มหาวทยาลยในพ้นทจ้งหวदन้นๆ บ่รรับทนกบ่ส่วนใหญ ยกเวนในบางจ้งหวดทม่มีมหาวทยาลยก็สามารถบ่องค้กรอื่นทรรับทนกได้ เหตุผลล้คคคอรการม่งให้มหาวทยาลยรรับทนกบ่หลักล้คคในการพ่นนการศกษาของจ้งหวดตอในระยะยาว เพราะการทงงานพ่นนการศกษาหรือพ่นนนวน้คกรรการรเรียนรู้ให้เกดผลตีกกับเดกและชมชนทอถ้งถ่นตอไปน้นจ้งบ่ต่งอาคยฐานความรู้ทงวชการทข่มข้ง สามารถบ่บอการรเรียนรู้ทได้ด้วยการวจยและการวัดประเมณผลชงประจกัช รวมท้งสามารถมีรบบข้อมูลตดตามผลความบ่ไปทงการศกษาของพ้นทอย่งท้นการณ้และรบบด้าน ช้งช้ดความสามารถในการทให้เกดฐานความรู้ทงวชการเหล่าน้ ย่อมมีมหาวทยาลยบ่องค้กรทมีศกยภาพสูงสดุทจ้งบ่ทหวังพ้งพ้งได้ ท้งดยธรรมาคิของภารกิจของมหาวทยาลยเอง และดยทนกการทงงานทมีมาแต่เดมของมหาวทยาลยแต่ละแห่ง ในระยะยาวมหาวทยาลยหลายแห่งทผ่านการทำงานในพ้นท่นว้คกรรการศกษารวมท้งเกวข้งมาบ่ “มหาวทยาลยเพอการพ่นนจ้งหวด” หรือ “มหาวทยาลยเพอการพ่นนพ้นท” ได้เดมบกกนมากข้งดยเฉพาะในด้านการศกษา ดยมีประสการณ้หลากหลายทช้วยในรอรการน้ อาทิ การทฐานข้อมูลการศกษาของจ้งหวดดยใช้เทคโนโลยี data analytics เข้าช้วยให้สามารถตดตามพ่นนการของเดก สภาวะการทงงานของครุ และความเปล่นเปล่นในรอรเรียน

ทุกแห่งของจังหวัดได้อย่างใกล้ชิด การเป็นกลไกประสานให้เกิดการระดมทรัพยากร สนับสนุนการจัดการศึกษาแก่กลุ่มเป้าหมายต่างๆ ในจังหวัด การเป็นแม่ข่ายในระบบพี่เลี้ยงเพื่อการพัฒนาครู การเป็นคลังนวัตกรรมการเรียนรู้และเครื่องมือวัดประเมินผลแบบต่างๆ เป็นต้น

ที่กล่าวข้างต้นทั้งหมดนี้เป็นบทบาทของมหาวิทยาลัยในพื้นที่ที่หากเกิดขึ้นได้อย่างเข้มแข็งก็จะเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่ (Area-Based Education) ให้มีคุณภาพและตอบสนองอัตลักษณ์ของพื้นที่ และจะเป็นคำตอบให้แก่การปฏิรูปการศึกษาในมิติของการกระจายอำนาจการจัดการศึกษาไปสู่ชุมชนท้องถิ่นต่อไปในอนาคต ซึ่งในปัจจุบัน มหาวิทยาลัยหลายแห่งที่ทำงานอยู่ภายใต้แผนงานพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาของบพท.ก็มีการพัฒนาที่น่าสนใจไปสู่การเป็นกลไกทางการศึกษาที่เข้มแข็งยิ่งขึ้นของจังหวัด ตั้งแต่การเข้าไปเป็นคณะกรรมการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาของจังหวัดในกรณีของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์วิทยาเขตหาดใหญ่และวิทยาเขตปัตตานี ไปจนถึงการเป็นที่พึ่งเฉพาะประเด็นให้แก่จังหวัด เช่น การพัฒนาครูด้วยเครือข่ายพี่เลี้ยงและที่ปรึกษาสถานศึกษาในกรณีของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ การพัฒนาการสอนวิทยาศาสตร์ระดับมัธยมศึกษาในกรณีของมหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ การพัฒนาโรงเรียนชายขอบและการมีระบบข้อมูลติดตามช่วยเหลือเด็กยากจนขาดโอกาสในกรณีของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี วิทยาเขตราชบุรี เป็นต้น

บทบาทมหาวิทยาลัยที่เลี้ยงเพื่อการพัฒนาการศึกษาของจังหวัดในฐานะ Area Manager

3. การสร้างผู้จัดการพื้นที่

บทเรียนสำคัญประการแรกจากงานวิจัยและขับเคลื่อนในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาคือการมีทีมบริหารจัดการและประสานงานกับฝ่ายต่างๆ ได้อย่างเข้มแข็งและต่อเนื่อง เพราะลักษณะการทำงานในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาไม่ได้เป็นแต่เพียงงานวิจัยปฏิบัติการ (action research) เพื่อพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้ในมิติต่างๆ ร่วมกับโรงเรียนในพื้นที่เท่านั้น แต่ยังมีลักษณะเป็นงานวิจัยแบบมีส่วนร่วม (participatory research) กับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเพื่อหวังให้เกิดการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงที่ยั่งยืนในพื้นที่ ดังนั้น การมีผู้ที่สามารถทำหน้าที่ผู้จัดการในพื้นที่ (Area Manager) จึงมีความสำคัญ ชุดโครงการวิจัยที่ประสบความสำเร็จนั้น หัวหน้าชุดโครงการหรือสมาชิกในทีมที่ดูแลภาพรวมของทีม ต้องแสดงทั้งขีดความสามารถด้านวิชาการและด้านการจัดการความสัมพันธ์กับฝ่ายต่างๆ ในพื้นที่ได้ดี และด้วยเหตุนี้ ประสพการณ์และทุนการทำงานเดิมของหัวหน้าชุดโครงการและทีมวิจัยเองจึงเป็นสิ่งที่ต้องพิจารณาเป็นสิ่งแรก เพื่อสร้างทีมบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพทั้งในเชิงวิจัยเพื่อสร้างความรู้ในการขับเคลื่อน และในเชิงการขับเคลื่อนเองที่ต้องอาศัยทั้งความสัมพันธ์และความสามารถในการจัดกระบวนการให้เกิดการระดมความคิดและรวมพลังในการกระทำการต่างๆ ร่วมกัน

ทั้งนี้ ลักษณะและภูมิหลังของทีมวิจัยที่สามารถบริหารจัดการงานเชิงขับเคลื่อนในพื้นที่ได้ดีนั้น อาจมีได้หลายแบบโดยไม่จำเป็นต้องติดขัดกับลักษณะองค์กรที่มา แต่ควรเน้นที่ประสิทธิภาพ ทุนการทำงาน และเครือข่ายความสัมพันธ์ของทีมนั้นเป็นหลัก ตัวอย่างที่ผ่านมาจึงเห็นความหลากหลายของภูมิหลังของทีมวิจัยซึ่งมีประสิทธิภาพในการบริหารจัดการคล้ายๆ กัน มีทั้งที่เป็นอาจารย์หรือนักวิชาการในมหาวิทยาลัย (ยะลา ราชบุรี) ข้าราชการ (สุโขทัย) ไปจนถึงนักขับเคลื่อนในองค์กรมูลนิธิเพื่อการพัฒนาพื้นที่ (สตูล แม่ฮ่องสอน) ที่แม้ว่าจะมีจุดเด่นในการทำงานแตกต่างกันไป แต่มีสมรรถนะร่วมกัน คือความสามารถในการเข้าถึงผู้มีส่วนได้ส่วนเสียฝ่ายต่างๆ และสามารถจัดกระบวนการประชุมระดมความคิดแบบต่างๆ เพื่อขับเคลื่อนงานไปสู่เป้าหมายได้

ตัวอย่างลักษณะทีมวิจัยในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา

จังหวัด	ลักษณะทีมวิจัย	ภูมิหลังที่สำคัญ	จุดเด่นในการทำงาน
ยะลา	อาจารย์มหาวิทยาลัย	ทีมส่วนใหญ่มาจากคณะครุศาสตร์ที่มีประสบการณ์วิจัยและการทำงานร่วมกับ อบจ. เขตพื้นที่ และโรงเรียนในยะลามายาวนาน และหัวหน้าทีมยังเป็นคณะทำงานและกรรมการให้จังหวัดด้วย	การประสานและสร้างเป้าหมายร่วมกันกับฝ่ายต่างๆ และการประสานกับกลไกกรรมการระดับจังหวัด
ราชบุรี	นักวิชาการในมหาวิทยาลัย	หัวหน้าทีมเป็นนักเศรษฐศาสตร์ที่มีประสบการณ์ในการทำงานในระบบมามาก และมีทีมทำงานในพื้นที่ที่มีอาวุโสและประสบการณ์การทำงานกับโรงเรียนและเขตพื้นที่การศึกษามาก	การดึงเครือข่ายองค์กรในพื้นที่มาช่วยทำงาน เช่น มูลนิธิเพื่อเด็กด้อยโอกาส เขตพื้นที่มหาวิทยาลัยข้างเคียง และการทำงานร่วมกับจังหวัด
สุโขทัย	ข้าราชการสำนักงานศึกษาธิการจังหวัด	ทีมวิจัยมีประสบการณ์การทำงานเข้าถึงเด็กยากจนในพื้นที่มาก่อนโดยทุน กสศ. และมีเครือข่ายความสัมพันธ์และการทำงานร่วมกับหน่วยงานรัฐในพื้นที่ได้ดี	การทำงานขับเคลื่อนเชิงกลไกจังหวัด และการเข้าถึงข้อมูลของเด็กด้อยโอกาสจนระบบการศึกษาในระดับครัวเรือนและหมู่บ้าน
สตูล	นักพัฒนาเอกชนในสังกัดมูลนิธิ	ทีมวิจัยเป็นคนพื้นที่ที่มีประสบการณ์ในฐานะองค์กรพัฒนาเอกชนมานาน และทำงานวิจัยกับจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยในเรื่องเด็กด้อยโอกาสมาก่อน สามารถเข้าถึงข้อมูลในพื้นที่ได้ดี	การทำงานแบบ bottom-up สานพลังเครือข่ายโรงเรียนชุมชน และพ่อแม่ผู้ปกครองในการพัฒนาการเรียนรู้ของเด็ก

จังหวัด	ลักษณะทีมวิจัย	ภูมิหลังที่สำคัญ	จุดเด่นในการทำงาน
แม่ฮ่องสอน	นักพัฒนาในองค์กรพัฒนาเอกชน	ทีมวิจัยมีประสบการณ์เดิมในการทำงานร่วมกับสำนักงาน สกว. ภาคเหนือ และมีเครือข่ายการทำงานและความสัมพันธ์กับฝ่ายต่างๆ ในพื้นที่ค่อนข้างดี	การประสานความร่วมมือกับฝ่ายต่างๆ ทั้งฝ่ายปกครองและสาธารณสุขเพื่อเข้าถึงกลุ่มเด็กชาติพันธุ์ การทำงานเป็นเครือข่ายกับโรงเรียน

4. Situation & Stakeholders Analysis

งานในระยะแรกงานหนึ่งที่มีความสำคัญสำหรับการพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้ในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา คือ การทำ Situation Analysis ที่เป็นการค้นหาปัญหาและความต้องการที่แท้จริงของโรงเรียนและกลุ่มครูในพื้นที่ ตลอดจนการค้นหาและระบุภาคีที่จะมีส่วนสำคัญในการช่วยขับเคลื่อนงานพัฒนานวัตกรรมดังกล่าว ซึ่งในช่วงต้นทีมวิจัยมักใช้กระบวนการประชุมลักษณะต่างๆ ระดมความคิดผู้ที่เกี่ยวข้องเป็นเครื่องมือให้ได้ข้อมูลวิเคราะห์ทั้งปัญหา ความต้องการ และภาคีสำคัญในพื้นที่ บ้างก็ใช้การสำรวจความคิดเห็นประกอบ ทำให้ได้ทั้งข้อมูลเชิงปริมาณและคุณภาพเกี่ยวกับปัญหาและความต้องการของสถานศึกษาในพื้นที่มาเพื่อจัดลำดับความสำคัญของเป้าหมายในการพัฒนานวัตกรรม ปัญหาหรือความต้องการเหล่านี้ อันที่จริงก็เป็นปัญหาที่พอจะคาดการณ์กันได้จากข้อเท็จจริงของสภาพสถานศึกษาที่พบเห็นทั่วไป โดยเฉพาะในชนบทหรือพื้นที่ห่างไกล ตั้งแต่ปัญหาพื้นฐานของการขาดแคลนครูพยาบาลและบุคลากร ไปจนถึงปัญหาในการพัฒนาปรับเปลี่ยนหลักสูตรและวิธีการเรียนการสอนตามนโยบายของส่วนกลาง อย่างไรก็ตาม กระบวนการศึกษาและวิเคราะห์สถานการณ์ในพื้นที่ช่วยให้เกิดประโยชน์สำคัญ 2 ประการคือ 1) เป็นการยืนยันปัญหาบางอย่างที่นักวิจัยสงสัยหรือคาดว่าจะปัญหาสำคัญของสถานศึกษา และ 2) เป็นข้อมูลเชิงบริบทสถานศึกษาที่ร่วมโครงการที่จะเป็นประโยชน์ต่อการปรับวิธีทำงานในพื้นที่กับโรงเรียนแต่ละบริบทต่อไป

ในส่วนของการทำ Stakeholders Analysis ที่เป็นการวิเคราะห์ภาคีสำคัญที่เกี่ยวข้องนั้น มีส่วนสำคัญทั้งในการวางกรอบการทำงานในเบื้องต้นว่าจำเป็นต้องดึงองค์กรหลักใดบ้างมาร่วมงาน ซึ่งนอกจากองค์กรหลักคือโรงเรียนหรือสถานศึกษารวมถึงบุคลากรคือครูและผู้บริหารแล้ว ก็มักรวมถึงองค์กรและบุคลากรทางการศึกษาในพื้นที่ เช่น สำนักงานเขตพื้นที่ประถมศึกษาและมัธยมศึกษา และกลุ่มบุคลากรสำคัญ เช่น ศึกษาธิการิก นอกจากนี้ ก็อาจรวมถึงองค์กรอื่นที่มีบทบาทด้านการศึกษา เช่น อบจ.

เทศบาล อบต. ภาคเอกชน องค์กรภาคประชาสังคม และองค์กรพัฒนาเอกชน นอกจากนี้ ในบางพื้นที่ที่เป็นการทำงานกับกลุ่มเด็กที่ยากไร้ ภาควิชาปกครองและสาธารณสุข ตลอดจนมูลนิธิต่างๆ ก็อาจเข้ามาเป็นภาคีเครือข่ายสำคัญในการเข้าถึงข้อมูลเกี่ยวกับเด็ก ยากไร้ด้วยโอกาสกลุ่มต่างๆ ได้เช่นกัน

ตัวอย่างการวิเคราะห์ภาคในพื้นที่จังหวัดสมุทรสาคร

ภาคีที่เป็นหุ้นส่วนสำคัญในระบบอาสาสมัครการศึกษาประจำหมู่บ้าน จังหวัดราชบุรี

นอกจากนี้ กระบวนการวิเคราะห์ภาคีในช่วงแรกของโครงการยังเป็นพื้นฐานสำคัญที่นำไปสู่การวิเคราะห์เชิงระบบและกลไกในช่วงท้ายของโครงการ ที่จะช่วยให้เห็นถึงกลไกที่มีบทบาทหลากหลายแบบที่ต้องมีการขับเคลื่อนไปพร้อมกันด้วย ดังตัวอย่างการวิเคราะห์และนำเสนอกลไกการจัดการในพื้นที่จังหวัดระยองและราชบุรี

ตัวอย่างการเสนอกลไกที่สำคัญ 4 กลไกในการขับเคลื่อนการศึกษาในพื้นที่ระยอง

ตัวอย่างการเสนอกลไกการจัดการระบบอาสาสมัครการศึกษาในพื้นที่ราชบุรี

5. การสร้างเป้าหมายร่วม

การมีเป้าหมายการทำงานร่วมกันหรืออีกนัยหนึ่งคือการสร้างแรงบันดาลใจร่วมกันระหว่างฝ่ายต่างๆ ในพื้นที่เป็นปัจจัยความสำเร็จอีกปัจจัยหนึ่ง จากบทเรียนของหลายชุดโครงการในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา โดยเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นในช่วงต้นโครงการเมื่อทีมวิจัยเริ่มต้นการทำงานและการมีปฏิสัมพันธ์กับภาคส่วนต่างๆ ในจังหวัด ทั้งหน่วยงานภาครัฐ ตัวบุคคลที่เป็นผู้นำทั้งเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ภาคเอกชน หอการค้าจังหวัด องค์การบริหารส่วนจังหวัด นักการเมืองท้องถิ่น ตลอดจนหน่วยงานการศึกษาอย่างเช่นสำนักเขตพื้นที่ประถมศึกษาและมัธยมศึกษา สำนักงานศึกษาธิการจังหวัด และที่สำคัญที่สุดคือครูและเด็กนักเรียนในช่วงวัยต่างๆ ซึ่งการจัดเวทีรับฟังความคิดเห็นหรือมุมมองจากฝ่ายต่างๆ เหล่านี้ เป็นกระบวนการสำคัญไม่เฉพาะต่อการวางแผนเป้าหมายการทำงานในพื้นที่ที่ชัดเจน แต่หากจัดอย่างประณีตและให้เวลาพอเพียง จะสามารถเป็นกระบวนการสร้าง “พลังร่วม” ในการทำงานและยังเป็นการ “เปิดประตู” ให้ทีมวิจัยหรือทีมงานของพื้นที่สร้างความสัมพันธ์และความไว้วางใจกับทุกฝ่ายที่จะต้องเข้าไปทำงานร่วมกัน

กระบวนการหนึ่งที่เป็นแบบอย่างที่ดี (good practice) คือการใช้กระบวนการแบบ “ห้องปฏิบัติการทางสังคม” (Social Lab) เป็นเครื่องมือนำทุกฝ่ายมา มีปฏิสัมพันธ์และรับฟังแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและมุมมองซึ่งกันและกัน โดยเป็นกระบวนการที่สถาบันอาศรมศิลป์นำเข้าไปใช้เป็นที่แรกในจังหวัดระยองซึ่งเป็นจังหวัดพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาจังหวัดแรกๆ และอีกเครื่องมือหนึ่งคือการประยุกต์ใช้กระบวนการของ “การประเมินเชิงพัฒนา” (Development Evaluation หรือ DE) มาใช้ทบทวนและสร้างความเข้าใจในการทำงานร่วมกัน ซึ่งเป็นงานที่มูลนิธิสยามกัมมาจล นำเข้าไปใช้ที่จังหวัดศรีสะเกษที่เป็นพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาจังหวัดแรกๆ เช่นกัน และต่อมาสถาบันอาศรมศิลป์ก็ได้นำไปขยายผลต่อในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาจังหวัดอื่นๆ ผ่านโครงการพัฒนาระบบพี่เลี้ยงครูรองรับการพัฒนาหลักสูตรฐานสมรรถนะซึ่งเป็นโครงการกลางที่เข้าไปทำงานกับพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาทั้ง 8 จังหวัด ได้แก่ ระยอง ศรีสะเกษ สตูล เชียงใหม่ กาญจนบุรี ยะลา ปัตตานี นราธิวาส

กิจกรรม Social Lab และ DE จังหวัดระยอง

กิจกรรม Social Lab และ DE จังหวัดนราธิวาส

สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดนราธิวาส

Narathiwat Provincial Education Office

ศรจ.นร.ร่วมการประชุม AAR การจัดกิจกรรม Social Lab ของจังหวัดนราธิวาส ผ่านระบบออนไลน์ โดยใช้โปรแกรม Zoom

วันศุกร์ที่ 23 ธันวาคม 2565 เวลา 09.30 น.เป็นต้นไป

สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดนราธิวาส โดยกลุ่มนิเทศ ติดตามและประเมินผล เข้าร่วมการประชุม AAR การจัดกิจกรรม Social Lab ของจังหวัดนราธิวาส ที่ผ่านมา โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อสะท้อนการเรียนรู้ และแบ่งปัน ประสบการณ์กับพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาจังหวัดอื่นๆ

ในการนี้ ศร.ประภาภัทร นิยม อธิการบดีสถาบันอาศรมศิลป์ เป็นประธานในการประชุม

☎ 073 530 515

@ www.narapeo.go.th

📍 ศาลากลางจังหวัด (หลังเก่า)
ถนนพิชิตนารัง ตำบลบางนาค
อำเภอเมือง จังหวัดนราธิวาส 96000

กิจกรรม Social Lab และ DE นราธิวาส

ทั้งนี้ หัวใจสำคัญของการทำ Social Lab รวมทั้ง DE คือการเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายที่เข้าร่วมได้แสดงออก แลกเปลี่ยน วิเคราะห์ และหาข้อสรุปร่วมกันเกี่ยวกับปัญหาการศึกษาในพื้นที่ เป้าหมายการพัฒนาที่พึงมี และวิธีการทำงานร่วมกัน ตลอดจนบทบาทของแต่ละฝ่ายหรือภาคีที่มาร่วมเป็นเจ้าของเป้าหมายการพัฒนาาร่วมกันนั้น โดยมีเทคนิคต่างๆ ที่นำเข้ามาใช้ประโยชน์ เช่น การสร้างเครื่องมือในการเก็บข้อมูลร่วมกันเพื่อให้ทุกฝ่ายได้มีส่วนร่วมในการเก็บข้อมูลและวิเคราะห์ปัญหา การคืนข้อมูลให้กลุ่มต่างๆ เพื่อสร้างความเป็นเจ้าของงานร่วมกัน การทำ Mind mapping เพื่อวิเคราะห์บทบาทฝ่ายต่างๆ เป็นต้น

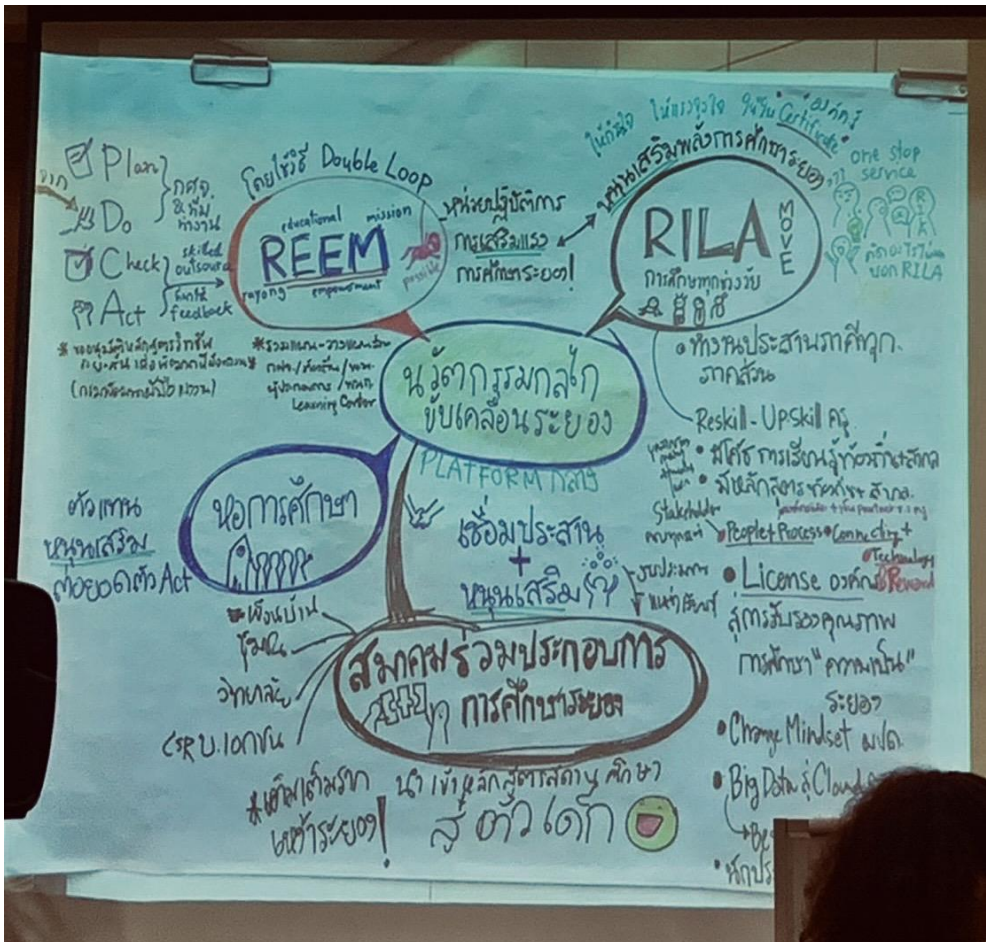

ตัวอย่าง ค้นผลการสังเคราะห์ข้อมูลสัมภาษณ์ ของ stakeholder - นราธิวาส

ตัวอย่าง ค้นผลการสังเคราะห์ข้อมูลสัมภาษณ์ เวทีเยาวชน - นราธิวาส

การทำ Mind mapping วิเคราะห์บทบาทฝ่ายต่างๆ ในจังหวัดระยอง

6. Active Learning

ในส่วนของนวัตกรรมการเรียนรู้ นั้น มีงานที่ทีมวิจัยเข้าไปทำอย่างหลากหลายในจังหวัดต่างๆ ตามบริบทของปัญหาและความต้องการของนักเรียน ครู และสถานศึกษาในจังหวัดนั้นๆ มีตั้งแต่เรื่องที่เป็นพื้นฐาน เช่น การอ่านของเด็กวัยประถมศึกษาในจังหวัดยะลา การพัฒนาทักษะและผลสัมฤทธิ์เฉพาะด้าน เช่น ทักษะและความเป็นผู้ประกอบการที่จังหวัดระยอง และทักษะการใช้ห้องปฏิบัติการทางวิทยาศาสตร์ในวิชาฟิสิกส์ที่จังหวัดสุรินทร์

นอกจากนี้ ยังมีการเข้าไปพัฒนาทักษะการเรียนรู้ของเด็ก เช่น กรณีของการนำกระบวนการเรียนรู้บนฐานวิจัย (Research-Based Learning) ผ่านโครงการบ้านนักวิทยาศาสตร์น้อยที่มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์นำไปใช้ในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ เป็นการปลูกฝังทักษะการเรียนรู้ที่ถือเป็น soft skills หรือ transferable skills ที่มีความสำคัญสำหรับเด็ก ก็เป็นอีกนวัตกรรมหนึ่งที่ถูกนำมาใช้ในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา

การพัฒนาเฉพาะประเด็นที่เป็นความต้องการหรืออัตลักษณ์เฉพาะของพื้นที่ก็มีเช่นกัน เช่น เรื่องสันติศึกษาที่มหาวิทยาลัยฟาฏอนีนำไปใช้กับกลุ่มโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในพื้นที่ หรือเรื่องพุทธศาสนศึกษาที่มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานีพยายามพัฒนาเข้าไปในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานสำหรับสถานศึกษาทั้งหมดในจังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นต้น

งานในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา ยังรวมถึงนวัตกรรมในการลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา โดยการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ หรือการสร้างกลไกใหม่ๆ ในการเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายผู้ด้อยโอกาส เช่น กรณีของมหาวิทยาลัยฟาร์อีสเทิร์นที่เข้าไปทำงานร่วมกับสำนักงานกศน.เชียงใหม่เพื่อพัฒนา learning mobile unit ให้เข้าถึงเด็กและเยาวชนนอกระบบการศึกษาได้มากยิ่งขึ้น การใช้เทคโนโลยี Smart Box ช่วยให้เด็กพิการมีทักษะในการจัดการ Smart Farming ของโรงเรียนศรีสังวาลย์ หรือการพัฒนาแบบอาสาสมัครทางการศึกษาประจำหมู่บ้านเพื่อการเข้าถึงเด็กยากจนในโรงเรียนชายขอบในจังหวัดราชบุรี โดยทีมวิจัยของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี วิทยาเขตราชบุรี เป็นต้น

จุดเน้นการเรียนรู้ที่ต่างกันไปในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา

ลักษณะของจุดเน้นนวัตกรรม	จังหวัด
พัฒนาพื้นฐานการเรียนรู้ เช่น การอ่าน	ยะลา แม่ฮ่องสอน
พัฒนาทักษะและผลสัมฤทธิ์เฉพาะด้าน	ระยอง สุรินทร์ สตูล สงขลา(มอ.)
พัฒนาทักษะการเรียนรู้ใหม่	ยะลา ปัตตานี นราธิวาส สตูล ศรีสะเกษ นครราชสีมา อุบลราชธานี
พัฒนาเชิงประเด็นที่เป็นอัตลักษณ์ของพื้นที่	ปัตตานี สุราษฎร์ธานี สตูล ระยอง
พัฒนาเทคโนโลยีและกลไกลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา	เชียงใหม่ ราชบุรี สุโขทัย สุรินทร์ ฉะเชิงเทรา
พัฒนาระบบการเทียบโอนหน่วยกิตทางการศึกษา	สงขลา (มทร.ศรีวิชัย)

อย่างไรก็ตาม หัวใจสำคัญร่วมกันในการพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้ในพื้นที่ต่างๆ คือการเปลี่ยนผู้เรียนเป็นเจ้าของการเรียนรู้ และครูกลายเป็นนักออกแบบกิจกรรม โดยการประยุกต์เอาหลักการและแนวทางของการเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนลงมือกระทำ (Active Learning) มาใช้เป็นส่วนใหญ่ในแทบทุกพื้นที่ แม้แต่เรื่องการอ่านในจังหวัด ยะลาก็นำเรื่องวรรณกรรมและทิวภาษามาใช้ โดยเปิดโอกาสให้เด็กได้เรียนรู้แบบลงมือ อย่างสนุกสนานยิ่งขึ้น หรือตัวอย่างที่ชัดอีกเรื่องหนึ่งคือการพัฒนาทักษะผู้ประกอบการ ให้เด็กๆ ที่จังหวัดระยองก็พัฒนาบนฐานอาชีพการทำอาหารและขนมท้องถิ่นกว่าสิบ รายการที่กระตุ้นให้เด็กเป็น active learner เช่นกัน รวมทั้งตัวอย่างการใช้เทคโนโลยี สามมิติ (3D) ทำ Virtual Lab หรือห้องทดลองเสมือนให้เด็กนักเรียนมัธยมได้เรียนรู้วิชา ฟิสิกส์ผ่านการลงมือจริงทั้งในห้องทดลองเสมือนและห้องทดลองจริงๆ ควบคู่กันไป ที่ช่วยพัฒนาการเรียนของเด็กที่เป็นกลุ่มเป้าหมายจากโรงเรียนที่ยังขาดความพร้อมเรื่อง ห้องทดลอง เป็นต้น โดยกระบวนการเรียนรู้สมัยใหม่เหล่านี้มุ่งให้เกิด learning engagement and ownership ของผู้เรียนมากขึ้น โดยครูต้องปรับบทบาทเป็นกระบวนกรหรือ facilitators ที่ช่วยออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับเด็กมากขึ้นเช่นกัน

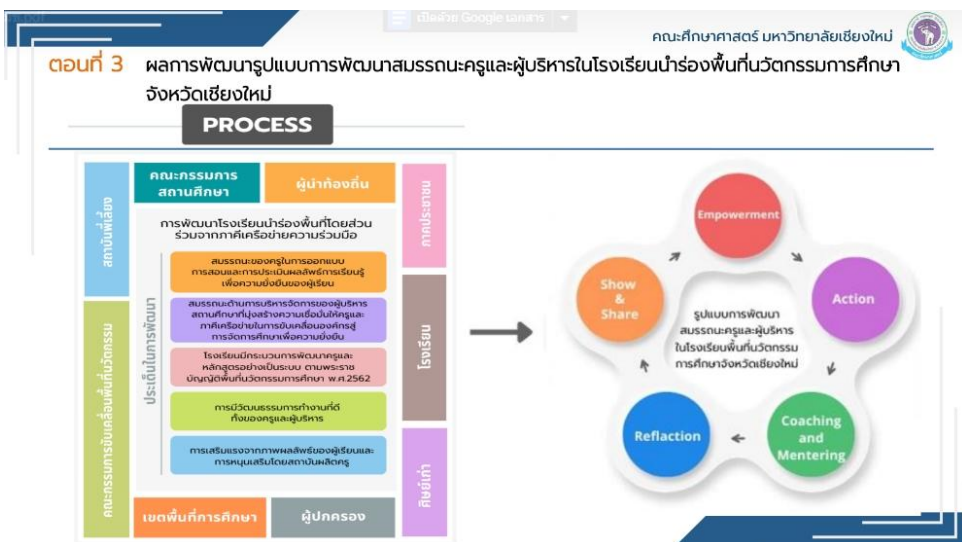

ภาพกิจกรรมการเรียนรู้วิชาฟิสิกส์ จังหวัดสุรินทร์

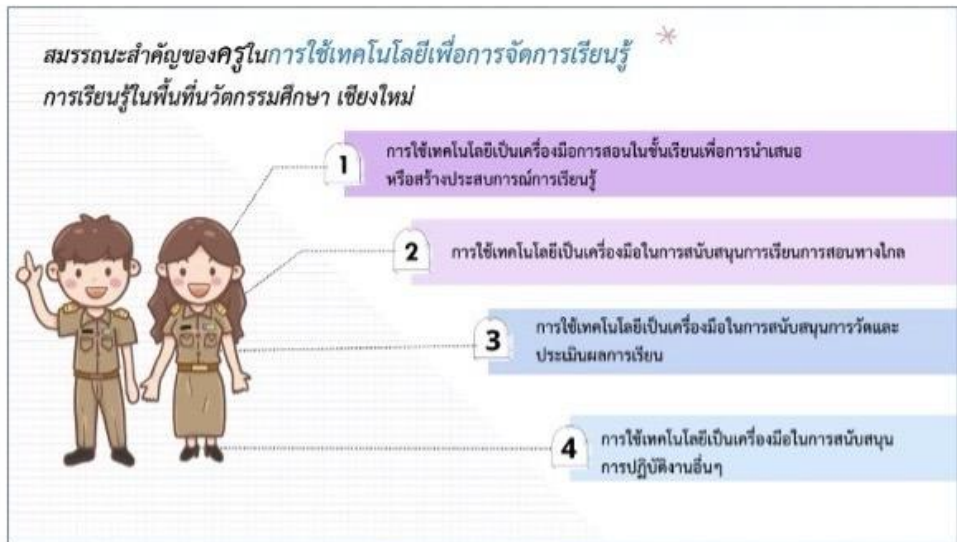
7. การพัฒนาสมรรถนะครู

งานสำคัญที่เกิดขึ้นในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาอีกเรื่องหนึ่งคือการพัฒนาครูผู้สอน และเป็นงานที่เป็นจุดเน้นในหลายพื้นที่ โดยเชื่อว่าหากมีการจัดการศึกษานสามารถระบุดีชัดถึง “สมรรถนะ” ต่างๆ ที่จำเป็นสำหรับการสอนยุคใหม่และสามารถเข้าไปพัฒนาสมรรถนะเหล่านั้นให้ “ฝัง” อยู่ในตัวครูหรือเกิดขึ้นอย่างยั่งยืนแล้ว ก็จะเป็นผลดีมหาศาลกับเด็ก ที่ครูของเขาจะสามารถพัฒนาหรือออกแบบกระบวนการและกิจกรรมการเรียนรู้ที่ดึงดูดใจและให้ประโยชน์กับผู้เรียนอย่างแท้จริงไปได้อย่างต่อเนื่อง

ตัวอย่างงานที่เข้าไปพัฒนาสมรรถนะครูมีหลายพื้นที่ เช่น ระยอง ยะลา สตูล ศรีสะเกษ กาญจนบุรี แต่ที่ชัดเจนที่สุดน่าจะเป็นเชียงใหม่ โดยคณะศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ได้ศึกษาผ่านการวิจัยเชิงปฏิบัติการร่วมกับโรงเรียน และสามารถสรุปเป็นสมรรถนะสำคัญ 5 ด้าน โดยในแต่ละด้านยังมีรายละเอียดที่ชัดเจนเป็นด้านย่อยๆ ลงไปอีกที่ช่วยให้เห็นแนวทางที่ครูจะนำสมรรถนะเหล่านั้นไปใช้ชัดเจนยิ่งขึ้น

ชุดสมรรถนะครูจากการศึกษาของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ตัวอย่างสมรรถนะครูด้านการใช้เทคโนโลยีเพื่อการจัดการเรียนรู้

ตัวอย่างสมรรถนะครูด้านการออกแบบนวัตกรรมการจัดการเรียนรู้

นอกจากนี้ ยังมีการเริ่มนำสมรรถนะเหล่านี้ไปใช้ไม่เพียงแต่การพัฒนาครูเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการผลิตครู เช่น การใช้กรอบสมรรถนะใหม่เหล่านี้อบรมเตรียมความพร้อมให้นักศึกษาฝึกสอนของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่เอง หรือในกรณีจังหวัดยะลา ก็มีการจัดค่ายนำนักศึกษาคณะครุศาสตร์ออกไปเรียนรู้การจัดกระบวนการเรียนการสอนแนวพหุวัฒนธรรม อันเป็นสมรรถนะสำคัญของครูในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ด้วยเช่นกัน

กิจกรรมค่ายนักศึกษาครู จังหวัดยะลา

8. เครื่องมือวัดและประเมินผลลัพท์

ในชุดโครงวิจัยในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษามีการพัฒนาและใช้ประโยชน์ เครื่องมือวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของเด็กขึ้นอย่างหลากหลายขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์และลักษณะของนวัตกรรมการเรียนรู้ที่นำไปพัฒนา ตั้งแต่เครื่องมือที่เป็นข้อสอบวัดผลสัมฤทธิ์ด้านต่างๆ ไปจนถึงแบบประเมินทักษะหรือคุณลักษณะบางอย่างที่เป็นเป้าหมายการพัฒนาของนวัตกรรมนั้น โดยได้ประมวลไว้ในตารางข้างล่างนี้

ตัวอย่างเครื่องมือวัดและประเมินผลการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้นในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา

จังหวัด	ลักษณะนวัตกรรม	เครื่องมือวัด/ประเมินที่พัฒนาขึ้น
สุรินทร์	พัฒนาทักษะการทดลองในห้องปฏิบัติการฟิสิกส์ให้นักเรียนระดับมัธยมศึกษา	แบบประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเพื่อประเมินระดับความเข้าใจก่อนและหลังเรียน 5 ปฏิบัติการ ประกอบด้วย 1) ปฏิบัติการ e/m จำนวน 10 ข้อ 2) ปฏิบัติการ Lorentz's force จำนวน 5 ข้อ 3) ปฏิบัติการ current balance จำนวน 7 ข้อ 4) ปฏิบัติการ วงจรอนุกรม RLC จำนวน 6 ข้อ 5) ปฏิบัติการ Magnetic moment จำนวน 5 ข้อ
ระยอง	พัฒนาความเป็นผู้ประกอบการให้นักเรียนระดับประถมศึกษา	แบบประเมินคุณลักษณะความเป็นผู้ประกอบการของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาและมัธยมศึกษา จำนวน 6 องค์ประกอบ ได้แก่ จริยธรรมในการดำเนินงาน ความมุ่งมั่นในความสำเร็จ การแก้ปัญหา การสื่อสาร ความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรม และกล้าได้กล้าเสีย
ยะลา	พัฒนาการอ่านสำหรับเด็กปฐมวัยและประถมศึกษา	1) เครื่องมือการประเมินและการพัฒนาการเรียนรู้ระดับปฐมวัยในบริบทสากล (IDAELA) 2) แบบประเมินทักษะการอ่าน การเขียน การเชื่อมโยงและคิดวิเคราะห์ สำหรับนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6
ปัตตานี	พัฒนาการเรียนรู้สันติศึกษาและพหุวัฒนธรรมศึกษาให้แก่เด็กระดับประถมศึกษาในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม	แบบทดสอบมาตรฐานบูรณาการวิชาภาษาไทยและศิลปะ ของนักเรียนชั้นประถม 4 (วัดสมรรถนะด้านภาษาไทย การอ่านออกเขียนได้ คุณลักษณะของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 และทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรม)
สามจังหวัดชายแดนภาคใต้	พัฒนาทักษะการเรียนรู้ให้เด็กระดับประถมศึกษา	1) แบบทดสอบการอ่านออกเขียนได้ เป็นแบบทดสอบอัตนัย ให้นักเรียนอ่านบทความและเขียนสรุปประเด็นสำคัญ จำนวน 1 ข้อ 2) แบบทดสอบความสามารถในการแก้ปัญหา เป็นแบบทดสอบอัตนัย ให้นักเรียนอ่านสถานการณ์ 1 เรื่องสั้นๆ แล้วตอบคำถาม จำนวน 4 ข้อ 3) แบบประเมินการทำงานเป็นทีม เป็นแบบประเมิน 4 ระดับ จำนวน 5 ข้อ โดยครูเป็นผู้ประเมินนักเรียนก่อนและหลังการวิจัย 4) แบบประเมินความกล้าแสดงออก เป็นแบบประเมิน 4 ระดับ จำนวน 12 ข้อ โดยครูประเมินนักเรียนก่อนและหลังการวิจัย

ทั้งนี้ ตัวอย่างเครื่องวัดและประเมินที่มีการพัฒนาขึ้นใช้ในพื้นทึนวัตกรรรมการศึกษาเหล่านี้ ซึ่งเป็นเครื่องมือที่ถูกพัฒนาและทดสอบความเที่ยงตรงด้วยกระบวนการวิจัยที่เชื่อมั่นได้ จึงชี้ให้เห็นความเป็นไปได้และประโยชน์อันจะเกิดขึ้นจากการสร้างคลังความรู้ (Knowledge Stock) เพื่อประมวลเครื่องมือเหล่านี้ไว้เพื่อการเผยแพร่และขยายผลให้เกิดการนำไปใช้ในวงกว้างต่อไป

9. ทึมประสานงาน

ทึมประสานงานมีการดำเนินงานทั้งในด้านการหนุนเสริม บพท. เพื่อพัฒนากรอบและโจทย์การวิจัยก่อนการสนับสนุนทุน และด้านการติดตามประสานงานทึมวิจัยในระดับพื้นที่ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. การหนุนเสริม บพท.เพื่อพัฒนากรอบและโจทย์การวิจัย เพื่อให้เกิดงานวิจัยที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาระบบการศึกษาของประเทศ โดยมีกระบวนการในการพัฒนากรอบโจทย์วิจัย การชี้แจงทำความเข้าใจแก่ประชาคมผู้ขอรับทุน การจัดพิจารณาข้อเสนอโครงการ และการประสานติดตามการปรับแก้ไขข้อเสนอโครงการให้มีความสมบูรณ์ โดยมีขั้นตอนต่างๆ ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 : การพัฒนากรอบโจทย์วิจัยที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาระบบการศึกษาของประเทศ

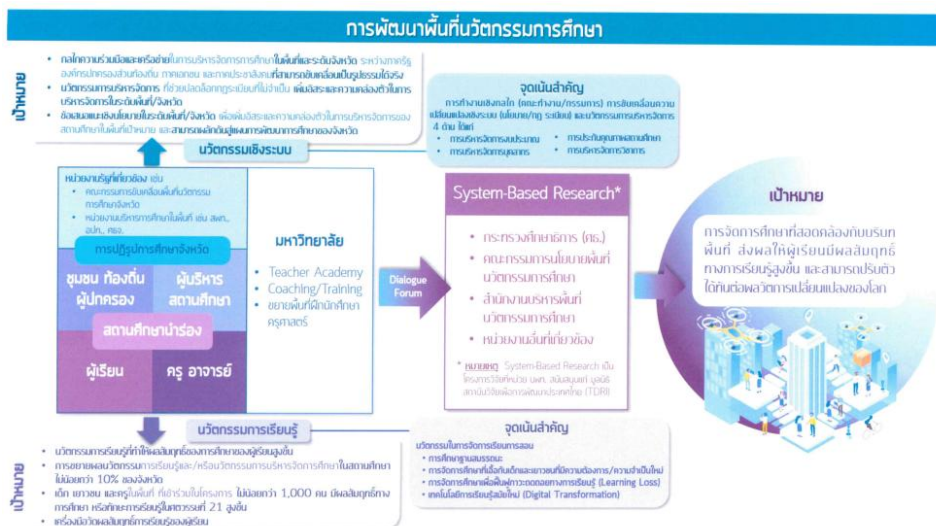
ทึมประสานงานได้ร่วมกับหน่วยบริหารและจัดการทุนวิจัยด้านการพัฒนาระดับพื้นที่ (บพท.) ในการพัฒนาโจทย์วิจัยผ่านการการรับฟังความคิดเห็นจากภาคีภาคส่วนต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง อาทิ ผู้แทนคณะกรรมการ นโยบายพื้นทึนวัตกรรรมการศึกษา ผู้แทนสทสว. ผู้แทนกองทุนเพื่อเสมอภาคทางการศึกษา ผู้แทนสำนักงานบริหารพื้นทึนวัตกรรรมการศึกษา สพฐ. ผู้แทนนักวิจัยในพื้นที่ ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการศึกษา และผู้ทรงคุณวุฒิด้านนโยบายการศึกษา และหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ได้กรอบโจทย์วิจัยในพื้นที่นวัตกรรรมการศึกษาในแต่ละปีงบประมาณที่มีประโยชน์ต่อการพัฒนาระบบการศึกษาของประเทศ ดังตัวอย่างกรอบโจทย์การวิจัยการพัฒนาพื้นทึนวัตกรรรมการศึกษาประจำปีงบประมาณ 2566 ที่มุ่งเน้นประเด็นสำคัญ ได้แก่

1) กรอบงานวิจัยในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาควรให้ความสำคัญกับการสร้าง นวัตกรรมการเรียนรู้ โดยมีเป้าหมายสำคัญอยู่ที่ผลลัพธ์ทางการเรียนรู้ของผู้เรียน

2) กรอบงานวิจัยในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาควรให้ความสำคัญกับนวัตกรรมเชิง ระบบ เพื่อขับเคลื่อนการทำงานเชิงกลไก หรือขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงนโยบาย กฎ ระเบียบและระบบบริหารจัดการการศึกษาซึ่งเป็นข้อจำกัดของการพัฒนาการศึกษาของ พื้นที่

3) กรอบงานวิจัยในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาควรเน้นการถอดบทเรียนหรือตัว แบบการทำงานของมหาวิทยาลัยในบทบาทการเป็นที่พึ่งทางด้านวิชาการของพื้นที่และ สถานศึกษา รวมถึงเป็นพี่เลี้ยงหรือโค้ชสนับสนุนครูและโรงเรียนเพื่อสร้างความเข้มแข็ง ให้กับโรงเรียน

นอกจากนี้ ข้อเสนอโครงการวิจัยควรมุ่งเน้นการทำงานในประเด็นที่สำคัญ อาทิ การทำ Situation analysis ควบคู่ไปกับการทำ Stakeholder analysis เพื่อให้เห็น โจทย์ที่เป็นปัญหาสำคัญของพื้นที่และภาคีเครือข่ายในการทำงานพัฒนาการศึกษาใน พื้นที่ เป็นต้น

กรอบโจทย์การวิจัยการพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา ประจำปีงบประมาณ 2566

ขั้นตอนที่ 2 : การชี้แจงทำความเข้าใจกับประชาคมผู้ขอรับทุนวิจัย

ขั้นตอนนี้เป็นกระบวนการชี้แจงทำความเข้าใจกับประชาคมผู้ขอรับการวิจัย ที่ช่วยให้ผู้ทำการยื่นขอรับสนับสนุนทุนวิจัยมีความเข้าใจและชัดเจนในกรอบโจทย์วิจัย หรือประเด็นวิจัยมากยิ่งขึ้น ดังนั้น ทีมประสานงานจึงได้ร่วมกับหน่วยบริหารและจัดการ ทุนวิจัยด้านการพัฒนาระดับพื้นที่ (บพท.) จัดให้มีการประชุมชี้แจงการรับข้อเสนอ โครงการวิจัยรอบการวิจัย “การพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา” ภายใต้แผนงานราย ประเด็น “พื้นที่นวัตกรรมการศึกษา และเมืองแห่งการเรียนรู้ (Learning city) เพื่อชี้แจง เป้าหมาย หลักคิด แนวทางการทำงาน และตัวชี้วัด รวมทั้งอธิบายแนวทางการพัฒนา ข้อเสนอโครงการวิจัยฉบับสมบูรณ์ และนำเสนอตัวอย่างโครงการวิจัยที่ได้ดำเนินการให้ เกิดรูปธรรมในพื้นที่แล้ว ดังตัวอย่างการชี้แจงความเข้าใจกับประชาคมผู้ขอรับทุนวิจัย ประจำปีงบประมาณ 2566 ที่มีการนำเสนอการดำเนินงานของโครงการสานพลัง เครือข่ายการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้หนังสือของนักเรียนในพื้นที่ นวัตกรรมการศึกษาจังหวัดยะลา โครงการพัฒนาระบบอาสาสมัครการศึกษาหมู่บ้าน เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา สร้างโอกาสการประกอบอาชีพ และลดความเหลื่อมล้ำใน พื้นที่ชายขอบ : กรณีศึกษา อำเภोजอมบึง-สวนผึ้ง-บ้านคา จังหวัดราชบุรี และโครงการ การสร้างนวัตกรรมการปฏิบัติการจริงแบบ 3 มิติ เพื่อ เพิ่มผลสัมฤทธิ์และทักษะ วิทยาศาสตร์ในโรงเรียนในยุคการระบาดของเชื้อโรคโคโรนาไวรัส 2019 ให้แก่ประชาคม ได้เห็นตัวอย่างการดำเนินงานในระดับพื้นที่ที่เป็นรูปธรรม

ขั้นตอนที่ 3 : การพิจารณาข้อเสนอโครงการ

ทีมประสานงานได้ร่วมกับหน่วยบริหารและจัดการทุนวิจัยด้านการพัฒนาระดับ พื้นที่ (บพท.) ในการพิจารณาข้อเสนอโครงการโดยการพิจารณาแบ่งออกเป็น 2 ระยะ ได้แก่ การพิจารณาข้อเสนอโครงการขั้นต้นและการพิจารณาข้อเสนอโครงการโดย ละเอียด ซึ่งในขั้นตอนการพิจารณาข้อเสนอโครงการยังมีขั้นตอนย่อยๆ ที่เกี่ยวข้อง อาทิ การประชุมเตรียมความพร้อม ที่ทีมประสานงานจะเตรียมความพร้อมให้โครงการวิจัยที่ ขอรับทุนปีซึ่งผ่านการพิจารณาขั้นต้นเพื่อเตรียมความพร้อมนักวิจัยก่อนเข้าสู่ กระบวนการพิจารณาโดยละเอียด โดยเน้นย้ำถึงความชัดเจนของงานวิจัยในด้าน นวัตกรรมการเรียนรู้และนวัตกรรมเชิงระบบ รวมถึงตัวชี้วัดสำคัญที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น

ขั้นตอนที่ 4 : การประสานติดตามการปรับแก้ไขข้อเสนอโครงการเพื่อการจัดทำสัญญา

ภายหลังจากจากการประชุมเพื่อพิจารณาข้อเสนอโครงการโดยละเอียด ทีมประสานจะนำข้อเสนอแนะของกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิเป็นแนวทางในการแนะนำให้ทีมวิจัยดำเนินการปรับแก้ไขเป็นรายโครงการ รวมถึงการติดตามผลการแก้ไขรายโครงการก่อนการทำสัญญากับทางบพท. เพื่อให้ได้ข้อเสนอโครงการวิจัยฉบับสมบูรณ์ที่สอดคล้องกับการให้ข้อคิดเห็นของกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิและเป็นไปตามแบบฟอร์มโครงการวิจัย ซึ่งทีมประสานงานได้มีช่องทางการสื่อสารเพื่อติดตามประสานงานที่หลากหลาย

1. การติดตามประสานงานทีมวิจัยในระดับพื้นที่ ทีมประสานงานจะมีบทบาทในการประสานงาน ชี้แจง ทำความเข้าใจ และติดตามความก้าวหน้าเป็นหลัก รวมถึงการจัดกิจกรรมขยายผล สื่อสารสาธารณะ และขับเคลื่อนนโยบาย โดยการดำเนินการประสานงานเพื่อติดตามการดำเนินงานของโครงการวิจัยมีหัวใจสำคัญ คือ “เป้าหมายที่ชัด” ของแต่ละโครงการที่ทีมประสานงานจะต้องพยายามติดตามและให้คำปรึกษาที่นำโครงการวิจัยไปสู่เป้าหมายตามวัตถุประสงค์ที่โครงการวางแผนไว้ ซึ่งจากบทเรียนการดำเนินงานสามารถแบ่งกระบวนการติดตามประสานงานออกได้เป็น สามระยะหลัก ตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำของกระบวนการติดตามและประสานงานทีมวิจัย ดังรายละเอียดในขั้นตอนต่างๆ ดังนี้

กระบวนการทำงานของทีมประสานงาน บพท.

ระยะต้นน้ำของกระบวนการติดตามและประสานงาน เป็นขั้นตอนการวางรากฐานการดำเนินงานให้แก่ทีมวิจัย โดยมุ่งเป้าหมายในการทบทวนเป้าหมายของแต่ละโครงการที่ชัดเจนและวางแผนภาพรวมในการดำเนินงานให้ไปสู่เป้าหมายดังกล่าว รวมถึงการทบทวนการวิเคราะห์ Situation Analysis และ Stakeholder Analysis เพื่อทบทวนความเข้าใจถึงสถานการณ์และกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้องกับโครงการวิจัยที่นำไปสู่การวางแผนการดำเนินการวิจัยที่มีประสิทธิภาพ ทีมประสานงานจึงมีกิจกรรมการประสานงาน ชักซ้อมความเข้าใจ และปรับทิศทางการดำเนินงานของโครงการให้มีความชัดเจนผ่านการสื่อสารแบบไม่เป็นทางการหลากหลายรูปแบบ อาทิ การสื่อสารผ่านโทรศัพท์ การประชุมออนไลน์ การลงพื้นที่พูดคุย และอื่นๆ

ระยะกลางน้ำของกระบวนการติดตามและประสานงาน เป็นขั้นตอนการติดตามการดำเนินงานของทีมวิจัย เพื่อหนุนเสริมและติดตามโครงการให้ดำเนินการเป็นไปตามวัตถุประสงค์และคำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อไปสู่เป้าหมายที่วางแผนไว้ในระยะต้นน้ำ โดยทีมประสานงานมีการดำเนินงานหลากหลายรูปแบบ ได้แก่

1) การประสานในลักษณะ “เพื่อนช่วยเพื่อน” ที่ต่อเนื่องเป็นรายโครงการ

ทีมประสานงานมุ่งเน้นให้เกิดการดำเนินงาน ประสานในลักษณะ “เพื่อนช่วยเพื่อน” ที่ “ต่อเนื่องและใกล้ชิด” เป็นรายโครงการทั้งการติดตาม หนุนเสริม และให้คำปรึกษา จึงทำให้เกิดตัวอย่างการประสานและติดตามการดำเนินงานที่หลากหลาย ทั้ง การติดตามและการให้คำปรึกษารายโครงการเพื่อให้โครงการไปสู่เป้าหมาย อาทิ โครงการพะเยาเมืองแห่งการเรียนรู้ในประเด็นการเคลื่อนเมือง กรณีที่มีการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในพื้นที่จังหวัดพะเยา เป็นต้น หรือกรณีการให้คำปรึกษาเพื่อการปรับแนวทางการดำเนินโครงการเพื่อไปสู่เป้าหมาย อาทิ โครงการวิจัยการยกระดับคุณภาพการศึกษาฐานสมรรถนะด้วยนวัตกรรมเชิงระบบและการเรียนรู้ของจังหวัดนครราชสีมา (ประเด็นการขับเคลื่อนนวัตกรรมการเรียนรู้) โครงการกลไกการจัดการศึกษาเพื่อความยั่งยืนในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาจังหวัดเชียงใหม่ โดยใช้การมีส่วนร่วมจากภาคีเครือข่ายความร่วมมือของโรงเรียนเป็นฐาน (ประเด็นศูนย์ให้คำปรึกษา) โครงการระบบสนับสนุนสังคมดิจิทัลเพื่อการเรียนรู้ทักษะจำเป็นพื้นฐานสำหรับผู้เรียนนอกระบบในพื้นที่ชายขอบจังหวัดเชียงใหม่ (ประเด็นการขับเคลื่อนกลไกเชิงระบบ) โครงการการวิจัยและพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาตามแนวคิดการบริหารจัดการโรงเรียนทั้งระบบ จังหวัดมหาสารคาม และโครงการการพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้สุราษฎร์ธานีโมเดลเพื่อ

ส่งเสริมการเรียนรู้ ตามฐานสมรรถนะของผู้เรียนโดยการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย (ประเด็นการปรับแผนงานโครงการ) โครงการการศึกษาความเป็นไปได้ในการนำกระบวนการเพาะพันธุ์ปัญญาบูรณาการร่วมกับการพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาในจังหวัดน่านและพะเยา โครงการการศึกษาองค์ประกอบของการจัดการนิเวศทางการศึกษาในพื้นที่นครปฐม สมุทรสงคราม สมุทรสาคร และราชบุรีสู่การสนับสนุนให้เกิดความร่วมมือเพื่อพัฒนาเป็นพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาโดยใช้นวัตกรรมการเรียนรู้แบบโครงงานฐานวิจัย (Research-based learning) และโครงการวิจัยและพัฒนาเพื่อวิเคราะห์สถานการณ์และขับเคลื่อนการเป็นเขตพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาจังหวัดสงขลา (ประเด็นการวางกรอบการวิจัยเพื่อพัฒนาไปสู่ชุดโครงการวิจัย) เป็นต้น

2) เวทีติดตามและแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างเครือข่าย

ทีมประสานงานได้จัดให้มีพื้นที่ติดตามและแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างเครือข่ายแก่ทีมวิจัยทั้งในรูปแบบที่เป็นทางการผ่านเวทีประชุมเพื่อติดตามผลการดำเนินงานของโครงการที่ได้รับทุนวิจัยในแต่ละรอบปี (เฉลี่ยทุกช่วงเวลา 3-4 เดือน) เพื่อติดตามความคืบหน้าและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นของนักวิจัยที่ได้รับทุนจาก บพท. รวมถึงข้อเสนอแนะจากทีมประสานงานที่มุ่งเน้นย้ำประเด็นสำคัญของโจทย์วิจัยที่เป็นเป้าหมายของแต่ละโครงการ โดยใช้วิธีการผลักดันแล้วผลการดำเนินงานที่ผ่านมาและเปิดโอกาสให้ทีมวิจัยอื่นๆ ได้มีโอกาสตั้งคำถาม หรือร่วมให้ข้อเสนอแนะ ซึ่งช่วยให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ รวมทั้งเป็นกระบวนการที่เน้นย้ำถึงเป้าหมายของ บพท. ในการมุ่งพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้ควบคู่ไปกับการขับเคลื่อนนวัตกรรมเชิงระบบ รวมกับกระบวนการพัฒนานักวิจัยที่มีคุณภาพในระดับพื้นที่อีกด้วย อีกทั้งทีมประสานงานได้มีการติดตามการดำเนินงานของโครงการวิจัยเป็นรายโครงการเพื่อปรับแนวทางการดำเนินงานให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์และผลผลิตที่โครงการกำหนดไว้ โดยการจัดประชุมเพิ่มเติมกับนักวิจัยเพื่อหนุนเสริมเชิงประเด็นในการดำเนินงานที่นำไปสู่เป้าหมายของโครงการได้ อาทิ ทีมวิจัยมหาวิทยาลัยราชภัฏราชชนครินทร์ (ประเด็นความชัดเจนของ Pain points ของจังหวัด การใช้ประโยชน์คลังปัญญาดิจิทัล) ทีมวิจัยมหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา ทีมวิจัยมหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี (การปรับโจทย์ สถานศึกษา กลุ่มเป้าหมาย และปรับงานตามกรอบระยะเวลา) และทีมวิจัยมหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรวิทย (ความชัดเจนของการเทียบโอนหน่วยกิตจากสถานศึกษาสังกัด สพฐ. ไปสู่สถานศึกษาสังกัด สอศ.) และทีมวิจัยมหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี (การสังเคราะห์

กิจกรรมต่างๆ ตามวัตถุประสงค์เพื่อสะท้อนผลจากการดำเนินงานของโครงการที่ชัดเจน) เป็นต้น

และเวทีประชุมเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้และขยายผลการวิจัยเพื่อเสริมสร้างเครือข่ายนักวิจัยโดยเปิดโอกาสให้นักวิจัยที่ได้รับทุนจาก บพท. ในหลากหลายปีเข้าร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และบางเวทีได้เข้าร่วมกับหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา จึงเกิดเครือข่ายคนทำงานในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาที่หนุนเสริมงานร่วมกัน

นอกจากนี้ทีมประสานงานยังจัดทำพื้นที่ติดตามและแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างเครือข่ายแบบไม่เป็นทางการผ่านสื่อออนไลน์ อาทิ ไลน์กลุ่มนักวิจัยในรายพื้นที่ ไลน์กลุ่มนักวิจัยที่ได้รับทุนในแต่ละปี ไลน์กลุ่มนักวิจัยที่ได้รับทุนในทุกปี และเฟซบุ๊ก Sandbox forum ในการเป็นพื้นที่ติดตามและแลกเปลี่ยนเรียนรู้อีกด้วย

ระยะปลายน้ำของกระบวนการติดตามและประสานงาน เป็นขั้นตอนการถอดบทเรียนและขยายผลไปสู่พื้นที่อื่นๆ รวมถึงการพัฒนาข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในระดับพื้นที่และระดับชาติ และการวางกรอบโจทย์วิจัยในปีถัดไปอีกด้วย โดยการถอดบทเรียนและการขยายผลทีมประสานงานได้มีบทบาทในการชี้แนะแนวทางในการวิเคราะห์และถอดบทเรียนจากการวิจัยที่สอดคล้องกับเป้าหมายตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัยผ่านการจัดเวทีเตรียมความพร้อมของทีมวิจัยในการรายงานผลการวิจัยฉบับสมบูรณ์ และการให้คำปรึกษารายโครงการที่ทีมประสานงานจัดขึ้นเพื่อทบทวนผลผลิต ผลลัพธ์ ผลกระทบ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย และบทเรียนที่ได้จากการดำเนินงานวิจัย และช่วยแนะนำแนวทางในการขยายผลการวิจัยไปสู่กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหรือการปฏิบัติในระดับพื้นที่ต่อไป อีกทั้งทีมประสานงานยังมีบทบาทในการวิเคราะห์และสังเคราะห์งานวิจัยจากพื้นที่ต่างๆ รวมถึงการจัดเวทีถอดบทเรียนและขยายผลเพื่อพัฒนาและนำข้อเสนอแนะในเชิงนโยบายระดับประเทศไปสู่การขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาที่เป็นรูปธรรมต่อไป

นอกจากนั้น บทบาทของทีมประสานงานในการติดตามประสานงานทีมวิจัยในระดับพื้นที่ตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ ยังมีความสำคัญในการกำกับ ติดตาม และสนับสนุนการดำเนินงานของทีมวิจัยที่ได้รับทุนให้เป็นตามแผนการดำเนินงาน แนวทางการปฏิบัติของ บพท. และข้อคิดเห็นของกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดตามเป้าหมายของ บพท. โดยกลไกการดำเนินงานของทีมประสานงาน

ที่ทำงานร่วมกับบพท. และทีมวิจัยทุกพื้นที่อย่างต่อเนื่องสามารถสรุปได้ดังแผนภาพต่อไปนี้

กระบวนการ “ต้นน้ำ-ปลายน้ำ” ของทีมประสานงาน บพท. ในการขับเคลื่อนงานวิจัยในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา

10. การสื่อสารเชิงยุทธศาสตร์

ทีมประสานงานได้ให้ความสำคัญต่อการสื่อสารเป็นเครื่องมือในการทำงานเชิงพื้นที่และการสื่อสารสาธารณะด้วยการสื่อสารทั้งในรูปแบบการสื่อสารทางการและการสื่อสารที่ไม่เป็นทางการเพื่อนำไปสู่เป้าหมายของการประสาน ติดตาม และหมุนเสริมโครงการวิจัยและการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการสื่อสาร ดังนี้

1) การสื่อสารภายในเพื่อประสาน ติดตาม และหมุนเสริมโครงการวิจัย

ทีมประสานงานได้มีการวางแผนการสื่อสารภายในเพื่อประสาน ติดตาม และหมุนเสริมโครงการวิจัยที่ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจาก บพท. ในหลากหลายรูปแบบทั้งในลักษณะการสื่อสารแบบเป็นทางการ อาทิ การประชุมติดตามการดำเนินงานตามกำหนดกรอบในสัญญาที่สอดคล้องกับการประสานงานในช่วงต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ จึงทำให้มีการสื่อสารภายในแบบเป็นทางการผ่านการประชุมทีมวิจัยร่วมกันใน

รอบระยะเวลาการนำเสนอความก้าวหน้าและรายงานฉบับสมบูรณ์ตั้งแต่เริ่มโครงการวิจัย และรายงานความก้าวหน้าทุก 6 เดือนตามสัญญาการรับทุน เป็นต้น ซึ่งการสื่อสารแบบเป็นทางการจะเป็นเครื่องมือสำคัญในการติดตามการดำเนินงานโครงการวิจัยตามกรอบแผนระยะเวลาดำเนินการที่มีการวางแผนอย่างเป็นระบบ และเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันและสร้างเครือข่ายการทำงานระหว่างทีมวิจัยหลากหลายพื้นที่ และ **การสื่อสารภายในแบบไม่เป็นทางการ** อาทิ การสร้างกลุ่มไลน์ของแต่ละโครงการที่ประกอบด้วย นักวิจัย ทีมประสานงานและ บพท. ซึ่งเป็นพื้นที่สื่อสารสำหรับนักวิจัยในการเล่า/แลกเปลี่ยนกิจกรรมของโครงการ การสอบถามข้อมูลสำคัญ การประชาสัมพันธ์ข้อมูลต่างๆ ทั้งจากโครงการวิจัย ทีมประสานงานและ บพท. การประชุมออนไลน์ของแต่ละโครงการหรือกลุ่มโครงการที่มีประเด็นร่วมกันซึ่งเป็นกิจกรรมที่เหมาะสมในการติดตามความก้าวหน้าในการดำเนินงานโครงการ แลกเปลี่ยนการดำเนินงาน และยังสามารถให้คำปรึกษาแต่ละโครงการในประเด็นเฉพาะของพื้นที่ได้อีกด้วย การลงพื้นที่ติดตามการดำเนินงานของโครงการในพื้นที่วัดกรมการศึกษายังเป็นการสื่อสารแบบไม่เป็นทางการที่ทำให้เกิดความรู้สึกมีเพื่อนและทีมพี่เลี้ยงที่ให้คำปรึกษาแก่โครงการวิจัยอย่างสม่ำเสมอ นอกจากนี้ การประสานติดตามทางโทรศัพท์ยังเป็นอีกรูปแบบการสื่อสารภายในแบบไม่เป็นทางการที่ทำให้เกิดการติดตามการดำเนินงานเฉพาะกรณีที่อาจจะเร่งด่วนและมีประเด็นเชิงรายละเอียดที่ไม่สามารถอธิบายด้วยการสื่อสารผ่านข้อความได้ ซึ่งทีมประสานงานจะใช้ในการประสานงานไปยังหัวหน้าโครงการหรือผู้ประสานงานของแต่ละโครงการ

ดังนั้น จึงเห็นได้ว่าการสื่อสารภายในระหว่างทีมประสานงาน นักวิจัย และ บพท. เป็นเครื่องมือสำคัญของการทำงานเชิงพื้นที่ที่สามารถดำเนินได้ทั้งการสื่อสารภายในแบบเป็นทางการที่มีการวางแผนอย่างเป็นระบบ และการสื่อสารภายในแบบไม่เป็นทางการที่จะทำให้เกิดการประสานและติดตามในลักษณะเพื่อนและทีมพี่เลี้ยงที่ช่วยให้การดำเนินงานในพื้นที่วัดกรมการศึกษามีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

2) การสื่อสารภายนอกเพื่อขับเคลื่อนและขยายผลพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา

ทีมประสานงานยังให้ความสำคัญกับการสื่อสารเป็นเครื่องมือในการสื่อสารภายนอกหรือการสื่อสารสาธารณะเพื่อขับเคลื่อนและขยายผลพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา รวมถึงการใช้การสื่อสารเพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนพื้นที่

นวัตกรรมการศึกษาด้วยพลังความร่วมมือกับหน่วยงานต่างๆ ทั้งในระดับชาติและระดับพื้นที่ 3 รูปแบบ ได้แก่ การสื่อสารสาธารณะผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์ ทั้งในเฟซบุ๊ก (Facebook) อินสตาแกรม (Instagram) และยูทูบ (Youtube) ภายใต้ชื่อ Sandbox Forum เพื่อเป็นช่องทางในการสื่อสารเนื้อหาทั้งในส่วนของการสื่อสารแนวคิดเรื่องพื้นที่ นวัตกรรมการศึกษาสู่สาธารณะ เพื่อสร้างความตระหนักและการมีส่วนร่วมเป็นพลังในการขับเคลื่อนของกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียผ่านสื่อหลากหลายประเภท อาทิ อินโฟกราฟิกเรื่อง “4 เป้าหมายหลักของพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา” “4 บทบาทของมหาวิทยาลัยต่อพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาในระดับพื้นที่จังหวัด” “นวัตกรรมการเรียนรู้และนวัตกรรมเชิงระบบกับการพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา” โมชันกราฟิก เรื่อง “พาส่องจังหวัดน่านร่องพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา” เป็นต้น การสร้างการรับรู้ถึงการมีส่วนร่วมของ บพท.ในการสนับสนุนการพัฒนาและขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาผ่านโครงการวิจัยต่างๆ ทั่วประเทศ ผ่านสื่อที่เผยแพร่ให้สาธารณะได้รับรู้ถึงบทบาทของบพท.ในการให้ทุนสนับสนุนการวิจัยในการพัฒนาและขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาอย่างต่อเนื่อง อาทิ โมชันกราฟิก เรื่อง “โครงการวิจัยที่ได้สนับสนุนทุนอุดหนุนงานด้านวิจัยและนวัตกรรม ภายใต้กรอบวิจัย การพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา” เป็นต้น การสร้างความตระหนักและการมีส่วนร่วมของสังคมในการพัฒนาและขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา ผ่านสื่อที่ทำการสื่อสารเพื่อสร้างความตระหนักและการมีส่วนร่วม รวมถึงการผลิตสื่อในการสร้างแรงบันดาลใจผ่านคำคมจากนักวิชาการด้านการศึกษาระดับประเทศ และภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้องในระดับพื้นที่ เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการสื่อสารข้อมูลและข่าวสารต่างๆ เกี่ยวกับพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาให้แก่สาธารณะอีกด้วย การจัดทำวิทัศน์เพื่อการสื่อสารสาธารณะ โดยทีมประสานได้จัดทำวิทัศน์เพื่อสร้างความเข้าใจในประเด็นต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา อาทิ การจัดทำวิทัศน์เพื่อทำความเข้าใจกับสังคมถึงความสำคัญต่อขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา วิทัศน์การขับเคลื่อนสู่การเป็นพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาด้วยนวัตกรรมเชิงระบบและการเรียนรู้ โดยเป็นสื่อสนับสนุนทีมวิจัยในการทำงานระดับพื้นที่ที่สามารถใช้เปิดในงานต่างๆ เพื่อสร้างความเข้าใจให้แก่คนในพื้นที่และระดมการมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา และที่สำคัญ การสื่อสารสาธารณะผ่านเวทีประชุมวิชาการระดับพื้นที่และระดับชาติ ที่มีบทบาทสำคัญในการสื่อสารสาธารณะจากงานวิจัยไปสู่การขับเคลื่อนเชิงนโยบายและการขยายผลในวงกว้าง อาทิ การร่วมจัดงาน TED Forum 2024 สร้างประเทศไทยเป็นสังคมการเรียนรู้ เรียนรู้สู่สมรรถนะอย่างไร้รอยต่อ ของทีมประสานงานและนักวิจัยที่นำไปสู่การ

ขับเคลื่อนเชิงนโยบายระดับชาติ การขับเคลื่อนระดับจังหวัดของโครงการวิจัยในพื้นที่ จังหวัดสุรินทร์ที่มุ่งพัฒนาขับเคลื่อนและขยายผลระดับพื้นที่ที่นำไปสู่การระดมทรัพยากร จากเครือข่ายภาครัฐและเอกชนในการสนับสนุนอุปกรณ์และงบประมาณเพื่อแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำด้านการสอนวิทยาศาสตร์ของโรงเรียนมัธยมขนาดเล็กที่ขาดแคลน อุปกรณ์และวัสดุในวิชาวิทยาศาสตร์ เป็นต้น

นอกจากนั้น การสื่อสารภายในและการสื่อสารภายนอกหรือการสื่อสาร สาธารณะของทีมประสานงานไม่ได้ดำเนินการแบบแยกขาดจากกัน แต่เป็นสื่อสารร่วมกัน ในหลากหลายรูปแบบที่หนุนเสริมซึ่งกันและกัน อาทิ การใช้สื่อที่ผลิตเพื่อการสื่อสาร สาธารณะเป็นสื่อประกอบการสื่อสารภายในเพื่อสร้างความรู้และความเข้าใจร่วมกันอีก ด้วย โดยการใช้การสื่อสารเป็นเครื่องมือสำคัญของการทำงานเชิงพื้นที่และการสื่อสาร สาธารณะสามารถสรุปได้ดังแผนภาพต่อไปนี้

กรอบแนวคิดเรื่องการสื่อสารในฐานะเครื่องมือสำคัญของการทำงานเชิงพื้นที่

4 บทบาท

มหาวิทยาลัยต้องพัฒนาในวงกรมการศึกษาในระดับพื้นที่จังหวัด

มหาวิทยาลัยมีบทบาทต่าง ๆ คือคือเป็นผู้นำและภาคีในการพัฒนาการศึกษาของจังหวัด (ส่วนนี้ขอให้มีภาพประกอบภาพ) โดยอาจมีบทบาทหลักใน 4 ด้านคือ

การเป็นฐานข้อมูลทางการศึกษาให้จังหวัด

มหาวิทยาลัยควรมีบทบาทในการเป็น "คลังข้อมูล" หรือแหล่งเชื่อมโยงข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับจังหวัดไทยเฉพาะข้อมูลด้านการศึกษา ในระดับพื้นที่ที่มีความสำคัญต่อการนำไปวางแผน และติดตามการจัดการศึกษาของจังหวัดได้อย่างรวดเร็วและแม่นยำ และนำไปสู่การเป็น "Smart Province" อย่างแท้จริง

คลังนวัตกรรมการเรียนรู

มหาวิทยาลัยมีบทบาทในการเป็น "แหล่งรวมนวัตกรรมการเรียนรู" ในหลากหลายมิติ เช่น เครื่องมือวัดประเมิน หรือมีองค์ความรู้การเรียนรู และนวัตกรรมอื่นๆ ที่สถานศึกษาหรือหน่วยงานสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้

เครือข่ายพัฒนาครู

มหาวิทยาลัยมีบทบาทในการเป็น "พี่เลี้ยง" และแกนหลักในการจัดการ "เครือข่ายกลุ่มโรงเรียน" เพื่อเป็นกลไกหนุนเสริม ผ่านถอดบทเรียนการเรียนรูต่างๆ ที่จะเป็นการเสริมพลังให้แต่ละกลุ่มในการประยุกต์ใช้ในการพัฒนาการเรียนการสอน

นักจัดการเชิงพื้นที่

มหาวิทยาลัยควรมีบทบาทในการเป็น "Area Manager" ที่คอยประสาน และเชื่อมโยงให้ทุกปฏิสัมพันธ์และการมอบหมายอย่างต่างๆ รวมถึงการตรวจประเมินการศึกษาร่วมกันอย่างต่อเนื่อง

"พื้นที่นวัตกรรมการศึกษา" คือ?

4 เป้าหมายหลัก

Education Sandbox

พระราชบัญญัติพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา พ.ศ. 2562 มุ่งส่งเสริม

- ๑) การคิดค้นและพัฒนานวัตกรรมทางการศึกษา ยกเว้นผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษา และขยายผลถึงสถานศึกษาชั้นพื้นฐานอื่น ๆ
- ๒) การลดความ เหลือมล้ำ ในการศึกษา
- ๓) การกระจายอำนาจ ให้อิสระแก่สถานศึกษานำร่อง และหน่วยงานทางการศึกษา
- ๔) การสร้างและพัฒนาโลกิ ความร่วมมือของทุกภาคส่วน ในการจัดการศึกษา

ตัวอย่างสื่อเพื่อการสื่อสารสาธารณะในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา

โครงการ

การวิเคราะห์ทุนอัยภาพและพลังการขับเคลื่อนการจัดการศึกษา
พื้นที่นวัตกรรมการศึกษา จังหวัดจันทบุรี

FACULTY OF EDUCATION
คณะครุศาสตร์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุภาวดี อภัยวงศ์

ดร. ศ. สันติสุข อภัยวงศ์
ผู้อำนวยการ

นางสาวจันทรา สาทุทิ

ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านบึงมะดัน

วิธีที่ศึสนำเสนอโครงการวิจัยที่ได้รับทุนสนับสนุนจาก บพท. (จันทบุรี)

สื่อคำคมเพื่อสร้างแรงบันดาลใจในการพัฒนาและขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา

สื่อคำคมเพื่อสร้างแรงบันดาลใจในการพัฒนาและขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา

11. Social Return of Investment (SROI)

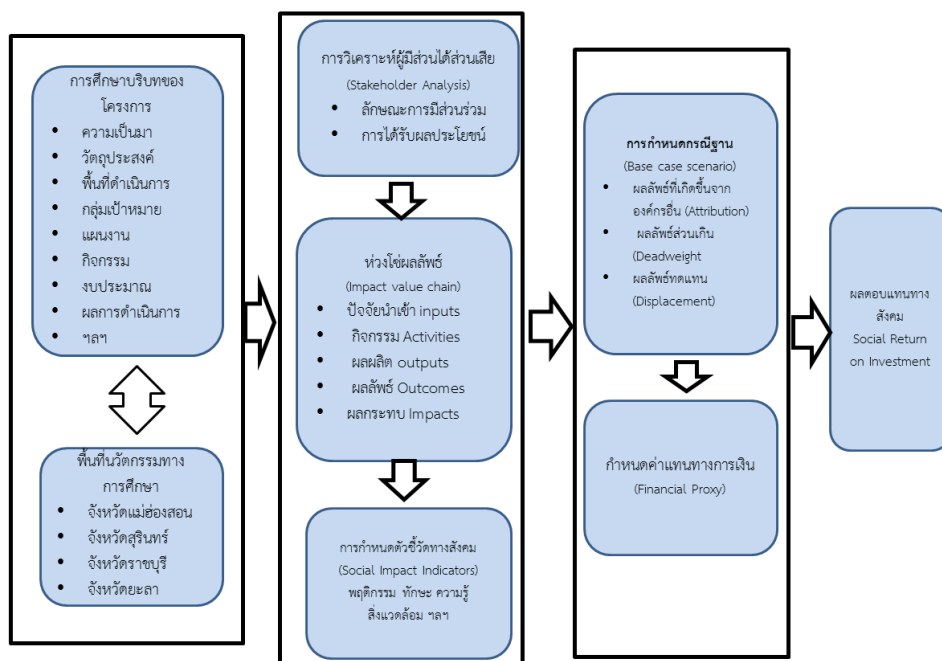
การประเมินผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน (Social Return of Investment: SROI) เป็นเครื่องมือสำคัญในการทราบถึงคุณค่าของเงินลงทุนที่คนทำงานด้านสังคมนำไปใช้ดำเนินกิจกรรม ว่าสามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงได้อย่างคุ้มค่าหรือไม่ โดย ค่า SROI จะชี้ให้เห็นว่า ทุกๆ เงินลงทุน 1 บาท จะสามารถสร้างผลตอบแทนทางสังคมเป็นมูลค่าเพิ่มคิดเป็นเงินเฉลี่ยกี่บาท การพิจารณาผลประโยชน์สุทธิของวิธีการวัดผลกระทบทางสังคมแบบ SROI จะพิจารณาผลประโยชน์สุทธิที่เปลี่ยนแปลงไปเมื่อเปรียบเทียบกับกรณีก่อนการเกิดขึ้นของโครงการใน 3 ประเด็นด้วยกัน ได้แก่ 1) ผลประโยชน์ปัจจุบันสุทธิที่เกิดขึ้นแก่สิ่งแวดล้อม 2) ผลประโยชน์ปัจจุบันสุทธิที่เกิดขึ้นแก่สังคมโดยรวม และ 3) ผลประโยชน์ปัจจุบันสุทธิที่เกิดขึ้นแก่กลุ่มบุคคลผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในสังคมในทางเศรษฐกิจ ซึ่งกล่าวได้ว่า SROI เป็นเครื่องมือที่ช่วยตีความ “คุณค่า” ของโครงการเพื่อสังคมให้เป็น “มูลค่า” ทางการเงิน เพื่อให้ช่วยต่อการสื่อสารแก่สังคมและหน่วยงานผู้จัดสรรทุน (เศรษฐภูมิ บังทอง และคณะ, 2564)

จากแนวคิดดังกล่าวเมื่อนำมาวิเคราะห์และประเมินคุณค่าจากการลงทุนในพื้นที่เป้าหมายของโครงการพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาที่ได้ดำเนินการมาจนถึงปัจจุบัน (พ.ศ. 2566) ว่าจะมีความคุ้มค่าที่สามารถวัดและแสดงเป็นมูลค่าทางการเงินที่จะทำให้ช่วยในการพิจารณาความคุ้มค่าของการดำเนินโครงการที่ผ่านมาและการประเมินการดำเนินโครงการต่อไปในอนาคต โดยมีการปรับปรุงและพัฒนา ปัจจัยนำเข้า กิจกรรม กระบวนการ ที่จะนำไปสู่การสร้างผลกระทบทางสังคมในพื้นที่มากขึ้น จากการดำเนินการที่ผ่านมาผู้ที่เกี่ยวข้องในโครงการพื้นที่นวัตกรรมการศึกษานำกระบวนการและการวิเคราะห์ผลตอบแทนทางสังคมไปใช้เป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์และประเมินผลในการปรับปรุงการพัฒนากิจกรรม กระบวนการ และโครงการที่จะสร้างและเพิ่มผลกระทบและผลลัพธ์ที่จะส่งต่อการเปลี่ยนแปลงในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาได้อย่างเป็นระบบ นอกจากนั้นผู้ที่เกี่ยวข้องในโครงการพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาจะสามารถที่จะประเมินผลตอบแทนทางสังคมได้ และสามารถสื่อสารให้บุคคลภายนอกและแหล่งทุนหรือผู้สนับสนุนงบประมาณเห็นความคุ้มค่าจากคุณค่าที่เกิดขึ้นในการดำเนินกิจกรรมและกระบวนการที่ผ่านมาเป็นตัวเลขาทางการเงินที่สามารถสื่อสารให้เข้าใจได้ง่ายมากขึ้นถึงความคุ้มค่าในมูลค่าที่เกิดขึ้น

ทีมประสานงานจึงได้มีแนวคิดในการการศึกษาค่าผลตอบแทนทางสังคม (Social Return of Investment: SROI) ของโครงการพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาระดับศึกษา 4 ภูมิภาคจากโครงการพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาใน 4 พื้นที่ ประกอบด้วยจังหวัด

แม่ฮ่องสอน จังหวัดสุรินทร์ จังหวัดราชบุรี และจังหวัดยะลา โครงการประสานการพัฒนางานวิจัยเชิงพื้นที่ด้านการศึกษา ได้ร่วมมือกับทางคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เพื่อศึกษาผลตอบแทนทางสังคมของโครงการพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาซึ่งบรรพท.ให้การสนับสนุน โดยรายละเอียดขั้นตอนการดำเนินงานดังนี้ (เพื่องอรุณ ปรีดีติลลล และคณะ, 2567)

1) ศึกษาบริบทโครงการพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาใน 4 ภูมิภาค จากจังหวัดตัวแทน 4 จังหวัด ที่ได้ศึกษาเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้เกี่ยวข้องในโครงการพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาในพื้นที่ศึกษากรณี 4 จังหวัด ประกอบด้วย แม่ฮ่องสอน สุรินทร์ ราชบุรี และยะลา เพื่อวิเคราะห์และศึกษาบริบทของโครงการและพื้นที่เป้าหมายของโครงการ ในประเด็น ความเป็นมา วัตถุประสงค์ พื้นที่ดำเนินการ กลุ่มเป้าหมาย แผนงาน กิจกรรม งบประมาณ ผลการดำเนินการ เป็นต้น เพื่อวิเคราะห์และเชื่อมโยงไปสู่การศึกษาในประเด็นการวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder Analysis) ห่วงโซ่ผลลัพธ์ (Impact value chain) การกำหนดตัวชี้วัดทางสังคม (Social Impact Indicators) การกำหนดกรณีฐาน (Base case scenario) กำหนดค่าแทนทางการเงิน (Financial Proxy) และนำไปสู่การคำนวณ ผลตอบแทนทางสังคม (Social Return on Investment)

กรอบการศึกษาผลตอบแทนทางสังคม (Social Return of Investment: SROI)

2) การวิเคราะห์ผลตอบแทนทางสังคมต่อการลงทุนในโครงการพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา 4 ภูมิภาค ผ่านวิธีการทำงาน 3 ส่วน ได้แก่

2.1 การสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่มย่อย ผู้ที่เกี่ยวข้องในพื้นที่โครงการพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาใน 4 พื้นที่ เพื่อร่วมศึกษาและวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder Analysis) ห่วงโซ่ผลลัพธ์ (Impact value chain) การกำหนดตัวชี้วัดทางสังคม (Social Impact Indicators) และการกำหนดกรณีฐาน (Base case scenario) ประกอบด้วยผู้เกี่ยวข้องในพื้นที่ จังหวัดแม่ฮ่องสอน สุรินทร์ ราชบุรี และยะลา

2.2 การจัดอบรมการวิเคราะห์และการออกแบบการประเมินผลตอบแทนทางสังคมให้กับจังหวัดพื้นที่การศึกษา และจังหวัดอื่นๆ ในโครงการพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาของ บพท.

2.3 การจัดประชุมกลุ่มย่อยและการประชุมเชิงปฏิบัติการผู้ที่เกี่ยวข้องในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน ราชบุรี ระยอง และยะลา ในการร่วมวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

(Stakeholder Analysis) ห่วงโซ่ผลลัพธ์ (Impact value chain) การกำหนดตัวชี้วัดทางสังคม (Social Impact Indicators) การกำหนดกรณีฐาน (Base case scenario) กำหนดค่าแทนทางการเงิน (Financial Proxy) และการคำนวณผลตอบแทนทางสังคม (Social Return on Investment) ซึ่งนำไปสู่กระบวนการมีส่วนร่วมในการคำนวณผลตอบแทนทางสังคมที่เกี่ยวข้องในพื้นที่สามารถนำความรู้และผลที่ได้จากกระบวนการศึกษาไปใช้ในการปรับปรุงและพัฒนาการดำเนินการในโครงการในระยะต่อไปในอนาคต

การประชุมครั้งที่ 1	การประชุมครั้งที่ 2
- วิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder Analysis) - กำหนดห่วงโซ่ผลลัพธ์ (Impact value chain) - การกำหนดตัวชี้วัดทางสังคม (Social Impact Indicators) - เครื่องมือที่ใช้ในการวิเคราะห์ (Sources)	- การหาค่าแทนทางการเงิน (Financial Proxy) - การกำหนดกรณีฐาน (Base case scenario) - การคำนวณผลตอบแทนทางสังคม (Social Return on Investment)

ครั้งที่ 1 เพื่อวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder Analysis) กำหนดห่วงโซ่ผลลัพธ์ (Impact value chain) กำหนดตัวชี้วัดทางสังคม (Social Impact Indicators) และกำหนดเครื่องมือที่ใช้ในการวิเคราะห์

● การวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder Analysis) ประกอบด้วย 1) ผู้มีส่วนได้เสียทางตรง (Heavy Stakeholder) อาทิ ครู นักเรียน ผู้บริหารสถานศึกษา ผู้ปกครอง เป็นต้น 2) ผู้มีส่วนได้เสียทางอ้อม (อาจเป็นผู้มีส่วนร่วมน้อย/ผู้รับประโยชน์) อาทิ เขตพื้นที่การศึกษา ศึกษาธิการจังหวัด ศูนย์ สกร. องค์การบริหารส่วนจังหวัด เป็นต้น

- การกำหนดห่วงโซ่ผลลัพธ์ (Impact value chain) โดยวิเคราะห์หาปัจจัยนำเข้า (Input) ผลผลิตจากงานวิจัย (Output) ผลลัพธ์จากงานวิจัย (Outcome) และเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างไร (Change)
- การกำหนดตัวชี้วัดเชิงสังคม (Social Indicators) เกิดขึ้นจากกิจกรรมของโครงการที่สามารถวิเคราะห์และติดตามวัดผลเชิงปริมาณได้ โดยกำหนดเป็นตัวชี้วัดเชิงบวก และตัวชี้วัดเชิงลบ
- เครื่องมือที่ใช้ในการวิเคราะห์ (Sources) สามารถสังเคราะห์จาก 1) เครื่องมือทางตรง อาทิ รายงานการวิจัย รายงานการประชุม ผลผลิตที่เป็นรูปธรรม เป็นต้น และ 2) ข้อมูลจากเครื่องมือทางอ้อม อาทิ การสัมภาษณ์ การจัดประชุม สทนากลุ่มย่อยผู้มีส่วนได้เสีย ข้อมูลจากแหล่งข้อมูลที่น่าเชื่อถือและสามารถอ้างอิงได้ตามหลักวิชาการ

ครั้งที่ 2 เพื่อการหาค่าแทนทางการเงิน (Financial Proxy) การกำหนดกรณีฐาน (Base case scenario) การคำนวณผลตอบแทนทางสังคม (Social Return on Investment) และกำหนดเครื่องมือที่ใช้ในการวิเคราะห์

- การหาค่าแทนทางการเงิน (Financial Proxy) คือ การนำผลการวิเคราะห์ตัวชี้วัดทางสังคม (Social Indicators) ซึ่งเกิดขึ้นจากกิจกรรมของโครงการมาเทียบเคียงผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นทางสังคม หรือมูลค่าของกิจกรรม โดยการตีมูลค่านั้นควรพิจารณาถึงมูลค่าอ้างอิงที่น่าเชื่อถือ โดยอาจอ้างอิงจากแหล่งข้อมูลที่น่าเชื่อถือที่สุด อาทิ รายการงบประมาณอุดหนุนรายหัว ประจำปีงบประมาณ ซึ่งกระทรวงศึกษาธิการได้เผยแพร่เป็นสาธารณะ เป็นต้น
- การกำหนดกรณีฐาน (Base case scenario) การกำหนดมูลค่าตัวแทนทางการเงิน (Proxy) เพื่อหามูลค่าทางการเงินสำหรับการประเมินผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) ลำดับต่อไปคือการประเมินผลกระทบหรือสร้างกรณีฐาน เช่น การวัดปริมาณของผลลัพธ์ที่จะเกิดขึ้นแม้ว่ากิจกรรมจะไม่เกิดขึ้นก็ตาม (Deadweight) หรือการประเมินผลที่เกิดจากการมีส่วนร่วมขององค์กรหรือหน่วยงานอื่น (Attribution) และการประเมินผลลัพธ์ทางลบที่ส่งผลต่อผู้อื่นแม้ไม่ได้เป็นผู้มีส่วนได้เสีย (Displacement)
- การคำนวณผลตอบแทนทางสังคม (Social Return on Investment)

ตัวอย่างสมมติ

Proxies: ค่าใช้จ่ายเพื่อพัฒนาผู้เรียนระดับประถมศึกษา 500 บาท/คน/ปี
Indicator: จำนวนนักเรียน มีความรู้ความสามารถ และทัศนคติที่ดีขึ้นจากการวัดผล 2,000 คน
ผลประโยชน์ทั้งหมด : 1,000,000 บาท
เงินลงทุนของโครงการ : 600,000 บาท
 $SROI = 1,000,000 / 600,000 = 1.666$
หมายถึง ทุก 1 บาท ที่โครงการลงทุนไปนั้นจะสร้างผลตอบแทนทางสังคมกลับมาที่ 1.666 บาท

จากการประเมินผลตอบแทนทางสังคม (Social Return on Investment: SROI) ของโครงการพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาในพื้นที่ศึกษากรณี 4 จังหวัด (แม่ฮ่องสอน สุรินทร์ ราชบุรี และยะลา) จะพบว่าค่า SROI แสดงถึงความคุ้มค่าในการลงทุนเชิงสังคม และแสดงให้เห็นถึงผลกระทบที่เกิดจากกิจกรรมต่างๆ ที่ดำเนินในแต่ละจังหวัดดังนี้

แม่ฮ่องสอน : ค่า SROI ที่ 1.2161 สะท้อนให้เห็นว่าการพัฒนาครูในพื้นที่ห่างไกลและชายขอบนั้นช่วยเพิ่มคุณภาพการศึกษาให้กับครูและนักเรียนในพื้นที่ห่างไกลสามารถช่วยลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา

สุรินทร์ : ค่า SROI ที่ 2.598 สะท้อนให้เห็นว่าการลงทุนในด้านเทคโนโลยีทางการศึกษาและการฝึกอบรมครูให้สามารถเพิ่มทักษะทางเทคโนโลยีสามารถสร้างผลตอบแทนทางสังคมที่สูงมาก สามารถยกระดับการเรียนรู้และผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนได้ และแสดงให้เห็นแนวโน้มของการพัฒนาการจัดการเรียนรู้เพื่อเอาชนะความเหลื่อมล้ำผ่านการใช้สื่อเทคโนโลยี

ราชบุรี : ค่า SROI ที่ 1.474 สะท้อนให้เห็นว่าระบบอาสาสมัครทางการศึกษาหมู่บ้าน เป็นเครื่องยืนยันได้ว่าชุมชนจำเป็นต้องเข้ามามีส่วนร่วมในสนับสนุนการจัดการศึกษา เกิดการสร้างความเป็นเจ้าของและความร่วมมือในการจัดการปัญหาของพื้นที่ต่อไปในอนาคต

ยะลา : ค่า SROI ที่ 1.814 สะท้อนให้เห็นว่าการลงทุนในด้านภาษาถิ่นและการรู้หนังสือ ระบบสารสนเทศทางการศึกษา และการฝึกอบรมครูให้สามารถใช้ข้อมูลเพื่อปรับการเรียนรู้อให้สอดคล้องกับบริบทท้องถิ่น ถือเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาการศึกษาของพื้นที่ยะลาต่อไป

จากการประเมินผลตอบแทนทางสังคม (Social Return on Investment: SROI) จะพบว่าในทุกโครงการภายใต้แผนงานพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาของ บพท. ทั้ง 4 จังหวัดตัวอย่าง ได้แก่ แม่ฮ่องสอน สุรินทร์ ราชบุรี และยลามีผลคะแนนสูงกว่า 1 ซึ่ง

สะท้อนให้เห็นถึงการใช้ทรัพยากรที่คุ้มค่า สามารถช่วยสร้างให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาเพื่อตอบโจทย์การพัฒนากำลังคนของประเทศและของท้องถิ่น การลงทุนด้านการศึกษาเชิงพื้นที่เหล่านี้นอกจากจะพัฒนาผู้เรียนและยกระดับคุณภาพการเรียนรู้แล้วยังส่งผลต่อทั้งเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนได้ในระยะยาว

นอกจากนี้ จากการสะท้อนคิดจากนักวิจัยภายใต้โครงการวิจัยพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาของ บพท. พบว่าการประเมินผลตอบแทนทางสังคม (SROI) นี้เอง เป็นอีกเครื่องมือชี้วัดที่เหมาะสมกับพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา ซึ่งมีภาคส่วนต่างๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนการพัฒนาการศึกษาของจังหวัด ช่วยชี้ให้เห็นความคุ้มค่าในการขับเคลื่อนการศึกษาในระดับพื้นที่ผ่านพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา ดังตัวอย่างเช่น

“

“SROI ทำให้เห็น chain เห็น key persons หรือเห็นค่านักของพื้นที่ได้ชัดเจนขึ้นว่าควรไปลงทุนหรือให้ความสำคัญเพิ่มกับกลุ่มเป้าหมายไหน พอได้ลองวิเคราะห์ Value Chain ก็ยิ่งชัดเจน”

นักวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหิดล
การจัดอบรมเชิงปฏิบัติการ วันที่ 26 พ.ย. 2566

“

“SROI คงตอบโจทย์พื้นที่ในแง่ของเด็กกลุ่มที่มีความต้องการพิเศษ หรือกลุ่มเด็กเปราะบางยากจน ในพื้นที่ได้ เพราะมีความยืดหยุ่นในเรื่องงบประมาณ อีกทั้งยืดหยุ่นเรื่องการจัดการอีกด้วย”

นักวิจัยจากมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี (ราชบุรี)
การจัดอบรมเชิงปฏิบัติการ วันที่ 26 พ.ย. 2566

“

“ประโยชน์อย่างสำคัญของการใช้ SROI คือเห็นตัวชี้วัดทางสังคมมากขึ้น ลึกขึ้น ทำให้เห็นว่า พื้นที่นวัตกรรมการศึกษา (Education Sandbox) เป็นพื้นที่ที่ปลอดภัย ไม่อันตราย ลดความแตกต่างทางวัฒนธรรมด้วยนวัตกรรมได้”

นักวิจัยจากมหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา
การจัดอบรมเชิงปฏิบัติการ วันที่ 25 พ.ย. 2566

“

“จากเดิมรัฐบาลอาจไม่เห็น หรือน้อยมาก ว่าเงินที่ให้ไปในระบบการศึกษา มันมีหน้าตาแบบไหน หรือได้ผลดียังไง เพราะการศึกษา ถือว่าเป็นสินค้าชนิดพิเศษที่รัฐบาลซื้อแบบ ต้องใช้เวลาถึงจะเห็นกำไรที่มากขึ้น ที่นี้การใช้ประโยชน์ของ SROI จึงชัดเจนมากขึ้นในแง่ของกำไรที่รัฐจะได้ รวมถึงที่รัฐจะประหยัดตรงไหนได้บ้าง... ซึ่งมันเกิดจากการประมาณการณ์เรื่องค่าตอบแทนทางการเงินที่ไม่มองสูงเกินไปและไม่มองขาดไปนั่นเอง หากในอนาคตเกิด Forum ทางวิชาการด้าน Educational SROI น่าจะยังทำให้ภาพนี้ชัดขึ้นอีก”

นักวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหิดล
การจัดอบรมเชิงปฏิบัติการ วันที่ 26 พ.ย. 2566

12. บทเรียนและข้อเสนอต่อกรรมการนโยบายฯ

ทีมประสานงานได้สรุปบทเรียนสำคัญที่เป็นข้อค้นพบจากงานวิจัยในรอบ 3 ปี (พ.ศ. 2563-2565) ของหน่วยบริหารและจัดการทุนด้านการพัฒนาระดับพื้นที่ (บพท.) ภายใต้กรอบการวิจัย “การพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา” ต่อคณะกรรมการนโยบายพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา ตามที่ได้รับการประสานจากสำนักงานบริหารพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาเพื่อนำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินงานหรือผลงานที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา ให้คณะกรรมการนโยบายพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา 2 ครั้ง โดยมีรายละเอียดดังนี้

ครั้งที่ 1 เมื่อวันที่ 26 ธันวาคม 2565

1) พื้นที่นวัตกรรมการศึกษาสามารถสร้างโอกาสให้ภาคส่วนต่างๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาการศึกษาที่ส่งผลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนยิ่งขึ้น อาทิ การมีส่วนร่วมของชุมชนและภาคประชาสังคมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น (สตูล) การมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการพัฒนาการเรียนรู้ของกลุ่มเป้าหมาย (ระยอง/ยะลา) การมีส่วนร่วมของมหาวิทยาลัยในการวางระบบพี่เลี้ยงในการพัฒนาครู (เชียงใหม่/สุรินทร์/ปัตตานี) การมีส่วนร่วมของภาคเอกชน องค์กร มูลนิธิ และ อปท. เข้ามาหนุนเสริมการยกระดับการสอนวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์ (สุรินทร์) และการมีส่วนร่วมของหน่วยงานรัฐอื่นๆ ในระดับพื้นที่ในการลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา (แม่ฮ่องสอน/สุโขทัย/ราชบุรี) เป็นต้น

2) การทำงานเชิงระบบและกลไกในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาช่วยให้มีการผ่อนคลายเชิงนโยบายและการผ่อนคลายกฎระเบียบที่เป็นอุปสรรคต่อการจัดการเรียนรู้ในบางเรื่อง อาทิ การอนุญาตให้โรงเรียนเลือกสื่อและหนังสือเรียนนอกรายการของกระทรวงศึกษาธิการได้หากเป็นสื่อที่สอดคล้องกับนวัตกรรมที่โรงเรียนใช้ การอนุญาตให้โรงเรียนสามารถเลือกรับหรือปฏิเสธโครงการเชิงนโยบายจากส่วนกลางได้หากไม่เหมาะสมกับบริบทพื้นที่ การปรับปรุงระบบการประเมินวิทยฐานะครูให้เหมาะสมกับลักษณะโรงเรียนในแต่ละพื้นที่ยิ่งขึ้น การเพิ่มกลไกการระดมทุนให้แก่สถานศึกษา การปลดล็อกให้นักศึกษาฝึกสอนสามารถเข้าไปทำงานในโรงเรียนขนาดเล็ก เป็นต้น รวมทั้งการแก้ข้อติดขัดจากพรบ.พื้นที่นวัตกรรมการศึกษาเอง เช่น การกำหนดนิยามสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่กลายเป็นข้อจำกัดในพัฒนานวัตกรรมการศึกษาในระดับจังหวัดกับ

กลุ่มเป้าหมายเฉพาะบางกลุ่ม เช่น เด็กนอกระบบการศึกษาที่มีหน่วยงานเข้ามาเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานหลายหน่วย เป็นต้น

3) งานพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาช่วยให้เห็นบทบาทและแนวทางการทำงานของกลไกจังหวัดในแบบที่ควรจะเป็นชัดเจนยิ่งขึ้น อาทิ การปรับเปลี่ยนบทบาทของศึกษาธิการจังหวัดในหลายจังหวัดจากการเป็นหน่วยนโยบายไปเป็นหน่วยประสานและบูรณาการความร่วมมือจากฝ่ายต่างๆ ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของพื้นที่ (สุโขทัย แม่ฮ่องสอน ราชบุรี) การวางระบบการทำงานให้กลไกจังหวัด เช่น กรรมการพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาจังหวัดสามารถทำงานกับ platforms และ networks ใหม่ ๆ ที่เข้ามามีส่วนร่วมจัดการศึกษา เช่น เครือข่ายการพัฒนาครูระดับโรงเรียน (สตูล/ยะลา) เครือข่ายการค้นหาเด็กนอกระบบการศึกษา (สุโขทัย) เครือข่ายอาสาสมัครทางการศึกษา (ราชบุรี) เครือข่ายการศึกษานอกระบบโรงเรียน (เชียงใหม่) เป็นต้น การบูรณาการดังกล่าวยังช่วยหลายกำแพงและลดข้อจำกัดในการทำงาน การศึกษาร่วมกับหน่วยงานอื่นๆ ในจังหวัดอีกด้วย

4) บทเรียนจากพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาช่วยให้เห็นบทบาทที่จำเป็นของหน่วยงานกลางในการส่งเสริมพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา อาทิ บทบาทของ สพฐ.-ศธ.ในการกระตุ้นและสร้างความเข้าใจต่อสังคมและรัฐบาลเพื่อให้พื้นที่นวัตกรรมการศึกษามีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง การให้แนวปฏิบัติเป็นหลักการนำทาง (Guiding Principles) ที่ชัดเจนแก่จังหวัดใหม่ๆ ที่สนใจเข้ามาเป็นพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา รวมทั้งการผลักดันการปลดล็อกกฎระเบียบที่เป็นข้อขัดข้องในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาจากข้อเสนอของงานวิจัยในพื้นที่ต่างๆ รวมถึงการประสานกับหน่วยงานกลางอื่นๆ เช่น ก.ค.ศ.และที่ประชุมคณบดีครุศาสตร์และศึกษาศาสตร์ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับบุคลากรครูและนักศึกษาฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู เป็นต้น บทบาทของ สอศ.-ศธ.ในการส่งเสริมการทำหลักสูตรอาชีวะฐานสมรรถนะและระบบเทียบโอนผลการเรียนระหว่างสายสามัญกับอาชีวศึกษา นอกจากนี้ยังเห็นถึงบทบาทของสำนักงานบริหารพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา (สบน.) ของ สพฐ.ในการประสานหน่วยงานต่างๆ ของกระทรวง เช่น สำนักวิชาการ หน่วยศึกษานิเทศก์ ฯลฯ ให้เข้ามาหนุนเสริมการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการศึกษามากยิ่งขึ้น

5) บทเรียนของพื้นที่นวัตกรรมการศึกษายังชี้ให้เห็นว่ากระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมควรเร่งผลักดันให้สถาบันอุดมศึกษามีการปรับปรุงการทำงานให้สามารถมีส่วนร่วมในการพัฒนาการศึกษาในจังหวัดต่างๆ มาก

ขึ้น โดยเฉพาะการพัฒนาาระบบพี่เลี้ยงครูและการพัฒนาสถานศึกษาชายขอบ ประสบการณ์และบทเรียนการทำงานในหลายพื้นที่ซึ่งถึงโอกาสความเป็นไปได้และผลกระทบที่สูงหากสถาบันอุดมศึกษาเข้ามาเป็นภาคีขับเคลื่อนหลักของระบบการศึกษาของจังหวัด เช่น บทบาทของมหาวิทยาลัยพะเยาในการพัฒนาผ่านเครือข่ายโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม บทบาทของมหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ในการพัฒนาการสอนวิทยาศาสตร์ของโรงเรียนมัธยมในจังหวัด บทบาทของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ในการพัฒนาระบบพี่เลี้ยงครูและที่ปรึกษาสถานศึกษาในพื้นที่เชียงใหม่ บทบาทของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรีในการพัฒนาระบบอาสาสมัครทางการศึกษาเพื่อเพิ่มโอกาสทางการศึกษาในพื้นที่บางอำเภอของจังหวัดราชบุรี บทบาทของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัยในการพัฒนาระบบเทียบโอนผลการเรียนระหว่างสายสามัญกับอาชีวศึกษา เป็นต้น

6) นอกจากนี้ บทเรียนของพื้นที่นวัตกรรมการศึกษายังชี้ให้เห็นประเด็นเฉพาะเชิงนโยบายที่ควรหยิบยกขึ้นมาขับเคลื่อนให้เป็นนโยบายสำคัญโดยใช้งานวิจัยในพื้นที่นวัตกรรมเป็นฐานในการขับเคลื่อน อาทิ นโยบายการบริหารจัดการโรงเรียนขนาดเล็กและโรงเรียนชายขอบ นโยบายการติดตามและช่วยเหลือเด็กที่ออกจากกลางคันจากระบบการศึกษา นโยบายการพัฒนาโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ นโยบายการพัฒนาการสอนวิทยาศาสตร์สำหรับโรงเรียนในชนบทที่ขาดแคลน และนโยบายการพัฒนาครูและสถานศึกษาเพื่อรับมือปัญหาการถดถอยทางการเรียนรู้จากช่วงCOVID-19 เป็นต้น

ในภาพรวม การดำเนินงานของบพท.และหน่วยงานภาคส่วนต่างๆ ที่เข้าไปสนับสนุนจังหวัดและภาคการศึกษาในการการพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา เป็นไปตามเป้าหมายของ พ.ร.บ.พื้นที่นวัตกรรมการศึกษา พ.ศ.2562 เพื่อให้เป็นพื้นที่นำร่องในการพัฒนากลไกการจัดการศึกษาที่มีความสามารถในการจัดการและสร้างนวัตกรรมการศึกษาที่ตอบโจทย์เรื่องโอกาสและคุณภาพการศึกษาของแต่ละพื้นที่ได้ดียิ่งขึ้น รวมทั้งโอกาสในการเป็นส่วนสำคัญในการขับเคลื่อนการปฏิรูปโครงสร้างการจัดการศึกษาให้เป็นฐานพื้นที่ (Area-Based Education) ให้เต็มรูปแบบยิ่งขึ้นในอนาคต

ครั้งที่ 2 เมื่อวันที่ 16 มีนาคม 2566

ทีมประสานงานและบพท.ได้นำเสนอ ความก้าวหน้าของการดำเนินงานด้านวิจัย และนวัตกรรมในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาตามกรอบการจัดสรรทุนอุดหนุนงานด้านวิจัย และนวัตกรรม 2566 ของบพท.ต่อคณะกรรมการนโยบายพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาในการประชุมคณะกรรมการนโยบายพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา ครั้งที่ 1/2566 วันที่ 16 มีนาคม 2566 โดยมีสาระสำคัญ ดังนี้

ในปี 2566 บพท. ได้จัดสรรทุนวิจัยสำหรับการพัฒนาในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา ภายใต้กรอบการวิจัย **“การพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา”** แผนงาน P13 (S2) พัฒนาเมืองนำอยู่ที่เชื่อมโยงกับการพัฒนาชุมชน/ท้องถิ่น และกระจายความเจริญทางเศรษฐกิจและสังคมสู่ทุกภูมิภาค โดยใช้วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม สอดคล้องกับเป้าหมายตามแผนวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมของประเทศ พ.ศ.2566-2570 และดำเนินการตามเป้าหมายของ พ.ร.บ.พื้นที่นวัตกรรมการศึกษา พ.ศ.2562 เพื่อเป็นพื้นที่นวัตกรรมการศึกษานำร่อง ที่เอื้อให้กลไกในพื้นที่มีความสามารถในการจัดการและสร้างนวัตกรรมการศึกษา ตอบโจทย์คุณภาพการศึกษาของผู้เรียนและพื้นที่ โดยมีเป้าหมายหลัก 4 ข้อ คือ 1) **เพิ่มผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษา**ของนักเรียนในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ ความรู้ สมรรถนะ ทักษะสำคัญ และเจตคติ เพื่อสามารถขยายผลสู่นักเรียนทั่วประเทศในอนาคต 2) **ลดความเหลื่อมล้ำด้านคุณภาพการศึกษา** โดยยกระดับผลการเรียนรู้ของนักเรียนกลุ่มผลการเรียนอ่อนและยากจน 3) **พัฒนานวัตกรรมการบริหารการศึกษาระดับจังหวัด** ขยายผลนวัตกรรมการศึกษาทั้งเชิงนโยบาย การจัดการเรียนรู้ และการบริหารในสถานศึกษาไปสู่นโยบายการศึกษาในระดับชาติและพื้นที่อื่น อาทิ ด้านหลักสูตร ตำรา สื่อ การทดสอบ การประเมินสถานศึกษา บุคลากร การเงิน และ 4) **สร้างความร่วมมือระหว่างภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน และประชาสังคมในการจัดการศึกษา** การพัฒนา และการขยายผลนวัตกรรมการศึกษา ภายใต้กรอบ **“การพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา”** บพท. ตั้งเป้าหมายและผลสัมฤทธิ์สำคัญของการดำเนินการวิจัย 5 ประเด็น คือ 1) การพัฒนากลไกความร่วมมือในการจัดการศึกษาระดับจังหวัด และแผนพัฒนาการศึกษาระดับจังหวัด ตามโจทย์การจัดการศึกษาที่ตอบสนองความต้องการของพื้นที่ ไม่น้อยกว่า 15 จังหวัด 2) พัฒนานวัตกรรมเชิงระบบและนวัตกรรมการเรียนรู้ เพื่อช่วยให้ผลสัมฤทธิ์ของการศึกษาของนักเรียนสูงขึ้น ไม่น้อยกว่า 15 นวัตกรรม 3) เกิดข้อเสนอเชิงนโยบาย

เพื่อเพิ่มอิสระในการบริหารจัดการของสถานศึกษาในพื้นที่เป้าหมายเพื่อเสนอปลดล็อก และเสนอต่อคณะกรรมการนโยบายพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา 4) เครื่องมือวัดผลสัมฤทธิ์ การเรียนรู้ของผู้เรียนในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาไม่น้อยกว่า 15 ต้นแบบ และ 5) ผู้เรียน ไม่น้อยกว่า 15,000 คน มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้สูงขึ้น

สำหรับการบริหารทุนวิจัยและการขับเคลื่อนงานวิจัยและนวัตกรรมในพื้นที่ นวัตกรรมการศึกษา ปี 2566 ของหน่วย บพท. มุ่งเน้นการดำเนินขับเคลื่อนและ สนับสนุนการดำเนินงานในพื้นที่ตามประกาศกระทรวงศึกษาธิการ 19 จังหวัด และพื้นที่ จังหวัดอื่นๆ ซึ่งมีรายละเอียดการดำเนินการโดยสรุป ดังนี้ 1) การขับเคลื่อนให้เกิด Policy Dialogue กับจังหวัดต่างๆ เพื่อผลักดันให้เกิดระบบและกลไกการจัดการศึกษาของ ตนเองในพื้นที่ที่ได้รับทุน เน้นการขับเคลื่อนกลไกจังหวัดให้เป็นรูปธรรมในพื้นที่ที่เป็นการ ทำงานต่อเนื่อง เช่น เชียงใหม่ ระยอง สตูล และยะลา รวมถึงการสนับสนุนการทำงานใน พื้นที่นวัตกรรมใหม่ เช่น กรุงเทพมหานคร จันทบุรี อุบลราชธานี และสุราษฎร์ธานี ตลอดจนการส่งเสริมพื้นที่ที่มีศักยภาพและมีความสนใจจะเป็นพื้นที่นวัตกรรมในอนาคต เช่น สุรินทร์ ราชบุรี นครปฐม และสมุทรสาคร 2) ริเริ่มงานในพื้นที่ที่มีทุนการทำงานสูง เช่น พัทลุง 3) การทำ Strategic Communication เพื่อสร้างความเข้าใจต่อการ ขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา 4) การสร้างคลังนวัตกรรมการเรียนรู้เพื่อการใช้ ประโยชน์ในวงกว้าง 5) การทำวิจัยระบบระดับมหภาค โดยสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนา ประเทศไทย (TDRI) เพื่อสรุปบทเรียนเชิงกลไกการขับเคลื่อน และเพื่อขับเคลื่อนเชิง นโยบายในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาต่อไป

4

ผลลัพธ์และผลกระทบ

จากงานวิจัยในพื้นที่นวัตกรรม การศึกษา

ผลการขับเคลื่อนนวัตกรรมการเรียนรู้และนวัตกรรมเชิงระบบและกลไก

จากการดำเนินงานชุดโครงการ/โครงการที่ได้รับทุนจากหน่วยบริหารและจัดการทุนเพื่อการพัฒนาในระดับพื้นที่ในช่วงปี 2563-2566 ทำให้เกิดผลลัพธ์และผลกระทบที่ตามมา ตลอดจนบทเรียนที่น่าสนใจหลายเรื่องจากโครงการต่างๆ ทั้งในส่วนของ การพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้และการพัฒนานวัตกรรมเชิงระบบ ดังนี้

1) นวัตกรรมการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้นส่วนใหญ่สามารถตอบโจทย์ที่เป็น pain points สำคัญของพื้นที่ได้ โดยเฉพาะชุดโครงการ/โครงการที่มีการออกแบบในช่วงต้นของโครงการให้มีกระบวนการสร้างความชัดเจนในเชิงผลลัพธ์ที่จะเกิดขึ้นร่วมกับโรงเรียนและหน่วยงานในพื้นที่ และมีส่วนช่วยให้การขับเคลื่อนกลไกของจังหวัดเพื่อการขยายผลมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ตัวอย่างเช่น ชุดโครงการการพัฒนา นวัตกรรมและยกระดับนิเวศการเรียนรู้ดิจิทัลเพื่อพัฒนาสมรรถนะวิชาชีพและคุณภาพการเรียนรู้ในพื้นที่ นวัตกรรมการศึกษาจังหวัดสงขลา มีการกำหนดเป้าหมายการพัฒนาการเรียนรายวิชาด้านอาชีวระดับมัธยมศึกษาตอนต้นที่สามารถเทียบโอนไปเป็นรายวิชาระดับอาชีวศึกษาได้ชัดเจน รวมทั้งเชื่อมต่อการทำงานระหว่างโรงเรียนนำร่อง 25 โรงเรียนกับสถาบันอาชีวศึกษาในพื้นที่สงขลา 10 แห่งไว้ตั้งแต่แรก ทำให้สามารถบรรลุเป้าหมายการทำงานคือการพัฒนารายวิชาในโรงเรียน 10 รายวิชาที่เรียนออนไลน์และสามารถเทียบโอนเป็นรายวิชาระดับอาชีวศึกษา 6 รายวิชาใน 3 สาขา คือ คหกรรม การโรงแรม และโภชนาการ นอกจากนี้ ยังทำให้การขับเคลื่อนกลไกจังหวัดเพื่อความยั่งยืนมีความชัดเจนยิ่งขึ้น กล่าวคือ การแยกบทบาทให้สำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัด (สอจ.) ดูแลระบบเทียบโอน และ Credit Bank ในขณะที่สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดดูแล online platform ให้มีการพัฒนาต่อเนื่อง และองค์การบริหารส่วนจังหวัดสงขลาตั้งงบประมาณสนับสนุนค่าใช้จ่ายต่างๆ

2) นวัตกรรมการเรียนรู้ที่ออกแบบเป็นกระบวนการวิจัยและพัฒนา ร่วมกับครู และผู้เรียนกลุ่มเป้าหมายอย่างเข้มข้น ส่งผลทั้งต่อความรู้สึกเป็นเจ้าของ การนำไปใช้ประโยชน์ การพัฒนานวัตกรรมนั้นอย่างต่อเนื่อง ตลอดจนการสร้างสมรรถนะสำคัญต่างๆ ให้แก่ครูและผู้เรียน ทั้งนี้ ชุดโครงการการพัฒนา นวัตกรรมการเรียนรู้และสมรรถนะในการจัดการเรียนรู้ของครูเพื่อเพิ่มสมรรถนะด้านวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์ของนักเรียนระดับประถมศึกษาตอนปลายและมัธยมศึกษาตอนต้นในพื้นที่ นวัตกรรมการศึกษาจังหวัดระยอง เป็นตัวอย่างของการพัฒนานวัตกรรมร่วมกับโรงเรียนนำร่อง 16 โรงเรียน โดยใช้กระบวนการเดียวกันคือ ใช้การประชุมปฏิบัติการเป็นเครื่องมือให้ครูร่วมกันวิจัยช่วยกันสร้างบทเรียน สื่อการเรียนรู้ และเครื่องมือวัดผลจนได้เป็นเอกสารเผยแพร่ 16 เรื่อง โดยที่นักวิจัยเก็บข้อมูลการสะท้อนคิดจากครูและผู้บริหารพบว่า กระบวนการดังกล่าวช่วยเพิ่มทั้งระดับ ownership, utilization และความเป็น learning community เพื่อการพัฒนา นวัตกรรมนั้นอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ ยังช่วยเพิ่มสมรรถนะสำคัญให้แก่ครู เช่น สมรรถนะด้านการวิจัยและพัฒนา สมรรถนะด้านการ

สอนด้วยกระบวนการแบบ STEM สมรรถนะในการสังเกตและประเมินผลผลลัพธ์การเรียนรู้ที่เกิดขึ้นกับเด็กโดยเฉพาะในส่วนที่เป็น soft skills ต่างๆ เป็นต้น

3) การออกแบบเครื่องมือวัดผลหรือประเมินผลไว้ชัดเจนตั้งแต่ต้นโครงการมีผลต่อประสิทธิภาพของการออกแบบ การพัฒนา และการนำนวัตกรรมการเรียนรู้ไปใช้โดยครู การเน้นย้ำให้นักวิจัยกำหนดเป้าหมายผลลัพธ์การเรียนรู้และวิธีวัดจึงเป็นเรื่องสำคัญตั้งแต่ช่วง Inception Phase ตัวอย่างเช่น ชุดโครงการการจัดการศึกษาเพื่อฟื้นฟูภาวะถดถอยทางการเรียนรู้สำหรับนักเรียนยากจนในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาจังหวัดยะลา มีการพัฒนาเครื่องมือประเมิน Learning loss หรือภาวะถดถอยทางการเรียนรู้ที่ชัดเจนตั้งแต่แรก โดยเน้นทักษะภาษาไทยและคณิตศาสตร์เป็นเป้าหมายสำคัญเพียง 2 วิชาสำคัญนี้ ซึ่งช่วยให้การออกแบบ intervention หรือนวัตกรรมและสื่อการเรียนรู้ที่จะเข้าไปช่วยเป็นเครื่องมือของครูมีความชัดเจน ทำความเข้าใจกับครูได้ง่าย และมีผลต่อประสิทธิภาพโดยรวมของชุดโครงการอีกด้วย

4) นวัตกรรมเชิงระบบและกลไกในระดับแนวราบซึ่งส่วนใหญ่หมายถึงกลไกเครือข่ายโรงเรียนและระบบการทำงานช่วยเหลือและแบ่งปันทรัพยากรร่วมกันเป็นกลไกที่น่าสนใจ โดยมีพื้นที่ที่สามารถยกระดับนี้ขึ้นมาเป็นกลไกที่จะสามารถทำงานต่อเนื่องและนำทรัพยากรภาครัฐมาใช้สนับสนุนได้ ทั้งนี้ การพัฒนา Satun Coaching Forum ในชุดโครงการพัฒนาระบบบริหารจัดการตนเองเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาจังหวัดสตูล เป็นตัวอย่างหนึ่งที่สามารถดึงความร่วมมือหลายภาคส่วนมาร่วมในกลไกนี้ อาทิ มหาวิทยาลัยทักษิณ มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา หอการค้าจังหวัดสตูล สมาคมพัฒนาพลเมือง กลุ่มผู้บริหารเกษียณ เป็นต้น เพื่อร่วมกันพัฒนาหลักสูตรการโค้ชซึ่งครูในมิติต่างๆ นอกจากนี้ ยังได้งบประมาณจากอบจ.สตูลผ่านสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดมาสนับสนุนการจัดให้มี online platform รองรับกิจกรรมของเครือข่าย Satun Coaching Forum อีกด้วย

5) นวัตกรรมเชิงระบบและกลไกในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา มีการพุ่งเป้าไปที่การพัฒนากลไกใหม่ๆ ที่จะช่วยหนุนเสริมการทำงานของของกลไกจังหวัด อาทิ กลไกสมัชชาการศึกษา หรือเวทีสานพลังเครือข่ายระดับจังหวัด ที่สามารถเป็นทั้งเวทีนำเสนอข้อมูลการศึกษาของจังหวัด คลังความคิดและพื้นที่ของการมีส่วนร่วมระดมพลังทุกฝ่ายในการกำหนดทิศทางการศึกษาและแนวทางการมีส่วนร่วมของของภาคีภาคส่วนต่างๆ ในจังหวัด ทั้งนี้ ชุดโครงการพัฒนาการเรียนรู้สมรรถนะฐานอาชีพสำหรับนักเรียนด้อยโอกาสและนวัตกรรมเชิงระบบเพื่อลดปัญหาความเหลื่อมล้ำใน

โรงเรียนขยายขอบจังหวัดราชบุรี เป็นตัวอย่างที่สามารถผลักดันกลไกใหม่ๆ ได้แก่สมัชชา การศึกษาจังหวัดนี้ได้เป็นรูปธรรม โดยได้ความร่วมมือจากหน่วยงานในจังหวัดที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา การพัฒนากำลังคนและการพัฒนาคุณภาพชีวิตทั้งหมด และกำลังมีการเสนอแต่งตั้งคณะกรรมการขับเคลื่อนสมัชชา การกำหนดประเด็นของสมัชชาที่เป็น pain points สำคัญ และการขอตั้งงบประมาณสนับสนุนจากสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดเพื่อใช้ในการจัดกิจกรรมของสมัชชา

6) นวัตกรรมเชิงระบบและกลไกในระดับจังหวัดยังขาดการหนุนเสริมเชิงนโยบายเพื่อกระตุ้นให้เกิดการขับเคลื่อนกลไกจังหวัดและใช้ประโยชน์การเป็นพื้นที่ นวัตกรรมการศึกษาให้เต็มศักยภาพ แต่ในขณะเดียวกัน การกระตุ้นในระดับพื้นที่ผ่าน ทีมวิจัยด้วยการสร้างกิจกรรมที่เป็น quick win ให้แก่กลไกจังหวัดก็เป็นเรื่องที่ดี ในบางพื้นที่เช่นพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาจังหวัดสงขลา นักวิจัยในชุดโครงการการพัฒนาคุณภาพของการจัดการเรียนรู้เชิงรุกและกลไกการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมสำหรับโรงเรียน ประถมศึกษาขนาดเล็ก รายงานถึงปัญหาที่ได้รับความร่วมมือในระดับที่ต่างกันจาก สพ. ทั้ง 3 เขต โดยที่สามารถทำงานพัฒนาตัวแบบนวัตกรรมการเรียนรู้กับโรงเรียนในความรับผิดชอบเพียงเขตเดียว ซึ่งอาจเป็นปัญหากับการขยายผลนวัตกรรมภายหลังได้ ซึ่งในกรณีนี้การมี Policy Dialogue กับหน่วยงานกลาง เช่น สพฐ. ร่วมกับผู้ทรงคุณวุฒิ และผู้นำในจังหวัด อาจช่วยขับเคลื่อนกลไกที่ยังติดขัดข้อจำกัดต่างๆ อยู่ได้ เป็นต้น

ในขณะเดียวกัน ในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาจังหวัดยะลา นักวิจัยในชุดโครงการ การจัดการศึกษาเพื่อฟื้นฟูภาวะถดถอยทางการเรียนรู้สำหรับนักเรียนยากจน ก็ใช้ฐานข้อมูลครัวเรือนยากจนที่เป็นทุนเดิมในการทำงานมาสร้าง quick win ร่วมกับจังหวัด เช่น การใช้ข้อมูลครัวเรือนยากจนมาวิเคราะห์ร่วมกับข้อมูลภาวะถดถอยทางการเรียนรู้ เพื่อบ่งชี้พื้นที่เป้าหมายบางอำเภอที่มีความรุนแรงและสามารถเข้าไปช่วยเหลือก่อน และการเสนอให้จังหวัดนำร่องการแก้ปัญหาความยากจนควบคู่ไปกับงาน education sandbox โดยกำหนดพื้นที่นำร่องเป็นโรงเรียนบางแห่งที่มีความรุนแรงของปัญหา โดยใช้ระบบข้อมูลครัวเรือนยากจนช่วยชี้เป้า ซึ่งโดยนัยนี้ ชุดโครงการที่คล้ายกันคือชุดโครงการ พัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการศึกษานานาชาติฐานข้อมูลครัวเรือนคนจนจังหวัดพัทลุง ก็ใช้แนวทางเดียวกันคือใช้จุดแข็งของระบบข้อมูลครัวเรือนยากจนสร้าง quick win ร่วมกับผู้นำในจังหวัดได้เช่นกัน

ทั้งนี้ โดยมีรายละเอียดผลการดำเนินงานของชุดโครงการ/โครงการต่างๆ ตามตารางด้านล่าง

ส่วนที่ 1 : สรุปผลการขับเคลื่อนวัตรกรรมการเรียนรู้ในจังหวัดต่างๆ

จังหวัด (โครงการ)	นวัตกรรมการเรียนรู้ที่เกิดขึ้น (นวัตกรรมหลัก)	ผลที่เกิดจากการนำนวัตกรรมไปใช้ในพื้นที่
ปัตตานี	1. การพัฒนากรอบหลักสูตรท้องถิ่น Pattani Heritage 2. นวัตกรรมการบริหารสถานศึกษาโดยใช้ Design Thinking และ PLCs 3. การจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) 4 รูปแบบหลัก 4. หลักสูตร สันติศึกษาตามกรอบ Maqasid Shariah 5 ด้าน	1. เกิดบรรยากาศองค์กรแห่งการเรียนรู้และความเป็นระบบในการทำงาน 2. ครูมี สมรรถนะความเป็นนักนวัตกรรม สูงขึ้น 3. ยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน (การอ่านเขียน/ แก้ปัญหา) 4. นักเรียนเกิดทักษะการใช้ชีวิตในสังคมพหุวัฒนธรรม และสร้างความสันติสุข
ระยอง	1. พัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้ 16 นวัตกรรม และ กลไกความร่วมมือ 16 กลไก 2. มุ่งส่งเสริมคุณลักษณะ ความเป็นผู้ประกอบการ (Entrepreneurship) โดยใช้กรอบหลักสูตร Rayong MARCO	1. ครูและผู้บริหารสถานศึกษาที่เข้าร่วมโครงการ สามารถออกแบบแนวคิดการพัฒนา นวัตกรรมการ เรียนรู้ของโรงเรียน (School Concept) ภายใต้อกรอบ หลักสูตร Rayong MARCO 2. นักเรียนและครูมีสมรรถนะในการออกแบบกิจกรรม ที่ส่งเสริมความเป็นผู้ประกอบการ 3. นักเรียนกว่า 900 คน มีคุณลักษณะความเป็น ผู้ประกอบการสูงขึ้น
ยะลา	1. หลักสูตรจังหวัดยะลา โดยใช้ ฐานภาษา และ แนวทาง พหุภาษาศึกษา โดยใช้ภาษาท้องถิ่นเป็น ฐาน 2. แผนการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริม การรู้หนังสือ ระดับปฐมวัย 3. Platform การพัฒนาครู แบบครบวงจร 5 โมดูล	1. การนำประเด็นด้านภาษา มาเป็นโจทย์หลักในการ พัฒนาการรู้หนังสือ 2. ครูผู้สอนเกิดการเปลี่ยนแปลง 5 ด้านสำคัญ (เช่น การออกแบบกิจกรรมและการใช้ภาษา) 3. มีการส่งเสริมการรู้หนังสือด้วยระบบ Network Management
สุรินทร์	1. การสร้างนวัตกรรม ห้องปฏิบัติการเสมือนจริง แบบ 3 มิติ (3DVL) สำหรับการเรียนการสอน วิทยาศาสตร์ (วิชาฟิสิกส์)	1. ยกระดับการจัดการเรียนการสอนวิทยาศาสตร์ที่ เน้นการพัฒนาสมรรถนะครูและนักเรียน 2. ครูและนักเรียนที่เข้ารับการอบรม/เรียนรู้ มีระดับ ความเข้าใจในเนื้อหาและ ทักษะการแก้ปัญหาทาง ฟิสิกส์ สูงขึ้น 3. การนำสื่อเทคโนโลยีนวัตกรรมจัดการเรียนรู้ มา ใช้ลดข้อจำกัดด้านทรัพยากรการเรียนรู้
เชียงใหม่	1. พัฒนา แพลตฟอร์มดิจิทัลสังคมแห่งการเรียนรู้ สำหรับผู้เรียน นอกกระบวนการและตามอัธยาศัย ในพื้นที่ ชายขอบ 2. นวัตกรรมการเรียนรู้ STUDENT Model 3. พัฒนาครูผ่านกิจกรรม Coaching & Mentoring : Content Creator	1. เกิดสมรรถนะใหม่ที่น่าไปใช้เป็น แนวทางปฏิบัติที่ดี (Best Practice) ของหน่วยงาน กศน. 2. ครูผู้สอนมี การเปลี่ยนแปลงทัศนคติ โดยมองว่าการทำสื่อดิจิทัล เป็นส่วนหนึ่งของงาน 3. เกิดการพัฒนาแพลตฟอร์มการเรียนรู้ของเครือข่าย สกร.ในพื้นที่เชียงใหม่เพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียน

จังหวัด (โครงการ)	นวัตกรรมการเรียนรู้ที่เกิดขึ้น (นวัตกรรมหลัก)	ผลที่เกิดจากการนำนวัตกรรมไปใช้ในพื้นที่
ราชบุรี	1. พัฒนาระบบอาสาสมัครการศึกษาหมู่บ้าน (อสม.) เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาและสร้างโอกาสในการประกอบอาชีพในพื้นที่ชายขอบ	1. เกิดการกำหนดกรอบการพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาของจังหวัด 2. เป้าหมายหลักคือ การแก้ปัญหาเด็กตกออกจากโรงเรียน (Zero Dropout) และ การพัฒนาคุณภาพการศึกษา (Quality)
แม่ฮ่องสอน	1. นวัตกรรมพัฒนา ครูผู้สอนสู่ครูโค้ช โดยใช้ การชี้แนะการรู้คิด (cognitive coaching) 2. นวัตกรรม Child-Based Learning	1. ครูได้รับการพัฒนาทักษะการตั้งคำถามเพื่อสนับสนุนการเรียนรู้ 2. สถานศึกษามีการจัดการศึกษาด้วย หลักสูตร สถานศึกษาฐานสมรรถนะ 3. เยาวชนนอกระบบการศึกษาได้รับโอกาสทางการศึกษา
สุโขทัย	1. การสร้างกลไกการบูรณาการเชิงนโยบาย การศึกษา เพื่อสร้าง ระบบนิเวศการเรียนรู้ฐานชุมชน ให้กับเด็กด้อยโอกาส 2. เกิดหลักสูตรฐานสมรรถนะชุมชน เพื่อสร้างสมรรถนะด้านอาชีพ 3. เกิดระบบถ่ายโอนหน่วยกิตการศึกษา	1. เกิดกลไกการบูรณาการที่ใช้แผนพัฒนาการศึกษาเป็นเครื่องมือในการสร้างความพร้อมให้กับเด็กด้อยโอกาส 2. เกิดระบบนิเวศการเรียนรู้ฐานชุมชนร่วมกันระหว่างทุกภาคส่วน
สงขลา (มทร.)	1. การพัฒนารายวิชาด้านอาชีพระดับ ม.ต้น ที่เรียนออนไลน์และสามารถเทียบโอนไปเป็นรายวิชาระดับ อาชีวศึกษาได้ (Credit Transfer) ใน 3 สาขา (คหกรรม, การโรงแรม, โภชนาการ)	1. บรรลุเป้าหมายการพัฒนาวิชาที่เทียบโอนได้ 2. กลไกจังหวัดมีความชัดเจนในการแยกบทบาท (สอจ. ดูแล Credit Bank, ศรช. ดูแล Online Platform)
สงขลา (มอ.)	1.การพัฒนาสถานศึกษาด้วยการพัฒนาโรงเรียนทั้งระบบ (Whole School Approach) 2. การพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) ด้วย โครงงานฐานวิจัย (RBL) และบ้านนักวิทยาศาสตร์น้อย ด้วยกระบวนการ Coaching ครู 3. การนำกระบวนการชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) มาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาภายในสถานศึกษา และการมีเครือข่ายภายนอก (Network) มาหนุนเสริมการพัฒนาครูและนักเรียน	1. เกิดการสร้างเครือข่ายระหว่างโรงเรียน ชุมชน และ ครอบครัวในการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ 2. ผู้บริหารสถานศึกษา และครูสามารถร่วมกัน ออกแบบ กำหนดเป้า และร่วมกันพัฒนาการจัดการ เรียนรู้ของสถานศึกษา ตลอดจนการวัดผลที่เอื้อต่อการพัฒนาผู้เรียนและสถานศึกษา 3. นักเรียนได้รับการพัฒนาพฤติกรรมการเรียนรู้และการคิดเชิงเหตุผล 4. ครูสามารถมีที่ปรึกษาและพื้นที่ในการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ได้จากทั้งภายใน และภายนอก สถานศึกษา
สตูล	1. การขับเคลื่อนเครือข่าย Satun Coaching Forum 2. การพัฒนา โครงงานฐานวิจัย (RBL) และบ้าน นักวิทยาศาสตร์น้อย 3. การพัฒนากระบวนการครูสามเส้า (ครูโรงเรียน, ครูชุมชน และครูพ่อแม่)	1. เกิดความร่วมมือจากหลายภาคส่วน (มหาวิทยาลัย, หอการค้า, ผู้บริหารเกษียณ) มาพัฒนาระบบการ Coaching ครู และกระบวนการ PLC (Professional Learning Community) 2. เกิดการสร้างเครือข่ายการพัฒนาเรียนรู้ระหว่าง โรงเรียน ชุมชน และครอบครัว 3. ได้รับงบประมาณจาก อบจ. สตูลเพื่อสนับสนุน Online Platform

จังหวัด (โครงการ)	นวัตกรรมการเรียนรู้ที่เกิดขึ้น (นวัตกรรมหลัก)	ผลที่เกิดจากการนำนวัตกรรมไปใช้ในพื้นที่
พัทลุง	1. การสร้าง หลักสูตรฐานสมรรถนะชุมชน (เน้น อาชีพท้องถิ่น, การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ) 2. การใช้ฐานข้อมูลครัวเรือนยากจนเพื่อสร้าง Quick Win	1. เกิดโจทย์การเรียนรู้ที่ใช้ อาชีพ ในท้องถิ่นเป็นฐาน เพื่อสร้างรายได้ระหว่างเรียนและช่วยลดค่าใช้จ่ายของ ครอบครัว 2. สร้างความร่วมมือกับผู้นำในจังหวัดเพื่อแก้ปัญหา ความยากจน 3. การพัฒนาผู้เรียนโดยใช้ฐานความรู้ชุมชน

ส่วนที่ 2 : สรุปผลการขับเคลื่อนให้เกิดนวัตกรรมเชิงระบบและกลไก

พื้นที่	กลไก/ นวัตกรรมเชิงระบบที่เกิดขึ้น
อุบลราชธานี (มรภ.อุบลฯ)	- หนุนเสริมทางจังหวัดในการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา โดยเข้าไปมีส่วนร่วมเป็น คณะอนุกรรมการ และร่วมคัดเลือกสถานศึกษานำร่อง
แม่ฮ่องสอน (สถาบันปัญญาวีถี)	- ดำเนินการขับเคลื่อนกลไกแนวราบเครือข่ายสถานศึกษา ควบคู่ไปกับการผลักดันให้เกิดสมัชชา การศึกษาจังหวัด และเข้าร่วมเป็นจังหวัดขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา - การจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ปิติปัญญาร่วมกับสพม.แม่ฮ่องสอนและสถานประกอบการด้านธุรกิจ ท่องเที่ยว เพื่อขับเคลื่อนการเรียนรู้ในระบบและตามอัธยาศัย - มีแนวคิดในการจัดตั้งกองทุนการศึกษาจังหวัด
นราธิวาส (ศรจ.)	- ศรจ.เข้ามามีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนกลไก ผ่านกลไกคณะกรรมการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรม การศึกษาจังหวัด และเวที DE เพื่อหนุนเสริมการใช้นวัตกรรมการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับบริบทพื้นที่
ยะลา (มรภ.ยะลา)	- จัดทำข้อเสนอต่อคณะกรรมการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาจังหวัดยะลา 1) การขยายผลการใช้เครื่องมือจัดการเรียนรู้ และประเภทสื่อ ที่ช่วยเพิ่มผลสัมฤทธิ์และเหมาะสม กับบริบทพื้นที่ 2) การปลดล็อกด้านหลักสูตรให้มีความยืดหยุ่นสามารถเพิ่มน้ำหนักในบางสาขาวิชา โดยเฉพาะภาษาไทย การปลดล็อกด้านการบริหารจัดการสถานศึกษาและพัฒนาสมรรถนะครู 3) การทำโครงการแก้ปัญหาความยากจนควบคู่ไปกับการ sandbox เพื่อแก้ไขปัญหา Learning loss
สตูล (มูลนิธิคลองโต๊ะ เหลี่ยม)	- เน้นการขยายกลไกแนวราบให้เกิดเครือข่ายโรงเรียนและชุมชนร่วมขับเคลื่อนนวัตกรรมการเรียนรู้ ครุสามเฝ้า และโครงการฐานวิจัย - การขับเคลื่อนเครือข่าย Satun Coaching Forum เพื่อพัฒนาครูและผู้บริหารผ่านกระบวนการ อบรมและการเป็นพี่เลี้ยงติดตามผล โดยร่วมกับ ภาควิชาการ (มรภ.สงขลา, ม.ทักษิณ) กลุ่มบุคคล (กลุ่มครูเกษียณ) กรรมการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมจังหวัดสตูล (อ.จรัส สุวรรณมาลา) สมาคม วิวัฒนพลเมือง หอการค้าจังหวัด ซึ่งสามารถยกระดับขึ้นเป็นสมัชชาการศึกษาจังหวัดได้ต่อไป
ปัตตานี (มอ.ปัตตานี)	- การพัฒนาโจทย์ร่วมกับจังหวัด และคณะกรรมการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาจังหวัด การ พัฒนาคูณลักษณะเด็ก 6 ด้านตามกรอบ Pattani Heritage คือ “เรียนรู้ด้วยตนเอง เก่งสามภาษา ปรับตัวตามเวลา มีทักษะอาชีพ สรรค์สร้างนวัตกรรม เคารพวัฒนธรรมที่แตกต่าง”

พื้นที่	กลไก/ นวัตกรรมเชิงระบบที่เกิดขึ้น
พัทลุง (ม.ทักษิณ)	- การขับเคลื่อนกลไกเชิงระบบ ผ่านการทำ MOU ร่วมกับ สพป. สพม. อบจ. และจังหวัด โดยเตรียมการที่จะประชุม เพื่อขับเคลื่อนงานเชิงประเด็น อาทิ การใช้ข้อมูลครัวเรือนยากจนเป็นเครื่องชี้เป้าการพัฒนาและแก้ไขปัญหาทางการศึกษา อาทิ learning loss การพัฒนาสุขภาพพื้นฐานของเด็ก เป็นต้น
สงขลา (มทร.ศรีวิชัย)	- การจัดทำข้อตกลงความร่วมมือกับวิทยาลัยอาชีวะ 10 แห่ง ในการนำหน่วยกิต จากสถานศึกษาสายสามัญ 10 วิชา เทียบโอนไปสู่รายวิชาในอาชีวศึกษา 6 วิชา ใน 3 สาขาวิชา (การโรงแรม คหกรรม อาหารและโภชนาการ) - การพัฒนาระบบ credit bank (สำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดจะดูแลต่อ ในส่วน platform/สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดดูแลต่อในส่วนของการเทียบโอน และในส่วนงบประมาณการบริหารจัดการได้ตกลงให้ออบจ.สงขลารับผิดชอบ)
กรุงเทพฯ (จุฬาฯ)	- การพัฒนาระบบสารสนเทศตามมาตรฐานข้อมูลและมาตรฐานแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างสถานศึกษาสังกัด สพฐ(สพป. สพม.). กทม. สช. และสถานศึกษาสังกัดมหาวิทยาลัย เพื่อเชื่อมโยงข้อมูลสถานศึกษาต่างสังกัดให้อยู่ในมาตรฐานเดียวกัน - ระบบสารสนเทศที่ช่วยระบุความต้องการระบบสารสนเทศของสถานศึกษา ซึ่งจะช่วยให้ลดขยะเทคโนโลยี (E-Waste) จากภาครัฐ ภาคเอกชน และสังคม ขณะที่สถานศึกษาสามารถเพิ่มเครื่องมือการจัดการเรียนรู้ที่เป็นเทคโนโลยีสารสนเทศส่งเสริมการเรียนรู้ได้ผ่านการบริจาค
จันทบุรี (มรภ.รำไพพรรณี)	- เข้าไปมีส่วนร่วมขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาจังหวัดจันทบุรี กับ ศรจ. สพป. และ สพม. จันทบุรี-ตราด โดยหนุนเสริมงานด้านวิชาการ
ราชบุรี (มจร.ราชบุรี)	- การทำงานเชื่อมกับ ศรจ. และ สพป. ในการร่วมพัฒนาครูและการจัดการเรียนรู้ให้กับสถานศึกษานำร่องซึ่งเป็นโรงเรียนด้อยโอกาสและโรงเรียนชายขอบ - มีความพยายามในการจัดตั้งสมัชชาการศึกษาจังหวัดราชบุรี เพื่อแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา สถานศึกษาชายขอบ และ ภาวะถดถอยทางการเรียนรู้ (Learning Loss) - การระดมทุนจากภาคส่วนต่างๆ เข้ามาหนุนเสริมการพัฒนาการศึกษาของจังหวัด อาทิ ภาชาด กสศ. บมจ. แชนสิริ เป็นต้น
สมุทรสาคร (มหิตล)	- พัฒนาเครื่องมือ Homeroom Online เก็บข้อมูลจากนักเรียน ร่วมกับการใช้ข้อมูลดัชนีความก้าวหน้าของคน เพื่อเป็นเครื่องมือในการสร้างโจทย์ในการชวนผู้ว่าราชการจังหวัด ศึกษาธิการจังหวัด คณะกรรมการการศึกษาจังหวัด และเขตพื้นที่มัธยมศึกษาสมุทรสาคร-สมุทรสงคราม ให้ร่วมขับเคลื่อนการศึกษาของจังหวัด โดยมีแนวโน้มที่จะขับเคลื่อนขึ้นเป็นสมัชชาการศึกษาจังหวัดได้ - การสร้างเวทีระดับสถานศึกษาให้กับครู ผู้บริหารสถานศึกษา และผู้ปกครองเพื่อสร้างความเข้าใจและความร่วมมือ ปรับมโนทัศน์และร่วมวางแผนเป้าหมายที่จะเป็นของเด็กสมุทรสาคร
ระยอง (มศว.)	- มุ่งสร้างครุณวัตรและนักวิจัยการเรียนรู้ เพื่อให้ครูสามารถออกแบบและการจัดการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับบริบทและสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนไปรอบสถานศึกษา
สงขลา (มอ.)	- การพัฒนาโมเดลต้นแบบการพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็กร่วมกับ สพป.3 สงขลา เพื่อขยายผลการแก้ปัญหาโรงเรียนขนาดเล็กในพื้นที่ด้านการพัฒนาด้านวิชาการ และการพัฒนาครู

พื้นที่	กลไก/ นวัตกรรมเชิงระบบที่เกิดขึ้น
นครราชสีมา (มรภ.นครราชสีมา)	- มุ่งพัฒนากลไกเชิงระบบในสถานศึกษาโดยใช้กระบวนการ PLC เพื่อให้ครูเกิดการช่วยเหลือแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในระหว่างครูรุ่นพี่รุ่นน้อง/ในกลุ่มสาระวิชา - การจัดตั้งคณะทำงาน สนับสนุน โครงการยกระดับ คุณภาพการศึกษาฐานสมรรถนะ ด้วยนวัตกรรมเชิงระบบและการเรียนรู้ จ.นครราชสีมา ซึ่งประกอบด้วยรองผู้ว่าราชการจังหวัด และภาคส่วนต่างๆ ด้านการศึกษาของจังหวัด เพื่อยกระดับสู่คณะกรรมการขับเคลื่อนการศึกษาของจังหวัดนครราชสีมา
เชียงใหม่ (มช.)	- การจัดตั้งศูนย์ให้คำปรึกษาครูและผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนนาร่องในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา เชียงใหม่ เพื่อพัฒนาสมรรถนะครูและผู้บริหารในด้านการออกแบบการเรียนการสอน การวัดผล การใช้เทคโนโลยีที่จะมาสนับสนุนทักษะเชิงอนาคตของผู้เรียน และเพื่อการหล่อหลอมให้เด็กไทย มีความเป็นพลเมืองที่ดีและมีความเป็นสากล
ฉะเชิงเทรา (มรภ.ราชภัฏนครราชสีมา)	- พัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้ของระบบคลังปัญญาดิจิทัลเพื่อส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตบนฐานนวัตกรรมและวิถีชีวิตใหม่ในจังหวัดฉะเชิงเทรา
สุราษฎร์ธานี (มรภ.สุราษฎร์ธานี)	- อยู่ระหว่างการขับเคลื่อนให้เกิดคณะกรรมการและคณะอนุกรรมการขับเคลื่อนการบริหารจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริม การเรียนรู้ตามฐานสมรรถนะจังหวัดสุราษฎร์ธานี เพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนความเปลี่ยนแปลง 1) ระบบกลไกการขับเคลื่อนการบริหารจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนตามฐานสมรรถนะในระดับพื้นที่การศึกษา ขับเคลื่อนการดำเนินงานประสานความร่วมมือของ ภาคีทุกภาคส่วนของจังหวัดเป็นแผนปฏิบัติการการบริหารจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนตาม ฐานสมรรถนะในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาสุราษฎร์ธานีมีองค์ประกอบของ นวัตกรรมเชิงระบบ ดังนี้ 1.1) การ เปลี่ยนแปลง School Concept 1.2) การปรับเปลี่ยนบทบาทผู้บริหารให้เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง 1.3) การ พัฒนาสมรรถนะครู 1.4) การบริหารจัดการหลักสูตรฐานสมรรถนะ 1.5) การประเมินฐานสมรรถนะ และ 1.6) การสร้างพื้นที่สาธารณะในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และ 2) ระบบกลไกการขับเคลื่อนการบริหารจัดการศึกษา เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนตามฐานสมรรถนะในสถานศึกษา ขับเคลื่อนการดำเนินงานผสมผสานกลไกภาคีเครือข่ายทั้งจากภายนอกและภายในสถานศึกษา เป็นกรอบการพัฒนานวัตกรรมการบริหารสถานศึกษาของ สถานศึกษานาร่อง ทั้ง 53 แห่ง
สุรินทร์ (มรภ.สุรินทร์)	- การทำ MOU ร่วมในการพัฒนาด้านวิชาการและสร้างเครือข่ายในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ร่วมกับสพม.สุรินทร์ และคณะวิทยาศาสตร์ มรภ.สุรินทร์ - การพัฒนาครูและผู้บริหารเพื่อให้เป็นนักจัดการเรียนรู้ด้านวิทยาศาสตร์
นครปฐม (ศิลปากร)	- อยู่ระหว่างการตั้งโจทย์ในการขับเคลื่อนให้เกิดการพัฒนาการศึกษาของจังหวัด โดยมีโจทย์ที่น่าสนใจ อาทิ ความร่วมมือระหว่างสถานศึกษาขนาดใหญ่กับสถานศึกษาขนาดเล็กเพื่อลดปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา/การบูรณาการสร้างความร่วมมือของสถาบันอุดมศึกษาในพื้นที่ จังหวัดนครปฐมในการสนับสนุนการพัฒนาการศึกษาของจังหวัด

กรณีศึกษาและข้อสะท้อนคิดจากทีมจังหวัด

เนื้อหาในส่วนนี้เป็นการประมวลกรณีศึกษางานในพื้นที่ที่รับทุนจาก บพท.บางจังหวัด รวมทั้งข้อสะท้อนคิดจากประสบการณ์ทำงานของทีมวิจัยที่รับผิดชอบโครงการเพื่อสังเคราะห์และสรุปให้เห็นผลลัพธ์และผลกระทบหลายๆ ประการที่ได้จากงานในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา ซึ่งผลลัพธ์เหล่านี้มีอยู่หลายมิติตั้งแต่มิติของผลลัพธ์ต่อการจัดการเรียนรู้ระดับโรงเรียน เช่น นักเรียน ครู และผู้บริหาร ผลลัพธ์ต่อการสร้างกลไกใหม่ระดับพื้นที่ เช่น คณะบุคคลใหม่ สมัชชา เครือข่าย กลไกความร่วมมือรัฐ-เอกชน ผลลัพธ์ต่อมหาวิทยาลัยในพื้นที่ เช่น งาน โครงการ กลไกการทำงานใหม่ ผลลัพธ์ต่อการเติมเต็มชุดความรู้ในการทำงานวิจัยพัฒนาทางการศึกษาระดับพื้นที่ เช่น การทำความเข้าใจกับปัญหาที่แท้จริงของพื้นที่ วิธีการทำงานร่วมกับครูและผู้บริหารสถานศึกษา การให้ความสำคัญกับเครื่องมือวัดผลและการกำหนดผลลัพธ์การเรียนรู้ การทำความเข้าใจอย่างลึกซึ้งเกี่ยวกับหลักสูตร การออกแบบวิธีทำงานตามบริบทพื้นที่ การให้ความสำคัญแก่การสื่อสารระดับพื้นที่ การวางกรอบแนวคิดการทำงานเชิงระบบและกลไกการทำงานในบทบาทผู้จัดการพื้นที่ เป็นต้น นอกจากนี้ ทีมวิจัยหลายจังหวัดยังได้สะท้อนคิดเกี่ยวกับปัจจัยความสำเร็จในการทำงาน รวมทั้งบางส่วนยังได้พูดถึงความสำคัญและประโยชน์ของการเป็นพื้นที่นวัตกรรมที่มีต่อการทำงานอีกด้วย

ทั้งนี้ มีกรณีศึกษาบางจังหวัดรวมทั้งข้อสะท้อนคิดจากทีมวิจัยที่รับผิดชอบในตอนนี้จากพื้นที่ 11 จังหวัด โดยทีมวิจัย 12 ทีม ได้แก่ ราชบุรี ระยอง สุรินทร์ ยะลา สงขลา (มอ.หาดใหญ่) สงขลา (มทร.ศรีวิชัย) สตูล พัทลุง กรุงเทพฯ จันทบุรี ฉะเชิงเทรา และเชียงใหม่ ที่จะเสนอเป็นลำดับไป โดยจะมีบทสังเคราะห์และสรุปประเด็นสำคัญในตอนท้ายต่อไป

กรณีศึกษาและข้อสะท้อนคิดจากทีมวิจัยจังหวัดราชบุรี (มจร.ราชบุรี)

ปัญหาที่เป็นโจทย์วิจัยสำคัญของทีม มจร.ราชบุรี คือการค้นหารูปแบบและวิธีการเข้าไปช่วยเหลือและพัฒนากลุ่มโรงเรียนชายขอบในโครงการที่สะท้อนปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาชัดเจน โดยเฉพาะช่วงของการแพร่ระบาดโควิด-19 โรงเรียนในพื้นที่พบปัญหาด้านการบริหารจัดการ ในสถานการณ์ที่ไม่ปกติที่แก้ไขได้ยากลำบาก โดยเฉพาะโรงเรียนขนาดเล็กที่แม้ทำการสอนแบบออนไลน์หรือออนแฮนด์ให้เด็กๆ ได้ แต่ก็ทำได้จำกัดเพราะมีครูไม่ครบชั้น ขาดผู้บริหาร ครูย้ายบ่อย ยิ่งถ้าเป็นโรงเรียนในพื้นที่

ชายขอบที่เปิดเรียนไม่ได้เลย เพราะเป็นพื้นที่ชายแดนที่มีปัญหาการแพร่ระบาดของรุนแรง นักเรียนก็ขาดความพร้อมในการเรียนออนไลน์ เด็กส่วนใหญ่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่ไม่ได้ใช้ภาษาไทยเป็นภาษาแม่ มีปัญหาอ่านเขียนภาษาไทยเป็นอุปสรรคอยู่แล้ว ช่วงโควิด-19 จึงนำมาสู่ปัญหาภาวะถดถอยทางการเรียน (Learning Loss) ค่อนข้างรุนแรง นอกจากนี้ ทีมวิจัยยังชี้ปัญหาที่เป็น pain point สำคัญของโรงเรียนกลุ่มนี้คือการที่ **หลักสูตรการศึกษาไม่สอดคล้องกับบริบทโรงเรียน** ที่น่าจะเน้นเรื่องทักษะพื้นฐานควบคู่ไปกับทักษะอาชีพ โดยที่แม้ว่าโรงเรียนมีอำนาจในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาของตนเองได้ แต่ในทางปฏิบัติก็ขาดทรัพยากรและสรรพกำลังจากผู้ปกครองและชุมชนในการดำเนินการ ประกอบกับภาระงานต่างๆ และครูที่มีจำนวนจำกัดทำให้ไม่สามารถออกแบบหลักสูตรที่สอดคล้องกับบริบทของโรงเรียนได้

จึงนำมาสู่โจทย์การวิจัยและพัฒนาของทีม มจร.ราชบุรี นั่นคือ ในโครงการระยะที่ 1 เป็นการพัฒนาระบบอาสาสมัครการศึกษาประจำหมู่บ้าน (อศม.) ให้เป็นกลไกสำคัญในการเข้าไปจัดกิจกรรมการเรียนรู้แก่เด็กๆ ในหมู่บ้านเพื่อแก้ปัญหา learning loss และการแก้ไขข้อจำกัดต่างๆ ที่กล่าวมา และสำหรับโครงการระยะที่ 2 เป็นการพัฒนาหลักสูตรและรูปแบบการเรียนรู้สมรรถนะฐานอาชีพที่สอดคล้องกับบริบทชุมชน โดยยังคงใช้กลไกของอศม.เป็นกระบวนกรทำงานเชื่อมประสานระหว่างโรงเรียนกับชุมชน เพื่อส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้สมรรถนะอาชีพทั้งในแบบของ family-based learning และ community-based learning

นอกจากงานวิจัยพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหาโรงเรียนขนาดเล็ก และโรงเรียนชายขอบในพื้นที่ราชบุรีแล้ว ทีมวิจัย มจร.ราชบุรี ยังทำงานเชิงระบบและกลไกโดยมีส่วนช่วยผลักดันให้เกิดการจัดตั้งสมัชชาการศึกษาจังหวัดราชบุรีขึ้นเป็นผลสำเร็จในปี 2566 มีอธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึงเป็นประธาน โดยสมัชชาทำงานเป็นกลไกขับเคลื่อนการพัฒนาการศึกษาของจังหวัดราชบุรีคู่ขนานไปกับคณะกรรมการศึกษาธิการจังหวัดราชบุรี มจร.ราชบุรีเองรับ Agenda เรื่องความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาจากสมัชชามาเป็นโจทย์ที่รับผิดชอบเป็นการเฉพาะ ซึ่งต่อมาก็ได้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการจัดการศึกษาเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษาจังหวัดราชบุรี มีผู้ว่าราชการจังหวัดราชบุรีเป็นประธาน และมี มจร.ราชบุรีทำหน้าที่เป็นกรรมการและเลขานุการ การจัดตั้งคณะกรรมการชุดนี้ส่วนหนึ่งยังเป็นผลจากการทำงานวิจัยพัฒนาระบบอาสาสมัครการศึกษาประจำหมู่บ้าน (อศม.) ในช่วงปี 2564 - 2565 และจากการทำงานประสานงานโครงการ Zero Dropout ร่วมกับกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา

(กสศ.) นอกจากนั้น สมัชชาการศึกษาจังหวัดราชบุรียังแสดงความประสงค์ที่จะพัฒนาให้ราชบุรีเป็นพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาอีกด้วย

อาจารย์ศุเรนทร์ ฐปนางกูร หัวหน้าโครงการ ได้สะท้อนถึงกระบวนการทำงานโครงการนี้ว่า

จากงานอาสาสมัครการศึกษาหมู่บ้านมาสู่การลดความเหลื่อมล้ำในกลุ่มโรงเรียนชายขอบ

“มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี เรามี Campus อยู่ที่จังหวัดราชบุรี แล้วเราก็ทำงานในพื้นที่มาต่อเนื่องยาวนาน ในช่วงของปัญหาวิกฤตโควิด 19 เด็ดๆ ก็ไปโรงเรียนไม่ได้ ตอนนั้นพระจอมเกล้าธนบุรีก็เลยมีการริเริ่มที่จะทดลองจัดหาอาสาสมัครการศึกษาซึ่งเป็นคนในชุมชนคนในหมู่บ้านมาช่วยจัดการเรียนรู้ เพื่อให้เด็กๆ ที่ไม่สามารถไปโรงเรียนได้สามารถเกิดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อบรรเทาปัญหาในช่วงที่เด็กกับคุณครูไม่ได้เจอกัน นี่ก็จะเป็นจุดเริ่มต้นของการทำงานของพวกเรา ต่อมาเมื่อปี 2563 เราก็ได้ทุนจาก บพท. ในการขยายผลในเชิงระบบของโครงการอาสาสมัครเพื่อการศึกษาหมู่บ้านหรือคสม. แล้วก็ได้ลงขยายผลแล้วในการทำงานครั้งนั้นก็ได้มีการทดลองในโครงการอื่นๆ ด้วย เรามีการทำงานร่วมกับกองทุนเพื่อความเสมอภาคการศึกษาและมีการขยายผลไปอีก 14 จังหวัด แล้วปัจจุบันก็เป็นแนวคิดเรื่องของอาสาสมัครการศึกษาก็ได้มีการขยายผลในเชิงนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการด้วย”

การศึกษาเชิงพื้นที่ต้องวางระบบให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องหลายภาคส่วนได้เข้ามาช่วยกัน

“เรามีความเชื่อในเรื่องของการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่เป็นโจทย์ที่ต้องวางระบบให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องหลายภาคส่วนเข้ามาช่วยกัน มจร. เองตอนเราได้ทำโครงการระยะที่สองต่อในปี 2565 เราก็ยังคงเน้นเรื่องของการสร้างภาคีเครือข่ายต่างๆ โดยเราขยายโจทย์ไปทำในเรื่องของการหลักสูตรสมรรถนะอาชีพ แล้วก็มีการอาสาสมัครจากภาคส่วนต่างๆ เพิ่มขึ้น รวมถึงการส่งเสริมบทบาทของผู้ปกครองและชุมชนในการสนับสนุนการเรียนรู้ของบุตรหลาน นอกจากนั้น ในการทำงานเรายังมีการศึกษาประเด็นพลดลือกอื่นๆ ที่เป็นอุปสรรคของโรงเรียน โดยเฉพาะโรงเรียนที่มีกลุ่มเปราะบางโรงเรียนชายขอบ เช่น เรื่องการบริหารบุคลากรจะทำอย่างไร การบริหารจัดการทรัพยากรงบประมาณจะทำอย่างไร หรือจะทำอย่างไรให้เกิดกลไกการจัดการที่เอื้อให้ชุมชนเข้ามาสนับสนุนการศึกษาของโรงเรียนได้ได้ดี

ขึ้น คำตอบทั้งหมดจะมีการทำข้อเสนอกลับขึ้นไปในระดับของกลไกจังหวัด ซึ่งในตอนนี้เราทำงานร่วมกับสำนักงานเขตพื้นที่ประถมศึกษาทั้งสองเขต และกับคณะกรรมการศึกษาธิการจังหวัดราชบุรี”

ความสำคัญของการออกแบบการทำงานตามบริบทโรงเรียนและชุมชน

“ปัญหาเรื่องความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาในพื้นที่ราชบุรีนี่จริงๆ แล้วสามารถสะท้อนปัญหาความเหลื่อมล้ำของประเทศไทยได้ระดับหนึ่ง เพราะว่าปัญหาความเหลื่อมล้ำไม่ได้มีแต่มิติทางด้านเศรษฐกิจปากท้องอย่างเดียว แต่มีมิติที่เป็นปัญหาเรื่องของความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ สิทธิของเด็กกลุ่มต่างๆ ทั้งเด็กไร้สัญชาติ มิติของการแลโรงเรียนขนาดเล็ก มิติของลักษณะฐานชุมชนที่มีหลากหลายทั้งฐานเกษตร ฐานโรงงาน ฐานบริการ บทบาทของฝ่ายต่างๆ ที่จะเข้ามาช่วยกันและการแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำแต่ละที่แต่ละโรงเรียนจึงไม่เหมือนกัน เพราะฉะนั้นในการออกแบบกระบวนการทำงาน และการออกแบบกลไกการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนแต่ละพื้นที่ที่มีความสำคัญมากเพราะต้องออกแบบให้เข้ากับบริบทของแต่ละพื้นที่แตกต่างกัน ยกตัวอย่างเช่นในกรณีของชุมชนกะเหรี่ยง ในกลุ่มนี้จะมีประเด็นเฉพาะของกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีปัญหาพื้นฐานในเรื่องที่ภาษาไทยเป็นภาษาที่สองของเขา เพราะฉะนั้นการแก้ปัญหามันก็ต้องเริ่มแก้ปัญหา Learning Loss ที่ตอบโจทย์บริบทของเขา ด้วยความที่หลักสูตรของเราเป็นหลักสูตรแกนกลางบางครั้งเนื้อหาการเรียนรู้ก็ไม่สอดคล้องกับบริบทของโรงเรียนของกลุ่มชาติพันธุ์แบบนี้ โจทย์เราคือจะหาอะไรที่จะช่วยให้ชุมชนและโรงเรียนที่อยู่ในบริเวณนั้นสามารถทำหลักสูตรการศึกษาของตัวเองได้ เพื่อเชื่อมโยงทั้งกับการเรียนรู้ของเด็ก และกับปากท้องและอาชีพด้วย อันนี้คือโจทย์สำคัญของเรา”

“ไม่เพียงแต่โรงเรียนชายขอบ โรงเรียนขนาดเล็กก็มีปัญหา ความที่โรงเรียนขนาดเล็กแม้จะอยู่ในพื้นที่ที่เจริญกว่าเป็นเมืองมากกว่า แต่ว่าการที่เป็นโรงเรียนที่จำนวนเด็กมีไม่มากพอ ทรัพยากรงบประมาณที่มาจากเงินรายหัวที่จะสนับสนุนให้โรงเรียนจัดการศึกษาให้มีคุณภาพก็ทำได้ไม่ดี ข้าพพ่อแม่ที่พอมียศกยภาพจะส่งลูกไปเรียนที่อื่นได้ก็จะส่งลูกไปเรียนในเมือง เพราะฉะนั้นปัญหาของโรงเรียนขนาดเล็กซึ่งเป็นโรงเรียนกึ่งเมืองกึ่งชนบทก็จะอยู่ในสภาพที่โตก็ไม่ได้ยุบก็ไม่ได้ อันนี้ก็เป็นปัญหาความเหลื่อมล้ำอีกประเภทหนึ่ง”

“

“ปัญหาความเหลื่อมล้ำไม่ได้มีแต่มิติทางด้านเศรษฐกิจปากท้องอย่างเดียว แต่มีมิติที่เป็นปัญหาเรื่องของความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ สิทธิของเด็กกลุ่มต่าง ๆ ทั้งเด็กไร้สัญชาติ มิติของการแลโรงเรียนขนาดเล็ก มิติของลักษณะฐานชุมชนที่มีหลากหลายทั้งฐานเกษตร ฐานโรงงาน ฐานบริการ บทบาทของฝ่ายต่างๆ ที่จะเข้ามาช่วยกันและการแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำแต่ละที่แต่ละโรงเรียนจึงไม่เหมือนกัน เพราะฉะนั้นในการออกแบบกระบวนการทำงาน และการออกแบบกลไกการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนแต่ละพื้นที่ที่จะมีความสำคัญมากเพราะต้องออกแบบให้เข้ากับบริบทของแต่ละพื้นที่” (ศุเรนทร์ ฐปนากร, หัวหน้าโครงการวิจัยพื้นที่ราชบุรี

กรณีศึกษาและข้อสะท้อนคิดจากทีมวิจัยจังหวัดสุรินทร์ (มรภ.สุรินทร์)

ปัญหาที่เป็น pain points ทางการศึกษาของจังหวัดสุรินทร์ที่ทีมวิจัย มรภ.สุรินทร์นำมาเป็นโจทย์การทำงานคือปัญหาความเหลื่อมล้ำด้านการสอนวิทยาศาสตร์ของโรงเรียนมัธยมขนาดเล็กที่ขาดแคลนอุปกรณ์และวัสดุในวิชาวิทยาศาสตร์ ตลอดจนห้องปฏิบัติการเนื่องจากงบประมาณที่มีอยู่อย่างจำกัด รวมทั้งการขาดบุคลากร ส่งผลต่อคุณภาพการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ โดยเฉพาะการทำความเข้าใจกับแนวคิดเชิงนามธรรมในวิชาฟิสิกส์

ทีมวิจัยจึงได้เข้าไปพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้คือ Virtual Lab หรือห้องปฏิบัติการเสมือนจริง ผลการพัฒนาพบว่านวัตกรรมห้องปฏิบัติการเสมือนจริงแบบ 3 มิติเพื่อการเรียนการสอนวิชาฟิสิกส์ที่คณะวิจัยได้พัฒนาขึ้นสามารถนำมาใช้ในการเรียนการสอนวิชาฟิสิกส์ได้อย่างเหมาะสม เพราะเป็นสื่อแบบสามมิติที่สามารถใช้งานได้เหมือนกับห้องปฏิบัติการจริงที่มีราคาแพง ครูผู้สอน นักศึกษา และนักเรียนที่เรียนในวิชาฟิสิกส์มีความสามารถในการฝึกปฏิบัติจากสื่อเสมือนจริงได้จากแบบประเมินทักษะการทดลอง และมีความเข้าใจในแนวคิดเชิงนามธรรมในวิชาฟิสิกส์จากแบบวัดความเข้าใจในเนื้อหา เพราะได้ปฏิบัติและเห็นสภาพจริงจากสื่อสามมิติ นอกจากนี้ยังได้พัฒนาสมรรถนะที่ครูโดยใช้แบบวัดระดับความเข้าใจในเนื้อหาที่ผ่านการอบรมปฏิบัติการการใช้ 3DVL (3-D Virtual Lab)

ทีมมรภ.สุรินทร์ยังได้ทำงานเชิงขับเคลื่อนกลไกระดับพื้นที่ โดยเฉพาะในด้านการระดมทรัพยากรเข้ามาสนับสนุนโรงเรียน โดยจากการทำงานต่อเนื่องมาสองระยะจากปี 2564-2566 สามารถระดมทรัพยากรจากกลไกเครือข่ายภาครัฐ-เอกชนในจังหวัดสุรินทร์ และในเขตอีสานใต้ได้มาก อาทิ มูลนิธิพันธ์ชายแอนซ์ (Fun Science ของกลุ่ม Chevron) ได้มอบคอมพิวเตอร์ จำนวน 200 เครื่อง (โรงเรียนละ 20 เครื่อง) และทุนการศึกษาสำหรับนักศึกษาสาขาฟิสิกส์ ปีละ 10 ทุน บริษัท Kewpie Thailand สนับสนุนรถ Mobile Science เป็นห้องปฏิบัติการเคลื่อนที่ 1 คัน บริษัท อักษรเจริญทัศน์ จำกัด สนับสนุนชุดปฏิบัติการเสริมทักษะวิทยาศาสตร์ อบจ.สุรินทร์สนับสนุนงบประมาณ เพื่อใช้ในการจัดการเรียนการสอนให้โรงเรียนเครือข่าย (โดยขอให้โรงเรียนเขียนโครงการไปของงบประมาณสนับสนุน) สพม.สุรินทร์ สนับสนุนครูวิทยาศาสตร์ในโรงเรียนเครือข่ายเข้าร่วมฝึกอบรมเพื่อพัฒนาสมรรถนะการสอนโดยใช้ 3DVL โดยกลไกขับเคลื่อนสำคัญมีสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดสุรินทร์เป็นหลักในการสร้างเครือข่ายเพื่อการจัดการศึกษา โดยมีอบจ.สุรินทร์ สพม.สุรินทร์ สพป.สุรินทร์เขต2 มรภ.สุรินทร์

ร่วมทำบันทึกข้อตกลงความร่วมมือ (MOU) โครงการการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนการสอนวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์ เพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษาและลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาในจังหวัดสุรินทร์

อาจารย์ชูจิต สาระภาค หัวหน้าโครงการได้สะท้อนประสบการณ์การทำงานนี้ว่า

เป้าหมายการลดความเหลื่อมล้ำในคุณภาพการสอนวิทยาศาสตร์ในโรงเรียนมัธยมขนาดเล็ก

“ในพื้นที่ของจังหวัดสุรินทร์พบการจัดการเรียนการสอนวิทยาศาสตร์ที่ไม่มีประสิทธิภาพ ซึ่งเราพบปัญหาจากคุณครูที่สอนวิทยาศาสตร์แบบที่ไม่ได้ใช้การทดลอง ที่นี้เราก็ไปพบว่าทำไมถึงไม่ได้ใช้การทดลอง เราก็ไปสำรวจที่โรงเรียน ก็ไปเจอว่าอุปกรณ์การเรียนการสอนที่อยู่ในห้องทดลอง แต่ว่าครูไม่มีทักษะในการใช้การทดลอง แล้วก็กลัวการที่จะทดลอง”

“สำหรับกลไกของ Sandbox ที่เราจะมาช่วยแก้ปัญหาของการจัดการเรียนการสอนก็คือหนึ่งเราต้องเพิ่มทักษะการจัดการเรียนรู้ของครู โดยต้องเน้นให้ครูสอนแบบทดลอง สิ่งสำคัญคือก่อนที่จะสอนแบบทดลองครูจะต้องมีทักษะการใช้เครื่องมืออุปกรณ์ และวิธีสอนที่เชี่ยวชาญ ดังนั้นเราก็นำครูไปพัฒนาเพื่อจะใช้อุปกรณ์การทดลองและก็มีคลังนวัตกรรม สร้างคลังนวัตกรรม สร้างนวัตกรรม เพื่อที่จะใช้ในการเรียนการสอนที่เน้นทดลองให้นักเรียนได้ฝึกปฏิบัติเอง เพื่อให้เห็นผลลัพธ์เชิงประจักษ์ เริ่มตั้งแต่เราพัฒนาครูโดยนำครูมาที่มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ ซึ่งเรามีอุปกรณ์การเรียนการสอนครบถ้วน แล้วเราก็ให้ครูได้ฝึกปฏิบัติเพื่อทดลอง แล้วนอกจากนั้นเรายังลงไปที่โรงเรียนเพื่อที่จะช่วยครูตรวจเช็คอุปกรณ์ที่อยู่ในโรงเรียนแล้วก็นำออกมาใช้ เพื่อที่จะใช้ในการจัดการเรียนการสอนต่อไป”

ผลลัพธ์สำคัญคือการสร้างเครือข่ายสนับสนุนโรงเรียน

“นอกจากที่เราได้ประสานกับอาจารย์จากคณะครุศาสตร์ ซึ่งเป็นผู้ผลิตครูโดยตรงจากมหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์แล้ว เรายังเป็นผู้ร่วมผลิต ซึ่งดิฉันเองมาจากคณะวิทยาศาสตร์ ซึ่งก็ถือว่าเป็นผู้ร่วมผลิตครูวิทยาศาสตร์ด้วยกัน นอกจากนั้นเราก็ไปพบภาคีเครือข่าย ซึ่งก็คือทางองค์การบริหารส่วนจังหวัด (อบจ.) ซึ่งท่านมีประสบการณ์เกี่ยวกับเรื่องการทำงานเชิงพื้นที่มาแล้ว เราก็ได้พยายามแตะมือกันเพื่อจะทำงานร่วมกันว่าเราจะทำอะไรเพื่อขับเคลื่อนการจัดการเรียนการสอนวิทยาศาสตร์ให้ที่สุรินทร์มีประสิทธิภาพมากขึ้น ซึ่งทาง **อบจ.สุรินทร์**ก็สนับสนุนงบประมาณบางส่วน แต่ว่าทางโรงเรียนจะต้องเขียนโครงการเพื่อจะขอเข้าไป เพื่อ

จะสนับสนุนงบประมาณจาก อบจ. เพื่อจะช่วยในการจัดการเรียนการสอน วิทยาศาสตร์ นอกจากนั้นเรายังพยายามที่จะหาเครือข่ายจากทั้งในและ ต่างประเทศ อย่างในประเทศก็เช่น มูลนิธิฟันชายแอนซ์ของ Chevron ซึ่ง สนับสนุนอุปกรณ์การเรียนทางด้านคอมพิวเตอร์ให้โรงเรียนเครือข่ายของเราเพื่อ จะนำไปใช้ในเกี่ยวกับการเรียนการสอน STEM and Coding **บริษัทอัคร เจริญทัศน์** ซึ่งสนับสนุนแพลตฟอร์มออนไลน์ฟรีสำหรับโรงเรียนเครือข่ายของเรา โดยทั่วไปแล้วจะต้องใช้จ่ายเงินโดยท่านก็สนับสนุนฟรี เพื่อยกระดับการจัดการ เรียนการสอน แล้วก็**องค์กร Educom จากเบลเยียม** ได้สนับสนุนสื่อการเรียนการ สอนซึ่งเป็นหลักสูตรSTEM and Coding ให้เรา แล้วก็ทางทีมเราก็จะนำมาใช้เพื่อ พัฒนาครู เพื่อที่จะสู่การเรียนการสอนที่แบบ STEM and Coding และเป็นการ ทดลองต่อไป”

“ในการที่จะเข้าไปชวนคุยกับเครือข่ายต่างๆ ก็คือดิฉันได้มีโอกาสได้ทำงาน ร่วมกับเครือข่ายที่เป็นมูลนิธิฟันชายแอนซ์ตั้งแต่ตอนที่มาเริ่มทำงานที่มหาวิทยาลัย ราชภัฏสุรินทร์ช่วงแรก ๆ เพราะว่ามูลนิธิฟันชายแอนซ์นี้เน้นเกี่ยวกับเรื่องการลด ความเหลื่อมล้ำหรือการพัฒนาครูและพัฒนาเด็กที่ขาดโอกาสด้วยโอกาสอยู่แล้ว โดยเอาคอมพิวเตอร์ไปสร้างห้องเรียนคอมพิวเตอร์ให้เด็ก แล้วก็มอบทุนการศึกษา ซึ่งดิฉันก็ได้รู้จักหัวหน้ามูลนิธิอยู่แล้ว ทีนี้พอได้มาทำงานร่วมกับโครงการ บพท. ก็ เลยได้คิดว่านอกจากภาครัฐแล้วที่เราจะต้องจับมือภาคเอกชน ที่จะต้องมีเพื่อที่จะ ได้ปลดล็อกหลายๆ อย่าง แล้วก็ขอสนับสนุนเกี่ยวกับเรื่องอุปกรณ์การเรียนการ สอน ก็ได้ไปพูดคุยกับหัวหน้าเครือข่าย ซึ่งดิฉันก็ได้รู้จักอยู่แล้ว ก็เริ่มพูดคุยว่า ตอนนี้สุรินทร์มีปัญหาเรื่องนี้อยู่ เราต้องการลดความเหลื่อมล้ำ เราจะไม่ทิ้งคนไว้ ข้างหลัง พอไปคุยหัวหน้ามูลนิธิท่านก็ได้สนับสนุนแล้วก็บอกว่าทางทีมเราสามารถ ที่จะคัดเลือกโรงเรียนเครือข่ายของเราเพื่อจะขอรับห้องปฏิบัติการคอมพิวเตอร์จาก มูลนิธิได้เลย แล้วก็นอกจากนั้นเครือข่ายของมูลนิธิฟันชายแอนซ์ก็มาจากมูลนิธิ Educom จากเบลเยียมนี้ด้วย ก็ Connect กับมูลนิธิฟันชายแอนซ์ มูลนิธิฟันชาย แอนซ์ก็ติดต่อมาที่ทางคณะผู้วิจัยว่าสนใจบทเรียน STEM and Coding ใหม่ เป็น บทเรียนที่ง่ายมากโดยทุกคนสามารถโค้ดได้ด้วยภาษาง่ายๆ แล้วสามารถที่จะใช้ใน อุปกรณ์ สร้างอุปกรณ์การเรียนการสอนแบบง่ายๆ แล้วมันก็ง่ายมากๆ”

การสนับสนุนจากผู้บริหารมหาวิทยาลัยเป็นปัจจัยสำคัญ

“ต้องขอบคุณท่านอธิการบดี แล้วก็ท่านรองอธิการบดี ที่ท่านได้ไปเป็น คณะกรรมการขับเคลื่อนการศึกษาของจังหวัดสุรินทร์ ดิฉันก็ได้ไปพูดคุยว่าปัญหา การจัดการเรียนการสอนวิทยาศาสตร์คณิตศาสตร์ของจังหวัดสุรินทร์ยังมีความ เหลื่อมล้ำแล้วยังไม่มีคุณภาพพอก็ได้พูดคุยกับท่านแล้วก็ได้เข้าไปอยู่ในบอร์ดของ

ศึกษาธิการจังหวัด เพื่อผลักดันซึ่งเราผลักดันตั้งแต่ปี 2565 เพื่อจะให้เกิดนโยบายจังหวัด ดังนั้นตอนนี้ก็ถือว่าทุกภาคส่วนในจังหวัดสุรินทร์ได้เริ่มเห็นแล้วก็เริ่มรับรู้ รับทราบร่วมกันว่าเราจะต้องขับเคลื่อนการยกระดับการจัดการเรียนการสอนทางด้านวิทยาศาสตร์หรือคณิตศาสตร์ หรือสาขาอื่นๆ ให้ไปพร้อมกัน เพื่อจะลดความเหลื่อมล้ำทางการจัดการเรียนการสอนในจังหวัดสุรินทร์”

ผลลัพธ์ที่เด็กคือการสร้างโอกาสการเรียนรู้ต่ออุดมศึกษาและสร้างครูฟิลิกส์รุ่นใหม่

“ความเปลี่ยนแปลงในตัวเด็กเกิดขึ้นแน่นอน เนื่องจากว่านอกจากว่าครูพัฒนาแล้ว เด็กยังต้องถูกพัฒนาโดยที่ครูสามารถนำนวัตกรรมของเราไปใช้ในโรงเรียนเครือข่าย นอกจากครูที่เอาไปใช้ในโรงเรียนเครือข่ายแล้ว เรายังพาเด็กที่ขาดโอกาส ที่ไม่เคยรู้ว่ามีวิทยาลัยคืออะไรเข้ามาทำแล็บที่มหาวิทยาลัยซึ่งเป็นแล็บที่สมบูรณ์ แล้วนักเรียนเหล่านี้เกิดมีความตื่นตัว แล้วสามารถสร้างโอกาสให้เขามองเห็นว่าเขาจะเรียนต่อในระดับอุดมศึกษาอย่างไร แล้วที่ผ่านมานักศึกษาครูฟิลิกส์ในปี 2565 มีแค่ 7 คนแต่ในปี 2566 นักศึกษาที่เข้ามาเรียนในสาขาครูฟิลิกส์เพิ่มเป็นจำนวน 19 คน ซึ่งมาจากโรงเรียนเครือข่ายของเรา”

“ภาพฝันปลายทางที่เกิดขึ้นสำหรับพื้นที่ของจังหวัดสุรินทร์ก็คือลดความเหลื่อมล้ำทางการจัดการเรียนการสอนวิทยาศาสตร์คณิตศาสตร์ อยากเห็นเด็กสุรินทร์มีโอกาสที่จะเก่งวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์ทัดเทียมกัน อยากเห็นครูสุรินทร์สอนวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์อย่างมีความสุข มีอุปกรณ์การเรียนการสอนที่ครบ ดังนั้นอุปกรณ์การเรียนการสอนเหล่านี้เราสามารถสร้างได้ แล้วก็ที่สำคัญคือเราผลักดันให้เกิดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพก็คือ Stem and Coding นักเรียนในจังหวัดสุรินทร์หรือแม้ครูจะต้องโค้ชเป็นและเรียนรู้เกี่ยวกับเรื่องวิทยาศาสตร์คณิตศาสตร์อย่างมีความสุข แล้วก็มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่สูงขึ้น”

“

“ภาพฝันปลายทางที่เกิดขึ้นสำหรับพื้นที่ของจังหวัดสุรินทร์ก็คือลดความเหลื่อมล้ำทางด้านการจัดการเรียนการสอนวิทยาศาสตร์คณิตศาสตร์ อยากเห็นเด็กสุรินทร์มีโอกาสที่จะเก่งวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์ทัดเทียมกัน อยากเห็นครูสุรินทร์สอนวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์อย่างมีความสุข มีอุปกรณ์การเรียนการสอนที่ครบ”
(ชูจิต สารระภาค, หัวหน้าโครงการวิจัยพื้นที่สุรินทร์)

ผอ.เจษฎา ลากิจิตร ผอ.โรงเรียนประจักษ์ศิลปาคม ที่ร่วมโครงการกล่าวว่า

ความเป็น sandbox ช่วยเอาชนะข้อจำกัดของโรงเรียนขนาดเล็ก

“ต้องยอมรับอย่างหนึ่งว่าในโรงเรียนขนาดเล็กมันมีปัญหามากมายอยู่ในนั้น ซึ่งถ้าเราจะพัฒนาสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรือจะพัฒนานวัตกรรมโดยวิธีหนึ่งขึ้นมาต้องปลดล็อกในหลายๆ เรื่อง อย่างที่เราทราบกันดีโรงเรียนขนาดเล็กนั้นขาดแคลนครู ขาดแคลนงบประมาณ ขาดแคลนวัสดุอุปกรณ์ และก็ขาดแคลนเกี่ยวกับเรื่องของเทคโนโลยีต่างๆ เมื่อได้มาทำ MOU กับโครงการ Surin Sandbox ก็นำสิ่งเหล่านี้ไปช่วยแก้ไขสถานการณ์ที่ยากลำบากตรงนั้นหลายๆ เรื่อง เช่น เรื่องของทรัพยากรบุคคล ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการพัฒนาครู ทางโรงเรียนก็ได้ร่วมมือส่งคุณครูเข้ามา แล้วก็ทางมหาวิทยาลัยได้พัฒนาครู ในหลายๆ รูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นเกี่ยวกับเรื่องของการออกแบบการเรียนการสอน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการสร้างสื่อ เรื่องการวัดผลประเมินผล แล้วก็ในส่วนเรื่องของเรื่องวัสดุอุปกรณ์ ทางมหาวิทยาลัยก็ได้สนับสนุน ไม่ว่าจะเป็นสื่อทางออนไลน์ หรือว่าสื่อเสมือนจริง หรือสื่อจริง ให้กับทางโรงเรียน เรื่องของงบประมาณต่างๆ ที่มีความจำเป็นก็ได้รับการสนับสนุนจากทาง Surin Sandbox เช่นกัน”

“ในส่วนของ Surin Sandbox ที่พัฒนาขึ้นมาจากอดีต ที่ผ่านมาระลอกปลดล็อกในหลายๆ เรื่อง อย่างที่บอกว่าเราอยู่ภายใต้ข้อจำกัดหลาย ๆ อย่างทางภาครัฐ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องคน เรื่องงบประมาณ เรื่องอะไรต่างๆ ซึ่งทางโรงเรียนขนาดเล็กประสบปัญหา เมื่อมี Sandbox เข้ามา สิ่งเหล่านี้ได้ถูกปลดล็อกไปเป็นบางส่วน แต่ว่าอนาคตภาพฝันที่อยากเห็นคืออยากให้กลุ่ม Sandbox สนับสนุนในส่วนโรงเรียน อย่างความร่วมมือเพื่อความเสมอภาคถ้วนหน้า ไม่ว่าจะเป็นโรงเรียนขนาดใหญ่ ขนาดกลาง ขนาดเล็ก ซึ่งทางมหาวิทยาลัยเองก็พยายามที่จะลงไปสื่อสาร ลงไปสร้างความร่วมมือ ประสานสัมพันธ์กับทางโรงเรียนอยู่แล้ว แล้วก็อยากจะเปิดช่องให้กับนักเรียนที่มีการพัฒนาอย่างเต็มความสามารถของเขา คือถ้าเขามีความสามารถพิเศษ ก็อาจจะเป็นโควตาของ Sandbox ก็ได้ ที่จะเข้าศึกษาต่อระดับอุดมศึกษาในทุนของ Sandbox หรือไม่ก็อาจจะจะมีเรื่องของทุนศึกษาต่อต่างประเทศ หรืออะไรต่างๆ ที่นักเรียนที่ได้รับการพัฒนาตอนนั้นมา พูดย่างๆ ก็คือ เป็น เป็นโควตาของเขตนวัตกรรมของเราเอง ที่จะไปมหาวิทยาลัยที่เป็นมหาวิทยาลัยชั้นนำของประเทศไทย”

นายวิวัฒน์ชัย นิลวรรณ ผู้อำนวยการสพม.สุรินทร์ กล่าวว่า

ผลลัพธ์สำคัญคือการพัฒนาทักษะกระบวนการคิดของเด็ก

“ก่อนหน้านี้โรงเรียนจะเข้ากับโครงการ Sandbox วิชาวิทยาศาสตร์เป็นวิชาที่น่าเบื่อสำหรับเด็ก คุณครูก็จัดกิจกรรมที่ยังเป็นแบบ Passive ยังเป็นแบบเดิมๆ มีการทดลองแห้งบ้าง อันไหนข้ามได้ก็ข้าม พอเราเข้าร่วมโครงการ Sandbox โครงการก็มีการพัฒนาบุคลากรให้คุณครูเข้าร่วมอบรม แล้วก็ให้เด็กมาเข้าร่วมกิจกรรม เราได้รับรางวัลนวัตกรรมโรงเรียนขนาดเล็กที่เข้าร่วมกับกิจกรรม โรงเรียนเราชนะเลิศ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในเด็ก ก็คือพัฒนาเรื่องทักษะกระบวนการคิดของเด็ก กล้าคิดกล้าทำ แล้วเด็กก็จะได้เห็นในเรื่องของการทดลองในสภาพจริง ทางคณะวิทยาศาสตร์ก็ได้ให้โรงเรียนได้มาทดลองที่แล็บ ก็ได้เห็นเครื่องมือเครื่องมือที่เด็กได้ทดลองปฏิบัติจริง เด็กก็เกิดการเปลี่ยนแปลง คุณครูก็ได้แลกเปลี่ยนกับคุณครูโรงเรียนอื่น ที่เราสอนในเรื่องนี้กับที่คุณครูโรงเรียนอื่นสอนมันเป็นอย่างไร ก็เกิดการเปรียบเทียบ ก็เกิดการเปลี่ยนแปลง เด็กก็มีความสุขในการเรียน แล้วเด็กก็สามารถที่จะบรรลุเป้าหมายที่เขาตั้งไว้ได้ ที่สำคัญคือผมว่าวิทยาศาสตร์เป็นพื้นฐานของการเรียนรู้ เป็นพื้นฐานของหลายๆ อย่าง อย่างที่โรงเรียนเริ่มต้นก็คือตั้งแต่ฟิสิกส์ ต่อไปก็จะเป็นเคมี ชีวะ คณิตศาสตร์ คอมพิวเตอร์ แล้วแต่โรงเรียนเรา ถ้าในอนาคตถ้ามีสื่อดีๆ มีคอมพิวเตอร์ แท็บเล็ต สมาร์ทโฟน ให้เด็กใช้มากขึ้นก็จะทำให้เด็กเรียนรู้ได้ดียิ่งขึ้น และที่สำคัญก็คืออนาคตผมเชื่อว่าทั้งครูและเด็กในจังหวัดสุรินทร์จะเป็นผู้สร้างสื่อเพื่อที่จะแลกเปลี่ยนกับจังหวัดอื่นๆ ได้ในอนาคต”

ผศ. ดร.วสันต์ชัย กากแก้ว รองอธิการบดีฝ่ายยุทธศาสตร์การพัฒนาคูและบุคลากรทางการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ กล่าวถึงบทบาทและความคาดหวังในอนาคตว่า

งานพัฒนาคูในพื้นที่ช่วยให้มีข้อมูลมาพัฒนาการผลิตครูของคณะครูศาสตร์

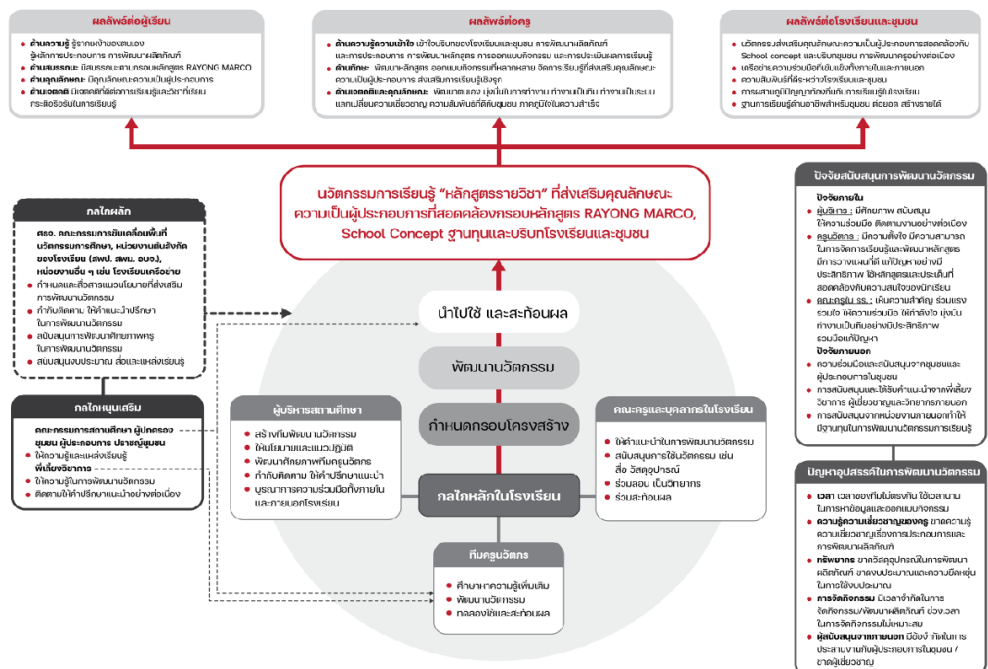
“เมื่อภารกิจของมหาวิทยาลัยเรามียุทธศาสตร์ในการพัฒนาคูเพิ่มขึ้นมา เราจึงมองเห็นว่าเราจะต้องปรับเปลี่ยนวิธีการก็คือว่า นอกจากที่เราจะผลิตครูไปอย่างเดียวแล้ว เราจะต้องร่วมมือในการเอาความรู้ของเรานั้นลงไปยังพื้นที่เพื่อที่จะพัฒนาคูด้วย เพื่อให้จังหวัดสุรินทร์ของเรานั้นได้มีนวัตกรรม ส่วนหนึ่งก็คืออยากจะเห็นครูของเราในพื้นที่ของเรานั้นเป็นครูที่สามารถสร้างนวัตกรรม โดยขับเคลื่อนให้ครูเป็นนวัตกรรม เราจึงเข้าไปร่วมกับทางศึกษาธิการจังหวัดและเป็นครั้งแรกที่เราได้เปิดโอกาสให้กับคณาจารย์ในมหาวิทยาลัยของเราได้มีโอกาสลงไปสัมผัสในเชิงพื้นที่ จากเดิมซึ่งเรามีแต่การผลิตครูออกไปอย่างเดียว ในขณะเดียวกันเราก็ได้ไปเชื่อมระหว่างหน่วยงานผลิตกับหน่วยงานใช้บัณฑิตครูของเราด้วย นำทั้งสองส่วนนี้มาผสมผสานกัน แล้วคนที่ลงไปช่วยพัฒนาคูในพื้นที่ก็ได้เสียงสะท้อนมาจากพื้นที่มาปรับปรุงการผลิตของเราด้วย มหาวิทยาลัยเองตอนนี้ก็มีการปรับเปลี่ยนหลักสูตรการผลิตครูในเชิงที่เป็น OBE หรือ Outcome-Based Education เพื่อที่จะนำไปปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการสอนของครูด้วย”

ภาพอนาคตคือการเชื่อมต่อกับมหาวิทยาลัยกับภาคส่วนต่างๆ ในพื้นที่

“ในอนาคตพอเรามีพื้นที่นวัตกรรมที่เชื่อมต่อกันระหว่างมหาวิทยาลัยกับภาคส่วนต่างๆ โดยการนำของท่านอธิการบดีที่ท่านก็มีนโยบายที่จะขับเคลื่อนไปถึงทางสภามหาวิทยาลัยด้วย เราคิดว่าในอนาคตนี้ในจังหวัดสุรินทร์เราก็คงจะเป็นพื้นที่ที่ร่วมมือกันอย่างจริงจัง มีนวัตกรรมในเขตพื้นที่ที่ผลักดันให้จังหวัดสุรินทร์เราเป็นจังหวัดที่มีฐานความเป็นอยู่ของประชาชนดีขึ้น โดยความร่วมมือระหว่างสถาบันการศึกษาโดยเฉพาะระดับอุดมศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น แล้วก็เอกชน ได้กระชับความร่วมมือให้จังหวัดสุรินทร์เราเป็นเจริญก้าวหน้าขึ้นไป โดยเฉพาะการยกระดับคุณภาพการศึกษาให้กับผู้เรียนของเราให้ได้เป็นจังหวัดแกนนำของประเทศไทย เพื่อยกระดับฐานความเป็นอยู่หรือวิถีชีวิตของคนในจังหวัดสุรินทร์อย่างแท้จริง”

กรณีศึกษาและข้อสะท้อนคิดจากทีมวิจัยจังหวัดระยอง (มศว.)

ปัญหาหรือ pain point ของการศึกษาจังหวัดระยอง ได้ระยอง และโรงเรียนในระยองที่กลายมาเป็นโจทย์วิจัยของทีมวิจัยจากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒที่รับผิดชอบพื้นที่ระยองคือ ระยองเป็นพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาที่มีแผนพัฒนาการศึกษาระดับจังหวัดระยอง (พ.ศ.2562-2565) ที่ตอบโจทย์ความต้องการของพื้นที่ นั่นคือ **กรอบหลักสูตรการจัดการศึกษาตามแผนการศึกษาจังหวัดระยอง (Rayong MARCO)** เพื่อให้สถานศึกษาในจังหวัดได้ใช้เป็นกรอบในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาเพิ่มเติมจากหลักสูตรแกนกลาง โดยมีเป้าหมายสำคัญคือการพัฒนาทักษะอาชีพและความเป็นผู้ประกอบการ ที่มีคุณลักษณะต่างๆ เช่น การสื่อสาร การแก้ปัญหา ความคิดสร้างสรรค์ การกล้าได้กล้าเสีย ความมีจรรยาบรรณทางธุรกิจ โดยส่งเสริมและสนับสนุนโครงการหนึ่งโรงเรียนหนึ่งห้องเรียนผู้ประกอบการ แต่เนื่องจากการออกแบบการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมคุณลักษณะความเป็นผู้ประกอบการยังเป็นเรื่องใหม่สำหรับผู้บริหารและครู รวมทั้งความเข้าใจเกี่ยวกับทักษะผู้ประกอบการตลอดจนวิธีวัดคุณลักษณะเหล่านั้นอย่างลึกซึ้ง โรงเรียนส่วนใหญ่เน้นแต่เพียงการฝึกให้นักเรียนได้ผลิตและจำหน่ายผลิตภัณฑ์ แต่ไม่มีรายละเอียดเกี่ยวกับวิธีพัฒนาและวิธีวัดความรู้ ทักษะและคุณลักษณะความเป็นผู้ประกอบการ จึงจำเป็นต้องมีการดำเนินการวิจัยและพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้ที่ส่งเสริมคุณลักษณะความเป็นผู้ประกอบการให้กับนักเรียนทั้งในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาในจังหวัดระยอง ควบคู่กับการพัฒนาสมรรถนะและสาระการเรียนรู้ตามกรอบหลักสูตร Rayong MARCO โดยมีเครื่องมือวิจัยสำคัญ 2 เครื่องมือคือแบบประเมินคุณลักษณะความเป็นผู้ประกอบการของนักเรียนระดับประถมและมัธยมศึกษา กับแบบสังเกตพฤติกรรมที่แสดงคุณลักษณะความเป็นผู้ประกอบการของนักเรียนระดับประถมและมัธยมศึกษา

โมเดลการขับเคลื่อนกลไกจังหวัด รวมทั้งเครือข่ายต่างๆ ในจังหวัดระยอง

ดร.จรรยา ดาสา หัวหน้าโครงการวิจัยของมศว.ได้สะท้อนประสบการณ์ในโครงการนี้ว่า

เป้าคือการสร้างครูให้เป็นนักวัดและนักวิจัยการเรียนรู้

“ตอนที่เราจะเริ่มทำโครงการเป้าหมายของเราคือ เรามาเพื่อพัฒนา
นวัตกรรมการเรียนรู้ร่วมกับสถานศึกษา ก็คือให้คุณครูที่เป็นตัวแทนโรงเรียนร่วม
เป็นทีมวัดกรพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้ในโรงเรียนของตนร่วมไปกับเรา พอ
คุณครูมาร่วมพัฒนานวัตกรรมเอง สิ่งที่เราเห็นทันทีเลยก็คือ คุณครูทีมวัดกรของ
เรามีสมรรถนะเพิ่มขึ้นในการออกแบบหลักสูตร ออกแบบนวัตกรรมการจัดการ
เรียนรู้ รวมถึงมีความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมสมรรถนะ และการ
ประเมินสมรรถนะที่ชัดเจนขึ้น ในอีกส่วนหนึ่งก็คือเกี่ยวกับกลไกความร่วมมือจริงๆ
ตอนที่เราลงมาเราพยายามที่จะถอดบทเรียนกลไกความร่วมมือโดยใช้ครูนักวิจัย
ก็คือเราดึงทีมครูขึ้นมาเป็นนักวิจัยร่วมกับเรา สิ่งหนึ่งที่เราเห็นเลยก็คือเริ่มต้นครู
อาจจะยังไม่มีความรู้มากนักเกี่ยวกับการวิจัยเชิงคุณภาพทำให้กระบวนการถอด
บทเรียนกลไกหรือการสังเกตติดตามกระบวนการพัฒนานวัตกรรมยังไม่ชัดเจนนัก
แต่พอผ่านกระบวนการเราเห็นศักยภาพของครูว่าครูสามารถที่จะเป็นนักวิจัยเชิง
คุณภาพสามารถถอดบทเรียนกลไกความร่วมมือได้อย่างชัดเจนมากขึ้น ซึ่งตรงนี้เรา
ก็เห็นเลยว่ากระบวนการวิจัยของเราสามารถมาพัฒนาศักยภาพของบุคลากรใน
โรงเรียนให้เพิ่มขึ้นได้ ทั้งในส่วนของการจัดการเรียนรู้รวมถึงการวิจัยในโรงเรียน”

การมีเป้าหมายชัดและการมีพี่เลี้ยงเป็นปัจจัยความสำเร็จของการพัฒนาครู

“สิ่งที่สำคัญที่สุดในการพัฒนาครูก็คือตัวครูเอง หนึ่งคือเราจะต้องทำให้เขา
เห็นเป้าหมายที่ชัดเจนว่าเขากำลังทำอะไร เพื่ออะไร พอเขาเห็นคุณค่าหรือ
ประโยชน์หรือเป้าหมายเขาจะมีแรงจูงใจมีความมุ่งมั่นที่จะทำให้สำเร็จมากยิ่งขึ้น
และส่วนหนึ่งก็คือความเป็นกัลยาณมิตรของทีมพี่เลี้ยงของทีมนักวิจัย พอเรา
ทำงานร่วมกันมากขึ้น เราคุ้นเคยกันมากขึ้น เห็นว่าเราไม่ได้มาประเมินเขา เรา
ไม่ได้มาเพื่อให้ความรู้เขา แต่เรามาแลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่สำคัญที่
ทำให้ครูเขามองเห็นว่าเขาจะต้องพัฒนาตนเองต่อไปยังไง เขาจะเสริมศักยภาพของ
เขายังไง เพราะว่ากระบวนการพัฒนาครูส่วนใหญ่ครูทุกคนได้รับการอบรม ครูทุก
คนได้เรียนรู้ แต่ว่าบางทีพออบรมหรือเรียนรู้แล้วเราไม่เห็นเป้าหมายที่ชัดว่าเราจะ
ไปทำอะไร ก็อาจจะทำให้ไม่ได้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือการพัฒนาตัวเองมากนัก
แต่พอเป้าหมายชัด มีพี่เลี้ยงที่อยู่ในโครงการเดียวกัน เขาก็จะเห็นภาพชัดก็เกิดการ
เปลี่ยนแปลงชัด ซึ่งชุดโครงการของเราตั้งแต่เข้ามาเลยก็คือเราสร้างเป้าหมาย
ร่วมกันก่อน เราปักธงเลยว่าเราไม่ได้มาเพื่อมาทำวิจัยกับครู แต่เรามาจับมือกัน

ร่วมมือกันที่จะพัฒนางานวิจัยสร้างนวัตกรรมให้กับโรงเรียน ดังนั้นเป้าหมายของเราคือเรามองที่ผู้เรียนเป็นหลัก เราอยากส่งเสริมคุณลักษณะความเป็นผู้ประกอบการให้กับผู้เรียน ดังนั้นเป้าหมายเราตรงกันเรามาเพื่อเป้าหมายเดียวกันคือเพื่อนักเรียนเพื่อพัฒนาคุณลักษณะความเป็นผู้ประกอบการให้กับผู้เรียน ดังนั้นเป้าหมายเราชัดแล้วก็กระบวนการทำงานของเราชัดเจนว่าเป็นการทำงานแบบมีส่วนร่วมเราจะร่วมมือกันนะ เราจะขับเคลื่อนไปด้วยกันนะ ครูพัฒนานวัตกรรมเราก็จะช่วยครูพัฒนานวัตกรรม ครูอยากให้เราช่วยในส่วนไหน เราก็จะร่วมมือในส่วนนั้น หรือเราต้องการให้ครูทำเพิ่มเติมในส่วนไหน ครูก็จะร่วมมือกับเรา”

การเป็นพื้นที่นวัตกรรมช่วยกระตุ้นครูและทำให้ทีมวิจัยทำงานง่ายขึ้น

“โรงเรียนจะมีความเข้าใจเบื้องต้นอยู่แล้ว ว่าโรงเรียนเรามีอิสระในการที่จะออกแบบการจัดการเรียนรู้ แต่คำว่าอิสระนั้นหมายถึงว่าเราจะต้องแสดงศักยภาพว่าเราสามารถที่จะพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้หรือออกแบบการศึกษาได้อย่างอิสระ หมายถึงว่าเรามีศักยภาพพอที่เราจะทำให้เป็นต้นแบบที่ดี ดังนั้นอันนี้ก็เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ทุกโรงเรียนหรือครูทุกคนรู้ว่านี่มันเป็นเป้าหมายสำคัญของโรงเรียนเลยนะ โรงเรียนจะต้องพัฒนานวัตกรรมของโรงเรียนเอง เนื่องจากโรงเรียนเป็นโรงเรียนนำร่องพื้นที่นวัตกรรม ก็จะทำให้การทำงานร่วมกันชัดเจนขึ้นว่าโรงเรียนต้องทำอยู่แล้ว โรงเรียนจะต้องเป็นต้นแบบในการพัฒนานวัตกรรม โรงเรียนมีเป้าหมายที่ชัดเจนและนักวิจัยเข้ามาเพื่อสนับสนุนให้เป้าหมายนั้นบรรลุได้เร็วยิ่งขึ้น อันนี้ก็เป็นความง่ายของนักวิจัยในการลงมาทำงานในพื้นที่นวัตกรรม คือทุกคนในโรงเรียนผู้บริหารครูเขาอยู่แล้วว่าเขามีเป้าหมายเพื่อที่จะพัฒนานวัตกรรมสถานศึกษาของเขา ดังนั้นการที่มีทีมนักวิจัยมาช่วยทำให้เขาบรรลุเป้าหมายชัดเจนขึ้นมันก็ง่ายสำหรับนักวิจัยในการที่จะเข้ามาสร้างเครือข่ายร่วมกับโรงเรียน”

“

“เรามาเพื่อพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้ร่วมกับสถานศึกษาก็คือให้คุณครูที่เป็นตัวแทนโรงเรียนร่วมเป็นทีมพัฒนาวัดกรรมการเรียนรู้ในโรงเรียนของตนร่วมไปกับเรา พอคุณครูมาร่วมมาเป็นทีมพัฒนานวัตกรรมเอง สิ่งที่เราเห็นทันทีเลยก็คือ คุณครูของเรามีเรามีสมรรถนะเพิ่มขึ้นในการออกแบบหลักสูตร ออกแบบนวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ รวมถึงมีความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมสมรรถนะ และการประเมินสมรรถนะที่ชัดเจนขึ้น” (จรรยา ดาสา, หัวหน้าโครงการวิจัยพื้นที่ระยอง)

นายสันติ มุกดาสนธิ ผู้อำนวยการโรงเรียนชำนาญสามัคคีวิทยาที่ร่วมโครงการ กล่าวว่า

การทำให้ครูเห็นประโยชน์และผลต่อเด็กชัดเจนเป็นเงื่อนไขที่จะเปลี่ยนครูอย่างยั่งยืน

“จุดเริ่มต้นตั้งแต่ที่ทาง มศว. เข้ามานำเสนอกิจกรรมตรงนี้ในช่วงแรก ด้วยความรู้สึกจริงๆ ในฐานะผู้อำนวยการโรงเรียน แล้วก็ต้องดูแลครู กันึกในใจว่า “จะเอาอะไรมาให้อีกล่ะ” แต่จริงๆ ในใจก็เปิดรับทุกอย่างทุกเรื่องที่มีส่วนที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอน แล้ววันนั้นได้ฟังแล้วก็เข้าใจว่าเขามาเพื่อทำสิ่งดีๆ มาเพื่อช่วยให้เราได้เกิดนวัตกรรมที่เกิดขึ้นในโรงเรียนได้ และจากนั้นมาก็ทำงานกับมศว. มาตลอด ตอนแรกก็กลัวเหมือนกันว่าคุณครูจะรับไหวไหม เพราะว่าเคยโดนแบบบังคับมาก่อน แต่งานนี้มาแบบนี้ครูก็เปิดใจเพื่อรับกิจกรรม แล้วผลออกมาก็เป็นที่ยอมรับว่ามันเกิดประโยชน์ทั้งตัวครูเอง โรงเรียนก็เกิดนวัตกรรมขึ้นมา ตัวเด็กก็ได้ประโยชน์ จากเด็กที่ไม่ค่อยสนใจเรียน พอมีกิจกรรมภายนอกโรงเรียนสนุก แล้วเกิดเป็นแหล่งเรียนรู้ต่างๆ ขึ้นมาด้วย อีกเรื่องคือการต่อยอดจากเดิมที่ทำไว้อยู่แล้ว ก็คือโรงเรียนจะทำเรื่องเกี่ยวกับผักกระชับซึ่งเป็นพืชพื้นบ้านของทางแก่ง ทางบ้านทะเลน้อย เขาก็เลยวางแผนว่าจะต่อยอดคือจากเดิมที่ไม่มีอะไรเลยตอนนี้รู้สึกตัวเด็กเขาก็จะเริ่มมีแนวคิดอะไรขึ้นมา และเราจะต่อยอดเข้าไปอีก ให้มันเป็นกิจจะลักษณะ ตอนนี้ก็วางแผนว่าจะเหมือนกับทำร้านค้าสวัสดิการ แล้วก็ให้เด็กทำผลผลิตไปจำหน่ายให้ตอบโจทย์กลุ่มลูกค้า และให้ตัวเขาร่วมบริหารด้วย แบบนั้นเด็กๆ ก็จะมีความกระตือรือร้นมากขึ้น พบว่าปัญหาที่เกิดขึ้นหลังช่วงโควิด เราให้เด็กออกไปทำกิจกรรม เหมือนว่าเขาได้ลงมือทำเองเลย รู้สึกว่าเขามีความสุขในการที่ได้เรียนรู้ลักษณะแบบนี้ แทนที่จะนั่งอยู่ห้องเรียนเฉยๆ ครูบรรยายไปก็ไม่เกิดประโยชน์อะไรนัก แล้วตัวเด็กเขาก็อย่างที่เราเห็น นี่ก็คือความสุขในการเรียนรู้ เขาบอกว่าบางที่เขาเหมือนหลงทิศหลงทาง แล้วก็พอมีตรงนี้เข้ามา เขาก็บอก “ใช่ ตอบโจทย์ในการจัดการเรียนการสอนของเขาได้” คือได้นำแนวทางใหม่ๆ เข้าไปใช้ในการทำกิจกรรม”

การออกแบบการเรียนรู้ตามบริบทพื้นที่อย่างแท้จริง

“สิ่งแรกเลยที่เกิดขึ้นก็คือในด้านของนักเรียนก่อน ถ้าในด้านของนักเรียนก็คือนักเรียนเกิดการเรียนรู้ด้านทักษะผ่านกิจกรรมประสบการณ์ตรงที่เราได้จัดกิจกรรมให้เด็ก ถ้าเป็นในด้านของครูสิ่งแรกเลยที่เราได้ก็คือเราได้ครูที่เป็นนักนวัตกรรมในการพัฒนานวัตกรรมจัดการเรียนรู้ให้กับเด็กๆ อันนี้คือสิ่งที่เราพยายามที่จะพัฒนาแล้วก็ได้จากโครงการนี้ที่ช่วยพัฒนาครูจนสำเร็จ ตอนนั้นทำโครงการผู้ประกอบการนักธุรกิจยุคใหม่ ซึ่งมันสอดคล้องกับบริบทของโรงเรียนเขาซะมา บริบทจะเป็นพื้นที่ในการปลูกทุเรียนเป็นส่วนใหญ่ แต่อีกส่วนหนึ่งก็คือในเรื่อง

ของโรงเรียน ถ้าในด้านของโรงเรียนก็คือโรงเรียนได้หลักสูตรรายวิชา ผู้ประกอบการนักธุรกิจเรียนยุคใหม่ เป็นรายวิชาเพิ่มเติมที่เป็นทางเลือกให้กับนักเรียน และโรงเรียนก็ได้สร้างความสัมพันธ์กับชุมชนกับปราชญ์ชาวบ้านที่อยู่รอบๆ ที่คอยให้ความรู้กับเด็กๆ ที่ไปขอความร่วมมือในชุมชนมาเป็นผู้ให้ความรู้ มาเป็นวิทยากรให้กับเด็กๆ เพราะว่าในพื้นที่ก็จะมีเจ้าของสวนทุเรียนเยอะ และในภาคหน้าตอนนี้โรงเรียนได้งบประมาณจากจังหวัดจากการที่เข้าร่วมพื้นที่นวัตกรรม และกำลังจัดทำสวนทุเรียนในโรงเรียนเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับนักเรียนในโรงเรียนต่อไป”

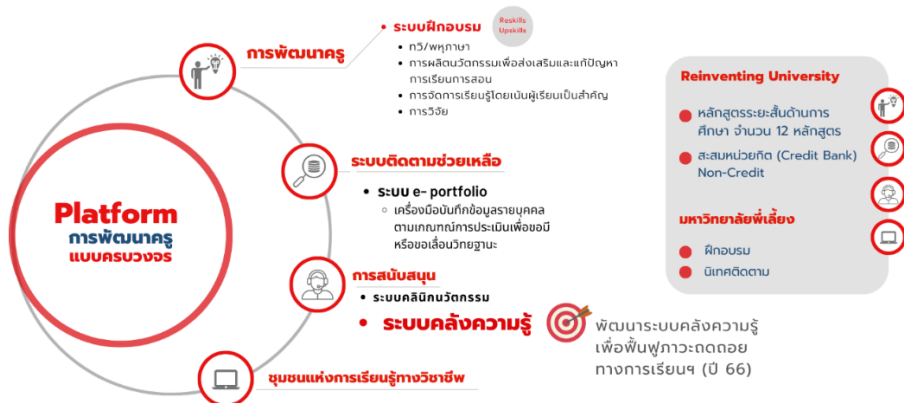
กรณีศึกษาและข้อสะท้อนคิดจากทีมวิจัยจังหวัดยะลา (มรภ.ยะลา)

ปัญหา learning loss ของเด็กยะลาโดยเฉพาะในวิชาภาษาไทยตั้งแต่ช่วงโควิด-19 เป็น pain points สำคัญของโรงเรียนอนุบาล-ประถมในพื้นที่ และเป็นโจทย์วิจัยหลักของโครงการ ทั้งนี้ ปัญหาสำคัญของการสอนภาษาไทยในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ประชากรส่วนใหญ่เป็นมุสลิม คือการขาดเครื่องมือในการเรียนรู้ที่มีคุณภาพ คือ **ทักษะภาษาไทย** ทั้งการฟัง พูด อ่าน และเขียน รวมถึง ทักษะในการคิดวิเคราะห์ คิดคำนวณ นั่นคือ “ภาษาไทย” และ “การรู้หนังสือ” (Literacy) เนื่องจากเด็กจำนวนมากเติบโตขึ้นในครอบครัวและชุมชนที่ใช้ภาษามลายูตั้งแต่เกิด มีศาสนา ที่ต้องเข้าใจคำอ่าน และเขียนที่เป็นอาหรับ (Arabic Script) ในอัลกรุอ่าน และมีวัฒนธรรมเฉพาะถิ่นที่สื่อสารสากลได้ทั้งภาษามลายูซึ่งเป็นภาษาของคนส่วนใหญ่ในอาเซียนและภาษาอาหรับในกลุ่มตะวันออกกลาง และเอเชียใต้ และปัญหานี้ย่อมส่งผลโดยตรงต่อผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษา

สำหรับกลไกภาคีเครือข่ายในพื้นที่ยะลาที่ทีม มรภ.ยะลาชวนเข้ามาร่วมงานเป็นเครือข่ายที่ดูมีความเข้มแข็ง และมีการประสานงานกันอย่างต่อเนื่อง ประกอบด้วยหน่วยงานหลักได้แก่ อบจ.ยะลา เทศบาลนครยะลา วิทยาลัยการอาชีพ วิทยาลัยชุมชน แรงงานจังหวัด TK Park ยะลา ตลอดจนเครือข่ายภูมิปัญญาท้องถิ่น ร่วมกับหน่วยงานการศึกษาในพื้นที่ ภายใต้การสนับสนุนของคณะกรรมการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรมจังหวัดยะลา

กระบวนการทำงานของโครงการครอบคลุมงานสำคัญตั้งแต่การทำงานด้านข้อมูลพื้นฐานซึ่งควรมีข้อมูลที่ครอบคลุมทั้งด้านโอกาส คุณภาพ และประสิทธิภาพทางการศึกษาเป็น Baseline Data ที่จำเป็น เพื่อชี้ให้เห็นทั้งสภาวะการณ์ที่เป็นปัญหาปัจจุบัน และเป็นเครื่องชี้วัดเปรียบเทียบผลหลังจากที่โครงการได้เข้าไปดำเนินการแล้ว

ประเด็น ซึ่งจังหวัดควรพัฒนาแผนการศึกษาจังหวัดจากกลไกความร่วมมือของจังหวัด และจากการมีข้อมูลสภาวะการณ์ การพัฒนาสื่อได้แก่หนังสือและวรรณกรรมสำหรับเด็ก เป็นเครื่องมือหลัก ตลอดจนการนำเครื่องมือการประเมินผลการพัฒนาการเรียนรู้ระดับ ปฐมวัยในบริบทสากล (International Development and Early Learning Assessment) หรือ IDELA โดยองค์กรช่วยเหลือเด็กระหว่างประเทศสหรัฐอเมริกา (Save the Children US.) เข้ามาใช้ร่วมกับการพัฒนาเครื่องมือการประเมินคุณภาพการ อ่านออกเขียนได้ที่ทีมวิจัยพัฒนาขึ้นเอง นอกจากนี้ ยังมีการพัฒนา Platform ในการ พัฒนาครูแบบครบวงจรที่ประกอบด้วยระบบฝึกอบรม ระบบติดตามช่วยเหลือ ระบบคลัง ความรู้ ระบบPLC อีกด้วย

ความเชื่อมโยงระหว่างทุนการทำงานเดิมกับการฟื้นฟูสภาวะถดถอยทางการเรียนในพื้นที่ยะลา

นอกจากนี้ จุดเด่นอีกประการของทีมวิจัยโครงการในพื้นที่จังหวัดยะลาคือการใช้ประโยชน์ข้อมูลครัวเรือนยากจน โดยการบูรณาการฐานข้อมูลทางการศึกษาและฐานข้อมูลครัวเรือนยากจนเพื่อการเข้าถึงและฟื้นฟูสภาวะถดถอยทางการเรียนรู้ด้านภาษาและการรู้หนังสือสำหรับนักเรียนยากจน ที่ช่วยให้ทราบถึงกลุ่มเป้าหมายที่ชัดเจนในแต่ละระดับชั้นซึ่งส่วนใหญ่เป็นเด็กยากจน ทำให้สามารถออกแบบนวัตกรรมการเรียนรู้และการบริหารจัดการการเข้าถึงของเด็กให้เหมาะสมกับแต่ละพื้นที่ โดยโครงการเน้นกลุ่มเป้าหมายเด็กระดับชั้นอนุบาล 3 และระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ที่เป็นระดับที่มี

ภาวะถดถอยมากที่สุด โดยมีโรงเรียนเข้าร่วม 34 โรงเรียน ทั้งโรงเรียนรัฐบาล โรงเรียนเอกชน และโรงเรียนสังกัดท้องถิ่น และมีการบูรณาการดำเนินงานร่วมกับสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดยะลา (กศน.) ในการเตรียมให้มีอาสาสมัครทางการศึกษาชุมชนเข้ามาช่วยอีกทางหนึ่งด้วย

ดร.เกสิรี ลัดเลีย หัวหน้าโครงการได้สะท้อนประสบการณ์ในโครงการนี้ว่า

Pain point ของเด็กในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้

“Pain Point ที่สำคัญสำหรับจังหวัดยะลาก็คือเราก็มมีปัญหาในเรื่องของผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้มาโดยตลอด มาจากหลายสาเหตุหลายประเด็นแต่อย่างหนึ่งที่เรารู้อยู่แต่สุดท้ายก็อยู่ในเรื่องของการอ่านออกเขียนได้ การรู้หนังสือของเด็กๆ เนื่องจากว่าเด็กในจังหวัดยะลาเป็นเด็กที่ใช้ภาษาไทยเป็นภาษาที่สอง แล้วก็มีภาษาแม่ก็คือภาษามลายูถิ่น โดยสัดส่วนแล้วเด็กๆ กว่าร้อยละ 80 ที่อยู่ในบริบทของความเป็นสังคมพหุภาษา พหุวัฒนธรรมที่ตัวเองมีภาษาแม่ภาษาหนึ่ง แล้วก็ต้องมาใช้ภาษาไทยเป็นภาษาที่สองก็อาจจะจะเป็นเหตุผลหนึ่งที่ทำให้การอ่านออกเขียนได้ของเด็กก็ยังเป็นปัญหาอยู่ แต่ก็ไม่ใช่เหตุผลทั้งหมดก็ยังเป็นในเรื่องของนวัตกรรมการเรียนการสอนเป็นในเรื่องของการสนับสนุนการเรียนรู้ต่างๆ ด้วยเพราะฉะนั้นโจทย์ที่สำคัญในเรื่องของคุณภาพการศึกษามองมาในเรื่องของการรู้หนังสือหรือการอ่านออกเขียนได้ แล้วก็มาเจอกับสถานการณ์โควิด 19 ที่ผ่านมามันเกิดปรากฏการณ์ที่ทั่วโลกก็พูดถึงก็คือเรื่องของการถดถอยทางการเรียนรู้หรือว่า Learning Loss แม้ว่าในขณะนี้สถานการณ์โควิดจะคลี่คลายลงไปค่อนข้างเยอะแล้ว แต่ว่าการถดถอยทางการเรียนรู้ก็ยังส่งผลกระทบกับการเรียนรู้ของเด็กอย่างมากหลายๆ ฝ่ายอาจจะคิดไว้ด้วยซ้ำ เพราะฉะนั้นแล้วโจทย์สำคัญตอนนี้สำหรับจังหวัดยะลา จะต้องเข้าไปแก้ปัญหาในเรื่องของการถดถอยทางการเรียนรู้ ไปฟื้นฟูภาวะถดถอยทางการเรียนรู้ควบคู่ไปกับการหนุนเสริมหรือการส่งเสริมในเรื่องของคุณภาพการศึกษาในแง่มุมอื่นๆ ด้วย”

พ.ร.บ.พื้นที่นวัตกรรมเอื้อให้ครูทำงานพัฒนานวัตกรรมได้จริง

“สำหรับจังหวัดที่เป็นพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา ถือเป็นความโชคดีมากที่เรา มี พ.ร.บ. พื้นที่นวัตกรรมทางการศึกษา พ.ศ.2562 นี้เพราะเป็น พ.ร.บ. ที่มองให้เห็นเลยว่าจังหวัดสามารถจัดการตนเองได้ เป็นการเปิดโอกาสอย่างมาก การที่ยะลา เป็นจังหวัดพื้นที่นวัตกรรมทางการศึกษาหรือว่า Sandbox จะเอื้ออย่างมากทำให้คุณครูสามารถที่จะพัฒนานวัตกรรมที่เหมาะสมกับบริบทและความต้องการ แล้ว ก็ปัญหาหรือ point point ในระดับโรงเรียนร่วมกับชุมชน เพราะฉะนั้นตรงนี้อื้ออย่างมาก โดยเป้าสุดท้ายที่อยากจะเห็นก็คือว่าอยากจะเห็นว่าจังหวัดยะลา สามารถที่จะจัดการการศึกษาของตนเองได้อย่างสอดคล้องแล้วก็เหมาะสมกับบริบท สามารถแก้ไขโจทย์ปัญหาถดถอยที่เกิดขึ้นกับเด็กๆ ไม่ว่าจะสังกัดใดก็แล้วแต่ แต่เด็กยะลาทุกคนควรจะได้รับ การดูแลในเรื่องของคุณภาพการศึกษาในทิศทางที่มีลักษณะเฉพาะแล้วก็สามารถหนุนเสริมให้เด็กสามารถเติบโตมีทั้งทัศนคติที่ดี ทักษะที่ดี แล้วก็การปฏิบัติที่ดีด้วยก็จะมีสมรรถนะในการเรียนรู้ที่เหมาะสม”

เป้าคือการทำให้จังหวัดออกแบบการศึกษาของตนเองได้

“พ.ร.บ. พื้นที่นวัตกรรมถ้ามองในระยะยาวนี่คือจุดเริ่มต้นที่ดีมาก เพราะว่า เป็นการให้ในแต่ละจังหวัดสามารถออกแบบการศึกษาของตนเองได้ สามารถที่จะตัดสินใจแล้วก็ปลดล็อกในสิ่งที่เป็นความไม่คล่องตัวหลายอย่างได้ โดยใช้กลไก คณะกรรมการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมในระดับจังหวัดแล้วก็คณะกรรมการในระดับประเทศที่จะคอยดูแลอีกแรงหนึ่ง เพราะฉะนั้นในระยะยาวเป็นทิศทางที่ถูกต้อง แล้วก็ เป็นทิศทางที่น่าจะนำไปสู่ความยั่งยืนได้ อยู่ที่ว่า การนำไปปฏิบัติว่าเราเองจะสามารถใช้โอกาสจากการที่เรา มี พ.ร.บ.พื้นที่นวัตกรรมมาก่อให้เกิดการปฏิบัติที่สอดคล้องกับบริบทเชิงพื้นที่ได้มากน้อยอย่างไร เพราะฉะนั้นประเด็นอีกสำคัญอีกส่วนหนึ่งก็คือว่าการที่สถานศึกษาในจังหวัดยะลาก็มีหลายสังกัด ความหลากหลายสังกัดนี้บางครั้งการปฏิบัติหรือการกำกับติดตามอาจจะมีลักษณะที่แตกต่างกันแต่การมี พ.ร.บ.พื้นที่นวัตกรรมทางการศึกษาเป็นการทลายสังกัดเหล่านั้นออกไปแล้วเอาจังหวัดยะลาเป็นตัวตั้งเอาเด็กยะลาเป็นตัวตั้ง ดังนั้นแล้วไม่ว่าจะเด็กๆ เรียนอยู่ภายใต้สถานศึกษาในสังกัดใดก็แล้วแต่ ถ้ามองความเป็นยะลาเป็นตัวตั้งเรา ก็จะพบว่าเราสามารถที่จะพัฒนาเด็กๆ ของเราให้เป็นไปในทิศทางเดียวกันให้เหมาะสมกับบริบทของความเป็นยะลาได้”

การสร้างการรับรู้เรื่องพื้นที่นวัตกรรมเป็นปัจจัยความสำเร็จ

“นอกจากที่กล่าวมาก็มีการสนับสนุนจากการที่ได้เป็นพื้นที่นวัตกรรม การศึกษาด้วย อันดับแรกเลยก็คือการสร้างการรับรู้ร่วมกันว่าโอกาสในเรื่องคุณภาพการศึกษาภายใต้ พ.ร.บ. พื้นที่นวัตกรรมทางการศึกษา พ.ศ.2562 เรามีโอกาสอย่างมาก การสร้างการรับรู้ตรงนี้ก็จะต้องใช้แรงเสริมแรงสนับสนุนจากทุกภาคส่วน โดยเฉพาะกลไกในระดับจังหวัดที่จะกระจายสร้างการรับรู้ลงไปสู่ส่วนต่างๆ ให้มากขึ้น เมื่อทุกคนรับทราบถึงโอกาสแล้วก็ประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นกับพื้นที่จากการที่เรามี พ.ร.บ.พื้นที่นวัตกรรมทางการศึกษาแล้ว ก็จะช่วยให้เราเริ่มก้าวต่อไปได้ นั่นก็คือเราจะต้องมีการมาคิดร่วมกัน เพราะฉะนั้นแล้วตอนนี้สิ่งที่ทางมหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา และหน่วยงานภายใต้กระทรวง อว. ในการขับเคลื่อนของคณะกรรมการ อว. ส่วนหน้าจังหวัดยะลาเริ่มที่จะดำเนินการในปีนี้ก็คือแผนบูรณาการ อว. ส่วนหน้า เพื่อการจัดความยากจนจังหวัดยะลา ซึ่งภายใต้แผนบูรณาการฉบับนี้ก็จะพูดถึงการพัฒนาในทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านทุนมนุษย์หรือทุนเศรษฐกิจทุนทางสังคมแล้วก็ทุนอื่นๆ เพราะฉะนั้นเรื่องการศึกษา ก็จะเป็นประเด็นที่สำคัญที่จะพูดถึงเรื่องของทุนมนุษย์ รวมทั้งการที่เรามาบูรณาการทำงานร่วมกันในการมองปัญหาเรื่องความเหลื่อมล้ำ รวมทั้งการมองไปที่กลุ่มเปราะบางก็เป็นอีกประเด็นหนึ่งที่มีแผนบูรณาการ ถือว่าเป็นการสนับสนุนและเป็นจุดเริ่มต้นในการทำงานร่วมกัน และไม่ใช่เฉพาะเด็กที่อยู่ในกลุ่มเปราะบางเท่านั้น เด็กทุกคนในจังหวัดยะลา ก็ควรที่จะได้รับโอกาสทางการศึกษาผ่านการดำเนินการอย่างเป็นระบบ โดยที่ในระดับจังหวัดมีการบูรณาการการทำงานร่วมกันในการที่จะคลี่คลายสถานการณ์ในเรื่องของคุณภาพการศึกษาของจังหวัดยะลาไปด้วยกัน”

“

“ถือเป็นความโชคดีมากที่เรามี พ.ร.บ.พื้นที่
นวัตกรรมทางการศึกษา พ.ศ.2562 เพราะเป็น พ.ร.บ.
ที่มองให้เห็นเลยว่าจังหวัดสามารถจัดการตนเองได้
เป็นการเปิดโอกาสอย่างมาก การที่ยะลาเป็นจังหวัด
พื้นที่นวัตกรรมทางการศึกษาหรือว่า Sandbox ทำให้
คุณครูสามารถที่จะพัฒนานวัตกรรมที่เหมาะสมกับ
บริบทและความต้องการ แล้วก็ปัญหาหรือ point
point ในระดับโรงเรียนร่วมกับชุมชน เพราะฉะนั้น
ตรงนี้อะอย่างมา” (เกสรี ลัดเลีย, หัวหน้าโครงการวิจัย
พื้นที่ยะลา)

กรณีศึกษาและข้อสะท้อนคิดจากทีมวิจัยจังหวัดสงขลา (มอ.หาดใหญ่)

ปัญหาที่เป็น pain points ของสงขลาที่ทีมวิจัยจากมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่นำมาเป็นโจทย์วิจัยพัฒนา คือปัญหาโรงเรียนขนาดเล็กในสงขลาที่ประสบปัญหาเช่นเดียวกับโรงเรียนขนาดเล็กทั่วไปในพื้นที่อื่นๆ ของประเทศ นั่นคือการประสบปัญหาอย่างน้อย 3 ประการ ได้แก่ การได้รับงบประมาณน้อย การขาดครูที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน และการอยู่ในชุมชนขนาดเล็กที่ไม่เข้มแข็ง (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2559) ในสถานการณ์ปัจจุบันของโรงเรียนขนาดเล็ก จังหวัดสงขลาคือคุณภาพของการจัดการศึกษาต่ำกว่ามาตรฐาน ทำให้ผู้ปกครองขาดความเชื่อมั่น ยอมส่งลูกไปเรียนในโรงเรียนในเมืองที่อยู่ไกลกว่าและมีค่าใช้จ่ายที่เพิ่มขึ้น ด้วยเหตุนี้โรงเรียนขนาดเล็กจึงกลายเป็นที่เรียนของเด็กที่มาจากครอบครัวยากจนซึ่งไม่มีโอกาสไปเรียนที่อื่น ปัญหาของโรงเรียนขนาดเล็กจึงสะท้อนถึงความเหลื่อมล้ำในโอกาสทางการศึกษาอีกด้วย

ทั้งนี้ โครงการวิจัยนี้มีเป้าหมายที่จะเข้าไปศึกษาสภาพปัญหาและพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็กจำนวน 70 โรงเรียน โดยใช้การจัดการเรียนรู้เชิงรุกด้วยกระบวนการวิทยาศาสตร์เป็นเครื่องมือหลัก ร่วมกับการฟื้นฟูการเรียนรู้ของนักเรียน และการส่งเสริมกลไกการทำงานแบบมีส่วนร่วมกับฝ่ายต่างๆ

รูปแบบของการพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็ก มีกลไกของการขับเคลื่อน 4 กลไก คือ การจัดการเรียนรู้เชิงรุก การฟื้นฟูฐานกาย การพัฒนาทีมขับเคลื่อน (ผอ.ครูวิชาการ และครูแกนนำ) และการพัฒนาทีมหนุนเสริม (ชุมชน) ผลการดำเนินงาน พบว่า การจัดการเรียนรู้เชิงรุก เป็นกลไกที่มีความก้าวหน้ามากที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับกลไกที่เหลือ 3 กลไก เนื่องจากการเรียนรู้เชิงรุกมีผลให้เด็กได้รับการพัฒนาโดยตรงมากที่สุด นอกจากนี้ผู้บริหารและครู ยังได้รับการอบรมให้ทักษะในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกและการฟื้นฟูการเรียนรู้ของนักเรียน

อาจารย์นิเวศน์ อรุณเบิกฟ้า หัวหน้าโครงการได้สะท้อนประสบการณ์และข้อคิดว่า

การพัฒนาเด็กต้องเริ่มจากฐานกาย

“เราเน้นในเรื่องของการศึกษาคือเริ่มต้นจากการที่ทางสมรรถนะทางกาย จากนั้นคือเพิ่มศักยภาพในเรื่องของการเรียนรู้ของเด็ก เมื่อเด็กมีความสุข อยากรู้ อยากเรียน การเรียนรู้ของเด็กก็就会有ความสมบูรณ์ขึ้น จากการวิจัยในการทำงานของเราปรากฏว่าเด็กมีในเรื่องของสมรรถนะทางกายค่อนข้างที่จะอ่อนแอ โดยเฉพาะในเรื่องของการเขียน สมรรถนะในเรื่องของแรงบีบมือ แรงบีบในเรื่องของการการเขียนเด็กไม่ค่อยมีกำลังในการที่จะเขียน เนื่องจากเด็กคือมีภาวะอ่อนแอในเรื่องของการใช้ฐานสมรรถนะทางกายโดยเฉพาะในเรื่องของมือ การเพิ่มกำลัง เพิ่มศักยภาพ รวมทั้งการมีความสุขในการที่จะเข้ามาเรียนรู้ ดังนั้นเป็นโจทย์อย่างหนึ่งถ้าใส่แต่ความรู้ทุกอย่างเข้าไปเด็กก่อน เด็กจะต้องเขียนหนังสือให้เป็น อ่านหนังสือให้ออก แต่เด็กไม่มีความสุข สมรรถภาพในเรื่องของกายก็ไม่แข็งแรง เรื่องของการเรียนรู้ต่างๆ ก็จะไม่เกิด อันนี้เป็นโจทย์สำคัญเลยครับว่าทำไมถึงเราต้องเริ่มจากสมรรถนะทางกายของเด็กก่อน เมื่อสมรรถนะเข้มแข็งการเรียนรู้มันจะเกิด แล้วการที่จะมีสติปัญญาในเรื่องของการรับรู้หรือว่าการตั้งใจเรียนก็จะเกิดอันนี้เป็นโจทย์ที่เราตั้งใจให้ทำให้เกิดจริงๆ”

“เราได้เรียนรู้จากโรงเรียนก่อนหน้านี้ว่าคุณครูจัดกิจกรรมอะไรบ้าง เพราะความซุกซนอยู่ที่โรงเรียนอยู่ที่ครูกลุ่มปฐมวัย พอเราคุยเรื่องนี้เขาจะรู้ว่าทำอะไรบ้าง เช่น ใช้กิจกรรมออกกำลังกายหน้าเสาธง แล้วก่อนเรียนก็ใช้กิจกรรมเพื่อจะฝึกฐานกายต่างๆ เช่น ซักผ้าก็จะมอบหมายให้ผู้ปกครองสอนเด็กซักผ้าที่บ้าน การบีบขวดเพื่อเอาเป็นขยะรีไซเคิล แล้วก็วิธีหลายวิธีที่บูรณาการเข้าไปอยู่กับสิ่งที่ เป็นประโยชน์ อันนี้ก็พบว่าหลายโรงเรียนเขาทำให้เด็กมีสมาธิมากขึ้นหลังจากที่ ฐานกายแข็งแรง พอฐานกายแข็งแรงเขาจะเริ่มนั่งฟังคุณครูสอนได้ตลอดเวลา แล้ว ก็ตั้งใจกับการเรียนได้อยู่ นั่นคือสิ่งที่เราค้นพบ อันนี้เป็นสิ่งที่เราได้ข้อมูลจากครูใน โรงเรียนที่เขาฝึกฐานกายให้เด็กแล้ว แล้วก็บอกว่าลูกศิษย์ของเขาดีขึ้นเยอะเลย แล้วก็ตั้งใจเรียนมากขึ้นจากฐานกายที่แข็งแรง เราก็คิดว่าร่องรอยเหล่านี้ น่าจะเกิด เหมือนกันทุกโรงเรียน ก็พยายามที่จะคุยกับโรงเรียนแล้วก็ให้โรงเรียนหาวิธีพัฒนา ฐานกายเด็กมากขึ้น แล้วก็หลายโรงเรียนที่เขาเริ่มทำ เขาก็มีข้อมูลแบบนี้ออกมาให้ เราได้รับทราบ”

การขับเคลื่อนและขยายผลต่ออาศัยทั้งการเรียนรู้และการทำงานร่วมกัน

“จากนั้นกรณีโจทย์ตัวนี้ยังเป็นตัวจักรในการที่เราจะขับเคลื่อนจะทำงานไปถึงจะขับเคลื่อนตรงนั้นเราก็มาร่วมในเรื่องของผู้ปกครอง โรงเรียน สถาบันการศึกษาต่างๆ ผู้อำนวยการที่ให้การสนับสนุนในเรื่องของการใช้ของนวัตกรรมในพื้นที่ การใช้ในเรื่องของการเล่นของเด็กเป็นตัวจักรในการที่จะเพิ่มกำลังในการขับเคลื่อนให้เด็กรู้สึกมีความสุขในการที่จะเรียนรู้ แล้วก็มีในเรื่องของการที่ทำให้กำลังมีมันเพิ่มขึ้น เราใช้วิธีการง่ายๆ กับการทำขนม การปั้นดินน้ำมัน การเล่นในสนามเด็กเล่นเป็น ตัวจักรในการขับเคลื่อน จากนั้นเด็กมีความสุขเด็กมีกำลังใจในการที่จะเขียน ใน การที่จะเขียนหนังสือมีความสุขในการที่จะเรียนรู้ เพราะเราพบว่าคือก่อนหน้านี้ เด็กไม่มีความกล้าในการที่จะเขียนหนังสือ เขียนไปก็รู้สึกเบื่อ รู้สึกเจ็บแขน ดังนั้น มันจึงทำให้การเรียนรู้ของเด็กขาดตอน เพราะมันเกิดความสนุกไม่เพียงพอ ดังนั้น จุดเริ่มต้นตรงนี้นั้นก็เลยเป็นจุดหนึ่งที่เรายกมาคือเราจะต้องเพิ่มสมรรถนะทาง ภายให้เด็กก่อนปฐมวัย ก่อนปฐมวัยก็คือเราเริ่มตั้งแต่ตั้งแต่อนุบาลจนถึงประถม 3 จากนั้นคือ ประถม 4-6 เราก็คงเพิ่มในเรื่องของศักยภาพต่อ เมื่อเด็กมีความสุข แล้วการเรียนรู้มันก็จะเกิด อันนี้เป็นโจทย์หนึ่งที่ทางมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ตั้งเป้าหมายไว้ตั้งแต่เริ่มต้น เพราะเราศึกษาจากงานวิจัยที่มันเกิดขึ้นจากการเรียนรู้ ในพื้นที่ของจังหวัดสงขลามาทั้งหมด 3-4 ปีแล้วเราก็คงเลยโจทย์ตรงนี้มาทำงานใน โครงการนี้ เพื่อที่จะเพิ่มให้เด็กได้เรียนรู้ได้อย่างมีความสุข เรียนรู้ด้วยหัวใจ เรียนรู้ จากการที่ใช้ความเห็นชอบหรือความร่วมมือของทั้งผู้ปกครอง ทั้งครูในโรงเรียน ทั้ง ผู้อำนวยการ และจากนั้นเราอยากให้ยกระดับไปสู่ในนโยบายของจังหวัด การที่จะ ทำให้ไปสู่ในนโยบายของจังหวัดคือจังหวัดจะต้องเข้าใจในเรื่องของฐานการเรียนรู้ของ เด็กที่เกิดขึ้น จากนั้นวางแผนนโยบายในการพัฒนาต่อ ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของ งบประมาณ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการจัดการ ทั้งหมดก็คือการเรียนรู้และการทำงาน แบบบูรณาการร่วมกัน”

“ภาพที่อยากให้เกิดในพื้นที่ คือ เด็กสงขลาได้รับการพัฒนาตั้งแต่ระดับ ปฐมวัยจนถึงระดับสูง จนสามารถที่จะประกอบอาชีพได้หรือจัดการตนเองได้ นโยบายของการศึกษาในพื้นที่เองก็ตอบสนองกับความต้องการของเด็ก ตอบสนอง กับปัญหาในพื้นที่ แล้วก็มีกระบวนการการทำงานร่วมกันในเรื่องของการพัฒนา การศึกษา การเรียนรู้ของเด็กมันจะต้องมีการขับเคลื่อนด้วยกัน เราตั้งเป้าหมายคือ ทุกคนทุกฝ่ายจะต้องบูรณาการการทำงานร่วมกัน ทุกฝ่ายก็ต้องมีความตั้งใจใน การที่จะพัฒนาทรัพยากรมนุษย์หรือพัฒนาทรัพยากรที่ถือว่าเป็นตัวจับสำคัญคือ เด็กขึ้นมาเป็นผู้ใหญ่หรือว่าขึ้นมาเป็นคนที่มีคุณภาพไม่ว่าจะด้านไหนก็ตาม อันนี้ เป็นโจทย์เหมือนกันเราจะไม่บังคับเด็กให้เรียนรู้แต่มันต้องเกิดจากการเรียนรู้ที่เด็ก อยากรู้จริงๆ อันนี้มันจะเกิดฐานปัญหาหรือเกิดความเป็นภูมิปัญญาจริงๆ”

รศ.ไพโรจน์ ศิริรัตน์ นักวิจัยหลักของโครงการให้ข้อคิดอีกว่า

งานของ บพท.ในพื้นที่นวัตกรรมช่วยให้เลือกโรงเรียนได้อิสระขึ้นและสร้าง critical mass ได้

“เราบอกว่าในมนุษย์มี 3 ส่วนก็คือ กาย จิตใจ และสมอง มันก็เชื่อมโยงซึ่งกันและกันอยู่ เพราะฉะนั้นมันไม่มีสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่พัฒนาไปเยอะโดยที่อีกสองสิ่งมันไม่ได้พัฒนา ผมคิดว่ามันเป็นการพัฒนาที่ไม่สมบูรณ์ แล้วก็ฐานกายเป็นฐานที่พัฒนาได้ง่ายที่สุด แล้วก็สังเกตได้เมื่อมีคำถามว่าทำไมเราไม่หันมาหาหรือว่าพัฒนาเรื่องราวเหล่านี้ให้มันดีขึ้นแทนที่เราจะปล่อยเด็กให้เป็นคนที่ฉลาดหรือเก่งแต่อ่อนแอ นั่นคือสิ่งที่ทำให้เราสูญเสียทรัพยากรไปโดยน่าวasteday นั่นคือสิ่งที่เราคิดว่าแบบนั้น ที่นี้พอมีเรื่องของโครงการของ บพท.ที่เราสามารถเรียกพื้นที่นวัตกรรมได้มันช่วยให้การทำงานของอาจารย์ง่ายขึ้น แล้วก็มีความสะดวกมากขึ้นด้วย บพท.ก็มีจุดมุ่งหมายอีกแบบหนึ่ง แล้วก็ให้อิสระเราในการที่กำหนดโรงเรียน โครงการอื่นเขาจะกำหนดว่าควรจะไปพัฒนาโรงเรียนไหนเขาก็มอบหมายโรงเรียนมาให้โครงการนี้ก็ให้อิสระในการเลือกโรงเรียนที่เราจะเข้าไปทำงานด้วย เราจึงเลือกโรงเรียนขนาดเล็กที่เป็นกลุ่มที่เราสนใจ เราสนใจที่จะพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็กให้เป็นกลุ่มก้อนในเชิงปริมาณหรือเชิงมวลในพื้นที่เดียวกัน เพราะเราเชื่อว่าพอมีปริมาณโรงเรียนเป็นกลุ่มก้อนหรือเชิงมวลจะทำให้โรงเรียนพากันเปลี่ยนแปลงได้เร็ว โรงเรียนหลายโรงจึงได้มาร่วมงานกับเรา โดยไม่จำเป็นต้องเป็นโรงเรียนในโครงการพื้นที่นวัตกรรม”

“

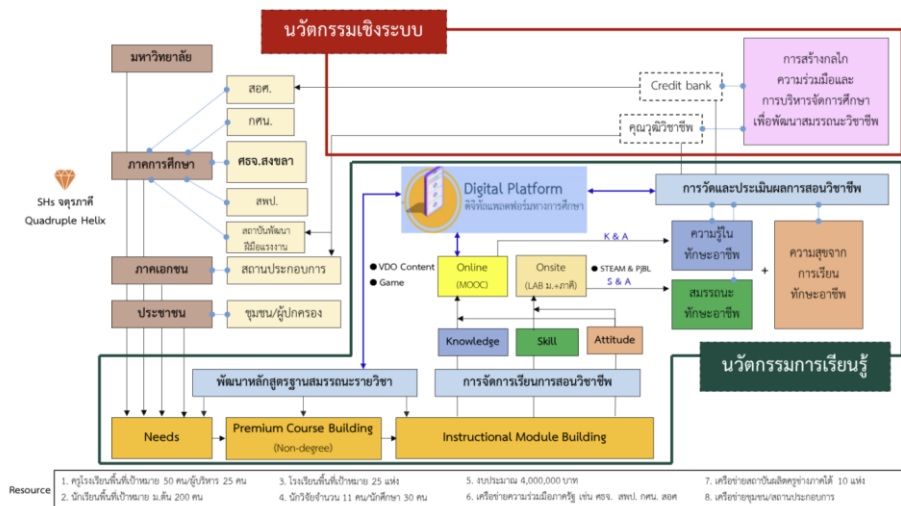
“พอมีเรื่องของโครงการของ บพท. ที่เราเรียกว่าพื้นที่นวัตกรรม
การศึกษา ช่วยทำให้การทำงานของเราง่ายขึ้น แล้วก็มีความสะดวกมากขึ้น
ด้วย บพท.มีจุดมุ่งหมายอีกแบบหนึ่ง แล้วก็ให้อิสระเราในการกำหนด
โรงเรียน โครงการอื่นเขาจะกำหนดว่าควรจะไปพัฒนาโรงเรียนไหนเขาก็
มอบหมายโรงเรียนมาให้ โครงการนี้ก็ให้อิสระในการเลือกโรงเรียนที่เรา
จะเข้าไปทำงานด้วย เราจึงเลือกโรงเรียนขนาดเล็กที่เป็นกลุ่มที่เราสนใจ”
(ไพโรจน์ ศิริรัตน์, นักวิจัย โครงการวิจัยพื้นที่สงขลา)

กรณีศึกษาและข้อสะท้อนคิดจากทีมวิจัยจังหวัดสงขลา (มทร.ศรีวิชัย)

ปัญหาที่เป็น pain points ของสงขลาอีกเรื่องหนึ่งก็คล้ายคลึงกับทีมวิจัยจาก มอ.หาดใหญ่ที่นำปัญหาโรงเรียนขนาดเล็กมาเป็นโจทย์วิจัย โดยทีมวิจัยจาก มทร.ศรีวิชัย ในนำเรื่องปัญหาของเด็กในโรงเรียนประถมขยายโอกาสในพื้นที่สงขลาเป็นหัวข้อการทำงานโครงการ โดยปัญหาของโรงเรียนประถมขยายโอกาสก็ไม่ต่างจากโรงเรียนขนาดเล็กนั่นคือการขาดทรัพยากรเพื่อการพัฒนา การขาดครูผู้สอน จำนวนนักเรียนน้อย หลักสูตรการศึกษาสามัญเดิมไม่ตอบสนองความต้องการของผู้เรียนและชุมชน ทำให้เด็กด้อยโอกาสในโรงเรียนขยายโอกาสไม่สามารถนำความรู้ไปพัฒนาตนเองได้อย่างเต็มศักยภาพ ทางโครงการจึงเน้นการเสริมสร้างความรู้ฐานสมรรถนะอาชีพที่ผู้เรียนสามารถนำไปต่อยอดได้ โดยเฉพาะการพัฒนาหลักสูตรฐานสมรรถนะรายวิชาที่สามารถเทียบโอนฯ ได้ในการเรียนต่อทางอาชีวศึกษาสำหรับเด็กเมื่อจบชั้น ม.3 แล้ว โดยในโครงการมีการจัดทำ MOU ระหว่างโรงเรียนขยายโอกาส และสถาบันอาชีวศึกษาร่วมพัฒนาเพื่อความร่วมมือทางวิชาการในการพัฒนาสมรรถนะวิชาชีพให้กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นของโรงเรียนประถมขยายโอกาส โดยเน้นให้นักเรียนที่จบมัธยมต้นจากโรงเรียนเหล่านี้สามารถเทียบโอนความรู้และประสบการณ์วิชาชีพกับหลักสูตร ปวช. ในสถาบันอาชีวฯ ได้ เช่น สาขากรรม สาขาการโรงแรม สาขาอาหารและโภชนาการ เป็นต้น

ทีมวิจัยยังได้ผลักดันให้เกิดกลไกความร่วมมือและการบริหารจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาสมรรถนะวิชาชีพ ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ ได้แก่ การวางองค์คณะบุคคลในเครือข่ายความร่วมมือ การกำหนดขอบข่าย หน้าที่เครือข่ายความร่วมมือ การวางแผนทางการบริหารจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาสมรรถนะ วิชาชีพ และการมีกระบวนการบริหารกลไกความร่วมมือที่ชัดเจน โดยมุ่งเป้าในการขยายผลให้ครอบคลุมทั้งกลุ่มเป้าหมายและสาขาวิชาในการเทียบโอนให้มากยิ่งขึ้น รวมทั้งการชวนสถานประกอบการเข้ามาร่วมงานพัฒนานี้ด้วย

กรอบแนวคิด

กรอบแนวคิดการวิจัยในพื้นที่จังหวัดสงขลาของ มทร.ศรีวิชัย

ดร.ทรงนคร การนาหัวหน้าโครงการได้สะท้อนประสบการณ์ในโครงการนี้ว่า

Pain point คือการเชื่อมต่อการศึกษาระดับต่างสังกัดยังไม่เป็นจริง

“pain point ที่เจอ จริงๆ แล้วเรามีเครือข่ายซึ่งเป็นเครือข่ายกับศึกษาธิการ จังหวัดอยู่แล้ว ในเรื่องของการทำ MOU ร่วมกันในเรื่องของการพัฒนาตัวหลักสูตร ทางจังหวัดจะเรียกว่าเป็นการพัฒนาหลักสูตรต่อเนื่องเชื่อมโยงระหว่างการศึกษา ขึ้นพื้นฐานกับอาชีวศึกษาและอุดมศึกษา ซึ่งปรากฏว่าในโครงการที่เราทำร่วมกัน มันเป็นเพียงแค่ว่าเราพัฒนาหลักสูตรขึ้นมาแล้วใช้ในการเทียบเคียงให้นักเรียนของ โรงเรียนขยายโอกาสแค่เห็นแนวทางว่า ถ้าเขาเรียนอาชีพแล้วเขาสามารถที่จะไป ศึกษาต่อในระดับการศึกษาที่สูงขึ้นได้อย่างไรบ้าง แต่ที่นี้ประเด็นที่ทางจังหวัด ต้องการก็คือนอกเหนือจากการที่เห็นแนวทางแล้วต้องการที่จะนำเทคโนโลยีเรื่อง ของการจัดการเรียนรู้อย่างเช่น ตัวแพลตฟอร์มต่างๆ เข้ามาใช้ในการจัดการศึกษา แล้วก็เมื่อเราจัดการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับสมรรถนะอาชีพ ซึ่งในโรงเรียนขยาย โอกาสมีอยู่แล้วก็สามารถที่จะทำให้นักเรียนนำไปใช้ในการเทียบโอนความรู้และ ประสบการณ์ได้หากเขาเข้าไปเรียนในสถานศึกษาอาชีวศึกษา นวัตกรรมที่ทางทีม วิจัยได้พัฒนาก็จะมีหลักๆ ในเรื่องของการเทียบโอนของหลักสูตรที่เป็นหลักสูตร สมรรถนะอาชีพของการศึกษาขั้นพื้นฐานกับอาชีวศึกษานี้ส่วนแรก แล้วก็อีกส่วน หนึ่งก็จะเป็นเรื่องของตัวสมรรถนะเรียกว่าเป็นหลักสูตรฐานสมรรถนะรายวิชาที่

เป็นรายวิชาชีพที่ไปใช้ในการเทียบโอนความรู้และประสบการณ์กับสถานศึกษา อาชีวจะได้ ส่วนถัดมาก็จะเป็นเรื่องของตัวดิจิทัลแพลตฟอร์มที่ใช้ในการจัดการ เรียนรู้แบบไฮบริดที่เราใช้ในโครงการวิจัย แล้วก็อีกส่วนหนึ่งในแพลตฟอร์มก็ จะเป็นเรื่องของการใช้ในการสะสมหน่วยการเรียนรู้ของนักเรียนที่จะไปใช้ในการ เทียบโอนกับสถานศึกษาอาชีวศึกษา แล้วก็ตัวสุดท้ายก็จะเป็นเรื่องของการวัดแล้ว ก็ประเมินผลทางด้านสมรรถนะวิชาชีพ”

เป้าคือการสร้างโอกาสการมีงานทำให้เด็กด้อยโอกาส

“ภาพที่อยากเห็นหลักๆ เลยก็คือน่าจะเป็นเรื่องของการพัฒนาทักษะอาชีพ ให้กับนักเรียนที่เป็นนักเรียนโรงเรียนขยายโอกาสให้เขาได้มีอาชีพจริงๆ ไม่ว่าเขา จะจบการศึกษาไปแล้วจะไปศึกษาต่อในอาชีวศึกษาหรือว่าเขาจะไม่ได้ศึกษาต่อแต่ สามารถที่จะเอาอาชีพตรงนี้ไปใช้ในการดำรงชีวิตได้ ภาพที่สองที่อยากเห็นก็คือ เรื่องของการจัดการเรียนการสอนที่มีนวัตกรรมการเรียนรู้แบบใหม่ให้นักเรียนใน โรงเรียนขยายโอกาสเขาได้ศึกษาเรื่องอาชีพที่ผ่านแพลตฟอร์ม แล้วก็สามารถมา เรียนบางวิชาพร้อมกับนักศึกษาอาชีวศึกษาได้ แล้วก็ที่สำคัญเลยอีกภาพที่อยากเห็น ก็คือการที่เราสามารถที่จะพัฒนาให้คุณครู โดยเขาสามารถจัดการเรียนการสอน อาชีพได้แล้วก็มีเครือข่ายที่จะเข้ามาช่วยโรงเรียนให้โรงเรียนสามารถพัฒนาทักษะ อาชีพให้กับนักเรียนร่วมกันระหว่างโรงเรียนกับสถานศึกษาอาชีวศึกษา ซึ่งตอนนี้ ภาคีเครือข่ายที่เราจะร่วมกันพัฒนาให้เป็นสถานศึกษาอาชีวศึกษา แล้วก็อยากจะมี เครือข่ายที่เข้ามาช่วยกันก็คือเหมือนกับว่าหน่วยงานทางภาครัฐหรือว่าภาคเอกชนก็ได้ ที่เป็นส่วนในเรื่องของเกี่ยวข้องกับการพัฒนาทักษะอาชีพให้กับนักเรียน แล้วก็เรื่อง ของการให้ทุนสนับสนุนเกี่ยวกับการพัฒนาทักษะอาชีพให้กับนักเรียนอย่างจริงๆ จังๆ”

พื้นที่นวัตกรรมทำให้เกิดสภาพคล่อง

“สภาพคล่องที่เกิดขึ้นในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาเมื่อทางจังหวัดเรียนรู้ เกี่ยวกับว่าพื้นที่นวัตกรรมการศึกษานี้ ก็เกิดความร่วมมือในเรื่องของการที่จะ ร่วมกัน ไม่ว่าจะเป็นทั้งทางจังหวัดเอง ตัวเขตพื้นที่แล้วก็โรงเรียนเอง แล้วก็ภาคี เครือข่ายที่จะเข้ามาร่วมมือตรงนี้ ทุกคนก็จะเห็นความสำคัญว่าถ้าหากว่าในพื้นที่ นวัตกรรมการศึกษาตรงนี้ มันสามารถปลดล็อกอะไรบางอย่างได้ แล้วก็ร่วมมือกันก็ คิดว่าท้ายๆ ใ้ให้การดำเนินงานตรงนี้มีสภาพคล่อง แล้วก็ดำเนินการจนมัน ประสบความสำเร็จได้ ภาพที่เห็นอีกอย่างคือพอเราเกิดความร่วมมือตั้งแต่เรื่องของ การร่วมมือในการพัฒนาครูให้สามารถจัดทำตัวหลักสูตรได้ให้ให้คุณครูมีทักษะใน การสอนได้ แล้วก็ตัวแพลตฟอร์มเข้ามาใช้ พอเราได้ลงมือใช้จริงๆ มันก็สามารถ

เห็นผลเห็นความสุขของนักเรียนที่เราได้พัฒนาอาชีพจริงๆ ก็คิดว่ามันก็สามารถที่จะทำให้ประสบความสำเร็จได้”

“

“ภาพที่อยากเห็นก็คือ เรื่องของการจัดการเรียนการสอน ที่มีนิเวศการเรียนรู้แบบใหม่ให้นักเรียนในโรงเรียนขยายโอกาส เขาได้ศึกษาเรื่องอาชีพที่ผ่านแพลตฟอร์ม แล้วก็สามารถมาเรียนบางวิชาร่วมกับนักศึกษาอาชีวศึกษาได้”

“พื้นที่นวัตกรรม การศึกษาสามารถปลดล็อกอะไรบางอย่างได้ แล้วเราก็ร่วมมือกัน คิดว่าทำยังไงให้การดำเนินงาน ตรงนี้มีสภาพคล่อง แล้วก็ดำเนินการจนประสบความสำเร็จได้” (ทรงนคร การนา, หัวหน้าโครงการวิจัยพื้นที่สงขลา)

กรณีศึกษาและข้อสะท้อนคิดจากทีมวิจัยจังหวัดสตูล (มูลนิธิคลองโต๊ะเหล็ม)

โครงการการบริหารจัดการตนเองเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาในพื้นที่ นวัตกรรมการศึกษาจังหวัดสตูล เป็นอีกโครงการที่บพท.ได้ให้การสนับสนุนมาตั้งแต่ปี 2563 ในฐานะที่สตูลเป็นจังหวัดแรกๆ ที่ได้รับการกำหนดให้เป็นพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา โดยโครงการนี้เน้นที่การพัฒนาขีดความสามารถและความเข้มแข็งของ โรงเรียนในการพัฒนาการเรียนรู้ที่ตอบสนองทั้งเด็กๆ ของสตูลและอัตลักษณ์ความเป็น ท้องถิ่นของสตูลด้วย

คุณสมพงษ์ หลีเคราะห์ แห่งมูลนิธิคลองโต๊ะเหล็ม ในฐานะหัวหน้าโครงการได้ให้ข้อ สะท้อนคิดว่า

เป้าหมายคือเปลี่ยนครูเป็นนักสร้างมากกว่านักเสพ

“จังหวัดสตูลเรามีหลักสูตรการศึกษาอยู่แล้ว ซึ่งในหลักสูตรเราเขียน เป้าหมาย เขียนวัตถุประสงค์ เขียนเนื้อหา แต่ว่าเวลาสอน คุณครูจะใช้หนังสือที่ ผ่านจากสำนักพิมพ์มาสอน ซึ่งบางที่ไม่ตรงกับตัวหลักสูตรมันทำให้ครูไม่มีแผนการ สอนก็เลยไม่ตรงกับหลักสูตร สิ่งที่เรามาปรับก็คือว่าการชวนครูกลับมาดูเป้าหมาย หรือความคาดหวังของตัวหลักสูตรการศึกษาว่าสิ่งที่ต้องการที่แท้จริงมันคืออะไร แล้วเราจะมาออกแบบการเรียนรู้ได้แบบไหนบ้าง ซึ่งครูต้องมาออกแบบแล้วคิดใหม่ สิ่งที่เราอยากเห็นก็คือว่าครูของเราเข้าใจหลักสูตร และครูสามารถสร้างหลักสูตร ขึ้นมาเองได้ แล้วครูต้องเขียนแผนการสอนในนวัตกรรมเพื่อไปพัฒนาผู้เรียน เพื่อให้ ได้ตามหลักสูตรแล้วจะวัดประเมินผลให้ได้ตามหลักสูตรนั้นได้อย่างไร”

จากครูสู่การสร้างโค้ชเพื่อการขยายผล

“ในการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมจังหวัดสตูล ตั้งแต่เริ่มต้นเราก็ได้รับทุนจาก บพท. มาทำวิจัยเรื่องของการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรม ซึ่งในพื้นที่นวัตกรรมการ ศึกษาจังหวัดสตูลเราก็เริ่มต้นที่โรงเรียนซึ่งมีทั้งหมด 10 โรงเรียน ที่ประกาศตัว เริ่มต้นเป็นพื้นที่นวัตกรรมแล้วก็ผ่านมาถึงตอนนี้ก็ 4 ปีแล้ว ตอนนี้มีโรงเรียนที่นำ ร่องอยู่ 20 โรงเรียนซึ่งขยายมาเรื่อยๆ ก็คือว่าเรามีนวัตกรรมการศึกษาที่เราเอาไป พัฒนาโรงเรียนก็คือตัวโครงงานฐานวิจัยซึ่งเป็นเครื่องมือเริ่มต้น หลังจากนั้นก็เริ่ม จากการทำงานในพื้นที่ก็คือเราได้ไปเปลี่ยนวิธีการเรียนการสอนในระดับโรงเรียน ซึ่งคุณครูก็ต้องเปลี่ยนจากครูผู้สอนกลายเป็นโค้ช โค้ชที่พาเด็กลงทำวิจัยลงเก็บ ข้อมูลจากพื้นที่ แล้วเด็กก็ต้องมานำเสนอข้อมูลทำให้เห็นว่าสิ่งที่เด็กเมื่อได้ทำ โครงงานวิจัยจะทำให้เกิดตัวสมรรถนะในเรื่องของการคิด การพูด การนำเสนอ

แล้วก็การขีด การเขียน การนำเสนอข้อมูล แล้วก็นำไปสู่บางเรื่องคือถึงขั้นพัฒนาชุมชนได้เลย ก็คือทำให้เด็กได้เรียนรู้นอกห้องเรียน แล้วก็นำสิ่งที่เรียนรู้นอกเรียนเข้ามาบูรณาการกับสาระวิชาที่มีอยู่ในหลักสูตรการศึกษา ซึ่งในรอบปีที่ผ่านมาทางโครงการเขาเรียกว่าระบบบริหารจัดการตนเอง เราได้มองว่าเครื่องมือในการพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมอย่างแรกก็คือการปรับเปลี่ยนหลักสูตร จากหลักสูตรเดิมที่ใช้ตัวชี้วัดเป็นฐานหลักสูตร 51 แล้วก็มาเปลี่ยนเป็นหลักสูตรฐานสมรรถนะคือจากการวัดความรู้กลายมาเป็นวัดสมรรถนะของเด็ก ซึ่งมันไปตรงกับตัวที่เราออกแบบไว้ในตัวโครงงานฐานวิจัยก็คือว่าเราจะเน้นวัดตัวสมรรถนะ สมรรถนะที่เกิดขึ้นคือความสามารถในการเรียนรู้ของเด็กมันมีแค่นั้น การหาข้อมูล การค้นหา การสรุปข้อมูล การนำเสนอข้อมูล ซึ่งเด็กมีสมรรถนะเรื่องแบบนี้ใหม่เราก็ได้ชวนโรงเรียนในการจัดทำหลักสูตรฐานสมรรถนะและออกแบบตัวหลักสูตร ตัวนวัตกรรมที่จะไปใช้ในการให้ตอบโจทย์ตัวฐานสมรรถนะที่เราคาดหวังของแต่ละโรงเรียนโดยมีการอบรมให้ครูได้เรียนรู้เรื่องหลักสูตรแล้วก็มาทำหลักสูตรด้วยกัน แล้วก็เรื่องของการออกแบบการวัดประเมินผลซึ่งเดิมการวัดประเมินผลเป็นการวัดความรู้ ซึ่งพอเปลี่ยนมาเป็นวัดสมรรถนะมันก็ต้องเปลี่ยนวิธีเปลี่ยนรูปแบบกัน ครูก็ต้องมาสร้างการเรียนรู้ใหม่ก็อยู่ในช่วงของการการทำเครื่องมือแล้วก็การสร้างการเรียนรู้แล้วก็ทดลองทำกันอยู่ว่าผลมันได้แค่ไหน แล้วก็สิ่งที่มันเป็นโจทย์อันหนึ่งก็คือว่าในการปรับเปลี่ยนของระบบการเรียนการสอนในโรงเรียน ก็คือว่าที่ผ่านมาคุณภาพของครูผู้สอนที่เราต้องปรับเปลี่ยนให้เป็นโค้ชมากที่สุดก็คือว่าทำอย่างไรที่จะให้คุณครูในโรงเรียนมาเป็นโค้ชแล้วก็ต้องทำหน้าที่จัดการเรียนรู้แทนที่จะสอดความรู้แบบเดิมกลายมาเป็นครูที่ทำหน้าที่เป็นโค้ช ซึ่งผู้อำนวยการโรงเรียนก็ทำหน้าที่เป็นโค้ชของครู ครูต้องไปโค้ชเด็กต่อซึ่งเป็นการปรับทั้งหมดทั้งระบบโครงสร้าง ซึ่งรูปแบบแบบนี้ทำให้ครูที่ทำงานแบบเดิมอาจจะต้องปรับเปลี่ยนวิธีการใหม่หมด จึงต้องมีการสร้างเครือข่ายของครูที่เป็นโค้ชด้วยกันเพื่อจัดการเรียนรู้ให้กับกลุ่มโรงเรียนใหม่ๆ ที่จะเข้ามาในพื้นที่นวัตกรรม ที่เรียกว่าเป็นโรงเรียนนำร่องซึ่งก็ใคร่อยากได้นวัตกรรม การมีครูที่มีชุดความรู้แล้วก็ได้ไปอบรมเราเรียกว่าภายใต้โครงการวิจัยที่เราตั้งชื่อไว้ School Coaching Forum”

ภาพห้องเรียน โรงเรียน และเครือข่ายที่จะเปลี่ยนไป

“ปลายทางที่จะเห็นก็คือว่าเราจะมีองค์ประกอบอยู่ 3 ภาพ ภาพที่ 1 คือภาพห้องเรียนที่เปลี่ยนไป ภาพที่ห้องเรียนที่ครูเปลี่ยนวิธีการสอน โดยที่เราบอกว่าตัวหลักสูตรนำมาสู่แผน แผนมาสู่ตัวนวัตกรรมจากการเรียนรู้และการวัดประเมินผล นี่คือภาพในห้องเรียน ภาพในห้องเรียนนี้อาจจะมากกว่าในห้องเรียนมากกว่านักเรียนก็คือมีครู มีพ่อแม่ มีภูมิปัญญา มีผู้ปกครอง มีผู้รู้ในชุมชน ที่ทีม

สตูลใช้คำว่า ครูสามเล่า คำว่าครูสามเฒ่าหมายถึงมีครูในโรงเรียน มีครูพ่อแม่ และครูชุมชน ครูชุมชนคือผู้รู้ในชุมชน สามครูเหล่านี้มาทำหน้าที่จัดการเรียนการสอนที่มากกว่าหลักสูตร 1,000 ชั่วโมงในโรงเรียน นี่คือภาพที่หนึ่ง **ภาพที่สองคือภาพโรงเรียนที่เปลี่ยนไป** คือมี ผอ. ทำหน้าที่สร้างการเรียนรู้กับคุณครูในโรงเรียน ไม่ใช่ทำหน้าที่แค่บริหารจัดการแต่เราต้องมาดูว่าสิ่งที่สอนไปในสัปดาห์นี้นั้นจะได้อะไรมี ปัญหาแค่ไหนแล้วจะทำอะไรต่อไปในสัปดาห์หน้า ครูมีปัญหาอะไรก็อบรมสร้างการเรียนรู้คือครูทำหน้าที่ดูแลตรงนี้ และก็มีคณะกรรมการสถานศึกษาเป็นคอยที่จะช่วยผู้ปกครองมาช่วยอีกที **ภาพที่สามคือภาพเครือข่ายโรงเรียนที่ทำงานด้วยกัน** มันสามารถจะแชร์ทรัพยากร แชร์บุคลากร แชร์ความรู้หรือมาช่วยกันอย่างไรที่จะนำไปสู่การทำเป้าหมายของคำว่าสมัชชาการศึกษาสตูลได้อย่างไรในความเป็นเครือข่ายเหล่านี้”

ความมีแรงจูงใจให้ครูในพื้นที่นวัตกรรม

“ครูในโรงเรียนนักรบต้องทำงานหนัก เพราะทำทลายตัวเองกับสิ่งที่ตัวเองเคยทำมาแล้วต้องเปลี่ยน ทำทลายกับพ่อแม่ที่ไม่เคยชินกับวิธีการเรียนการสอนแบบนี้ ทำทลายกับสังคมที่บอกว่าเขาต้องไปวัดและประเมินอีกแบบหนึ่ง เพราะฉะนั้นครูเหล่านี้ทำงานเยอะ รูปแบบการให้กำลังใจการดูแลสนับสนุนหรือระบบของการให้ ความดีความชอบในระบบของบุคลากรทางการศึกษาควรจะต้องให้ประโยชน์ อีกสิ่งหนึ่งคืองานนโยบายที่บางเรื่องที่มันไม่จำเป็นสำหรับพื้นที่เหล่านี้ก็ควรเอาออกหรือ ยกเลิกเพื่อเป็นแรงจูงใจคุณครูด้วย”

ความเป็นงานวิจัยของบพท.ช่วยให้ทำงานเชิงรุกได้

“อีกอย่างโครงการภายใต้โครงการวิจัยของ บพท.ที่สนับสนุนมานั่นเอื้อต่อเรา เป็นการใช้ความรู้เพื่อไปขับเคลื่อนให้เกิดขึ้นจริง ซึ่งในรูปแบบงานวิจัยมันอาจจะไม่ใช่เป็นงานวิชาการอย่างเดียว แต่เป็นการขับเคลื่อนให้เกิดตามความรู้ที่ได้มาแล้ว ก็ทดลองใช้อยู่ มันก็เป็นปัจจัยเอื้อ ก็คือว่าสำหรับงานใหม่ๆ ซึ่งในระบบของ ราชการอาจจะต้องเขียนแผน เช่น เขียนแผนปีนี้อาจจะทำอีก 2 ปีข้างหน้า ซึ่งมัน ต่างกับโครงการวิจัยที่ทำมันสามารถทำได้เลย ตรงนี้อาจจะเป็นบที่มาเอื้อ ประโยชน์ให้กับคุณครูในโรงเรียนพื้นที่นักรบได้”

“

“เรามีนวัตกรรมการศึกษาที่เราเอาไปพัฒนาโรงเรียนก็คือตัวโครงงานฐานวิจัย ซึ่งเป็นเครื่องมือเริ่มต้น หลังจากนั้นก็เริ่มจากการทำงานในพื้นที่ก็คือเราได้ไปเปลี่ยนวิธีการเรียนการสอนในระดับโรงเรียน ซึ่งคุณครูก็ต้องเปลี่ยนจากครูผู้สอนกลายมาเป็นโค้ช โค้ชที่พาเด็กลงทำวิจัยลงเก็บข้อมูลจากพื้นที่ แล้วเด็กก็ต้องมานำเสนอข้อมูลทำให้เห็นว่าสิ่งที่เด็กเมื่อได้ทำโครงงานวิจัยจะทำให้เกิดตัวสมรรถนะในเรื่องของการคิด การพูด การนำเสนอ แล้วก็การขีด การเขียน การนำเสนอข้อมูล แล้วก็นำไปสู่บางเรื่องคือถึงขั้นพัฒนาชุมชนได้เลย” (สมพงษ์ หลีเคราะห์, หัวหน้าโครงการวิจัยพื้นที่สตูล)

กรณีศึกษาและข้อสะท้อนคิดจากทีมวิจัยกรุงเทพฯ (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย)

โครงการการพัฒนากระบวนพหุวิทยาการตามมาตรฐานข้อมูลและมาตรฐานการแลกเปลี่ยนข้อมูลและกลไกการระดมทรัพยากรสำหรับบูรณาการเทคโนโลยีในการจัดการเรียนรู้เชิงรุกเพื่อส่งเสริมทักษะในศตวรรษที่ 21 ของนักเรียนในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา กรุงเทพมหานคร เป็นอีกโครงการที่ได้รับทุนสนับสนุนจากบพท. และเป็นโครงการที่มีจุดเด่นแตกต่างจากโครงการอื่น โดยรศ.ดร.ประกอบ กรณีกิจ หัวหน้าโครงการวิจัย ได้เล่าถึงลักษณะงานในโครงการ พร้อมกับให้ข้อสะท้อนคิดจากการทำงานในโครงการนี้ว่า

เป้าหมายคือการทำระบบข้อมูลบูรณาการของพื้นที่

“ในภาพรวมของแผนงานวิจัยที่ทางจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้รับทุนสนับสนุนจากบพท.มา เราก็ตัดใจที่จะพัฒนาระบบสารสนเทศที่สามารถที่จะรวบรวมข้อมูลซึ่งอยู่ในหน่วยงานต่างๆ เอามาบูรณาการร่วมกัน แล้วสามารถที่จะทำให้เกิดสารสนเทศสำหรับการตัดสินใจ สามารถที่จะดูปัญหา อย่างเช่น นักเรียนมีผลการเรียนต่ำ เราสามารถจะดูได้ว่าปัญหานั้นมันอาจเกิดจากปัจจัยอะไร ซึ่งอันที่จริงแล้วข้อมูลพวกนี้มันอยู่กันคนละที่เพราะฉะนั้นในแผนงานของเราตั้งใจที่จะบูรณาการข้อมูลทีหน่วยงานต่างๆ จัดเก็บอยู่ให้เป็นไปตามมาตรฐานข้อมูลและมาตรฐานการแลกเปลี่ยนข้อมูลที่สำนักงานบริหารพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาได้จัดทำขึ้น อันนี้ก็คือในส่วนแรก”

“ภาพฝันที่สำคัญก็คือว่า เราตั้งใจที่จะทำให้ตัวพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา กรุงเทพมหานครมีระบบสารสนเทศที่ทำให้ผู้บริหารในระดับชั้นต่างๆ สามารถที่จะมีสารสนเทศประกอบการตัดสินใจแล้วทำให้การตัดสินใจมีความถูกต้องแม่นยำและแก้ไขปัญหาได้จริง นอกจากนั้นแล้วเราตั้งใจที่จะทำให้นักเรียนในกรุงเทพมหานครได้ใช้คอมพิวเตอร์ในการเรียนให้ครูสามารถที่จะบูรณาการเทคโนโลยีในการจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียนได้จริง เพราะทุกวันนี้โรงเรียนมีคอมพิวเตอร์แต่อยู่ในห้องคอมพิวเตอร์ เพราะฉะนั้นจริงๆ แล้ววิชาที่นักเรียนจะได้ใช้คอมพิวเตอร์คือวิชาคอมพิวเตอร์นะครับ เราจึงตั้งใจที่จะทลายส่วนนี้นะครับทำให้คุณครูในทุกวิชาได้จัดกิจกรรมการเรียนในห้องเรียนโดยบูรณาการเทคโนโลยีในการจัดการเรียนรู้ นอกจากนั้นแล้วเราจะลดภาระงานครู โดยให้ครูสามารถแลกเปลี่ยนหรือแบ่งปันนวัตกรรมหรือสื่อหรือไปกิจกรรมที่เป็นดิจิทัลไปใช้งานร่วมกันได้หรือเอาไปปรับให้เหมาะสมกับบริบทของตนเอง”

การนำ e-waste มาชุบชีวิตเพื่อสร้าง digital classroom

“ส่วนที่สองเราตั้งใจที่จะจัดทำแพลตฟอร์มในการระดมทรัพยากรซึ่งเป็น
โน้ตบุ๊กเก่าและเครื่อง E-Waste นำมาชุบชีวิตแล้วก็ติดตั้งระบบปฏิบัติการที่ใช้
ทรัพยากรต่ำแล้วก็ทำงานได้บน Cloud เพื่อนำไปให้นักเรียนได้ใช้เรียนในห้องเรียน
เพื่อให้คุณครูได้จัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยบูรณาการเทคโนโลยีในการจัดการเรียนรู้
เพื่อส่งเสริมทักษะในศตวรรษที่ 21 นะครับ ซึ่งตรงนี้เราจะมีแพลตฟอร์มเกี่ยวกับ
เรื่องของการระดมทรัพยากรนะครับ มีแพลตฟอร์มเกี่ยวกับเรื่องของการสร้างชุมชน
การเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) นะครับแล้วก็จะไปเชื่อมโยงกับตัวระบบสารสนเทศ
เพราะว่าพอเป็นเรื่องทรัพยากรเป็นเรื่องนวัตกรรมที่ได้จาก PLC แล้วก็จะสามารถ
แลกเปลี่ยนเรียนรู้และเป็นต้นแบบให้กับพื้นที่นวัตกรรมอื่นๆ หรือคุณครูท่านอื่นๆ ที่
สนใจก็สามารถสืบค้นแล้วก็นำไปเป็นต้นแบบใช้ในการปรับใช้ในบริบทของตัวเอง
ได้”

การสร้างวิสัยทัศน์และเป้าหมายร่วมเป็นปัจจัยความสำเร็จ

“สิ่งที่เราจะต้องดำเนินการก็คือการทำให้ทุกคนที่เกี่ยวข้องมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน
เพราะว่าเมื่อเรามีวิสัยทัศน์ร่วมกันแล้วงานก็จะมีโอกาสประสบความสำเร็จเพราะว่า
ทุกคนมองเห็นโจทย์ตรงกัน อันนี้เป็นสิ่งที่เราจะต้องสร้างการรับรู้แล้วก็ทำความเข้าใจกับ
ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต่างๆ นะครับ นอกจากนั้นแล้วเราจะต้องทำให้ไม่เป็น
ภาระงานกับคุณครูมากเกินไปอันนี้ก็เป็นโจทย์ที่เราตั้งใจว่าจะทำให้ทุกอย่างมันอยู่ใน
รูปแบบดิจิทัล เพื่อที่จะแบ่งปันแล้วก็แลกเปลี่ยนกันได้ด้วยครับ นอกจากนั้นแล้ว
กลไกการขับเคลื่อนที่จะทำให้ปลดล็อกในเรื่องต่างๆ ซึ่งอาจจะมีข้อติดขัดใน
กฎระเบียบต่างๆ เป็นสิ่งที่เราจะพยายามให้ข้อเสนอแนะและทำความเข้าใจ
เพื่อที่จะทำให้พื้นที่นวัตกรรมกรุงเทพมหานครสามารถที่จะขับเคลื่อนทุกอย่างไปได้
อย่างรวดเร็ว”

ศ.ดร.จินตวิทย์ คล้ายสังข์ นักวิจัยหลักในโครงการได้เล่างานและให้ข้อคิดเพิ่มเติมว่า

การเปลี่ยนวิกฤตโควิดเป็นโอกาสสร้าง digital transformation

“สำหรับโครงการย่อยที่ 2 ก็จะเป็นเรื่องของการระดมทรัพยากร E-Waste หรือในที่นี้เราก็หมายถึงคอมพิวเตอร์ที่เป็นโน้ตบุ๊กเก่าและเครื่อง ที่หลายๆ หน่วยงาน ไม่ได้ใช้แล้วเราก็เอามาชุบชีวิตมาใส่ตัวระบบปฏิบัติการใหม่เพื่อให้โรงเรียนสามารถที่จะนำไปใช้ได้ อย่างน้อยก็ 5-6 ปี ซึ่งตรงนี้เราก็มองว่าจริงๆ แล้วการเริ่มต้นการจุดประกายในโครงการนี้ก็คือการที่พวกเรามองเห็นว่าในช่วงโควิดที่ผ่านมาจริงๆ

แล้วมันเป็นยุคของการเปลี่ยนแปลงทางดิจิทัลอย่างจริงๆ เลยที่ทุกคนเฝ้ารอให้เกิดนะคะ คือหมายถึงว่าในเชิงที่ว่าคุณครูได้มีโอกาสในการใช้เทคโนโลยีในการจัดการเรียนรู้ออนไลน์ เช่นเดียวกับผู้เรียนก็ได้ใช้เทคโนโลยีต่างๆ ในการเรียนรู่มากขึ้น เรามองภาพตรงนั้นว่าเราอยากให้การใช้ตรงนี้เกิดความยั่งยืนถึงแม้ว่าได้ทุกคนกลับมาเรียนมาทำงานแบบออนไซต์ (on-site) แล้ว แต่ก็ยังใช้เทคโนโลยีมาเสริมการเรียนการสอนอย่างต่อเนื่อง ประกอบกับในเรื่องของการทำโครงการนี้ที่เราจะได้อุปกรณ์มาซึ่งตรงนี้ก็เป็นคีย์สำคัญว่าพอเราได้อุปกรณ์มาก็ทำให้เกิดการใช้อย่างต่อเนื่องมันจะเกิดขึ้นในระดับหนึ่งแล้ว”

PLC ช่วยสร้างความยั่งยืนในโรงเรียนได้

“แต่ที่นี้เราก็มองว่าจริงๆ แล้วคุณครูยังสามารถมีส่วนช่วยได้มากกว่านั้น ก็คือในระดับคุณครูระดับโรงเรียนก็สามารถที่จะพูดออกมาได้ว่ามี Demand อะไร อยากได้คอมพิวเตอร์แบบไหนเอาไปทำอะไร แล้วเราก็จะสามารถจับคู่กับฝั่งของ Supply ที่เขามีคอมพิวเตอร์เขาก็ไม่รู้ว่าเขาไปกระจายต่อที่ไหน มันก็จะเกิดเป็นระบบที่เกิดการขับเคลื่อนได้ว่ามีทั้ง Demand แล้วก็ Supply เข้ามานะคะ ที่นี้พอเกิดระบบกลไกตรงนี้ปุ๊บเราก็มองว่าแล้วเราทำอย่างไรต่อให้มันยั่งยืน เราก็เอากะบวนการที่เป็นลักษณะของ Virtual PLC เข้ามา ก็คือ คุณครูก็ต้องมีการบอกด้วยนะว่าจะเขาไปอุปกรณ์ไปทำอะไร ผ่านกระบวนการอบรมนิดหน่อยได้ไหมว่าใช้คอมพิวเตอร์ในการเรียนการสอนอย่างถูกต้องเหมาะสม มีเทคโนโลยีอะไรบ้าง แล้วก็ทำอย่างไรให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ไม่ใช่เฉพาะในเนื้อหาด้วยนะ แต่เกิดในเรื่องของทักษะด้านดิจิทัล ทักษะความเข้าใจและใช้เทคโนโลยีดิจิทัล อะไรต่างๆ อย่างนี้ด้วย พอเรามีกระบวนการตรงนั้นแทรกเข้าไปในชุมชนที่เป็นแพลตฟอร์มตัวนี้ด้วยมันก็จะเกิดความยั่งยืน ซึ่งทีมเราเชื่อว่าเราอยากทำอะไรที่เป็นกลไกที่แม้กระทั่งโครงการจบแล้วโครงการก็ยังไปได้”

Active learning สร้างผลลัพธ์ที่เด็กได้เร็ว

“จริงๆ เราได้ไปลงพื้นที่มาแล้ว แล้วเราก็เห็นภาพนั้นจริงๆ ซึ่งถือว่าเป็นภาพจำของทีมพวกเราเลยก็คือเด็กๆ เขาตื่นเต้นแล้วเขามีความสุข แล้วคือเรามองว่ามันเป็น Active Learning จริงๆ โดยที่เราไม่ต้องพยายามทำอะไรมาก เพราะว่าเมื่อใดก็ตามพอเด็กมีอุปกรณ์ คุณครูมีกิจกรรม มีปฏิสัมพันธ์เกิดขึ้น มันก็เป็น Active Learning ที่ผู้เรียนก็เกิดการเรียนรู้จริงๆ แบบที่ไม่ต้องพยายามเรียนรู้อะไรมากด้วยซ้ำ คือภาพจำตรงนั้นทำให้ทีมเรามีพลังในการที่อยากจะขยายโมเดลนี้ออกไป และอยากให้คุณครูหลายๆ คนได้สัมผัสโมเดลนี้ก็เลยคิดว่าตรงนี้น่าจะเป็นจุดสำคัญที่ทำให้คุณครูก็มีพลังในการขับเคลื่อนต่อด้วยพอเห็นแววตาเห็นความกระตือรือร้นของเด็กๆ”

การเป็นพื้นที่นวัตกรรมทำให้ทำงานง่ายขึ้น

“รู้สึกว่าการเป็นพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาทำงานง่ายขึ้นแล้วก็สะดวกขึ้น เพราะว่ามันก็ทำให้เรามีความท้าทายใหม่ๆ ที่ปลดล๊อคหลายๆ อย่างที่เราได้ลองทำในพื้นที่ตรงนั้นะคะ แล้วก็เราเชื่อว่าอย่างหนึ่งที่มีนทำให้เกิดประโยชน์ คือ ถ้าเราสามารถทำต้นแบบขึ้นมาได้ และโซภภาพแห่งความสำเร็จโซภความประทับใจของทั้งคุณครูและนักเรียน การเรียนรู้ที่เกิดขึ้นจริงๆ ที่เป็น Active Learning เมื่อคนอื่นได้เห็นต้นแบบของ Sandbox ก็จะมีรู้สึกอยากเข้ามาาร่วมด้วย เราก็พยายามที่จะใส่พลังบวกตรงนี้เข้าไปเรื่อยๆ เพื่อให้เกิดการขยายผลต่อไป”

“

“เราตั้งใจที่จะทำให้ตัวพื้นที่นวัตกรรมการศึกษากรุงเทพมหานครมีระบบสารสนเทศที่ทำให้ผู้บริหารในระดับชั้นต่างๆ สามารถที่จะมีสารสนเทศประกอบการตัดสินใจแล้วทำให้การตัดสินใจมีความถูกต้องแม่นยำและแก้ไขปัญหาได้จริง” (ประกอบกรณียกิจ, หัวหน้าโครงการวิจัยพื้นที่กรุงเทพฯ)

กรณีศึกษาและข้อสะท้อนคิดจากทีมวิจัยจังหวัดพัทลุง (ม.ทักษิณ)

โครงการการพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาบนฐานข้อมูลครัวเรือนคนจน จังหวัดพัทลุงด้วยนวัตกรรมเชิงระบบและนวัตกรรมการเรียนรู้ เป็นโครงการล่าสุดที่ บพท.ให้การสนับสนุนอีกโครงการหนึ่งในปี 2566 และมีจุดเด่นคล้านงานของยะลาคือ การใช้ข้อมูลครัวเรือนยากจนเข้ามาช่วยการทำงาน นอกจากนี้ ทีมวิจัยจากมหาวิทยาลัยทักษิณก็เป็นทีมที่ทำงานในพื้นที่พัทลุงมาก่อนถึงสองปีในประเด็นเรื่องความยากจน จึงเป็นอีกทีมที่มีศักยภาพจะทำงานพัฒนาในพื้นที่ได้ดี

ทั้งนี้ รศ.ดร.รุ่งชัชดาพร เวหะชาติ หัวหน้าโครงการได้เล่างานและให้ข้อสะท้อนคิดว่า

การหา pain point และโจทย์การทำงานตามบริบทพื้นที่

“มหาวิทยาลัยทักษิณ เรามี 2 วิทยาเขตทั้งสงขลาและพัทลุง แต่ที่ลงพื้นที่นี้ก็คือเน้นไปที่จังหวัดพัทลุง สืบเนื่องมาจากทางพื้นที่พัทลุงเป็นพื้นที่ที่ทางอาจารย์และทางมหาวิทยาลัยมีการทำโครงการกับ บพท.มาก่อนหน้านี้แล้ว 2 ปี ก็จะเป็นในเรื่องของการที่จะแก้ไขปัญหาความยากจน เพราะฉะนั้นประเด็นที่ Sandbox ลงไปในปี 2566 ก็จะเป็นในเรื่องของการที่จะพัฒนาพื้นที่การศึกษา ซึ่งในส่วนของพัทลุงจะมีทั้งหมด 11 อำเภอ และใน 11 อำเภอก็จะมีปัญหาในเรื่องของความยากจน ซึ่งส่วนใหญ่จะเน้นไปที่อำเภอเมืองกับอำเภอปากพะยูน เนื่องจากว่าในพื้นที่ทั้งสองอำเภอนี้มีปัญหาในครัวเรือนที่ยากจน ส่งผลทำให้การศึกษาของนักเรียนในจังหวัดพัทลุงค่อนข้างที่จะมีปัญหาในเรื่องของความยากจนแล้วในเรื่องของการเรียนก็คือในเรื่องของการ Learning Loss ไปในช่วงโควิดก็มีปัญหาในส่วนนี้ด้วยที่จะนำมาพัฒนา”

“ในเรื่องของการแก้ปัญหา Learning Loss ก็คือจะเป็นในเรื่องของอาชีพเป็นโจทย์การเรียนรู้ เราก็จะศึกษาหาปัญหาก่อนแล้วนำอาชีพต่างๆ ในท้องถิ่นที่เน้นไปที่เรื่องของ Local Wisdom คือภูมิปัญญาที่จะนำมาพัฒนาในเรื่องของอาชีพในสองอำเภอนี้จะมีความแตกต่างกันในส่วนของอำเภอเมืองก็ได้เน้นไปที่การท่องเที่ยว ซึ่งการท่องเที่ยวในอำเภอเมืองตอนนี้ที่ยังไม่ได้รับการโปรโมทก็ได้ร่วมมือกับจังหวัดพัทลุง โดยจะเน้นไปในเรื่องของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแล้วก็มาพัฒนาในส่วนของเขา ออกทะเลที่อยู่ในอำเภอเมืองซึ่งท่านผู้ว่าฯ เป็นคนมีตำราออกมาว่าจะพัฒนาในส่วนของอำเภอเมืองให้เป็นการท่องเที่ยวเป็นแลนด์มาร์คสำหรับนักท่องเที่ยวทั้งในจังหวัดใกล้เคียงกับมาเลเซียและสิงคโปร์ที่จะทำให้นักเรียนของเราอาชีพหนึ่งก็คือการเป็นไกด์ซึ่งก็จะมีการพัฒนาให้นักเรียนในเรื่องของภาษา ในชุมชนของอำเภอเมืองก็จะเป็นพื้นที่ที่มีคนจีนอยู่ส่วนหนึ่ง ในอำเภอเมืองก็จะมีโรงเรียนที่เปิดการเรียนการสอน

ภาษาจีนอยู่แล้วด้วย และเราก็เน้นภาษาอังกฤษด้วย เราก็จะเข้าไปพัฒนาทั้งในส่วนของการศึกษา อาชีพ ภาษา และวัฒนธรรม ในพื้นที่เราก็มีโรงเรียนใน อบจ. พา นักเรียนไปประกวดชิงช้าสวรรค์สร้างเด็กๆ ให้มีการกล้าแสดงออกและทำให้ผู้อื่นได้รู้จักวัฒนธรรม เพราะฉะนั้นในการที่จะเป็นแลนด์มาร์คก็คือเราจะใช้ทรัพยากรในท้องถิ่น เน้นให้นักเรียนมีวัฒนธรรมในเรื่องของการแสดงโดยเฉพาะในเรื่องของโนราห์จากโรงเรียนเทศบาลท่าแค มีการรื้อยลูกปิดโนราห์เพื่อจะเป็นศิลปะพวกหัตถกรรมให้กับนักเรียน ส่วนในอำเภอปากพะยูนนั้น ก็จะมีโรงเรียนทั้งหมด 12 โรงเรียนที่จะอยู่ในกระบวนการในวิถีวิจัยของทางทีม ฉะนั้นในโรงเรียนที่อยู่ในโซนของทะเลก็มีเกาะเลื้อ เกาะหมาก ทั้งสองเกาะนี้ก็จะเป็สถานที่ท่องเที่ยว รวมถึงทะเลสาบ ทะเลสาบสงขลา ที่อยู่ในพื้นที่โดยมีอาชีพส่วนใหญ่ที่เกี่ยวกับประมง เกษตร ปศุสัตว์ เพราะฉะนั้นในอำเภอปากพะยูนก็จะเป็นอีกพื้นที่หนึ่งที่จะทำให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ภูมิปัญญาและนำมาใช้ในการประกอบอาชีพได้ โดยในสองอำเภอนี้ก็เป็นพื้นที่ที่ช่วยให้นักเรียนเกิดการพัฒนาระหว่างเรียนสร้างอาชีพระหว่างเรียนและสามารถช่วยลดค่าใช้จ่ายของครอบครัวได้”

การมองแนวทางการพัฒนาแบบจังหวัดที่เป็นเมืองรอง

“สิ่งที่เราคาดหวังคือเราอยากให้เขากทะเลสู่เป็นแลนด์มาร์ค ในภาพของโรงเรียนก็คือการมีกิจกรรมการแสดง การพัฒนานักเรียนเป็นไกด์ มัคคุเทศก์น้อย และโรงเรียนที่อยู่ในกลุ่มที่นำมาเป็นกลุ่มตัวอย่างมีทั้งหมด 20 โรงเรียนด้วยกัน ซึ่งโรงเรียนก็จะสร้างอาชีพ พอมีอาชีพแล้วก็มีผลิตภัณฑ์ต่างๆ ผลิตภัณฑ์นี้ก็จะนำมาขายในพื้นที่ของเขากทะเลสู่สร้างความร่วมมือกับทั้งเทศบาลและ อบจ.สร้างสถานประกอบการให้กับนักเรียนเพื่อที่จะขายผลิตภัณฑ์ด้วยแล้วก็มีแสดงด้วย ส่งผลไปถึงการโปรโมทแหล่งท่องเที่ยว โดยลักษณะของการท่องเที่ยวนี้ก็อาจจะเป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศตามที่ท่านผู้ว่าฯ ต้องการที่จะพัฒนาเมืองพัทลุงให้เป็นเมืองท่องเที่ยว เพราะว่าพัทลุงเป็นเมืองรองในเรื่องของการท่องเที่ยวมันอาจจะไม่ได้เป็นเศรษฐกิจในระดับโลกได้อย่างเต็มที่นัก แต่เราจะเน้นไปในเรื่องของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์มากกว่า ทั้งนี้ทั้งนั้นเราอาจจะต้องอาศัยความร่วมมือจากต้นสังกัดทั้ง อบจ.เทศบาล ททท.หน่วยงานราชการของจังหวัดพัทลุงร่วมพัฒนาให้ความคาดหวังนี้เกิดขึ้น”

การทำงานแบบ bottom-up เหมาะกับพื้นที่ที่ยังไม่ได้ประกาศเป็น sandbox

“ในส่วนของพัทลุงยังไม่ได้ประกาศเป็นพื้นที่นวัตกรรมทางการศึกษา แต่เวลาที่เราจะพัฒนาในโรงเรียนที่ยังไม่ได้เป็นพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา เราก็มักมีวิธีการที่จะพัฒนาจากล่างไปส่บน เข้าถึงในระดับหน่วยงานทางการศึกษาของจังหวัดพัทลุง

เข้าถึงในส่วนของหน่วยงานต้นสังกัดของแต่ละเขตพื้นที่การศึกษา ก่อน ที่สำคัญก็คือ เราจะไปที่โรงเรียนก่อนที่จะไปถึงเขตพื้นที่การศึกษา เราจะทำตั้งแต่ล่างไปสู่นโยบาย มากกว่าที่จะไปจากบนลงล่างเหมือนพื้นที่อื่นๆ ที่เขาเข้าร่วมเป็นพื้นที่นวัตกรรมทางการศึกษาแล้ว ถ้าเกิดว่าจังหวัดพัทลุงเป็นพื้นที่นวัตกรรมแล้ว โรงเรียนทั้ง 20 โรงเรียนก็อาจจะมีความเข้าใจ แล้วก็สามารถแจ้งความจำนงค์ได้ง่ายกว่าคือเขามีความรู้ความเข้าใจอยู่แล้วเขาก็สามารถที่จะขับเคลื่อนต่อยอดไปได้ดีกว่าโรงเรียนที่ยังไม่ได้มีการเข้าร่วมแบบที่โครงการนี้ทำอยู่ ซึ่งจริงๆ แล้วโรงเรียนจะต้องแจ้งความจำนงค์ด้วยตัวเองในการที่จะเข้าสู่พื้นที่นวัตกรรมหรือไม่ ส่วนในจังหวัดที่ประกาศเป็นพื้นที่นวัตกรรมแล้วยังติดขัดอยู่ที่ว่าบางโรงเรียนเขาก็ไม่อยากจะเข้าไป เพราะว่าเขาเกิดทัศนคติหรือบางครั้งเขามองเห็นว่าโรงเรียนที่อยู่ในพื้นที่นวัตกรรมนี้ดูเหนื่อยนะ ซึ่งเรามองว่า การที่เราเข้าไปในการนี้ก็คือเราไปเชิญชวนให้เขาได้เห็นความสำคัญ แล้วสิ่งที่ได้ก็คือได้กับเด็กจริงๆ ซึ่งหมายความว่าเด็กได้อาชีพ ถึงไม่ตอนนี้ก็อนาคตข้างหน้าเขาก็อาจจะเล็งเห็นถึงประโยชน์ในสิ่งที่เราไปขับเคลื่อน”

“

“ในส่วนของพัทลุงยังไม่ได้ประกาศเป็นพื้นที่นวัตกรรมทางการศึกษา แต่เวลาที่เราจะพัฒนาในโรงเรียนที่ยังไม่ได้เป็นพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา เรามีวิธีในการที่จะพัฒนาจากล่างไปสู่นบน เข้าถึงในระดับหน่วยงานทางการศึกษาของจังหวัดพัทลุง เข้าถึงในส่วนของหน่วยงานต้นสังกัดของแต่ละเขตพื้นที่การศึกษา ก่อน ที่สำคัญก็คือเราจะไปที่โรงเรียนก่อนที่จะไปถึงเขตพื้นที่การศึกษา เราจะทำตั้งแต่ล่างไปสู่นโยบายมากกว่าที่จะไปจากบนลงล่างเหมือนพื้นที่อื่นๆ” (รุ่งชัชดาพร เวหะชาติ, หัวหน้าโครงการวิจัยพื้นที่พัทลุง)

กรณีศึกษาและข้อสะท้อนคิดจากทีมวิจัยจังหวัดฉะเชิงเทรา (มรภ.ราชนครินทร์)

โครงการการพัฒนาารูปแบบเครือข่ายความร่วมมือ เพื่อยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษาในพื้นที่จังหวัดฉะเชิงเทรา ด้วยระบบคลังปัญญาดิจิทัลที่ส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ของนักเรียนเพื่อรับรองหลักสูตรฐานสมรรถนะและการเรียนรู้ในยุคดิจิทัลพลีพันธ์เป็นอีกโครงการที่น่าสนใจภายใต้การสนับสนุนของ บพท.ในปี 2565

รศ.ดร.ทิพย์วิมล วังแก้วหิรัญ หัวหน้าโครงการได้เล่างานและให้ข้อสะท้อนคิดจากการทำงานพื้นที่ว่า

โรงเรียนในสังกัดท้องถิ่นเป็นกลุ่มเป้าหมายที่น่าสนใจ

“พอมีโครงการนี้เข้ามาก็เลยทำให้เราวมทีมกันเพื่อที่จะช่วยกันยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษา แล้วมองไปถึงกลุ่มเป้าหมายที่มักจะไม่ค่อยได้รับโอกาสในการหนุนเสริมสักเท่าไรนั่นก็คือโรงเรียนสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งในจังหวัดฉะเชิงเทราจะมีทั้งหมด 13 โรงเรียน ครอบคลุม 6 อำเภอ จึงทำให้เป็นกลุ่มเป้าหมายที่เราใช้ในการขับเคลื่อนโครงการโดยมี KEYWORD สำคัญคือเราต้องการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษาของโรงเรียนในสังกัด โดยมองไปที่ KEYWORD สำคัญก็คือการสร้างตัวนวัตกรรมเชิงระบบและนวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ จึงทำให้โครงการนี้เกิดขึ้นมา โดยที่นวัตกรรมเชิงระบบเราคาดหวังที่การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ สร้างกลไกในการขับเคลื่อนช่วยยกระดับคุณภาพการศึกษาที่มองไปในมิติของการบริหารจัดการตั้งแต่บุคลากรจนถึงบริหารงานทางวิชาการ เป้าหมายสำคัญคือเพื่อที่จะพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนให้มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และหนุนเสริมสมรรถนะที่ถูกคาดหวังในหลักสูตรที่เรากำลังมองสู่ปัจจุบันและอนาคต”

ครูส่วนใหญ่มีทุนการทำงานที่เอื้อต่อการพัฒนา active learning ได้ไม่ยาก

“ในส่วนของนวัตกรรมการเรียนรู้ตรงนี้ เริ่มแรกเดิมที่เราสนใจนวัตกรรมที่อยู่ในกระแส โดยที่ไปมองเป้าของประเทศที่ขับเคลื่อนการศึกษาและประสบความสำเร็จคือฟินแลนด์ ฟินแลนด์จะใช้แนว PHENOMENON-BASED LEARNING หรือว่าปรากฏการณ์เป็นฐาน ตอนแรกเราหิบบกประเด็นนั้นเข้ามาแล้วพัฒนาครูให้เรียนรู้การจัดกิจกรรม Based on แนวคิดของ PHENOMENON-BASED LEARNING หรือปรากฏการณ์เป็นฐาน แต่พอเราเริ่มทำงานกับครูแล้ว เราพบว่าครู

ไทยเราเองก็มีต้นทุนที่ดีในเรื่องของนวัตกรรมในการจัดการเรียนรู้ ที่ครูมีเป็นพื้นฐานเดิมอยู่แล้วอย่างเช่นหลายๆ โรงเรียนใช้ Project Based Learning, Problem Based Learning โดยที่คุณครูอาจจะไม่รู้ตัว เราจึงปรับขยายความคิด จากที่เราเจอหน้างานจริงมาเป็นการใช้กรอบคิดของ Active Learning ซึ่งในกระบวนการของการจัดการเรียนรู้โดยใช้ Active Learning จะถูกปรับเปลี่ยนจากบทบาทของครูที่ทำหน้าที่เพียงแค่ครูผู้สอนมาเป็นครูเพื่อโค้ชเด็กไปสู่การสร้างการเรียนรู้และมองที่ตัวกระบวนการของการสร้างการเรียนรู้เป็นหลัก เพื่อให้เด็กได้มีโอกาสในการประยุกต์ใช้ความรู้ซึ่งจะตอบโจทย์ของความคาดหวังในเชิงสมรรถนะการเรียนรู้ได้ต่อไป ดังนั้นกรอบคิดของเราจึงถูกขยายมาเป็น Active Learning ซึ่งพอเป็น Active Learning ก็จะขึ้นอยู่กับหน้าที่ที่เราเจอคุณครูที่ออกแบบการเรียนการสอน บางเป้าหมายของการสอนที่มองภาพของ Learning Outcomes ไปสู่ผู้เรียนเป็นการเรียนรู้ที่เป็นลักษณะของ Soft Skill ต้องการให้เด็กทำงานแบบมีส่วนร่วมได้แล้วใช้แนวคิดของการเรียนรู้แบบร่วมมือ Cooperative Learning เข้ามาเป็นหลัก หรือครูบางคนต้องการที่จะทำโครงงานเป็นฐานและมีต้นทุนของโครงงานที่ได้อยู่แล้วก็ใช้แนวของโครงงานเป็นฐาน Project Based Learning แต่จะเน้นที่กระบวนการของการสร้างทักษะในการสร้างตัวโปรเจกต์ที่ลงสู่ผู้เรียนด้วย เพราะฉะนั้นตัวกรอบคิดของการทำงานครั้งนี้ของเราที่เป็นนวัตกรรมการเรียนรู้จึงเน้นในเรื่องของ Active Learning”

การสร้างทีมแกนนำในโรงเรียนเป็นปัจจัยความสำเร็จ

“หลักคิดของเรา คือ เรามี 13 โรงเรียนแล้วเรามองว่าในการสร้างการเรียนรู้ที่จะต่อยอดได้อย่างยั่งยืนนั้นต้องเกิดจากคนใน เหมือนที่ในหลวงรัชกาลที่ 9 เคยพูดว่าต้องระเบิดจากภายในออกมา ดังนั้นเราจึงมองว่าถ้าคุณครูในแต่ละโรงเรียนมีทีมผู้จัดการเรียนรู้ที่มองเป้าของการพัฒนาแล้วทำให้ประสบความสำเร็จก็จะเป็นการพัฒนาที่เกิดจากองค์กรภายในของเขาเองที่จะขยายผลได้ต่อไป เราจึงมีเป้าที่จะพัฒนาทีมผู้จัดการเรียนรู้ของแต่ละโรงเรียนโดยที่ใช้ตัวชุมชนและเทคโนโลยีเข้ามาเป็นตัวเชื่อมโครงการของเราจึงเกิดเป็นตัวคลัสปัญหาดิจิทัล โดยการสร้างครูที่เป็นทีมผู้จัดการเรียนรู้ของแต่ละโรงเรียนให้มีความสามารถตั้งแต่วิเคราะห์หลักสูตรมองเป้าไปที่ความคาดหวังที่จะเกิด Learning Outcomes กับผู้เรียนอย่างไรบ้าง แล้วถึงกลับมามองว่าจะออกแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้แนว Active Learning ด้วยกระบวนการใดที่จะทำให้เกิดเป้าหมายปลายทางตรงนั้น แล้วครูตรงนี้เองจะเป็นต้นแบบของครูแต่ละโรงเรียนที่เราได้ช่วยกันหมายถึงทีมเราเองก็เป็นทีมโค้ชให้กับครูด้วยเพื่อให้ครูไปโค้ชเด็กได้ต่อไป”

“ดังนั้นทีมโค้ชเหล่านี้จึงเป็นผู้ช่วยสร้างตัวลือต่างๆ ที่จะอยู่ในคลัสปัญหาดิจิทัล ซึ่งเราจะมีทีมหนึ่งในชุดวิจัยนี้ที่เน้นในเรื่องของการพัฒนาตัวระบบคลัส

ปัญญาดิจิทัลเพื่อสร้างสถาปัตยกรรมของคลังปัญญาดิจิทัลขึ้นมา และยังมีทีมของครูที่เป็นนักจัดการเรียนรู้สร้างตัวสื่อการเรียนการสอนที่ลงสู่การจัดการเรียนรู้รวมไปถึงการวัดและประเมินผลผู้เรียนที่อยู่ในครั้งนั้น”

การใช้พื้นที่นวัตกรรมน่าจะตอบโจทยโรงเรียนที่ต่างสังกัดต่างข้อจำกัดได้

“พอมาทํางานนี้แล้วเนื่องจากเรากําหนดกลุ่มเป้าหมายเป็นครูในโรงเรียนสังกัดอปท. หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเราจะเห็นบริบทที่มีความแตกต่างของหน่วยงานต้นสังกัด การได้รับการหนุนเสริมซึ่งอาจจะไม่เท่ากันบ้าง ดังนั้นถ้าเราสามารถขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมตามหลักคิดของ พ.ร.บ. มาสู่จังหวัดฉะเชิงเทราให้เป็นจังหวัดที่มีพื้นที่นวัตกรรมได้ สิ่งนี้จะช่วยหนุนเสริมให้โรงเรียนไม่ว่าจะอยู่สังกัดใดมีความเข้มแข็งในแบบของตัวเอง และสามารถที่จะขับเคลื่อนการศึกษาที่เป็นการศึกษาที่มีคุณภาพที่แท้จริงลงสู่ผู้เรียนได้”

กลไกสภาหรือสมัชชาการศึกษาจังหวัดน่าจะเป็นเป้าหมายการพัฒนาที่สำคัญ

“สิ่งนี้เป็นภาพฝันที่อยากจะเห็นก็คืออยากเห็นในส่วนของกลไกการขับเคลื่อนที่ทำให้เกิดพื้นที่นวัตกรรมนี้ ซึ่งอาจจะเกิดขึ้นจากการมีต้นทุนจากโครงการวิจัยของเราเป็นตัวขับเคลื่อน นั่นคือการจัดตั้งสภาการศึกษาของจังหวัดฉะเชิงเทรา ซึ่งถ้าเรามีส่วนงานนี้เกิดขึ้นมาก็จะเป็นการรวมกลุ่มกันของผู้ที่ไม่ได้แสวงหาประโยชน์แต่มองเห็นภาพคุณภาพของเยาวชน ซึ่งเป็นคนสำคัญของประเทศเราต่อไป เพราะนักเรียนทุกคนคืออนาคตประเทศไทยน่าจะมีเป้าหมายร่วมกันที่ช่วยหนุนเสริมให้เกิดพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาที่ไม่สร้างความเหลื่อมล้ำแต่เชื่อมความเหลื่อมล้ำตรงนั้นให้เป็นโอกาสที่จะหนุนเสริมเด็กทุกคนให้มีคุณภาพได้ต่อไป”

“

“ภาพฝันที่อยากจะเห็นก็คือ อยากเห็นในส่วนของกลไกการขับเคลื่อนที่ทำให้เกิดพื้นที่นวัตกรรมนี้ ซึ่งอาจจะเกิดขึ้นจากการมีต้นทุนจากโครงการวิจัยของเราเป็นตัวขับเคลื่อน นั่นคือการจัดตั้งสภาการศึกษาของจังหวัดฉะเชิงเทรา” (ทิพย์วิมล วังแก้ว หิรัญ, หัวหน้าโครงการวิจัยพื้นที่ฉะเชิงเทรา)

รศ.ดร.ดวงพร ภูษะกา รักษาการแทนอธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏราชชนครินทร์ กล่าว
ว่า

พื้นที่นวัตกรรมควรตอบสนองสี่ฟังก์ชัน

“ความคาดหวังของพื้นที่นวัตกรรมเรามองถึงสี่ส่วนด้วยกัน ส่วนที่หนึ่งก็คือเราต้องการอยากจะทำให้พื้นที่นี้เป็นพื้นที่ต้นแบบของพื้นที่ที่เติบโตเร็ว โดยมีกระบวนการ มีกลไกการจัดการที่พัฒนาระบบการศึกษา ส่วนที่สองก็คือต้องการให้เป็นพื้นที่แห่งการเรียนรู้ เพราะฉะนั้นการเรียนรู้มันสามารถทำให้เกิดขึ้นสำหรับคนทุกช่วงวัยได้ ถ้าเรามีพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาที่ดีมันจะเป็นการแลกเปลี่ยนสู่การเรียนรู้ที่ยั่งยืน ส่วนที่สามก็คือการสร้างพื้นที่ที่มีการแบ่งปันกันระหว่างหน่วยงาน ฟังก์ชันหรือแม้กระทั่งกลุ่มของสถาบันการศึกษาหรือแม้กระทั่งสถานศึกษาระดับโรงเรียนเพื่อให้มีการแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ ทั้งเป็น Best Case หรือ Worse Case เพื่อให้มองเป้าร่วมกัน แล้วเรามาแก้ไขปัญหาดูด้วยกัน ไปพร้อมกัน ก้าวไปด้วยกัน สุดท้ายส่วนที่สี่ก็คือเราเน้นถึงพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาเป็นการรวบรวมของคลังข้อมูล อะไรที่เป็นที่สุดจะอยู่ที่ข้อมูลของคลังข้อมูลเหล่านี้ รวมทั้งในเรื่องของประเด็น Pain Point ที่อยู่ในพื้นที่ เพราะฉะนั้นมองถึงว่าถ้าเราได้อะไรประกอบทั้งสี่องค์ประกอบอยู่ในพื้นที่เดียวกันมันสามารถทำให้ทุกคนมองเป้าเดียวกัน มีระบบการจัดการ กลไกการจัดการที่ทำให้เกิดความยั่งยืน เพราะฉะนั้นประเทศหรือพื้นที่เหล่านั้นก็จะเติบโตได้อย่างมั่นคง”

มหาวิทยาลัยต้องเป็นคลังข้อมูลของจังหวัด

“บทบาทของมหาวิทยาลัยก็ต้องเป็นคลังปัญญาให้กับพื้นที่จังหวัดในการเป็นตัวกลางระดมความคิด ระดมภาคี ระดมข้อมูล เพื่อสร้างจุดจัดการและกลไกการจัดการของการพัฒนา เพราะฉะนั้นการจะก้าวไปข้างหน้าของมหาวิทยาลัย หรือแม้กระทั่งจังหวัดหรือเขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออก (EEC) หรือพื้นที่ที่เติบโตเร็วต้องเอาข้อมูลเป็นที่ตั้ง สิ่งหนึ่งคือเมื่อเราเห็นข้อมูลแล้วมันคงต้องกำหนดเป้าหมายโดยมหาวิทยาลัยก็จะต้องมากำหนดเป้าหมายกับภาคีความร่วมมือว่าเราจะมีภาพอนาคตอีก 20 ปี มองภาพอนาคตอีก 5 ปีหรือการพลิกโฉมพื้นที่ให้สามารถก้าวต่อไปข้างหน้ามันก็ต้องต้องเป็นบทบาทของมหาวิทยาลัยที่สามารถรวมคนในจังหวัดเข้ามาร่วมเห็นภาพเดียวกันแล้วกำหนดเป้าหมายเดียวกัน”

“ข้อมูลเป็นจุดจัดการที่สำคัญเพราะฉะนั้นการพัฒนาไปข้างหน้าถ้าเรามีภาคีความร่วมมือทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคมเข้ามามองภาพเดียวกันทุกอย่างก็คิดว่าน่าจะประสบความสำเร็จ”

งานวิจัยของบพท.ช่วยสร้างคนให้มหาวิทยาลัย

“โครงการวิจัยที่ได้รับความอนุเคราะห์จาก บพท.จริงๆ อย่างหนึ่งก็คือเป็นการพลิกโฉมบุคลากรในมหาวิทยาลัย เรามองถึงว่าการสร้างการเรียนรู้ของคนในมหาวิทยาลัยเป็นปราการด่านแรกที่เราต้องพยายามผลักดันให้คนเข้าไปรับทุนวิจัยที่มีเครือข่ายแหล่งทุนที่มีคุณภาพ โดยเฉพาะในเรื่องของการพัฒนานักจัดการงานวิจัยเชิงพื้นที่ เพราะฉะนั้นมันก็เหมือนเป็นพื้นที่ที่ทดลองความรู้ ประลองความคิดแล้วก็สร้างการเรียนรู้ให้อาจารย์สามารถพลิกโฉมตัวเอง พลิกโฉมมหาวิทยาลัยด้วยความรู้และการพัฒนา เพราะฉะนั้นคิดว่าโครงการนี้ก็เป็นประโยชน์กับมหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์ เป็นประโยชน์กับพื้นที่ EEC ที่เติบโตเร็ว เรามั่นใจว่าถ้าเราผ่านโครงการนี้ไปได้ โครงการที่อยู่ในพื้นที่ EEC หรือโครงการในจังหวัดสามารถผ่านไปได้แน่นอน”

“

“บทบาทของมหาวิทยาลัยก็ต้องเป็นคลังปัญญาให้กับพื้นที่จังหวัดในการเป็นตัวกลางระดมความคิด ระดมภาคี ระดมข้อมูล เพื่อสร้างจุดจัดการและกลไกการจัดการของการพัฒนา” (ดวงพร ภูษะกา, รักษาการแทนอธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์)

กรณีศึกษาและข้อสะท้อนคิดจากทีมวิจัยจังหวัดจันทบุรี (มรภ.รำไพพรรณี)

โครงการการวิเคราะห์ทุนศักยภาพและพลังการขับเคลื่อนการจัดการการศึกษา พื้นที่นวัตกรรมการศึกษาจังหวัดจันทบุรี เป็นอีกโครงการที่บพท.ให้การสนับสนุนล่าสุด โดยที่พื้นที่จันทบุรีเองก็เพิ่งได้รับการประกาศเป็นพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาในปี 2566 นี้เอง

ผศ.ดร.ธีรภัทร วรบำรุงกุล หัวหน้าโครงการเล่างานให้ข้อสะท้อนคิดจากการทำงานที่ผ่านมาว่า

ความคล่องตัวของโรงเรียนควรเป็นไปเพื่อตอบสนองบริบทท้องถิ่น

“สิ่งที่อยากจะขับเคลื่อนจันทบุรีคือการให้การบริหารจัดการในส่วนของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีความคล่องตัวมากขึ้น ทั้งการบริหารจัดการบุคลากรและงบประมาณ เรื่องบุคลากรนั้นไม่ว่าจะเป็นครูหรือผู้บริหารสถานศึกษาก็ให้มันคล่องตัวและมีความมั่นคงของครู ไม่ใช่ภาวะปัจจุบันอย่างนี้เปิดโรงเรียนมาแล้วครูย้ายไปแล้วยังไม่มีครูย้ายมาแทน คุณครูที่อยู่ก่อนก็ต้องรับผิดชอบงานต่อไป ในส่วนของงบประมาณ บางครั้งเราก็เห็นได้ว่างบประมาณที่เป็นการจัดสรรของรัฐโดยทั่วไป ปกติจะไปกองอยู่ในโรงเรียนใหญ่ๆ โรงเรียนที่มีจำนวนนักเรียนมาก หรือโรงเรียนในเมือง แต่โรงเรียนในชนบทหรือพื้นที่ห่างไกลก็จะได้งบประมาณน้อยกว่า สิ่งหนึ่งคืออยากจะให้ทุกโรงเรียนสามารถที่จะบริหารจัดการงบประมาณได้สะดวก รวดเร็วยิ่งขึ้น รวมถึงความเชื่อมโยงกับพื้นที่ที่เป็นบริบทเฉพาะของสถานศึกษาแต่ละแห่ง ถ้าสามารถบริหารจัดการการศึกษาของเขาให้สอดคล้องกับพื้นที่รวมถึงประชาชนที่อยู่รอบสถานศึกษาได้ คิดว่าการจัดการศึกษาของจันทบุรีนั้นจะเป็นการจัดการศึกษาที่ตอบสนองความต้องการของคนในพื้นที่และทำให้ประชาชนที่อยู่ในพื้นที่นั้นมีความเชื่อมั่นในระบบการศึกษา แล้วก็ลูกหลานที่เข้ามาเรียนก็จะสามารถเลือกเรียนในสิ่งที่เขาต้องการได้มากยิ่งขึ้น”

การบริหารจัดการแบบเครือข่ายเป็นปัจจัยสำคัญ

“ส่วนหนึ่งโครงการวิจัยนี้ที่เป็นเป้าหมายสำคัญก็คือการบริหารในแนวราบการบริหารในเชิงเครือข่าย การบริหารแบบมีส่วนร่วม เป็นชุดโครงการที่จะสามารถไปเชื่อมความสัมพันธ์ตั้งแต่ ครู ผู้บริหารสถานศึกษา มหาวิทยาลัย ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รวมทั้งหน่วยงานทางการศึกษา ก็จะเป็นการบริหารจัดการที่สามารถเชื่อมโยงการบริหารจัดการการศึกษาของจังหวัดจันทบุรีไปสู่เป้าหมายโดย

เริ่มแรกเราใช้คำว่าอะไร Chan Education Shift Model ซึ่งในแต่ละตัวอักษร C-H-A-N ก็มีความหมายในแต่ละตัว เช่น C - Change เปลี่ยนแปลง และ H - Happy และมันก็จะไปสอดคล้องกับคำที่คนจันทบุรี จะจำได้แทบทุกคน คือ สุขทุกวันที่จันทบุรี”

ความสำคัญของฐานข้อมูลจังหวัด

“ฐานข้อมูลในส่วนนี้เป็นข้อมูลที่ได้จากพื้นที่โดยตรง ซึ่งโครงการวิจัยนี้ก็เริ่มตั้งแต่ในส่วนของการวิเคราะห์ข้อมูลในส่วนของระดับจังหวัด คือคณะกรรมการขับเคลื่อนส่วนหนึ่งที่ได้มาจากการประชุมของคณะกรรมการขับเคลื่อนนอกรอบวันที่ 21 มีนาคม 2566 คือเติมเต็มลักษณะเฉพาะรวมถึงในส่วนของการเปิดเวทีในระดับผู้บริหารสถานศึกษาทั้งหมดในพื้นที่จังหวัดนวัตกรรมการเมือง จังหวัดจันทบุรีจำนวน 46 โรงเรียน รวมถึงแม้กระทั่งไปเก็บข้อมูลกับสถานศึกษาแต่ละแห่งตามที่เราเขียนไว้ก็คือ 23 สถานศึกษา ในส่วนของการวิเคราะห์ทุนศักยภาพและพลังการขับเคลื่อน ข้อมูลเหล่านี้จะเป็นข้อมูลที่สรุปออกมาเพื่อเป็นแนวในการที่จะนำเสนอคณะกรรมการขับเคลื่อนในการที่จะมองไปสู่อนาคตในการขับเคลื่อนการจัดการศึกษาของจังหวัดจันทบุรีของเราได้

โอกาสที่มากับพรบ.พื้นที่นวัตกรรมการศึกษา

เราจะเสียโอกาสอะไร แล้วถ้าทำแล้วเด็กจะได้อะไร คนในพื้นที่ได้อะไร อย่างน้อยต้องมองกลับไปที่พระราชบัญญัติพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา 2562 ซึ่งในตัวพระราชบัญญัติก็เปิดโอกาสในหลายส่วนให้สถานศึกษาสามารถบริหารจัดการการเรียนรู้ได้คล่องตัวขึ้น และระยะยาวความเป็นพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาคือตัวที่จะกลายเป็นเป้าหมายนั่นก็คือการทำให้จังหวัดจันทบุรีเป็นจังหวัดจัดการตนเองที่สามารถริเริ่มและพัฒนาการศึกษาของตนเองได้อย่างต่อเนื่อง ถ้าเราทำให้จังหวัดจันทบุรีเป็นพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาตามเจตนารมณ์ที่พระราชบัญญัติพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาได้จริงๆ คิดว่าคนจันทบุรีหรือทุกคนที่เกี่ยวข้องกับจะสนับสนุนอย่างแน่นนอน เพื่อให้เรามีความเป็นอิสระในการบริหารจัดการ และพัฒนาไปตามเป้าหมายที่เราอยากให้เกิดขึ้นกับคนในพื้นที่จริงๆ นี่เป็นหัวใจสำคัญของการทำงานในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาจังหวัดจันทบุรี ถ้าเราไม่ทำ สิ่งที่เราจะเสียโอกาสก็คือการขับเคลื่อนพัฒนาตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติ 2562 ที่เปิดทางให้แล้ว ทั้งที่จังหวัดจันทบุรีเราก็มีศักยภาพมีทุนแล้วก็มีเชื่อมโยงในทุกภาคส่วน โดยส่วนตัวมีความเชื่อมโยงในทุกภาคส่วนไม่ว่าจะเป็น ระดับล่าง ระดับกลาง ระดับบน รวมถึงความร่วมมือ ร่วมใจที่จะขับเคลื่อนจังหวัดจันทบุรี ผมว่าจังหวัดจันทบุรีเป็นจังหวัดที่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกภาคส่วนพร้อมที่จะขับเคลื่อนไปด้วยกัน เพื่อที่จะทำให้จังหวัดจันทบุรีเป็นจังหวัดที่มีการพัฒนาการศึกษา เป็นจังหวัดที่ส่งเสริมเยาวชน เป็นจังหวัดที่มองเห็นอนาคตของเยาวชนเป็นเรื่องสำคัญ”

นางสาวอัจฉรา สาหุทัต ผู้อำนวยการโรงเรียนแก่งหางแมวพิทยาคารที่ร่วมโครงการ
กล่าวว่า

ความคาดหวังให้โรงเรียนเป็นกลไกประสานการทำงานร่วมกัน

“สำหรับการเป็นพื้นที่นวัตกรรม จริงๆ เราพูดกันมาแล้วก็รู้สึกว่าจะเป็น
สโลแกนของจังหวัดจันทบุรีไปแล้วนั่นก็คือสุขทุกวันทั้งจันทบุรี ดังนั้นในคำว่าสุขทุก
วันที่จันทบุรีก็มีมุมมองว่าต้องมวลรวมทั้งหมดก็คือเป็นของคนจันทบุรี ดังนั้นคนจัน
ต้องใช้ชีวิตอย่างมีความสุข ถ้าเป็นความสุขก็ต้องหันกลับมาว่าถ้าเราจะใช้
นวัตกรรมอะไรบางอย่าง เพื่อสร้างความสุขให้กับคนในพื้นที่ เพื่อที่พวกเราทุกคนจะ
ได้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ดังนั้นก็ต้องมีตั้งแต่พื้นฐานชีวิตที่ดี มีความมุ่งเป้าใน
อนาคตที่จะสามารถอยู่ร่วมกันกับสิ่งแวดล้อมได้อย่างยั่งยืน ดังนั้นถ้าถามจริงๆ ว่า
ความมุ่งหวังที่อยากเห็นคืออะไร ก็คือเรื่องของการบริหารจัดการหรือว่ากลไกต่างๆ
ของสถานศึกษาสามารถจะเป็นผู้ที่เชื่อมความสัมพันธ์กับทุกองค์กร หรือทุกระบบ
เพื่อให้ทุกคนสามารถทำงานกันอย่างสอดคล้องกันและร่วมสร้างเด็กจันทบุรีได้
ด้วยกันเพื่อให้เห็นว่าพวกเราทุกคนที่เป็นคนจันทบุรี สามารถสร้างเด็กจันทบุรีได้ดี
และให้เขาเป็นคนที่มีความสุขด้วยซึ่งตรงนี้ก็มองว่าถ้าทุกคนขับเคลื่อนไปด้วย
ความสุขก็จะสามารถทำให้เรื่องของทั้งเศรษฐกิจ สังคมการเมือง รวมไปถึงเรื่องอื่นๆ
ก็จะสามารถดำเนินไปได้อย่างสอดคล้องและตอบโจทย์กับเรื่องของความเป็นพื้นที่
นวัตกรรม”

การปลดล๊อคที่สำคัญคือการปลดล๊อค mindset ของครูและผู้บริหารเอง

“ถ้าในมุมมองของการเป็นผู้บริหารสถานศึกษาโดยเฉพาะอย่างยิ่งตอนนี้คือเรา
ดูแลเรื่องของเด็กมัธยมศึกษามองว่าในส่วนของทักษะชีวิตของเด็กกับสมรรถนะที่เขา
จะอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ในอนาคตเป็นสิ่งสำคัญมากๆ ดังนั้นจึงมองพุ่งเป้าไปที่เรื่องของ
การปรับหลักสูตร แต่เรื่องนี้เราก็คงพูดกันมาเยอะ ปัญหาคือหลักสูตรแกนกลาง
การศึกษาขั้นพื้นฐานเราใช้กันมาตั้งแต่ปีพุทธศักราช 2552 ดังนั้นในช่วงสิบกว่าปีที่
ผ่านมา ความคงอยู่ของตัวชีวิตตามหลักสูตรแกนกลางต่างๆ หรือว่ามาตรฐานต่างๆ
ของหลักสูตรแกนกลางยังคงอยู่ พอเราทำมานานระบบความคิดของเราคือผู้ที่ใช้
หลักสูตรก็จะรู้สึกว่าจะเหล่านี้นั้นต้องคงอยู่กับเราตลอดไป ดังนั้นสิ่งที่น่าจะต้องทำ
นอกจากการปรับหลักสูตรแล้วคือปรับ Mindset ของผู้ที่ใช้หลักสูตรเพื่อให้เรา
สามารถริเริ่มสิ่งใหม่ๆ ได้ ในยุคปัจจุบันที่เราบอกว่าเราควรจะต้องอยู่ร่วมกันใน
อนาคตได้อย่างยั่งยืน ดังนั้นตัวหลักสูตรที่เรียกว่าเป็นหัวใจสำคัญของการจัด
การศึกษาตรงนี้ต้องชัด แล้วทุกๆ คนที่ใช้หลักสูตรจะต้องเข้าถึงเนื้อหาหรือแกนหลัก
ของเขาให้ได้ว่าจริงๆ แล้วตัวเนื้อที่เรากำลังทำให้เกิดขึ้นคืออะไร เป็นเพียงความรู้

หรือประกอบไปทั้งความรู้ทักษะและสมรรถนะ ซึ่งแน่นอนถ้าจะย้อนกลับไปตอบคำถามเมื่อสักครู่นี้ก็คือพอเรามีการปรับซบเรื่องของหลักสูตรให้มันมีความยืดหยุ่นเหมาะสมกับสถานการณ์ในปัจจุบันแล้วก็ต่อไปถึงอนาคต ก็อยากให้มองย้อนว่าความสุขอยู่ตรงไหนในส่วนของความสุขนั้นจะสามารถทำให้ทุกๆ กระบวนการมันขับเคลื่อนไปอย่างสอดคล้องซึ่งกันและกัน

การปลดล๊อคให้เอื้อต่อการมีครูพันธุ์ใหม่

อีกหนึ่งประเด็นที่มีมุมมองว่าน่าจะเป็นเรื่องที่เราสามารถนำมาพูดคุย หรือว่าปลดล๊อคกันได้ถ้าทำได้จะดีมากก็คือเรื่องของบุคลากร คือการที่โรงเรียนต่างๆ จะมีครูและบุคลากรทางการศึกษาถ้ามีเพียงพอครบตามความต้องการ แล้วก็สามารถที่จะสามารถที่จะขับเคลื่อนการจัดการเรียนการสอนหรือการบริหารจัดการศึกษาในโรงเรียนเราได้ไปอย่างอย่างมีความสุขและยั่งยืน มันก็จะทำให้การดำเนินการต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นหลักสูตรที่เข้ามาสถานการณ์ของโลกที่เปลี่ยนแปลงไป หรือว่ามีโรคภัยหรือสภาวะต่างๆ อะไรที่จะเข้ามา ถ้าทุกคนมีพื้นฐานอยู่ที่ ณ ตรงที่ยืนอยู่แล้วมีความสุขและพร้อมที่จะก้าวข้ามสิ่งต่างๆ เหล่านี้ได้ เชื่อว่าในเรื่องของบุคลากร ถ้าเอื้อให้มีการขอการปรับโยกย้ายหรือว่านำคนที่มีความเหมาะสมในการที่จะเข้ามาอยู่ในพื้นที่ถ้าทำได้น่าจะดีมาก ๆ เขาจะเป็นคนหนึ่งที่ช่วยขับเคลื่อนชุมชน ยกตัวอย่างง่ายๆ เช่นโครงการครูพันธุ์ใหม่ที่เป็นคนในพื้นที่ ถ้าสถานศึกษาสามารถที่จะรับโอนย้ายคนในพื้นที่เข้ามาได้มากๆ เขาก็จะสามารถเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนเพื่อที่จะได้ขับเคลื่อน โรงเรียนให้เป็นของชุมชน ดังนั้นคนในพื้นที่จะต้องดูแลรักษาโรงเรียนเช่นเดียวกันถ้าคุณครูได้มีความสุขอยู่กับพื้นที่ตรงนั้นที่เขาสามารถที่จะจัดการเรียนการสอนได้แล้วก็เป็นประโยชน์ต่อชุมชนก็จะทำให้เกิดความยั่งยืนได้”

Pain point ของพื้นที่คือความกังวลเรื่องคุณภาพเยาวชน

“จริงๆ อยากให้เด็กทุกคนมีความภาคภูมิใจในความเป็นจันทบุรีเมืองที่มีทรัพยากรที่ดีมากแล้วก็เชื่อมั่นว่าทุกๆ คนในจังหวัดจันทบุรีภาคภูมิใจแล้วเราก็เลยอยากให้รู้สึกว่าคุณครู รุ่นใหม่ๆ ที่เขากำลังจะขึ้นมาเป็นเยาวชนขึ้นมาเป็นวัยทำงานเขาได้ภาคภูมิใจเหมือนที่ยุคเรารู้จัก เราไม่น้ำตก เรามีทะเล เรามีอัญมณี เรามีพริกไทย เรามีผลไม้ เรามีหลาย ๆ อย่างที่ทำให้การขับเคลื่อนเศรษฐกิจของจังหวัดจันทบุรี หรือรวมไปถึงมวลรวมของประเทศเป็นไปได้ก็น่าชื่นชม รวมไปถึงอีกหนึ่งอย่างที่อยากจะพูดถึงก็คือเรื่องของประวัติศาสตร์ กว่าจะมาเป็นประเทศไทยไม่่ง่ายเลยเช่นเดียวกัน กว่าจะมาเป็นจังหวัดจันทบุรีหรืออยากให้เด็กจันทบุรีทุกคนได้เห็นว่าตนเองนั้นอยู่ในพื้นที่ประวัติศาสตร์กว่าจะมาเป็นเราในทุกวันนี้เราต้องสูญเสียอะไรบ้าง บรรพบุรุษของเราจะต้องทำอะไรมาบ้างเพื่อที่จะให้ได้มาเกิดในวันนี้นี้ทุกๆ คนมีรากเหง้าของตนเองถ้าไม่ลืมรากเหง้าก็เท่ากับเรามีความกตัญญู ดังนั้นสิ่งที่

ความเป็นคุณลักษณะเช่นนี้ ถ้าได้เกิดกับเด็กๆ เขาก็จะเป็นรากฐานชีวิตที่ดีแล้วก็ เป็นมุมมองของความคิดที่จะสามารถไปตอบโจทย์หรือว่าต่อยอดสถานการณ์ต่างๆ ได้ในอนาคตด้วย”

ความสำคัญและโอกาสของการเป็นพื้นที่นวัตกรรม

“เกี่ยวกับเรื่องของการขับเคลื่อนพอเรามีคำว่าพื้นที่นวัตกรรมเข้ามาการขับเคลื่อนทางการศึกษา อะไรมันง่ายขึ้นหรืออะไรมันสะดวกขึ้นต้องบอกว่า ณ ตอนนี้เริ่มจุดเริ่มต้นโดยเฉพาะอย่างยิ่งจังหวัดจันทบุรีเพิ่งเริ่มเข้าโครงการทุกคนก็ค่อนข้างจะตื่นเต้นกับคำว่าพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาว่าเราสามารถทำอะไรได้บ้าง ดังนั้นถ้ามีความชัดเจนมีการพูดถึงเรื่องนี้ให้มากขึ้นจนเรามั่นใจกับบางอย่างที่เราเริ่มดำเนินการไป และมีขั้นตอนการทำงานที่ต้องรัดกุม สามารถตอบโจทย์ข้อสงสัยในใจกันให้สบายใจได้ คิดว่าเราน่าจะมีการขับเคลื่อนที่ดีมากขึ้น รวมไปถึงการที่เริ่มต้นสิ่งใหม่ๆ ด้วย เราก็คาดหวังว่าจะมีใครสักคนพาเราไปหรือบอกเราได้ว่าสิ่งที่เราทำอยู่นั้นมันน่าจะดี มันน่าจะถูกต้อง ซึ่งตรงนี้ต้องดูว่าในส่วนของคณะกรรมการขับเคลื่อนของจังหวัดจันทบุรีจะได้นำพาพวกเราหรือว่าได้รับความคิดเห็นจากฝั่งของการศึกษาอย่างไรบ้างแล้วก็รวมไปถึงในส่วนขององค์กรภาคเอกชนหรือว่ากลุ่มวิสาหกิจต่างๆ คือคนจันทบุรีคิดอย่างไรแล้ว คณะกรรมการขับเคลื่อนเห็นว่าเป็นอย่างนั้นแล้วเราจะช่วยกันพาไปได้แบบมีมุมมองว่าการขับเคลื่อนการศึกษาน่าจะง่ายขึ้นถ้าทุกคนเห็นว่าการชุมชนของตนเองควรพัฒนาไปในทิศทางไหนแล้วทุกคนช่วยกันคำว่าร่วมมือกันทุกภาคส่วนมันจะกลับมาเป็นจริงเพราะว่าเราค่อนข้างคาดหวัง เมื่อก่อนเราจะใช้คำว่าร่วมมือกันทุกภาคส่วน แต่บางทีมันก็จะไปสะดุดปัญหาอะไรต่างๆ แต่พอมีคำว่าพื้นที่นวัตกรรมการศึกษามาโดยเฉพาะอย่างยิ่งพอเป็นกฎหมายบังคับใช้เป็นพระราชบัญญัติมองว่าตรงนี้จะนโยบายให้พื้นที่ในการที่จะจัดการศึกษาให้กับตนเองได้มากยิ่งขึ้น อย่างที่บอกว่าถ้าจังหวัดจันทบุรีเราจะดำเนินการภายใน 3 ปี เราจะต้องประเมินว่าสิ่งที่เราทำมาแล้วเราเดินทางอย่างถูกต้องหรือยัง รวมไปถึงความร่วมมือของคนจันทบุรีของทุกภาคส่วนที่เราบอกว่าถ้าคนจันทบุรีร่วมมือกันใช้ความเป็นพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาให้คุ้มค่าคิดว่าไม่ไกลเกินเอื้อม”

“

“หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานเราใช้กันมาตั้งแต่ปีพุทธศักราช 2552 ดังนั้น ในช่วงสิบกว่าปีที่ผ่านมา การคงอยู่ของตัวชีวิตตามหลักสูตรแกนกลางต่างๆ หรือว่ามาตรฐานต่างๆ ของหลักสูตรแกนกลางยังคงอยู่พอเราทำมานาน ระบบความคิดของเราคือผู้ใช้หลักสูตรก็จะรู้สึกว่าการนี้ต้องคงอยู่กับเราตลอดไป ดังนั้นสิ่งที่จะต้องทำนอกจากการปรับหลักสูตรแล้วคือปรับ Mindset ของผู้ใช้หลักสูตร เพื่อให้เราสามารถเริ่มสิ่งใหม่ๆ ได้”
(อัจฉรา สาเหตุทศ, ผู้อำนวยการโรงเรียนแก่งหางแมวพิทยาคาร จังหวัดจันทบุรี)

กรณีศึกษาและข้อสะท้อนคิดจากทีมวิจัยเชียงใหม่ (ม.พาร์อีสเทอร์น)

ปัญหาการศึกษาที่เป็น pain point ของจังหวัดเชียงใหม่ประการหนึ่งคือเรื่อง การศึกษานอกระบบและเด็กนอกระบบการศึกษา โดยสถานศึกษาในสังกัดการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดเชียงใหม่ มีข้อจำกัดด้านการใช้งานเทคโนโลยี การสื่อสารบนพื้นที่ชายขอบซึ่งเป็นพื้นที่ที่ไม่มีสัญญาณอินเทอร์เน็ต ในขณะที่เดียวกัน ครู กศน. ก็มีความต้องการในการพัฒนาทักษะในการออกแบบการจัดการเรียนรู้ที่สอดคล้อง กับธรรมชาติของแต่ละสาระการเรียนรู้และสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน รวมถึง สื่อการเรียนรู้ที่ตอบสนองต่อความต้องการและความถนัดของผู้เรียนที่หลากหลาย

ทีมวิจัยใช้แนวทางการขับเคลื่อนนวัตกรรม Digital Offline Learning Platform เข้ามาแก้ปัญหา โดยการพัฒนาแบบการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนา สมรรถนะของผู้เรียนนอกระบบและตามอัธยาศัยในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ เน้นการช่วยให้ ผู้เรียนมีพัฒนาการทางด้านการอ่านออกเขียนภาษาไทยได้ดีขึ้น รวมทั้งการสร้างเครือข่าย MCEP ทำให้เกิดการขับเคลื่อน Coaching & Mentoring แก่ Content Creator คือทีม ผู้สอน กศน. ให้เป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนการสร้างสื่อการสอนดิจิทัลคอนเทนต์ ด้วยตนเอง ทีมวิจัยยังมีการขยายผลความร่วมมือกับสกร.เชียงใหม่ โดยได้จัดทำบันทึก ข้อตกลงความร่วมมือทางวิชาการระหว่างมหาวิทยาลัยพาร์อีสเทอร์น สำนักงานส่งเสริม การเรียนรู้ (สกร.) เชียงใหม่ และสำนักงานศึกษาธิการจังหวัด (ศธจ.) เชียงใหม่ ในวัน พุธที่ 22 มิถุนายน 2566 อีกด้วย โดยทีมวิจัยของมหาวิทยาลัยพาร์อีสเทอร์นยังได้ เข้าไปเป็นที่ปรึกษาทางวิชาการให้กับสกร.เชียงใหม่ อาทิ การวางแผนการขับเคลื่อน เชิงกลยุทธ์และการพัฒนาแผนปฏิบัติการระดับอำเภอ การพัฒนาหลักสูตร การพัฒนา Credit Bank การพัฒนาชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพให้ครู สกร. และการส่งเสริมการ วิจัยในชั้นเรียนให้กับครู สกร. เป็นต้น

ผศ.ศราวุธ พงษ์สิทธิ์รัตน์ และผศ.ดร.จิตติมา ญาณะวงษา หัวหน้านักวิจัยและนักวิจัยหลักในชุดโครงการวิจัยการขับเคลื่อนนวัตกรรมการศึกษาที่สอดคล้องบริบทเชิงพื้นที่อย่างมีส่วนร่วม และการพัฒนาระบบแพลตฟอร์มกลางองค์ความรู้แบบสาธารณะเพื่อสร้างเมืองแห่งการเรียนรู้ในจังหวัดเชียงใหม่ ได้ร่วมกันให้ข้อเสนอคิดจากประสบการณ์ทำงาน ดังนี้

การค้นหา pain point ที่แท้จริงต้องทำร่วมกับหน่วยงานหลักในพื้นที่

“ผมถูกบอกว่าถ้าต้องการพัฒนานวัตกรรมและเทคโนโลยีแพลตฟอร์มให้สามารถใช้ได้จริงๆ แนะนำให้ลงพื้นที่วิจัยบนดอยที่ไม่มีไฟฟ้า ไม่มีอินเทอร์เน็ต ไปพัฒนากันบนพื้นที่ชายขอบ ช่วยกันลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษากัน ผู้ที่บอกผมก็คือผอ.ทิววรรณ เตียงธวัช ผู้อำนวยการสำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้จังหวัดเชียงใหม่ (สกร.) หรือ กคน.เดิม ในวันแรกที่เจอกัน เป็นจุดเริ่มต้นการลงพื้นที่แบบขึ้นเขาลงห้วย ข้ามทะเลสาบ ฯลฯ ร่วมกับครูบนดอย การร่วมติดตั้งระบบไฟฟ้า พลังงานแสงอาทิตย์ ในพื้นที่ ศศช. การออกแบบและพัฒนาแพลตฟอร์มสื่อการสอนดิจิทัลที่วันนี้ถือเป็นเครื่องมือสำคัญในการขับเคลื่อนข้อมูลสื่อการสอนที่มาร่วมกันระหว่างหน่วยงาน การออกแบบหลักสูตรการพัฒนาทักษะทางด้านเทคโนโลยีดิจิทัลให้แก่ ครู ผู้เรียน ที่เริ่มจากระดับอำเภอ ไปสู่ระดับจังหวัด และระดับภาคเหนือในปัจจุบัน การรับฟังปัญหาของครูมาสะท้อนสาธารณะผ่านเวทีการประชุมต่างๆ เป็นส่วนหนึ่งของการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาให้เกิดขึ้นได้จริง เป็นประสบการณ์ที่ไม่เพียงถ่ายทอดเรื่องราวความสำเร็จในการทำงาน แต่เป็นภาพชัดของความร่วมมือและความมุ่งมั่นที่จะสร้างความเปลี่ยนแปลงร่วมกันให้เกิดขึ้นได้จริง”

“แม้ว่าจะผู้วิจัยด้านการศึกษา แต่มีโอกาสน้อยมากที่ได้สัมผัสกับระบบการศึกษานอกระบบและตามอัธยาศัยอย่างแท้จริง การได้มีโอกาสจากการได้รับทุนวิจัย บพท. พื้นที่นวัตกรรมทางการศึกษาเป็นก้าวแรกที่สำคัญของการทำงานร่วมกับกคน.และเครือข่ายต่างๆ ในพื้นที่เชียงใหม่และภาคเหนือ ที่ทำให้ได้ข้อค้นพบว่า กคน.กับชุมชนเป็นสิ่งที่อยู่คู่กัน ไม่สามารถตัดขาดจากกันได้ การทำงานร่วมกับ กคน.ทำให้ได้เห็นกระบวนการทำงานที่ยืดหยุ่นขององค์กร การมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาการศึกษาให้ตอบโจทย์ความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง ภายใต้อาณาเขตในบริบทพื้นที่และวิถีชีวิตที่ก้าวไกลของผู้บริหารทุกระดับ เกิดความร่วมมือและเครือข่ายที่มีความพร้อมปรับตัว เปิดรับสิ่งใหม่ๆ ร่วมกันด้วยความเป็นกัลยาณมิตร การได้มีโอกาสร่วมพัฒนาองค์กรแห่งความเปลี่ยนแปลงอย่าง กคน. เปลี่ยนผ่านสู่ สกร. กลายเป็นประสบการณ์ที่ทรงคุณค่า จากวันนั้นถึงวันนี้ความรู้สึกลึกจากใจคือกคน.ไม่ใช่เพียงแค่หน่วยงานการศึกษา แต่เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ที่มีชีวิต มีคุณค่าต่อการศึกษาและพัฒนาไปพร้อมกับชุมชน”

เครือข่ายความสัมพันธ์เป็นผลลัพธ์ที่ยั่งยืน

“เมื่อครั้งที่ผมได้เดินทางไปติดตั้งระบบโซลาร์ เซลล์ เพื่อสร้างสถานที่ชุมชน การเรียนรู้ยามค่ำคืนของชุมชน สร้างโอกาสเรียนรู้เพิ่มเติมสำหรับเด็กๆ ร่วมกับครู ที่เดินทางมาจากอำเภอต่างๆ ในช่วงเวลาที่ได้มีการแลกเปลี่ยนทางความคิด ทักษะ การใช้เทคโนโลยีดิจิทัล การสร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆ ที่ต่างคนก็ไม่เคยได้เรียนรู้มาก่อนนั้น เป็นความประทับใจเป็นอย่างมาก แม้ว่างานวิจัยได้สิ้นสุดไปแล้วแต่ในปัจจุบัน เครือข่ายความสัมพันธ์ยังแน่นแฟ้นมาก ยังมีกิจกรรมด้วยกันเพื่อการพัฒนาผู้เรียน ในมิติต่างๆ เช่น การอบรมการใช้ AI เพื่อการจัดการเรียนการสอน เทคนิคการสร้าง สื่อดิจิทัล การประชุมร่วมกับภาคีเครือข่ายการศึกษาจังหวัดเชียงใหม่จากทุกๆ หน่วยงานด้านการศึกษา ทำให้ได้เราได้มาเจอกันจนถึงทุกวันนี้ ไปไหนมาไหนในปัจจุบันนั้น รูปแบบการทักทายกลายเป็นแบบเพื่อนเจอเพื่อน พี่เจอน้องเป็นที่เรียบร้อย นอกจากนี้ การได้เห็นว่ สกร.จังหวัดเชียงใหม่ ได้สร้างทีมขับเคลื่อนงาน ด้านการเรียนการสอนแบบดิจิทัลภายในขึ้นมาเอง ส่งผลให้ผู้เรียนได้มาเป็นส่วน หนึ่งของเนื้อหาในสื่อการสอน ได้มีโอกาสเรียนรู้เทคโนโลยีร่วมกับครู ทำให้รับรู้ได้ ทันทีเลยว่า ทุกๆ สิ่งที่เราร่วมกันพัฒนานั้น ปลายทางผลลัพธ์จะไปสู่ผู้เรียนแน่นอน ทุกเรื่องราวที่ผ่านมาเป็นพลังบวกที่น่าประทับใจ”

โลกทัศน์และบทบาทที่เปลี่ยนไปในพื้นที่ของทีมวิจัย

“เมื่อมีครู กศน.มาบอกว่าเราเป็นอาจารย์มหาวิทยาลัยเป็นคนแรกเลยที่เรา รู้สึกว่าคุยกับครู กศน.รู้เรื่องและเข้าใจครูกศน. หลังจากเสร็จสิ้นกระบวนการ Coaching and Mentoring สร้างความประทับใจและแรงบันดาลใจมาจนถึงทุก วันนี้ การได้ลงพื้นที่เรียนรู้ในสถานศึกษาของ กศน. โดยเฉพาะอย่างยิ่งศูนย์การเรียนรู้ ชุมชนชาวไทยภูเขา “แม่ฟ้าหลวง” นั้น ได้เปิดโลกทัศน์ให้เห็นถึงจิตวิญญาณความ เป็นครูผู้เสียสละ ครูผู้สร้างแรงบันดาลใจ และเปี่ยมด้วยศักยภาพ ภายใต้อุปสรรค ความเหลื่อมล้ำของบริบทเชิงพื้นที่ แต่สิ่งที่ครูศศช./ครูกศน.ได้รับมากกว่า คำตอบแทนนั้น คือ โอกาสในการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ให้แก่เด็กและชุมชน ผู้ปกครองและคนในพื้นที่ต่างศรัทธาในวิชาชีพครูและให้ความร่วมมือ สนับสนุนใน การจัดการศึกษาของครู ผู้เรียนกศน. รวมถึงผู้เรียนที่หลุดออกจากระบบการศึกษาที่ มีความตั้งใจมุ่งมั่นที่จะเรียนรู้ การที่ทีมวิจัยได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ช่วยเหลือ และสนับสนุนในฐานะนักวิจัย พี่เลี้ยง อาจารย์ รวมถึงเพื่อนร่วมวิชาชีพ และในวันนี้ ได้เห็นถึงผลการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นต่อคุณครูที่มีทักษะดิจิทัล และศักยภาพทาง วิชาชีพ และวิชาการ รวมทั้งผลพัฒนาผู้เรียนและชุมชนที่เป็นรูปธรรม เป็น ประสพการณ์ที่มีความหมายและคุณค่าอย่างยิ่ง และเชื่อมั่นว่าสิ่งเหล่านี้จะนำไปสู่ การส่งต่อศักยภาพและสร้างแรงบันดาลใจไปยังผู้เรียนและชุมชนอย่างไม่สิ้นสุด”

มหาวิทยาลัยได้พัฒนาคน เครือข่าย ภาพลักษณ์

“ทุนวิจัย บพท.ในพื้นที่นวัตกรรมทางการศึกษา ได้เปลี่ยนระบบการทำงาน วิจัยเชิงพื้นที่ของมหาวิทยาลัยเป็นอย่างมาก ทำให้นักวิจัยมีวิธีการคิดทำวิจัยที่เน้น ผลลัพธ์เชิงระบบ ตั้งแต่ Input Process Output Outcome Impact สร้างรูปแบบ การทำงานแบบมุ่งเป้า ชัดเจน รวมถึงการมองภาพการทำงานเชิงระบบและกลไก เพื่อให้มั่นใจว่าหากสิ้นสุดงานวิจัยแล้ว การขับเคลื่อนงานในพื้นที่จะยังคงสามารถ ดำเนินงานต่อไปได้อย่างยั่งยืน คณาจารย์ทุกคนได้มีการพัฒนาศักยภาพตัวเอง จน ทำให้ได้มีโอกาสเข้าถึงแหล่งทุนขนาดใหญ่ มีความกระตือรือร้นเพื่อแสวงหาโอกาส ใหม่ ๆ จากทุนวิจัยต่างๆ ทำให้เกิดเครือข่ายวิจัยกับหน่วยงานภายนอกต่างๆ ทั้ง ภาครัฐและเอกชน เช่น การได้มีโอกาสเข้าไปเป็นคณะทำงานขับเคลื่อนภาคี เครือข่ายทางการศึกษาระดับจังหวัดโดยเฉพาะอย่างยิ่งผลลัพธ์ที่เกิดจากงานวิจัยได้ ถูกนำไปใช้เป็นส่วนหนึ่งของนโยบายการขับเคลื่อนด้าน Best Practice ระดับ จังหวัด การทำหน้าที่เป็นผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญในการประเมินหลักสูตร การ ได้มีโอกาสเข้าไปเพิ่มศักยภาพให้แก่ครูด้านเทคโนโลยีดิจิทัลสำหรับการเรียนการ สอนในการส่งต่อไปยังผู้เรียน ทั้งในระดับโรงเรียน หน่วยงาน จังหวัด และระดับ ภาคเหนือ ปรากฏการณ์ต่างๆ ตลอดระยะเวลาการวิจัยที่ผ่านมา ทำให้ มหาวิทยาลัยฟาร์อีสเทอร์นเป็นที่ยอมรับจากผู้บริหาร ครู อาจารย์ นักเรียน และ ชุมชนในพื้นที่ ตลอดจนทำให้ได้รับการยอมรับและกลายเป็นที่รู้จักในวงกว้างจาก หน่วยงานต่างๆ ในพื้นที่ ซึ่งไม่เพียงแค่สร้างความภาคภูมิใจ แต่ยังบอกถึงคุณค่าของ ความทุ่มเทและความร่วมมือที่เกิดขึ้น เป็นแรงผลักดันสำคัญในการสร้างความ เปลี่ยนแปลงที่ยิ่งใหญ่ของมหาวิทยาลัยเล็กๆ แห่งนี้”

คณะศึกษาศาสตร์ได้เอาผลการวิจัยมาปรับเนื้อหาการสอน

“มหาวิทยาลัยฟาร์อีสเทอร์น เป็นมหาวิทยาลัยเอกชนเล็กๆ แห่งหนึ่งในจังหวัด เชียงใหม่ การได้มีโอกาสจากการได้รับทุนวิจัย บพท.ในแผนงานพื้นที่นวัตกรรมทาง การศึกษา ถือเป็นเรื่องสำคัญสู่การขับเคลื่อนร่วมกับภาคีเครือข่าย และเป็น ประสพการณ์ที่ภาคภูมิใจ ช่วยยกระดับมหาวิทยาลัยโดยมีบทบาทสำคัญในการ ส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินงานของ กศน.และเครือข่ายในวงกว้างขึ้น รวมไปถึง การพัฒนาองค์ความรู้ของคณะศึกษาศาสตร์ที่มีสาขาวิชาที่เปิดสอนในวิชาชีพครู ทั้ง หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพครู และระดับบัณฑิตศึกษา(สาขาการบริหาร การศึกษา และสาขาวิจัยและเทคโนโลยีการจัดการเรียนรู้) การได้ขับเคลื่อนงานวิจัย ทำให้คณาจารย์ในมหาวิทยาลัยได้เชื่อมโยงองค์ความรู้และผลการวิจัยไปสู่การบูรณา การองค์ความรู้ในการจัดการเรียนการสอนในคณะและสาขาวิชาที่เกี่ยวข้องได้อย่าง เป็นรูปธรรม สะท้อนให้เห็นถึงบทบาทสำคัญของมหาวิทยาลัยฟาร์อีสเทอร์นในการ พัฒนาวิชาชีพครู และการขับเคลื่อนการศึกษาในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่และ

ภาคเหนือร่วมกับภาคีเครือข่าย ทำให้มหาวิทยาลัยพาร์อัสเทอร์นเป็นที่ยอมรับและกลายเป็นที่รู้จักในวงกว้างจากหน่วยงานต่างๆ ตลอดจนได้รับคณาจารย์ที่มีผู้วิจัยก็ได้รับเกียรติให้เป็นวิทยากร ผู้ทรงคุณวุฒิ หรือผู้เชี่ยวชาญในการพัฒนาหลักสูตร การพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาอย่างต่อเนื่อง และเชื่อมั่นอย่างยิ่งว่าโอกาสจากการได้รับทุนวิจัย บพท.ครั้งนี้ เป็นแรงหนุนเสริมและผลักดันให้คณาจารย์และมหาวิทยาลัยได้พัฒนาศักยภาพ และสร้างเครือข่ายทางการศึกษา ตลอดจนมีบทบาทในการขับเคลื่อนการศึกษาและพัฒนาชุมชนต่อไป”

“

“ทุนวิจัย บพท.ในพื้นที่นวัตกรรมทางการศึกษา ได้เปลี่ยนระบบการทำงานวิจัยเชิงพื้นที่ของมหาวิทยาลัยเป็นอย่างมาก ทำให้นักวิจัยมีวิธีการคิดทำวิจัยที่เน้นผลลัพธ์เชิงระบบ ตั้งแต่ Input Process Output Outcome Impact สร้างรูปแบบการทำงานแบบมุ่งเป้า ชัดเจน รวมถึงการมองภาพการทำงานเชิงระบบและกลไก เพื่อให้มั่นใจว่าหากสิ้นสุดงานวิจัยแล้ว การขับเคลื่อนงานในพื้นที่จะยังคงสามารถดำเนินงานต่อไปได้อย่างยั่งยืน” (ศราวุธ พงษ์สิทธิ์ตัน, หัวหน้าโครงการวิจัยพื้นที่เชียงใหม่)

ผลลัพธ์และผลกระทบจากงานวิจัยในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา

จากการประมวลกรณีศึกษางานในพื้นที่ที่รับทุนจาก บพท.บางจังหวัด รวมทั้งข้อสะท้อนคิดจากประสบการณ์ทำงานของทีมวิจัยที่รับผิดชอบโครงการที่นำเสนอมา อาจสังเคราะห์และสรุปให้เห็นผลลัพธ์และผลกระทบหลายๆ ประการที่ได้จากงานในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา ดังนี้

1) **ผลลัพธ์และผลกระทบต่อการจัดการเรียนรู้ระดับโรงเรียน** จะเห็นได้ว่าผลลัพธ์ด้านการเรียนรู้ระดับโรงเรียนมีอย่างหลากหลาย โดยเฉพาะผลลัพธ์การเรียนรู้ต่อผู้เรียน ทั้งนี้ ผลลัพธ์ที่มีการวัดผลชัดเจนมี อาทิ สมรรถนะในการเป็นผู้ประกอบการ (ระยอง) ทักษะการทดลองและความเข้าใจแนวคิดเชิงนามธรรมในวิชาฟิสิกส์ โอกาสเรียนต่ออุดมศึกษา (สุรินทร์) ทักษะกระบวนการคิด (สงขลา-มอ.หาดใหญ่ สุรินทร์) สมรรถนะอาชีพและเครดิตสะสมที่สามารถเทียบโอนสู่การเรียนอาชีวศึกษาได้ (สงขลา-มทร.ศรีวิชัย) learning engagement ของเด็กผ่าน digital classroom (กรุงเทพฯ) การพัฒนาเด็กนอกระบบให้เป็น active learner (เชียงใหม่) เป็นต้น

นอกจากนี้ ยังมีผลลัพธ์ต่อครูและผู้บริหาร ได้แก่ ความเป็นนวัตกรและนักวิจัย (ระยอง) สมรรถนะในการพัฒนาหลักสูตรของตนเอง (สตูล ระยอง) ความสามารถในการใช้ห้องปฏิบัติการวิทยาศาสตร์ (สุรินทร์) ความสามารถในการเป็น content creator (เชียงใหม่) การพัฒนา blended learning บูรณาการเทคโนโลยีสารสนเทศเข้ากับการเรียนการสอน (กรุงเทพฯ) สมรรถนะในการพัฒนาฐานกาย (แรงบีบมือ) ให้เด็กอนุบาลและประถมต้น (สงขลา-มอ.หาดใหญ่) สมรรถนะการสอนอาชีพในโรงเรียนประถมขยายโอกาส (สงขลา-มทร.ศรีวิชัย)

2) **ผลลัพธ์และผลกระทบต่อการสร้างกลไกใหม่ระดับพื้นที่และการสนับสนุนให้กลไกเดิมทำงานขับเคลื่อนได้ดียิ่งขึ้น** รวมถึงคณะบุคคลใหม่ สมัชชา เครือข่าย กลไกความร่วมมือรัฐ-เอกชน หรือกลไกใหม่อื่นๆ ที่เกิดขึ้น หรือกลไกเดิมที่มีบทบาทในพื้นที่อยู่แล้ว เช่น คณะกรรมการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมของจังหวัดและคณะอนุกรรมการที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้ในส่วนของกลไกใหม่ อาทิ สมัชชาการศึกษาจังหวัดราชบุรี กลไกร่วมภาครัฐ-เอกชนเพื่อระดมทรัพยากรด้านการสอนวิทยาศาสตร์ของจังหวัดสุรินทร์ Coaching Academy ของจังหวัดสตูล สภาการศึกษาจังหวัดฉะเชิงเทรา เป็นต้น ในส่วนของการสนับสนุนกลไกเดิม ได้แก่ คณะกรรมการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมของจังหวัดและคณะอนุกรรมการที่เกี่ยวข้อง หรือหน่วยงานระดับจังหวัดอื่นๆ เช่น สำนักงานส่งเสริมการเรียนรู้ประจำจังหวัด (สกร.) สำนักงานอาชีวศึกษาประจำจังหวัด (อศจ.) ก็มี

กรณีตัวอย่างที่เห็นผลชัดเจน ได้แก่ ยะลา กรุงเทพฯ เชียงใหม่ สงขลา (มทร.-ศรีวิชัย) เป็นต้น

3) ผลลัพธ์และผลกระทบต่อมหาวิทยาลัยในพื้นที่ ได้แก่ งาน โครงการ หรือ กลไกการทำงานใหม่ที่เกิดขึ้น ซึ่งผลลัพธ์ในส่วนนี้มีอยู่หลายประการเช่นกัน เช่น การพัฒนาอาจารย์และนักวิจัยรุ่นใหม่ (เชียงใหม่) การสร้างเครือข่ายการทำงานในพื้นที่กับหน่วยงานต่างๆ (เชียงใหม่ สุรินทร์) การได้ข้อมูลมาปรับปรุงการผลิตครูของคณะครุศาสตร์ศึกษาศาสตร์ (สุรินทร์ เชียงใหม่) การเป็นคลังข้อมูลของจังหวัด (ฉะเชิงเทรา) การเป็นฐานข้อมูลการศึกษาของจังหวัด (จันทบุรี) การเป็นกลไกกลางประสานความร่วมมือระหว่างหน่วยงานและภาคส่วนต่างๆ ในจังหวัด (ราชบุรี จันทบุรี สงขลา ยะลา) การเพิ่มบทบาทในการเป็น area manager (ยะลา เชียงใหม่ สุรินทร์) ตลอดจนภาพลักษณ์การเป็นที่ยอมรับในจังหวัด (เชียงใหม่)

4) ผลลัพธ์และผลกระทบต่อการเติมเต็มชุดความรู้ในการทำงานวิจัยพัฒนาทางการศึกษาระดับพื้นที่ เช่น การทำความเข้าใจกับปัญหาที่แท้จริงของพื้นที่หรือ pain point ร่วมกับหน่วยงานหลักและฝ่ายต่างๆ ในพื้นที่ (ราชบุรี สงขลา ยะลา เชียงใหม่ จันทบุรี พัทลุง) วิธีการทำงานร่วมกับครูและผู้บริหารสถานศึกษา (ระยอง สตูล) การให้ความสำคัญกับเครื่องมือวัดผลและการกำหนดผลลัพธ์การเรียนรู้ (ระยอง สุรินทร์ กรุงเทพฯ) การทำความเข้าใจอย่างลึกซึ้งเกี่ยวกับหลักสูตร (สตูล ระยอง) การออกแบบวิธีทำงานตามบริบทพื้นที่ (ราชบุรี ระยอง เชียงใหม่) การให้ความสำคัญแก่การสื่อสารระดับพื้นที่ (ระยอง ยะลา) การวางกรอบแนวคิดการทำงานเชิงระบบและกลไก การทำงานในบทบาทผู้จัดการพื้นที่ (ระยอง สตูล ราชบุรี ยะลา เชียงใหม่) การเชื่อมโยงการทำงานกับแผนยุทธศาสตร์จังหวัด (พัทลุง จันทบุรี) การทำงานแบบ bottom-up ในพื้นที่ที่ยังไม่ได้ประกาศเป็น sandbox (พัทลุง) การใช้ PLC เป็นเครื่องมือสร้างความยั่งยืนในโรงเรียน (กรุงเทพฯ)

5) ปัจจัยความสำเร็จในการทำงาน รวมทั้งบางส่วนยังได้พูดถึงปัจจัยความสำเร็จในการทำงาน เช่น การสนับสนุนจากผู้บริหารมหาวิทยาลัย (สุรินทร์) การช่วยให้ครูมีเป้าหมายการทำงานชัดเจนตั้งแต่แรก (ระยอง) การสร้างทีมแกนนำในโรงเรียนเพื่อความยั่งยืน (ฉะเชิงเทรา) การสร้างการรับรู้เรื่องพื้นที่นวัตกรรม (ยะลา) การสร้างวิสัยทัศน์และเป้าหมายร่วมระหว่างฝ่ายต่างๆ (กรุงเทพฯ) การปลดล๊อค mindset ของครูและผู้บริหาร (จันทบุรี) การมีภาคประชาสังคมและภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าร่วม

งาน โดยเฉพาะในพื้นที่ที่โจทย์คือการลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาและการเข้าถึงกลุ่มเด็กด้อยโอกาส (ราชบุรี ยะลา)

6) ความสำคัญและประโยชน์ของการเป็นพื้นที่นวัตกรรมที่มีต่อการทำงาน ทั้งในแง่โอกาสการทำงานใหม่ๆ (ยะลา) การกระตุ้นโรงเรียน (สุรินทร์) การทำให้นักวิจัยเข้าไปทำงานในพื้นที่ได้ง่ายขึ้น (สงขลา กรุงเทพฯ ระยอง) การใช้ความเป็นพื้นที่นวัตกรรมปลดล็อกการบริหารให้มีความคล่องตัว (จันทบุรี สงขลา) การใช้พื้นที่นวัตกรรมปลดล็อกให้โรงเรียนรับครูในพื้นที่ได้มากขึ้น (จันทบุรี) พื้นที่นวัตกรรมช่วยให้เอาชนะข้อจำกัดของโรงเรียนขนาดเล็ก (สุรินทร์) พื้นที่นวัตกรรมสามารถตอบโจทย์โรงเรียนต่างสังกัดให้มีความเข้มแข็งภายใต้บริบทและข้อจำกัดของตนเอง (ฉะเชิงเทรา) การเป็นพื้นที่นวัตกรรมทำให้เกิดสภาพคล่องในการริเริ่มนวัตกรรม (สงขลา-มทร.ศรีวิชัย) และการคาดหวังให้พื้นที่นวัตกรรมเป็นพื้นที่ของการสร้างต้นแบบ การเรียนรู้ การแบ่งปัน และการพัฒนาคลังข้อมูลของพื้นที่ (ฉะเชิงเทรา) เป็นต้น

“

“การศึกษาคือเครื่องมือสำคัญในการยกระดับชีวิตคนและพัฒนาประเทศ วันนี้จำนวนเด็กในระบบลดลง ขณะที่งบประมาณต่อหัวเพิ่มขึ้นและเทคโนโลยีมีความก้าวหน้า คุณภาพผู้เรียนจึงควรดีขึ้นอย่างชัดเจน แต่หากยังไม่เกิดขึ้น คำถามสำคัญคือระบบการศึกษาของเรามีข้อจำกัดตรงไหน และควรปรับอย่างไร “พื้นที่นวัตกรรมการศึกษา” จึงเป็นกลไกสำคัญในการเปิดพื้นที่ทดลองหาคำตอบของการปฏิรูปการศึกษาที่จะตอบโจทย์ของประเทศได้” (บุญเยี่ยม เหลาสะอาด, ผู้อำนวยการฝ่ายวิจัยและนวัตกรรมเพื่อการพัฒนาเมืองน่าอยู่และการกระจายศูนย์กลางความเจริญ หน่วยบริหารและจัดการทุนเพื่อพัฒนาระดับพื้นที่ หรือ บพท.)

5

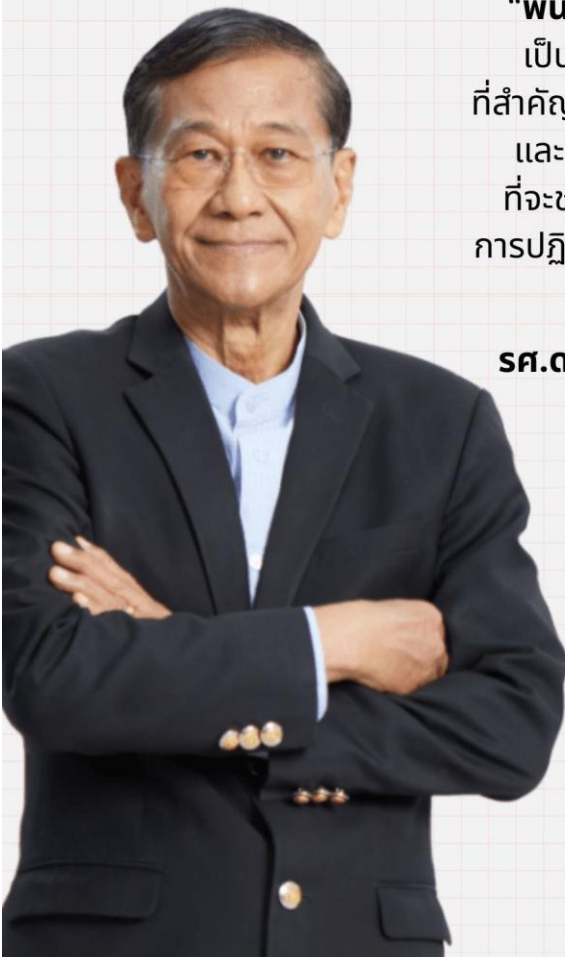
บทเรียนและก้าวต่อไป

ของ Education Sandbox

บทเรียนสำคัญ

1) พื้นที่นวัตกรรมการศึกษาได้รับความสนใจและสร้างโอกาสให้ฝ่ายต่างๆ มีส่วนร่วมในการพัฒนาการศึกษา แต่ยังไม่เข้าใจเรื่องพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาหรือไม่มั่นใจในบทบาทของหน่วยงานอยู่ในหลายพื้นที่ พื้นที่นวัตกรรมการศึกษาเป็นหนึ่งในกลไกการขับเคลื่อนทางสังคม (Social Movement) ที่สร้างโอกาสให้ภาคส่วนต่างๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาการศึกษาที่ส่งผลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนยิ่งขึ้น อาทิ การมีส่วนร่วมของชุมชนและภาคประชาสังคมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น (สตูล) การมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการพัฒนาการเรียนรู้ของกลุ่มเป้าหมาย (ระยอง/ยะลา) การมีส่วนร่วมของมหาวิทยาลัยในการวางระบบพี่เลี้ยงในการพัฒนาครู (เชียงใหม่/สุรินทร์/ปัตตานี) และการมีส่วนร่วมของหน่วยงานรัฐอื่นๆ ในระดับพื้นที่ในการลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา (แม่ฮ่องสอน/สุโขทัย/ราชบุรี) เป็นต้น ขณะเดียวกัน การทำงานเชิงระบบและกลไกในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาช่วยให้มีการผ่อนคลายเชิงนโยบายและการผ่อนคลายกฎระเบียบที่เป็นอุปสรรคต่อการจัดการเรียนรู้ในบางเรื่อง อาทิ การอนุญาตให้โรงเรียนเลือกซื้อและหนังสือเรียนนอกกรอบการของกระทรวงศึกษาธิการได้หากเป็นสื่อที่สอดคล้องกับนวัตกรรมที่โรงเรียนใช้ การอนุญาตให้

โรงเรียนสามารถเลือกรับหรือปฏิเสธโครงการเงินนโยบายจากส่วนกลางได้หากไม่เหมาะสมกับบริบทพื้นที่ การปรับปรุงระบบการประเมินวิทยฐานะครูให้เหมาะสมกับลักษณะโรงเรียนในแต่ละพื้นที่ยิ่งขึ้น การเพิ่มกลไกการระดมทุนให้แก่สถานศึกษา การยอมให้นักศึกษาฝึกสอนเข้าไปทำงานในโรงเรียนขนาดเล็ก เป็นต้น แต่อย่างไรก็ดีจากบทเรียนที่ผ่านมามาของโครงการวิจัยภายใต้การสนับสนุนของบพท. จะพบว่าในโรงเรียนและหน่วยงานบังคับบัญชาหลายจังหวัดยังขาดความเข้าใจที่มีต่อพรบ.พื้นที่นวัตกรรมการศึกษา หรือไม่มั่นใจต่อบทบาทหน้าที่ของตนเองทั้งในฐานะสถานศึกษาและหน่วยงานบังคับบัญชา อันเป็นผลจากปัจจัยต่างๆ อาทิ การที่มีหน่วยงานการศึกษาในพื้นที่จังหวัดอยู่หลายหน่วยงานที่ต่างสังกัดกัน การขาดงบประมาณสนับสนุนพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาที่พอเพียงเพื่อย้ำความสำคัญเชิงนโยบาย การออกประกาศหรือคำสั่งเกี่ยวกับพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาโดยมิได้ให้แนวทางปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม การรอคอยความชัดเจนของการใช้หลักสูตรฐานสมรรถนะและหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2551 รวมทั้งข้อติดขัดจากพรบ.พื้นที่นวัตกรรมการศึกษาเอง ซึ่งกำหนดนิยามสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่กลายเป็นข้อจำกัดในการพัฒนานวัตกรรมการศึกษาระดับจังหวัดให้กับกลุ่มเป้าหมายเฉพาะบางกลุ่ม เช่น เด็กนอกระบบการศึกษาที่มีหน่วยงานเข้ามาเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานหลายหน่วย เป็นต้น

“พื้นที่นวัตกรรมการศึกษา
เป็นเครื่องมือเชิงนโยบาย
ที่สำคัญของกระทรวงศึกษาธิการ
และอาจเป็นเครื่องมือเดียว
ที่จะช่วยให้เกิดการขับเคลื่อน
การปฏิรูปในหลายๆ เรื่องได้จริง”

รศ.ดร.วรากรณ์ สามโกเศศ

2) งานวิจัยเชิงพื้นที่หนุนเสริมการพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้ควบคู่ไปกับ นวัตกรรมเชิงระบบ ช่วยปรับบทบาทและแนวทางการทำงานของกลไกจังหวัดใน พื้นที่นวัตกรรมการศึกษาให้เข้มแข็งยิ่งขึ้น ทั้งนี้ กระบวนการวิจัยจึงเข้ามาช่วยให้ พื้นที่หรือจังหวัดทำงานด้วยข้อมูล มีการศึกษาสภาพบริบท ความต้องการและปัญหา ของพื้นที่ เพื่อเลือกใช้นวัตกรรมที่เหมาะสมกับบริบทพื้นที่ อาทิ นวัตกรรมการเรียนรู้ 3DVL เพื่อพัฒนาการสอนวิทยาศาสตร์สำหรับโรงเรียนมัธยมในชนบท (สุรินทร์) การ พัฒนาอุปกรณ์พกพาเพื่อสนับสนุนการสอนของผู้เรียนนอกระบบและตามอัธยาศัย (เชียงใหม่) กิจกรรมบ้านนักวิทยาศาสตร์น้อยและโครงงานฐานวิจัย (สามจังหวัดชายแดน ภาคใต้) การพัฒนาระบบอาสาสมัครการศึกษาประจำหมู่บ้านเพื่อลดความเหลื่อมล้ำใน พื้นที่ชายขอบ (ราชบุรี) การพัฒนาคุณลักษณะความเป็นผู้ประกอบการของนักเรียน (ระยอง) เป็นต้น ขณะเดียวกัน งานพื้นที่นวัตกรรมการศึกษายังช่วยให้เห็นบทบาทและ แนวทางการทำงานของกลไกจังหวัดในแบบที่ควรจะเป็นชัดเจนยิ่งขึ้น จากเดิมที่หลาย พื้นที่ขาดความมั่นใจที่จะเริ่มขับเคลื่อนขบวนกลไกภาคีเครือข่าย หรือมีหลายกลไกภาคี เครือข่ายไม่สามารถสร้างการมีส่วนร่วมได้ งานพื้นที่นวัตกรรมการศึกษากลับช่วย ปรับเปลี่ยนบทบาทของศึกษาธิการจังหวัดในหลายจังหวัดจากการเป็นหน่วยงานไป เป็นหน่วยประสานและบูรณาการความร่วมมือจากฝ่ายต่างๆ ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการ จัดการศึกษาของพื้นที่และหลายกำแพงและลดข้อจำกัดในการทำงานระหว่างกัน เช่น กรณีการประสานหน่วยงานเพื่อค้นหาและเข้าถึงเด็กชายขอบนอกระบบการศึกษา (สุโขทัย แม่ฮ่องสอน) กรณีการจัดการเครือข่ายการพัฒนาครูระดับโรงเรียน (สตูล ยะลา สุรินทร์) เครือข่ายการค้นหาเด็กนอกระบบการศึกษา (สุโขทัย) และกรณีการจัดการ เครือข่ายอาสาสมัครทางการศึกษา (ราชบุรี) เป็นต้น

3) บทบาทของสถาบันอุดมศึกษาสามารถมีส่วนร่วมในการพัฒนาการศึกษา ในจังหวัดต่างๆ มากขึ้น โดยเฉพาะการพัฒนาระบบพี่เลี้ยงครูและการพัฒนา สถานศึกษาที่ขาดแคลนในพื้นที่นอกเขตเมือง โดยจากประสบการณ์และบทเรียนการ ทำงานในหลายพื้นที่ชี้ถึงโอกาสความเป็นไปได้และผลกระทบที่สูงหากสถาบันอุดมศึกษา เข้ามาเป็นภาคีขับเคลื่อนหลักของระบบการศึกษาของจังหวัด สะท้อนภาพของการเป็น มหาวิทยาลัยเพื่อการพัฒนาพื้นที่ เช่น บทบาทของมหาวิทยาลัยฟาฏอนีในการพัฒนา ผ่านเครือข่ายโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม บทบาทของมหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ ในการพัฒนาการสอนวิทยาศาสตร์ของโรงเรียนมัธยมในจังหวัด บทบาทของ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ในการพัฒนาระบบพี่เลี้ยงครูและที่ปรึกษาสถานศึกษาในพื้นที่

เชียงใหม่ บทบาทของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรีในการพัฒนาระบบอาสาศัมครทางการศึกษาเพื่อเพิ่มโอกาสทางการศึกษา บทบาทของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัยในการพัฒนาระบบเทียบโอนผลการเรียนระหว่างสายสามัญกับอาชีวศึกษา เป็นต้น

ในส่วนของพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาของไทยที่ บพท.เริ่มให้ทุนวิจัยเพื่อเข้าไปพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้ในมิติต่างๆ อย่างหลากหลายมาตั้งแต่ปี 2563 นั้น มีชุดโครงการและโครงการที่รับทุนจากบพท.เข้าไปดำเนินงานในพื้นที่จังหวัดต่างๆ 23 จังหวัด โดยมีพื้นที่วิจัยที่ได้ให้ผลผลิตและผลลัพธ์ตามจุดมุ่งหมายไปแล้ว เช่น การพัฒนาหลักสูตรฐานสมรรถนะสำหรับผู้เรียน (สมรรถนะผู้ประกอบการ - ระยอง) การเพิ่มพลังการเรียนรู้ผ่านเทคโนโลยีดิจิทัล ((3DVL) Virtual Science Lab - สุรินทร์ Smart Box/Mobile Unit - เชียงใหม่) การพัฒนานวัตกรรมที่ช่วยลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา (อคม. - ราชบุรี) การฟื้นฟูการเรียนรู้หลังโควิด-19 (ยะลา) การเพิ่มสมรรถนะครูเรื่องการวัดผล การเรียนรู้ (Pisa-Style Test - ระยอง) การเพิ่มพื้นที่การเรียนรู้ในชีวิตจริง (ครูสามเเล้า - สตูล บ้านนักวิทยาศาสตร์น้อย - จังหวัดชายแดนภาคใต้) การเชื่อมต่อระบบการศึกษาในพื้นที่ (ศธจ. สพป. อศจ. - สงขลา) การหนุนเสริมและพัฒนาครู (เชียงใหม่) การเพิ่มบทบาทครอบครัวและชุมชน (สตูล ราชบุรี)

ในกระบวนการที่ทีมวิจัยเข้าไปพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้ในมิติต่างๆ ข้างต้นนี้ ก็มีการพัฒนานวัตกรรมเชิงระบบและกลไกควบคู่ไปด้วย เพื่อหาคำตอบเกี่ยวกับการขับเคลื่อนการจัดการศึกษาจากฐานพื้นที่ (Area-Based Education Management) ว่าควรมีบทบาทอย่างไร ภายใต้เงื่อนไขปัจจัยอะไร ที่จะช่วยให้การจัดการศึกษาตอบสนองบริบทและความต้องการของชุมชนท้องถิ่นได้ดียิ่งขึ้น และจากประสบการณ์และบทเรียนของนานาชาติเกี่ยวกับการกระจายอำนาจการจัดการศึกษาไปสู่ฐานพื้นที่และโรงเรียน ตลอดจนบทเรียนจากโครงการทดลองพื้นที่เขตบริหารพิเศษทางการศึกษาในบางประเทศ ช่วยสะท้อนให้เห็นมุมมองเปรียบเทียบกับพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา (Education Sandbox) ของไทยภายใต้แนวคิด “ระบบนิเวศน์ใหม่ทางการศึกษา” ที่ใช้เป็นกรอบการสังเคราะห์ข้อค้นพบเกี่ยวกับระบบและกลไกการขับเคลื่อนการพัฒนาในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาในประเด็นต่างๆ ดังนี้

ระดับ Meso หรือระดับพื้นที่จังหวัด มีข้อสังเคราะห์จากกรณีศึกษาการทำงานของกลไกจังหวัดแบบต่างๆ ได้แก่ กลไกจังหวัดที่เป็นแรงขับเคลื่อนสำคัญมีลักษณะที่หลากหลาย นับตั้งแต่คณะกรรมการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา (ยะลา) ฝ่าย

ปกครองคือผู้ว่าราชการจังหวัด (สุรินทร์ ราชบุรี พัทลุง) สำนักงานศึกษาธิการจังหวัด (นราธิวาส สุโขทัย) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา (สงขลา อุบลราชธานี) องค์กรรัฐอื่นๆ (สจร.ราชบุรี สจร.เชียงใหม่ สจร.สงขลา) ภาคเอกชน (สุรินทร์) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (ระยอง ยะลา กทม.) ภาคประชาสังคม (สตูล สุราษฎร์ธานี) โดยส่วนใหญ่มีบทบาทในการบริหารจัดการแบบบูรณาการระหว่างหน่วยงาน และการระดมทุนทรัพยากร และความร่วมมือ ส่วนการช่วยปลดล็อกหรือการสร้างเงื่อนไขที่เอื้อต่อการทำงานที่คล่องตัวยิ่งขึ้นของโรงเรียนอันเป็นเป้าหมายสำคัญของพื้นที่นวัตกรรมการศึกษานั้นเริ่มเห็นบ้างในบางจังหวัด (ยะลา) และมีการสร้างกลไกใหม่ช่วยขับเคลื่อนการพัฒนาการศึกษาในบางจังหวัด เช่น กรณีการตั้งสมัชชาการศึกษาจังหวัดราชบุรี

ระดับ Micro หรือระดับโรงเรียน มีข้อสังเคราะห์จากกรณีศึกษาการทำงานของโรงเรียนในพื้นที่วิจัยจังหวัดต่างๆ ได้แก่ บทบาทของผู้อำนวยการโรงเรียนมีความสำคัญและเป็นปัจจัยความสำเร็จในหลายพื้นที่ ทั้งนี้ ขึ้นอยู่ที่ความรู้ ประสบการณ์ และการมีเครือข่าย/พี่เลี้ยงหนุนเสริมในพื้นที่ (กาญจนบุรี สตูล ระยอง อุบลราชธานี นครราชสีมา) บทบาทครูที่สามารถเป็นผู้ริเริ่มการเปลี่ยนแปลงที่มีผลต่อการเรียนรู้ของเด็กได้เอง (ระยอง สมุทรสาคร นครปฐม) บทบาทผู้ปกครองและชุมชนในการเพิ่มหรือขยายพื้นที่การเรียนรู้ให้เด็ก (ราชบุรี ระยอง) บทบาทของเครือข่ายผู้บริหารโรงเรียนในการขับเคลื่อนแบบ Bottom-Up (กาญจนบุรี สตูล) ส่วนบทบาทของคณะกรรมการสถานศึกษาทั้งที่เป็นกลไกสำคัญในเชิงหลักการของการกระจายอำนาจ แต่กลับไม่ปรากฏบทบาทชัดเจนนักไม่ว่าในพื้นที่วิจัยจังหวัดใดก็ตาม และไม่มีพื้นที่ใดที่มีกิจกรรม training หรือ enrichment ให้คณะกรรมการสถานศึกษามีขีดความสามารถในการร่วมขับเคลื่อนการพัฒนาการเรียนรู้ของเด็กในพื้นที่

นอกจากนี้ ยังมีข้อสังเคราะห์เกี่ยวกับบทบาทของสถาบันอุดมศึกษาที่มีความสำคัญชัดเจนในหลายพื้นที่ นับตั้งแต่บทบาทในการเป็นฐานข้อมูลติดตามสถานการณ์การศึกษาของพื้นที่ (เชียงใหม่ สุรินทร์ ปัตตานี ราชบุรี) บทบาทในการเป็นคลังนวัตกรรมสื่อและเครื่องมือการเรียนรู้ (สุรินทร์ ราชบุรี กทม.) บทบาทในการเป็นที่ปรึกษา/พี่เลี้ยงการพัฒนาการเรียนการสอน (เชียงใหม่ ฉะเชิงเทรา นครปฐม สมุทรสาคร) และบทบาทในการเป็นผู้จัดการหรือผู้ประสานงานในการขับเคลื่อนการพัฒนาการศึกษาของพื้นที่ (สุรินทร์ ราชบุรี)

ปัจจัยความสำเร็จ

สำหรับปัจจัยที่จำเป็นต่อความสำเร็จในการทำงานแบบพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาที่จะสามารถนำไปสู่การปฏิรูปเชิงโครงสร้างการจัดการศึกษาและการกระจายอำนาจการจัดการศึกษาลงสู่ฐานพื้นที่และโรงเรียนให้เป็นจริงได้ในอนาคตนั้น จำเป็นต้องประกอบด้วย

1) ความชัดเจนและต่อเนื่องของนโยบายพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาโดยรัฐบาล ผ่านกระทรวงศึกษาธิการควรกำหนดนโยบายและแนวทางสนับสนุน อาทิ หลักสูตรการศึกษาแห่งชาติ-หลักสูตรฐานสมรรถนะ มาตรการจูงใจให้ครูและผู้บริหารการศึกษา เติบโตในเส้นทางราชการโดยไม่ต้องย้ายออกนอกพื้นที่ การให้นโยบายสนับสนุนการจัดทำหลักสูตรการศึกษาจังหวัด การปรับตัวชี้วัดทางการศึกษาให้สอดคล้องกับบริบทพื้นที่ ตลอดจนการจัดสรรงบประมาณเพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาที่เป็นรูปธรรม

2) การมีตัวแบบเชิงระบบในเรื่องการกระจายอำนาจที่ชัดเจนเป็นเป้าหมาย ซึ่งอาจรวมทั้งลักษณะการแบ่งอำนาจ การมอบอำนาจ และการกระจายอำนาจในด้านต่างๆ ที่ชัดเจน อาทิ บทบาทระหว่างศึกษาธิการจังหวัดกับเขตพื้นที่การศึกษา บทบาทของศึกษานิเทศก์กับบทบาทการหนุนเสริมทางวิชาการของมหาวิทยาลัย นิติสถานะของสถานศึกษานิเทศบุคคล นอกจากนี้อาจรวมไปถึงการออกมาตรการสนับสนุนให้ภาคส่วนต่างๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาระบบนิเวศน์ใหม่ทางการศึกษา

3) การกำหนดเงื่อนไขเวลาที่แน่นอนในการนำผลงานและบทเรียนจากพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาไปใช้ในการปฏิรูปและการกระจายอำนาจทางการศึกษา

4) การมีคู่มือการปฏิบัติงานแบบพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา เพื่อช่วยให้คณะกรรมการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาจังหวัด ผู้บริหารการศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษา ครู และภาคีภาคส่วนต่างๆ มีความเข้าใจต่อบทบาทและหน้าที่ของตนในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา

5) การฝึกอบรมทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องรองรับการทำงานแบบพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาและการเสริมสร้างสมรรถนะครูและผู้บริหารรองรับการให้อิสระโรงเรียนในการบริหารจัดการด้านต่างๆ

6) การมีระบบและวงจรการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งอาจดำเนินการผ่านช่องทางสื่อสารออนไลน์ หรือออฟไลน์ ผ่านการประชุม เวทีนำเสนอผลงาน หรือจดหมายข่าว เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และ

ให้การขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการศึกษายังคงเป็นกระแสการพัฒนการศึกษาของประเทศ

7) การมีตัวชี้วัดความสำเร็จทั้งในเชิงกระบวนการและผลลัพธ์ และการมีระบบติดตามผลที่ดีต่อการดำเนินงานของพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา โดยอาจสนับสนุนให้มหาวิทยาลัยซึ่งเป็นพี่เลี้ยงทางวิชาการของพื้นที่จัดทำรายงานการศึกษาประจำปีของจังหวัดขึ้นมาเพื่อใช้เป็นทั้งเครื่องชี้วัดและข้อมูลแนวทางในการพัฒนาศึกษาของพื้นที่ในมิติต่างๆ ต่อไป

8) การมีทรัพยากรสนับสนุนงานริเริ่มต่างๆ ในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาอย่างต่อเนื่องและพอเพียง อาจดำเนินการผ่านการจัดตั้งกองทุนการศึกษาจังหวัด หรือผ่านวิธีการทางงบประมาณ เพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนการพัฒนาศึกษาระดับพื้นที่จังหวัดขึ้น ซึ่งสอดคล้องไปกับแนวคิดการกระจายอำนาจ

การทำงานในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา
นักวิจัยต้องกำหนดให้ชัดและทำความเข้าใจ
กับครูและทุกฝ่ายในพื้นที่ให้ชัดก่อนว่า
ต้องการผลลัพธ์อะไรกับเด็กบ้าง
เมื่อเข้าใจวัตถุประสงค์และผลลัพธ์ที่ต้องการ
ตรงกันแล้ว ถึงจะช่วยให้มั่นใจในนวัตกรรม
ที่จะใช้ และเครื่องมือที่จะวัดผลได้ว่า
นวัตกรรมนั้นนำไปสู่ผลลัพธ์ที่กำหนดหรือ
ตั้งเป็นเป้าหมายไว้”

อ.เพ็ญพรรณ จิตตะเสนีย์

บทเรียนเชิงระบบและกลไก

บทเรียนของพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาในเชิงระบบและกลไกในช่วงสามปีที่ผ่านมา มีประเด็นที่น่าสนใจอยู่หลายประการ ในส่วนของบทเรียนเชิงระบบนั้น บทเรียนสำคัญเรื่องแรกคือการชี้ให้เห็นว่าระบบบริหารที่ใช้โรงเรียนเป็นฐาน (School-Based Management) ที่ให้อิสระแก่โรงเรียนสูงขึ้นนั้นมีความเป็นไปได้ หากมีการตั้งเป้าหมายการพัฒนาโรงเรียนให้ชัดเจน การเสริมสมรรถนะที่จำเป็นให้ครูและผู้บริหาร และมีมหาวิทยาลัยหรือสถาบันวิชาการเป็นพี่เลี้ยง ตลอดจนการมีกลไกหนุนเสริมจากท้องถิ่น ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม อันจะทำให้โรงเรียนสามารถจัดการเรียนรู้ที่ตอบสนองผู้เรียนตามบริบทแต่ละท้องถิ่นได้ดีขึ้นและมีการพัฒนาการเรียนรู้ให้ทันความเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องได้ด้วยตนเอง ซึ่งถือเป็นกลไกใหม่ในการกระจายอำนาจให้ภาคส่วนต่างๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการศึกษา และตัดสินใจในการจัดการศึกษาในพื้นที่ อาทิ กรณีจังหวัดราชบุรี ที่ภาคเอกชนโดย บมจ.แสนสิริ กสศ. และกาชาดเข้ามาหนุนเสริมขยายผลงาน อศม. กรณีจังหวัดสุรินทร์ที่บริษัทอัครรเจริญทัศน์ บริษัทเซฟรอน เครือข่ายวิทยาศาสตร์ สควค. และ อบท. เข้ามาหนุนเสริมการยกระดับการสอนวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์ในพื้นที่จังหวัดสุรินทร์ เป็นต้น

บทเรียนเชิงระบบที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ ภายใต้อาณัติโครงสร้างการจัดการศึกษาที่ยังคงอำนาจไว้ที่ส่วนกลางมาก และการขาดการหนุนเสริมความเข้าใจและบทบาทของสถานศึกษาในโอกาสการปลดล็อกข้อจำกัดต่างๆ จากการประกาศเป็นพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาจากเขตพื้นที่การศึกษานี้ ถือเป็นข้อจำกัดสำคัญที่ทำให้สถานศึกษาซึ่งอยู่บนทางสองแพร่งของระบบเก่าและระบบใหม่ หลายแห่งมีภาระงานที่เพิ่มขึ้นจากการทำงาน 2 ระบบ ผู้บริหารและครูเกิดความไม่มั่นใจต่อระบบการจัดการศึกษา จากทั้งกรอบหลักสูตรฐานสมรรถนะที่ยังไม่ประกาศใช้และความยึดติดกับกฎและระเบียบต่างๆ ของกระทรวงศึกษาธิการซึ่งใช้ต่อเนื่องกันมายาวนาน ซึ่งถือเป็นปัจจัยกดดันที่ส่งผลต่อความกล้าเปลี่ยนแปลงของบุคลากรทางการศึกษาในภูมิภาคอย่างยิ่ง ขณะเดียวกันกลับพบว่าโรงเรียนที่ได้รับการส่งเสริมให้มีอิสระในการบริหารจัดการสามารถที่จะพัฒนาระบบการทำงานต่างๆ ของตนเองที่เป็นประโยชน์กับผู้เรียน เช่น ระบบการพัฒนาครูของตนเองด้วยกระบวนการ PLC (ระยอง ศรีสะเกษ เชียงใหม่ สงขลา ยะลา) ระบบการจัดการเรียนรู้ร่วมกับชุมชนและพ่อแม่ผู้ปกครอง (ระบบครูสามเฒ่าของสตูล) ความพยายามในการพัฒนาหลักสูตรการศึกษาท้องถิ่นเพื่อตอบโจทย์อัตลักษณ์ของจังหวัด (จันทบุรี) หรือแม้แต่ระบบการใช้ทรัพยากรร่วมกันระหว่างโรงเรียนที่

ช่วยจัดการเรียนรู้ได้หลากหลายขึ้น (ระบบเครือข่ายโรงเรียนในพื้นที่อำเภอท่าเสาใน กาญจนบุรี)

สำหรับบทเรียนในเชิงกลไกขับเคลื่อนการจัดการศึกษานั้น ก็มีบทเรียนที่น่าสนใจ เช่นกัน ภายใต้กรอบคิดของงานพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาที่มุ่งกระตุ้นให้กลไกในพื้นที่ โดยเฉพาะกลไกจังหวัดมีบทบาทในการออกแบบและพัฒนาการศึกษาในจังหวัดของตนเองมากขึ้นนั้น งานที่ผ่านมาชี้ว่ากลไกจังหวัดสามารถมีบทบาทที่หลากหลายขึ้นในการ ทำงาน โดยเฉพาะบทบาทในเชิงประสานและบูรณาการการทำงานร่วมกับหน่วยงานอื่นๆ ในจังหวัด เช่น กรณีจังหวัดสุโขทัยและราชบุรีกับการประสานงานในการเข้าถึงกลุ่มเด็ก ด้อยโอกาสนอกระบบการศึกษา เป็นต้น

บทเรียนเชิงกลไกอีกประการหนึ่งคือการเห็นถึงพลังของกลไกแนวราบโดยเฉพาะ เครือข่ายโรงเรียนที่แสดงพลังในการทำงานที่น่าสนใจและมีความยั่งยืนได้ ซึ่งนอกจาก เครือข่ายเหล่านี้จะเป็นกลไกในการพัฒนาโรงเรียนในพื้นที่ใกล้เคียงได้อย่างต่อเนื่องแล้ว ยังสามารถเป็นกลไกการเปลี่ยนแปลง (change agents) ที่ต่อรองพื้นที่การทำงานและ การใช้ทรัพยากรกับกลไกจังหวัดได้ ดังเช่นกรณีการขอปรับการใช้งบประมาณในพื้นที่มา สนับสนุนงานเครือข่ายที่จังหวัดสตูล และกระบวนการพัฒนาสถาบัน RILA เป็นกลไก ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตจากการรวมพลังของโรงเรียนในพื้นที่ร่วมกับภาคส่วนอื่นๆ เป็นต้น

นอกจากนี้ กลไกอื่นๆ ในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาก็ได้ให้บทเรียนที่น่าสนใจ เช่นกัน เช่น กลไกการระดมทุนหรือทรัพยากรจากภาคเอกชนหรือหน่วยงานอื่นในจังหวัด โดยมหาวิทยาลัยเองสามารถเข้ามาเป็นกลไกสนับสนุนในส่วนนี้ได้ ดังตัวอย่างการระดม ทุนจากภาคธุรกิจการสื่อสารในจังหวัดเชียงใหม่มาสนับสนุนงานพัฒนา mobile units เพื่อนำการศึกษานอกระบบโรงเรียนเข้าไปถึงกลุ่มเป้าหมายในพื้นที่ห่างไกล หรือการ ระดมทุนและความร่วมมือจากกาชาดจังหวัดมาหนุนเสริมงานอาสาสมัครการศึกษา ประจำหมู่บ้านในจังหวัดราชบุรี เป็นต้น

บทเรียนที่สำคัญที่สุดดูจะเป็นการสะท้อนให้เห็นว่าเมื่อพูดถึงการใช้พื้นที่ นวัตกรรมการศึกษา “ปลดล็อก” การจัดการศึกษาให้มีความคล่องตัวมากขึ้นนั้น จำเป็นต้องมองให้เห็น “ล๊อคหลายๆ ระดับ” ที่เข้ามาเกี่ยวข้อง ตั้งแต่ล๊อคหรือ พันธนาการระดับ Micro คือที่ตัวโรงเรียนเอง ที่จำเป็นจะต้องมี mindset หรือฐานคิด เพื่อการพัฒนาโรงเรียนที่ถูกต้อง ประสบการณ์ในพื้นที่นวัตกรรมที่เป็นอยู่ชี้ว่าในหลายๆ กรณี “การปลดล๊อคตนเอง” ของผู้บริหารโรงเรียนและครู หรือแม้แต่ผู้บริหารระดับ

พื้นที่หรือจังหวัดที่เป็นกลไกระดับ Meso ก็กลายเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ต้องการการปลดปล่อยก่อนเป็นอันดับแรก ความไม่มั่นใจหรือไม่กล้าที่จะทำอะไรที่แตกต่างไปจากเดิมทั้งที่ระบบที่เป็นอยู่ก็เอื้อให้ทำได้กลายเป็นอุปสรรคสำคัญยิ่งกว่าตัวโครงสร้างที่กดทับอยู่ด้วยซ้ำ อย่างไรก็ตาม การให้สัญญาณเชิงนโยบายที่ชัดเจนรวมทั้งการสนับสนุนอื่นๆ จากส่วนกลางอันเป็นระดับ Macro ก็เป็นปัจจัยสำคัญที่จะช่วยปลดปล่อยความคิดของผู้บริหารและครูในระดับโรงเรียน รวมทั้งผู้บริหารในระดับกลไกจังหวัดได้เช่นกัน

ประการสุดท้าย บทเรียนการทำงานในหลายพื้นที่ชี้ถึงโอกาสความเป็นไปได้และผลกระทบที่สูงหากสถาบันอุดมศึกษาเข้ามาเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนหลักของระบบการศึกษาของจังหวัด และสะท้อนภาพของการเป็นมหาวิทยาลัยเพื่อการพัฒนาพื้นที่ในด้านการศึกษาให้เด่นชัดยิ่งขึ้น โดยเฉพาะการเป็นกลไกพี่เลี้ยงและที่ปรึกษาเพื่อการพัฒนาโรงเรียนกลุ่มต่างๆ ในจังหวัด ตั้งแต่กลุ่มชายขอบเพื่อลดความเหลื่อมล้ำในโอกาส ไปจนถึงกลุ่มโรงเรียนทั่วไปเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา อันเนื่องมาจากมหาวิทยาลัยถือเป็นหน่วยวิชาการซึ่งเกาะติดอยู่กับพื้นที่ อีกทั้งมีฐานความรู้ทางวิชาการที่เข้มแข็ง สามารถบ่งบอกการเรียนรู้ที่ดีได้ด้วยการวิจัยและการวัดประเมินผล รวมทั้งสามารถมีระบบข้อมูลติดตามผลความเป็นไปทางการศึกษาของพื้นที่อย่างทันการณ์และรอบด้าน ซึ่งบทบาทของมหาวิทยาลัยในพื้นที่ที่หากเกิดขึ้นได้อย่างเข้มแข็งก็จะเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่ (Area-Based Education) ให้มีคุณภาพและตอบสนองอัตลักษณ์ของพื้นที่ และจะเป็นคำตอบให้แก่การปฏิรูปการศึกษาในมิติของการกระจายอำนาจการจัดการศึกษาไปสู่ชุมชนท้องถิ่นต่อไปในอนาคต ซึ่งในปัจจุบัน มหาวิทยาลัยหลายแห่งที่ทำงานอยู่ภายใต้แผนงานพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาของบพท.ก็มีการพัฒนาที่น่าสนใจไปสู่การเป็นกลไกทางการศึกษาที่เข้มแข็งยิ่งขึ้นของจังหวัด อาทิ บทบาทของมหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ในการเป็นกลไกพัฒนาการสอนวิทยาศาสตร์ของโรงเรียนมัธยมในจังหวัด บทบาทของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่และมหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมาในการเป็นกลไกพัฒนาระบบพี่เลี้ยงครูและที่ปรึกษาสถานศึกษาในพื้นที่เชียงใหม่ และนครราชสีมา บทบาทของมหาวิทยาลัยมหิดลในการพัฒนากลไกการขับเคลื่อนการจัดการศึกษาแบบมีส่วนร่วมระดับจังหวัดของจังหวัดสมุทรสาครซึ่งในระยะแรกนี้ได้ร่วมกับภาคีเครือข่ายในการกำหนดเป้าหมายเด็กสมุทรสาครที่มุ่งหวังร่วมกัน เป็นต้น

สรุปบทเรียนเชิงระบบและกลไกการจัดการศึกษาในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา

บทเรียนที่น่าสนใจ	ตัวอย่างจังหวัดที่เกี่ยวข้อง
ระบบบริหารที่ใช้โรงเรียนเป็นฐานมีความเป็นไปได้ หากมีกระบวนการตั้งเป้าหมายการพัฒนาให้ชัด มีการเสริมสมรรถนะที่จำเป็นให้ผู้บริหารและครู กับการมีมหาวิทยาลัยหรือสถาบันวิชาการในพื้นที่เป็นพี่เลี้ยง	ทั้งหมด
โรงเรียนที่ได้รับการส่งเสริมให้มีอิสระในการบริหารจัดการ สามารถที่จะพัฒนาระบบการทำงานต่างๆ ของตนเองที่เป็นประโยชน์กับผู้เรียน จากทรัพยากรที่มีในพื้นที่ เช่น ระบบการพัฒนาครูของตนเองด้วยกระบวนการ PLC ระบบการจัดการเรียนรู้ร่วมกับชุมชนและพ่อแม่ผู้ปกครอง ตลอดจนระบบการใช้ทรัพยากรร่วมกันระหว่างโรงเรียนที่ช่วยจัดการเรียนรู้ได้หลากหลายชั้น เป็นต้น	ระยอง ศรีสะเกษ ยะลา อุบลราชธานี (PLC) สตูล (ครูสามเล่า) กาญจนบุรี (การเรียนรู้ร่วมในเครือข่ายโรงเรียนในอำเภอท่าเสา) โรงเรียนศรีสังวาลย์ เชียงใหม่ (การบริหารสถานศึกษา และจัดการเรียนรู้บนฐานสมรรถนะเทคโนโลยีสมัยใหม่สำหรับนักเรียนผู้พิการ)
กลไกจังหวัด เช่น คณะกรรมการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาระดับจังหวัดและคณะกรรมการศึกษาศึกษาจังหวัดสามารถมีบทบาทที่หลากหลายมากขึ้นกว่าการเป็นหน่วยบังคับบัญชา โดยเฉพาะบทบาทเชิงประสานและบูรณาการการทำงานร่วมกับหน่วยงานอื่นๆ ในจังหวัด	สุโขทัย ราชบุรี (การประสานงานในการเข้าถึงกลุ่มเด็กด้อยโอกาสสอนกระบวนการศึกษา) เชียงใหม่ (ความร่วมมือกับศธจ. ในการพัฒนาสมรรถนะครูและผู้บริหารสถานศึกษา)
กลไกแนวราบโดยเฉพาะเครือข่ายโรงเรียนได้แสดงให้เห็นพลังในการทำงานที่น่าสนใจและมีความยั่งยืนได้ นอกจากเครือข่ายเหล่านี้จะเป็นกลไกในการพัฒนาโรงเรียนได้อย่างต่อเนื่องแล้ว ยังสามารถเป็นกลไกการเปลี่ยนแปลง (change agents) ที่ต่อorongพื้นที่การทำงานและการใช้ทรัพยากรกับกลไกจังหวัดได้	สตูล (การขอรับการใช้งบประมาณในพื้นที่มาสนับสนุนงานเครือข่าย) ระยอง (การสร้าง RILA เป็นกลไกส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต) แม่ฮ่องสอน (การจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ปิดปัญหา ร่วมกับสพม.แม่ฮ่องสอนและสถานประกอบการด้านธุรกิจท่องเที่ยว)
กลไกการระดมทุนหรือทรัพยากรเพื่อการพัฒนาการศึกษาในพื้นที่ กลายเป็นกลไกที่น่าสนใจและสร้างผลกระทบได้ในหลายพื้นที่ โดยเฉพาะกลไกการระดมทุนหรือทรัพยากรจากภาคเอกชนหรือหน่วยงานอื่นในจังหวัด โดยมหาวิทยาลัยเองสามารถเข้ามาเป็นกลไกสนับสนุนในส่วนนี้ได้	เชียงใหม่ (การระดมทุนจากภาคธุรกิจการสื่อสาร) ราชบุรี (การระดมความร่วมมือจากภาคอุตสาหกรรมมาสนับสนุนงาน อคม.) แม่ฮ่องสอน (มีความพยายามในการจัดตั้งกองทุนจากภาคในพื้นที่) สุรินทร์ (การขอรับการสนับสนุนงบประมาณจากทางอบจ. องค์การมูลนิธิ และภาคเอกชนในการสนับสนุนการขยายผลโครงการ)
การปลดล็อกมีหลายระดับ ทั้งระดับ Micro คือโรงเรียน ระดับ Meso คือกลไกจังหวัด และระดับ Macro คือส่วนกลาง ซึ่งบทเรียนชี้ว่าถือสำคัญในเบื้องต้นอาจอยู่ที่ระดับโรงเรียนและจังหวัด ที่ต้องการสัญญาณเชิงนโยบายและการหนุนเสริมที่ชัดเจนจากส่วนกลาง ให้สามารถใช้ความเป็นพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาไปพัฒนาพัฒนาการเรียนรู้ได้ดียิ่งขึ้น	ทุกจังหวัด
การจัดการความรู้และบทบาทมหาวิทยาลัยในพื้นที่ในการจัดการความสัมพันธ์เชิงระบบระหว่างกลไกต่างๆ จะมีความสำคัญยิ่งต่อความสำเร็จของพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา ภายใต้การส่งเสริมเชิงนโยบายของกระทรวงการอุดมศึกษา และการปรับโครงสร้างการบริหารวิชาการให้มีบุคลากรทำหน้าที่ผู้จัดการพื้นที่ (Area Manager) ได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น	ทุกจังหวัด *ยกเว้นสุโขทัย ศธจ.เป็นกลไกหลัก แต่จะอาศัยความร่วมมือจากมหาวิทยาลัยในพื้นที่มาหนุนเสริมทางวิชาการ

สำหรับประเด็นอันเป็นข้อจำกัดต่อการขับเคลื่อนเชิงระบบและกลไกการจัดการศึกษาในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาจะพบข้อจำกัดอยู่ใน 3 ประเด็น คือ

1. **การโยกย้ายหรือการเกษียณอายุราชการของผู้บริหาร และครูแกนนำ** โดยจากบทเรียนการทำงานในจังหวัดพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา อาทิ สตูล ระยอง เชียงใหม่ สงขลา เป็นต้น เมื่อศึกษาธิการจังหวัด หรือผู้อำนวยการเขตพื้นที่การศึกษา หรือผู้อำนวยการสถานศึกษา โยกย้าย หรือเกษียณอายุราชการ การดำเนินงานต่างๆ ในการขับเคลื่อนเชิงระบบและกลไกการจัดการศึกษารวมทั้งการขับเคลื่อนการใช้นวัตกรรมการเรียนรู้มักสะดุดหยุดลง แม้ทีมวิจัยจะได้พยายามสร้าง mindset หรือฐานคิดเพื่อการพัฒนาการศึกษาไว้กับคุณครูแล้วก็ตาม แต่ด้วยระบบระเบียบการบริหารราชการและวัฒนธรรมการทำงานแบบราชการ ส่งผลให้ครูและสถานศึกษามักเลือกที่จะรอการมอบนโยบายจากผู้บริหารใหม่ ส่งผลให้การดำเนินการต่างๆ มักสะดุดหยุดลง ซึ่งส่งผลให้ทีมวิจัยต้องดำเนินการเข้าไปปรับ mindset หรือสร้างความเข้าใจใหม่เกี่ยวกับกระบวนการทำงานซึ่งทีมวิจัย สถานศึกษา และผู้เกี่ยวข้องต่างๆ ในพื้นที่ได้ดำเนินการร่วมกันอยู่ให้กับผู้บริหารใหม่ ซึ่งในหลายๆ จังหวัดหรือสถานศึกษามีทิศทางการทำงานที่ไม่สอดคล้องกับทีมวิจัย ส่งผลให้มีสถานศึกษาที่ร่วมโครงการตัดสินใจที่จะยุติการร่วมโครงการดังตัวอย่างจากจังหวัดสตูล และระยอง เป็นต้น ซึ่งเมื่อครูแกนนำหรือผู้บริหารย้ายหรือเกษียณอายุ สถานศึกษาบางส่วนได้ขอไม่ร่วมโครงการต่อ
2. **การขาดความเข้าใจและการสื่อสารข้อมูลเพื่อสร้างความมั่นใจตามพระราชบัญญัติพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา** จะพบว่าในหลายพื้นที่เองยังไม่มี ความเข้าใจต่อบทบาทของคณะกรรมการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา จังหวัดตามพระราชบัญญัติพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาหรือมีความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนไป ตัวอย่างเช่น บทบาทตามมาตรา 20 ของพระราชบัญญัติดังกล่าว โดยเฉพาะการขับเคลื่อนตามอนุบัญญัติ 4 ซึ่งกำหนดให้นำหลักสูตรแกนกลางไปปรับใช้ให้เหมาะสมกับการจัดการศึกษาในสถานศึกษานำร่องในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา จะพบว่าในหลายจังหวัดเองยังคงมีการใช้หลักสูตร

แกนกลางเดิม และเพิ่มหลักสูตรท้องถิ่นขึ้นมา ส่งผลให้จำนวนรายวิชาซึ่งตามพระราชบัญญัติฯ มีเป้าหมายให้เกิดการบูรณาการและลดภาระของผู้เรียนให้น้อยลง กลับเพิ่มมากขึ้น ด้วยอาจเป็นเพราะความไม่มั่นใจในหลักสูตรใหม่ หรือความไม่มั่นใจต่อความคาดหวังของหน่วยงานต้นสังกัดและผู้ปกครอง ส่งผลให้จังหวัดและสถานศึกษาส่วนหนึ่งยังคงเลือกใช้แนวทางดังกล่าวดังปรากฏในพื้นที่จังหวัดจันทบุรีและสุราษฎร์ธานี

3. **ความเข้าใจต่อบทบาทการจัดการศึกษาและการพัฒนากำลังคนของจังหวัดเป็นหน้าที่ของหน่วยงานทางการศึกษา** ซึ่งที่ผ่านมาหน่วยงานหรือภาคีภาคส่วนต่างๆ ในหลายจังหวัดยังคงมีทัศนคติและความคิดว่าการจัดการศึกษาและการพัฒนากำลังคนเป็นหน้าที่ของหน่วยงานทางการศึกษาเพียงเท่านั้น แต่ด้วยพระราชบัญญัติพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาเองได้เปิดโอกาสให้ภาคส่วนต่างๆ อาทิ หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน มูลนิธิ ภาคประชาสังคม และสถาบันการศึกษาในพื้นที่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนานิเวศการเรียนรู้และนวัตกรรมการเรียนรู้ให้กับพื้นที่ ผ่านกลไกประสานภาคีเครือข่ายร่วมกำหนดเป้าหมายการศึกษาจังหวัด หรือกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายในแต่ละจังหวัด ซึ่งนำไปสู่ความร่วมมือที่น่าสนใจ อาทิ นวัตกรรมการเรียนรู้ครูสามเสา จังหวัดสตูล ที่เปิดโอกาสให้ครอบครัว ชุมชน และครูภูมิปัญญาเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา จังหวัดราชบุรี ศรีสะเกษ และสุรินทร์ซึ่งเปิดโอกาสให้ภาคเอกชนและองค์กร มูลนิธิเข้ามามีส่วนร่วมหนุนเสริมการพัฒนาการศึกษาของพื้นที่ หรือกรณีของจังหวัดระยอง ซึ่งอบจ. สภาหอการค้าจังหวัด ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม เข้ามามีส่วนร่วมขับเคลื่อน สถาบันการเรียนรู้ของคนทุกช่วงวัย จังหวัดระยอง (RILA) เป็นต้น

งานพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา
ต้องพิสูจน์ให้เห็นว่า
การมี Regulatory Sandbox
มีความจำเป็นและพิสูจน์ผลลัพธ์
ที่เกิดกับการจัดการศึกษาและ
กับผู้เรียนได้จริง

ดร.สีลาภรณ์ บัวสาย

ข้อเสนอต่อคณะกรรมการนโยบายฯ

ตามที่ได้เล่าลักษณะการทำงานในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาไปแล้วในบทที่ 2 นั้น คือการที่โครงการประสานฯ มีการสรุปบทเรียนสำคัญที่เป็นข้อค้นพบจากงานวิจัยในรอบ 3 ปี (พ.ศ. 2563-2565) ของหน่วยบริหารและจัดการทุนด้านการพัฒนาระดับพื้นที่ (บพท.) ภายใต้กรอบการวิจัย “การพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา” ต่อ คณะกรรมการนโยบายพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา ตามที่ได้รับการประสานจากสำนักงาน บริหารพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ เพื่อให้นำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับการ ดำเนินงานหรือผลงานที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาให้คณะกรรมการนโยบาย พื้นที่นวัตกรรมการศึกษาทราบและพิจารณา

ทั้งนี้ จึงขอนำสาระสำคัญของข้อเสนอดังกล่าวมาสรุปไว้ในตอนท้ายหนังสือเล่ม นี้อีกครั้ง โดยในการประชุมเมื่อวันที่ 26 ธันวาคม 2565 ทีมประสานงานได้รายงาน ภาพรวมความก้าวหน้าของแผนงานพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาของบพท. พร้อมทั้งข้อเสนอ เจริญนโยบาย โดยมีรายละเอียดดังนี้

1) พื้นที่นวัตกรรมการศึกษาสามารถสร้างโอกาสให้ภาคส่วนต่างๆ เข้ามา มีส่วนร่วมในการพัฒนาการศึกษาที่ส่งผลดีต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนยิ่งขึ้น อาทิ การมี ส่วนร่วมของชุมชนและภาคประชาสังคมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น (สตูล) การมีส่วน ร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการพัฒนาการเรียนรู้ของกลุ่มเป้าหมาย (ระยอง ยะลา) การมีส่วนร่วมของมหาวิทยาลัยในการวางระบบพี่เลี้ยงในการพัฒนาครู (เชียงใหม่ สุรินทร์ ปัตตานี) การมีส่วนร่วมของภาคเอกชน องค์กร มูลนิธิ และอปท. เข้ามาหนุน เสริมการยกระดับการสอนวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์ (สุรินทร์) และการมีส่วนร่วมของ หน่วยงานรัฐอื่นๆ ในระดับพื้นที่ในการลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา (แม่ฮ่องสอน สุโขทัย ราชบุรี) เป็นต้น

2) การทำงานเชิงระบบและกลไกในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาช่วยให้มีการ ผ่อนคลายเชิงนโยบายและการผ่อนคลายกฎระเบียบที่เป็นอุปสรรคต่อการจัดการ เรียนรู้ในบางเรื่อง อาทิ การอนุญาตให้โรงเรียนเลือกซื้อและหนังสือเรียนนอกรายการ ของกระทรวงศึกษาธิการได้หากเป็นสื่อที่สอดคล้องกับนวัตกรรมที่โรงเรียนใช้ การ อนุญาตให้โรงเรียนสามารถเลือกรับหรือปฏิเสธโครงการเชิงนโยบายจากส่วนกลางได้หาก ไม่เหมาะสมกับบริบทพื้นที่ การปรับปรุงระบบการประเมินวิทยฐานะครูให้เหมาะสมกับ ลักษณะโรงเรียนในแต่ละพื้นที่ยิ่งขึ้น การเพิ่มกลไกการระดมทุนให้แก่สถานศึกษา การ ยอมให้นักศึกษาฝึกสอนเข้าไปทำงานในโรงเรียนขนาดเล็ก เป็นต้น รวมทั้งการแก้ไขข้อ

ติดขัดจากพรบ.พื้นที่นวัตกรรมการศึกษาเอง เช่น การกำหนดนิยามสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่กลายเป็นข้อจำกัดในการพัฒนานวัตกรรมการศึกษาในระดับจังหวัดกับกลุ่มเป้าหมายเฉพาะบางกลุ่ม เช่น เด็กนอกระบบการศึกษาที่มีหน่วยงานเข้ามาเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานหลายหน่วย เป็นต้น

3) งานพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาช่วยให้เห็นบทบาทและแนวทางการทำงานของกลไกจังหวัดในแบบที่ควรจะเป็นชัดเจนยิ่งขึ้น อาทิ การปรับเปลี่ยนบทบาทของศึกษาธิการจังหวัดในหลายจังหวัดจากการเป็นหน่วยนโยบายไปเป็นหน่วยประสานและบูรณาการความร่วมมือจากฝ่ายต่างๆ ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของพื้นที่ (สุโขทัย แม่ฮ่องสอน ราชบุรี) การวางระบบการทำงานให้กลไกจังหวัด เช่น กรรมการพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาและกรรมการการศึกษาจังหวัดสามารถทำงานกับ platforms และ networks ใหม่ ๆ ที่เข้ามามีส่วนร่วมจัดการศึกษา เช่น เครือข่ายการพัฒนาครูระดับโรงเรียน (สตูล ยะลา) เครือข่ายการค้นหาเด็กนอกระบบการศึกษา (สุโขทัย) เครือข่ายอาสาสมัครทางการศึกษา (ราชบุรี) เครือข่ายการศึกษานอกระบบโรงเรียน (เชียงใหม่) เป็นต้น การบูรณาการดังกล่าวยังช่วยหลายกำแพงและลดข้อจำกัดในการทำงาน การศึกษาร่วมกับหน่วยงานอื่นๆ ในจังหวัดอีกด้วย

4) บทเรียนจากพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาช่วยให้เห็นบทบาทที่จำเป็นของหน่วยงานกลางในการส่งเสริมพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา อาทิ บทบาทของ สพฐ.-ศธ. ในการกระตุ้นและสร้างความเข้าใจต่อสังคมและรัฐบาลเพื่อให้พื้นที่นวัตกรรมการศึกษามีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง การส่งเสริมและให้แนวปฏิบัติ (Guidelines) ที่ชัดเจนแม่นยำขึ้นแก่จังหวัดใหม่ๆ ที่สนใจเข้ามาเป็นพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา รวมทั้งการผลักดันการปลดล็อกกฎระเบียบที่เป็นข้อขัดข้องในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาจากข้อเสนอของงานวิจัยในพื้นที่ต่างๆ รวมถึงการประสานกับหน่วยงานกลางอื่นๆ เช่น ก.ค.ศ. และที่ประชุมคณบดีครุศาสตร์และศึกษาศาสตร์ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับบุคลากรครูและนักศึกษาฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู เป็นต้น บทบาทของ สอศ.-ศธ. ในการส่งเสริมการทำหลักสูตรอาชีวฐานสมรรถนะและระบบเทียบโอนผลการเรียนระหว่างสายสามัญกับอาชีวศึกษานอกจากนี้ยังเห็นถึงบทบาทของสำนักงานบริหารพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา (สบน.) ของ สพฐ. ในการประสานหน่วยงานต่างๆ ของกระทรวง เช่น สำนักวิชาการ หน่วยศึกษานิเทศก์ ฯลฯ ให้เข้ามาหนุนเสริมการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการศึกษามากยิ่งขึ้น

5) บทเรียนของพื้นที่นวัตกรรมการศึกษายังชี้ให้เห็นว่ากระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมควรเร่งผลักดันให้สถาบันอุดมศึกษามีการปรับปรุงการทำงานให้สามารถมีส่วนร่วมในการพัฒนาการศึกษาในจังหวัดต่างๆ มากขึ้น โดยเฉพาะการพัฒนาาระบบพี่เลี้ยงครูและการพัฒนาสถานศึกษาชายขอบ ประสบการณ์และบทเรียนการทำงานในหลายพื้นที่ชี้ถึงโอกาสความเป็นไปได้และผลกระทบที่สูงหากสถาบันอุดมศึกษาเข้ามาเป็นภาคีขับเคลื่อนหลักของระบบการศึกษาของจังหวัด เช่น บทบาทของมหาวิทยาลัยพะเยาในการพัฒนาผ่านเครือข่ายโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม บทบาทของมหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ในการพัฒนาการสอนวิทยาศาสตร์ของโรงเรียนมัธยมในจังหวัด บทบาทของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ในการพัฒนาระบบพี่เลี้ยงครูและที่ปรึกษาสถานศึกษาในพื้นที่เชียงใหม่ บทบาทของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรีในการพัฒนาระบบอาสาสมัครทางการศึกษา เพื่อเพิ่มโอกาสทางการศึกษา บทบาทของมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัยในการพัฒนาระบบเทียบโอนผลการเรียนระหว่างสายสามัญกับอาชีวศึกษา เป็นต้น

6) นอกจากนี้ บทเรียนของพื้นที่นวัตกรรมการศึกษายังชี้ให้เห็นประเด็นเฉพาะเชิงนโยบายที่ควรหยิบยกขึ้นมาขับเคลื่อนให้เป็นนโยบายสำคัญโดยใช้งานวิจัยในพื้นที่นวัตกรรมเป็นฐานในการขับเคลื่อน อาทิ นโยบายการบริหารจัดการโรงเรียนขนาดเล็กและโรงเรียนชายขอบ นโยบายการติดตามและช่วยเหลือเด็กที่ออกจากกลางคันจากระบบการศึกษา นโยบายการพัฒนาโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ นโยบายการพัฒนาการสอนวิทยาศาสตร์สำหรับโรงเรียนในชนบทที่ขาดแคลน และนโยบายการพัฒนาครูและสถานศึกษาเพื่อรับมือปัญหาการถดถอยทางการเรียนรู้จากช่วง COVID-19 เป็นต้น

ในส่วนของข้อเสนอเชิงนโยบายมี 4 ประการคือ

1) การส่งเสริมสร้างความเข้าใจ และให้ความมั่นใจกับหน่วยปฏิบัติในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา อาทิ บทบาทของ สพฐ.-ศธ. ในการกระตุ้นและสร้างความเข้าใจต่อสังคมและรัฐบาลเพื่อให้พื้นที่นวัตกรรมการศึกษามีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะการส่งเสริมและให้หลักการนำทางการปฏิบัติ (Guiding Principles) ที่ชัดเจนแม่นยำขึ้นแก่จังหวัดต่างๆ จากข้อค้นพบของงานวิจัยในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา รวมทั้งการผลักดันการปลดล็อกกฎระเบียบที่เป็นข้อขัดข้องในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาอย่างต่อเนื่องจากข้อเสนอของงานวิจัยในพื้นที่ต่างๆ ที่จะเสนอผ่านไปยัง สบง.-สพฐ. เช่น การ

จัดสรรบุคลากรตามความต้องการของสถานศึกษาและพื้นที่ ความยืดหยุ่นในการบริหารงบประมาณสถานศึกษา การสนับสนุนระบบพี่เลี้ยงสถานศึกษา เป็นต้น รวมถึงการประสานกับหน่วยงานกลางอื่นๆ เช่น ก.ค.ศ. และที่ประชุมคณบดีครุศาสตร์และศึกษาศาสตร์ในส่วนที่เกี่ยวกับบุคลากรครูและนักศึกษาฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู เป็นต้น บทบาทของ สอศ.-ศธ. ในการส่งเสริมการทำหลักสูตรอาชีวะฐานสมรรถนะและระบบเทียบโอนผลการเรียนระหว่างสายสามัญกับอาชีวศึกษา

2) การพัฒนาคลังความรู้ (Knowledge Stock) เกี่ยวกับนวัตกรรมการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นจากพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา เพื่อนำไปสู่การสร้างกระบวนการจัดการความรู้ให้มีผลในวงกว้างต่อไป ทั้งในระดับส่วนกลางและพื้นที่ โดยจะพบว่าในหลายพื้นที่เองมีนวัตกรรมการเรียนรู้ที่พิสูจน์แล้วว่าสามารถเพิ่มผลสัมฤทธิ์ให้กับผู้เรียน ทั้งในแง่ตัวเนื้อหาหลักสูตร วิธีการสอนแบบต่างๆ เครื่องมือวัดประเมินผลผู้เรียน ตลอดจนนวัตกรรมที่ช่วยพัฒนาครูและผู้บริหารในการจัดการความรู้ภายในสถานศึกษา หรือกระบวนการในการสร้างกลไกภาคีเครือข่ายเพื่อพัฒนาการศึกษาของพื้นที่ที่เกิดจากความร่วมมือของภาคีในพื้นที่ ซึ่งสามารถเป็นตัวแบบให้กับสถานศึกษาหรือพื้นที่ต่างๆ ต่อไปได้ ดังนั้นการมีคลังความรู้สำหรับพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาย่อมจะช่วยให้การขยายผลพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาสามารถย่นระยะเวลาในการขยายผลไปได้อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดความยั่งยืนในพื้นที่ ดังตัวอย่างนวัตกรรมที่เกิดขึ้นจากการพัฒนาระบบพี่เลี้ยงเพื่อการพัฒนาหลักสูตรฐานสมรรถนะในจังหวัดพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา 8 จังหวัด (เชียงใหม่ กาญจนบุรี ศรีสะเกษ ระยอง สตูล ยาลา ปัตตานี นราธิวาส)

3) การวางบทบาทของสถาบันอุดมศึกษาในพื้นที่ให้เข้ามามีส่วนร่วมพัฒนาและรับผิดชอบต่อคุณภาพการศึกษาของจังหวัดอย่างชัดเจนยิ่งขึ้น จากบทเรียนและงานวิจัยของบพท.พบว่าสถาบันอุดมศึกษามีศักยภาพในด้านวิชาการสามารถเข้าไปสนับสนุนการทำงานของสถานศึกษาและหน่วยงานทางการศึกษาในพื้นที่ได้ โดยเฉพาะมหาวิทยาลัยราชภัฏและมหาวิทยาลัยในภูมิภาคอื่นๆ ซึ่งมีเจตนารมณ์ในการจัดตั้งขึ้นเพื่อให้เป็นมหาวิทยาลัยเพื่อการพัฒนาพื้นที่และท้องถิ่น ซึ่งตลอดระยะเวลา 3 ปี ที่ผ่านมาจะพบว่าสถาบันอุดมศึกษาซึ่งได้รับทุนจากบพท.ต่างได้เข้าไปมีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนกลไกทั้งระดับจังหวัด รวมทั้งบทบาทในการประสานและหนุนเสริมการทำงานของเขตพื้นที่การศึกษา ศึกษาพิเศษ ผู้บริหารสถานศึกษา ครู และภาคประชาสังคม ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา จึงควรมีนโยบายเน้นย้ำบทบาทเหล่านี้ให้ชัดเจนขึ้นในประชาคมอุดมศึกษา

4) ประเด็นเฉพาะเชิงนโยบายที่กระทรวงศึกษาธิการควรหยิบยกขึ้นมาขับเคลื่อนให้เป็นนโยบายสำคัญเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาจากบทเรียนและข้อค้นพบของงานวิจัยในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา ได้แก่ นโยบายการบริหารจัดการโรงเรียนขนาดเล็กและโรงเรียนชายขอบ นโยบายการติดตามและช่วยเหลือเด็กที่ออกกลางคันจากระบบการศึกษา นโยบายการพัฒนาโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ นโยบายการพัฒนาการสอนวิทยาศาสตร์สำหรับโรงเรียนในชนบทที่ขาดแคลน นโยบายการพัฒนาครูและสถานศึกษาเพื่อรับมือปัญหาการถดถอยทางการเรียนรู้ (Learning loss) จากช่วง COVID-19

ในภาพรวม การดำเนินงานของบพท.และหน่วยงานภาคส่วนต่างๆ ที่เข้าไปสนับสนุนจังหวัดและภาคการศึกษาในการพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา เป็นไปตามเป้าหมายของ พ.ร.บ.พื้นที่นวัตกรรมการศึกษา พ.ศ. 2562 เพื่อให้เป็นพื้นที่นำร่องในการพัฒนากลไกการจัดการศึกษาที่มีความสามารถในการจัดการและสร้างนวัตกรรมการศึกษาที่ตอบโจทย์เรื่องโอกาสและคุณภาพการศึกษาของแต่ละพื้นที่ได้ดียิ่งขึ้น รวมทั้งโอกาสในการเป็นส่วนสำคัญของการขับเคลื่อนการปฏิรูปโครงสร้างการจัดการศึกษาให้เป็นฐานพื้นที่ (Area-Based Education) ที่เต็มรูปแบบยิ่งขึ้นในอนาคต

บทส่งท้าย

อย่างที่คณะผู้เรียบเรียงได้เขียนไว้ตั้งแต่ในคำนำของหนังสือเล่มนี้ว่า ความพยายามกระจายอำนาจในการจัดการศึกษาให้ไปอยู่ในความดูแลของประชาชนในแต่ละพื้นที่นั้น มีความเป็นมายาวนานมาก ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 ที่มีการจัดตั้ง “โรงเรียนประชาบาล” รวมถึงการเก็บ “เงินศึกษาพลี” ที่น่าจะถือได้ว่าเป็นต้นแบบ “ภาษีการศึกษา” เป็นครั้งแรก มาถึงความพยายามของคณะกรรมการวางพื้นฐานเพื่อการปฏิรูปการศึกษาในรัฐบาล ฯพณฯ สัญญา ธรรมศักดิ์ เมื่อปี 2517 ที่ให้ความสำคัญเรื่องนี้จะกระทั่งถึงกับวางหลักการของการกระจายอำนาจทางการศึกษาเป็นหลักการปฏิรูปข้อแรก ก่อนหลักการอื่นใด มาถึงงานของคณะศึกษา โครงการศึกษาไทยในยุคโลกาภิวัตน์ที่มีศาสตราจารย์ ดร.ลิปพนธ์ เกตุทัตเป็นประธาน ในหนังสือ “ความฝันของแผ่นดิน” เมื่อปี 2539 ที่เสนอให้มีการกระจายอำนาจบริหารการศึกษาลงไปสู่ระดับจังหวัด จนกลายมาเป็นประเด็นสำคัญหนึ่งในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ 2542 และล่าสุดจากปลายทศวรรษที่แล้วกับงานของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ในโครงการ “การศึกษาเชิงพื้นที่” (Area-Based Education) และงานของสำนักงานส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้และคุณภาพเยาวชน (สสค.) ในโครงการ “จังหวัดปฏิรูปการเรียนรู้” ที่ได้รับการผลักดันต่อโดยสภาปฏิรูปแห่งชาติ (สปช.) และคณะกรรมการอิสระเพื่อการปฏิรูปการศึกษา (กอปศ.) จนมาสู่การถือกำเนิดของ “พื้นที่นวัตกรรมการศึกษา” ในปัจจุบัน

ความพยายามกระจายอำนาจทางการศึกษาที่ผ่านมาที่ยังไม่บรรลุเป้าหมายโดยสมบูรณ์นั้น ย่อมสะท้อนให้เห็นว่าเรื่องของการรื้อโครงสร้างอำนาจนั้นไม่ง่าย แม้การทำงานเชิงวิชาการจะช่วยสร้างอุดมการณ์ร่วมและหลักการนำทาง (Guiding Principles) ให้การปฏิรูปแล้วมากมายก็ตาม แต่ก็ยังไม่มีพลังเพียงพอที่จะรื้อโครงสร้างอำนาจที่เป็นอยู่ได้ ความผันผวนทางการเมืองและอุดมการณ์การเมืองที่ยังเอนเอียงไปทางการรวมศูนย์อำนาจเพื่อเอกภาพและความมั่นคง ยังสามารถทำให้ความพยายามนี้ปิดเป่ไปได้อยู่เสมอ

นี่เป็นเหตุปัจจัยสำคัญที่ทำให้การออกแบบงานวิจัยในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาที่บรรพ.ให้การสนับสนุน จึงเน้นการทำงานภาคปฏิบัติการกับ “ระบบและกลไก” การจัดการศึกษาระดับจังหวัดและสถานศึกษา ควบคู่ไปกับการพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้กับโรงเรียนต่างๆ ในพื้นที่ ซึ่งจากการประมวลข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการทำงานตลอดจนผลลัพธ์และผลกระทบที่เกิดขึ้นในพื้นที่จังหวัดต่างๆ รวมทั้งประสบการณ์และ

ข้อสะท้อนคิดของนักวิจัย น่าจะได้พิสูจน์ให้เห็นความสามารถของภาคส่วนต่างๆ ในแต่ละพื้นที่ ในการมีบทบาทและมีอิสระมากขึ้นในการออกแบบหลักสูตรและวิธีการเรียนการสอนที่เหมาะสมกับบริบทและความต้องการของนักเรียนในพื้นที่ของตน โดยเฉพาะบทบาทของครูและผู้บริหารสถานศึกษาเอง โดยมีกลไกระดับจังหวัดคือ “คณะกรรมการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาประจำจังหวัด” คอยให้การสนับสนุน ที่หวังว่าจะช่วยสร้างความชอบธรรมในการจัดความสัมพันธ์ของหน่วยงานกลางคือกระทรวงศึกษาธิการที่อาจเปลี่ยนบทบาทกลายเป็น “กระทรวงอำนวยการ” ที่คอยให้การสนับสนุน ตลอดจนกำกับและตรวจสอบกลไกการจัดการศึกษาระดับจังหวัดและสถานศึกษา ให้สามารถบริหารจัดการการศึกษาในพื้นที่จังหวัดของตนได้อย่างมีประสิทธิภาพและโปร่งใส เกิดผลดีต่อการเรียนรู้และพัฒนาเด็กและเยาวชนที่จะเป็นผู้ดูแลอนาคตของจังหวัดต่อไป

นอกเหนือจากการเล่าประวัติและพัฒนาการของการกระจายอำนาจ ทั้งจากมุมวิชาการและจากภาคปฏิบัติการ โดยหน่วยงานต่างๆ มาจนถึงความพยายามล่าสุดคือการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการศึกษานี้แล้ว บทเรียนจากความพยายามที่ผ่านมา โดยเฉพาะกับงานวิจัยและขับเคลื่อนของบพท.ในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษายังนำมาสู่ข้อเสนอเชิงนโยบายที่หวังว่าจะเป็นการปูทางไปสู่การทำให้เรื่องการกระจายอำนาจทางการศึกษาไปสู่ฐานพื้นที่เป็นจริงมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคนี้ที่เทคโนโลยีข่าวสารกลายเป็น Digital Almighty ที่ดลบันดาลให้เกิดพลังอำนาจใหม่ของพ่อแม่ผู้ปกครอง ประชาชน ชุมชน และท้องถิ่น ในการกำกับดูแลการจัดการศึกษาของลูกหลานตนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

คณะผู้เรียบเรียงขอทิ้งท้ายด้วยบทกวีทางการเมืองบทหนึ่งที่เขียนขึ้นในช่วงหลังเหตุการณ์วันมหาวิปโยค 14 ตุลาคม 2516 ที่แม้จะเป็นบทกวีที่มีนัยหนักไปทางการต่อสู้ทางอุดมการณ์กับอำนาจทางการเมือง แต่ก็มีความหมายที่อาจช่วยเติมความมีชีวิตชีวาให้กับการมองเรื่อง “อำนาจทางการศึกษา” ได้เช่นกัน และหวังว่าจะเป็นพลังให้ก้าวต่อไปของพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา ที่จะทำให้อำนาจในการจัดการศึกษาเป็นอำนาจอธิปไตยของประชาชนอย่างแท้จริงในอนาคต

“

“ไม่มีอำนาจใดในโลกหล้า ผู้ปกครองต่างมาแล้วสาบสูญ

ไม่มีใครล้ำเลิศน่าเทิดทูน ประชาชนสมบูรณ์นรินทร์ไป

เมื่อยืนหยัดต่อสู้ผู้กดขี่ ประชาชนย่อมมีชีวิตใหม่

เมื่อท้องฟ้าสีทองผ่องอำไพ ประชาชนย่อมเป็นใหญ่ในแผ่นดิน”

วิสา คัญทัพ, 2517

**"หัวใจของเทศกาลวิวัฒน์ คือ
การคืนอำนาจในการจัดการตนเอง
กลับไปสู่ชุมชนและท้องถิ่น
เพราะไม่มีใครรู้ปัญหาและ
รู้วิธีแก้ปัญหาลำพัง
เท่ากับคนที่อยู่ในพื้นที่นั้นๆ เอง"**

ศ.เกียรติคุณ นพ.ประเวศ วะสี

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

คณะกรรมการอิสระเพื่อการปฏิรูปการศึกษา. 2560. **แผนการปฏิรูปประเทศด้าน**

การศึกษา. กรุงเทพฯ : สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา

คณะศึกษาธิการศึกษาไทยในยุคโลกาภิวัตน์. 2539. **ความฝันของแผ่นดิน.** กรุงเทพฯ :

โรงพิมพ์ตะวันออก

จุฬารักษ์ มาเสถียรวงศ์ และคณะ. สถาบันรามจิตติ. “**วิกฤตการจัดการศึกษาของรัฐ**

สัญญาณเตือนจากกระแสโลก” ในโครงการจับกระแสความเคลื่อนไหวและ

นวัตกรรมในการจัดการศึกษาและการพัฒนาเด็กและเยาวชน (INTREND)

ภายใต้การสนับสนุนของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), 2555

ชนิตา รักษ์พลเมือง. 2531. **สังคมวิทยาการศึกษา: สารัตถะแห่งแนวคิดและทฤษฎี.**

ภาควิชาสารัตถศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เชษฐา พวงหัตถ์. 2549. **วิธีคิดและปัญหาทางทฤษฎีในสังคมวิทยา.** เอกสารประกอบ

ศุกร์เสวนาเวทีแนวคิดทางสังคมศาสตร์วันที่ 17 พ.ย. 49 ณ สำนักวิจัยสังคมและ

สุขภาพ.

ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. 2545. **วาทกรรมการพัฒนา.** กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิภาษา.

บาว นาค. ม.ป.ป. **การเมืองแนวใหม่: สิ่งท้าทายการเมืองระดับท้องถิ่น.** [ออนไลน์].

แหล่งที่มา: <http://www.parliament.go.th>.

เฟื่องอรุณ ปรีดีติลกและคณะ. 2567. **รายงานการประเมินผลตอบแทนทางสังคมจาก**

การลงทุนในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา : กรณีศึกษา. กรุงเทพฯ: หน่วยบริหาร

และจัดการทุนเพื่อการพัฒนาพื้นที่ (บพท.)

เศรษฐภูมิ บัวทองและคณะ. 2564. **คู่มือการประเมินผลกระทบทางสังคมและ**

ผลตอบแทนทางสังคมจากการลงทุน. กรุงเทพฯ: วิทยาลัยพัฒนศาสตร์ป๋วย

อึ้งภากรณ์

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. 2555. **รายงานโครงการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่**

(Area-Based Education). กรุงเทพฯ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. 2563. **สภาการณ์การจัดการเรียนรู้เชิงพื้นที่ใน**

บริบทประเทศไทย. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา”

สำนักงานส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้และคุณภาพเยาวชน. 2558. **รายงานโครงการ
จังหวัดปฏิรูปการเรียนรู้**. กรุงเทพฯ : สำนักงานส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้
และคุณภาพเยาวชน

สัญญา สัญญาวิวัฒน์. 2551. **ทฤษฎีสังคมวิทยา: เนื้อหาและแนวการใช้ประโยชน์
เบื้องต้น**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุรางค์ จันทวานิช. 2555. **ทฤษฎีทางสังคมวิทยา**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่ง
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

**เอกสารสรุปประชุมคณะกรรมการปฏิรูปประเทศ (คปร.) สำนักงานปฏิรูป (สปร.)
คณะกรรมการสมัชชาปฏิรูป (คสป.) ปี 2553-2556**

**เอกสารสรุปประชุมคณะกรรมการปฏิรูปประเทศ (คปร.) สำนักงานปฏิรูป (สปร.)
คณะกรรมการสมัชชาปฏิรูป (คสป.) ปี 2553-2556**

ภาษาอังกฤษ

Atkinson, S. 2015. **The Sociology Book**. London: DK Publishing.

Bunar, N. 2010. Urban Development, Governance and Education:
The Implementation of an Area-based Development Initiative in
Sweden. **Urban Studies**, 48(13), 2849-2864.

Cockerham, W. (Ed.) **Medical Sociology**. Oxford: Wiley-Blackwell, 2016.

Falleti, T.G. 2004. **A Sequential Theory of Decentralization and its
Effects on the Intergovernmental Balance of Power: Latin
American Cases in Comparative Perspective**. London: Kellogg
Institute.

Fernando,L.S.2002. Theoretical Approach to Decentralization: An
Introduction. **Journal of Management Science** 1(1&2), 117-
141.

Heather Singmaster. **Shanghai: The World's Best School System**.
Available from: [http://asiasociety.org/education/learning-
world/shanghai-worlds-best-school-system](http://asiasociety.org/education/learning-world/shanghai-worlds-best-school-system)

How Schools Can Successfully Partner with Local Businesses. Available from:<http://asiasociety.org/education/resources-schools/partnership-ideas/how-schools-can-successfully-partner-local-businesses>

McGinn, N. & Welsh, T. 1999. **Decentralization of education: why, when, what, and how?** Paris: UNESCO.

Punjab tops Pakistan District Education Rankings. Available from:
<http://www.nation.com.pk/pakistan-news-newspaper-daily-english-online/lahore/21-Jun-2013/punjab-tops-pakistan-district-education-rankings>

Rosa, H. **Social Acceleration Theory : A New Theory of Modernity.** New York: Columbia University Press, 2015.

State Government of Victoria. Department of Education and Early Childhood Development. **Education for Global and Multicultural Citizenship A Strategy for Victorian Government Schools 2009 – 2013.** Available from: <https://www.eduweb.vic.gov.au/edulibrary/public/commrel/policy/multicultural-ed-strategy.pdf>

Turner, J.H. **Contemporary Sociological Theory.** London: SAGE Publications, Inc., 2013

UCSC Silicon Valley Initiatives. . Available from:
<http://svi.ucsc.edu/education/index.html>

U.K. Department of Educaiotn. **Education Action Zones (EAZ)** Available from:
<http://www.education.gov.uk/vocabularies/educationtermsandtags/1789>

U.S. Department of Educaiotn. **Race to the Top Fund.** Available from:
<http://www2.ed.gov/programs/racetothetop/index.html>

ภาคผนวก

พระราชบัญญัติ กฎกระทรวง คำสั่ง และประกาศที่เกี่ยวข้อง

พระราชบัญญัติพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา พ.ศ. ๒๕๖๒

พระราชบัญญัติ
พื้นที่นวัตกรรมการศึกษา
พ.ศ. ๒๕๖๒

สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณ บดินทรเทพยวรางกูร

ให้ไว้ ณ วันที่ ๒๖ เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๒

เป็นปีที่ ๔ ในรัชกาลปัจจุบัน

สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณ บดินทรเทพยวรางกูร มีพระราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศว่า

โดยที่เป็นการสมควรมีกฎหมายว่าด้วยพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา

จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติขึ้นไว้โดยคำแนะนำและยินยอมของ
สภานิติบัญญัติแห่งชาติทำหน้าที่รัฐสภา ดังต่อไปนี้

มาตรา ๑ พระราชบัญญัตินี้เรียกว่า “พระราชบัญญัติพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา พ.ศ. ๒๕๖๒”

มาตรา ๒ พระราชบัญญัตินี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษา
เป็นต้นไป เป็นเวลาเจ็ดปี

การขยายเวลาใช้บังคับพระราชบัญญัตินี้ ให้กระทำได้โดยตราเป็นพระราชกฤษฎีกา
โดยให้กระทำได้เพียงหนึ่งครั้งแต่ไม่เกินเจ็ดปี

มาตรา ๓ ในพระราชบัญญัตินี้

“นวัตกรรมการศึกษา” หมายความว่า แนวคิด วิธีการ กระบวนการ สื่อการเรียนการสอน
หรือการบริหารจัดการในรูปแบบใหม่ ซึ่งได้มีการทดลองและพัฒนาจนเป็นที่น่าเชื่อถือว่าสามารถส่งเสริม
การเรียนรู้ของผู้เรียนและการจัดการศึกษา และให้หมายความรวมถึงการนำสิ่งดังกล่าวมาประยุกต์ใช้
ในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษด้วย

หน้า ๑๐๓
เล่ม ๑๓๖ ตอนที่ ๕๖ ก ราชกิจจานุเบกษา ๓๐ เมษายน ๒๕๖๒

“พื้นที่นวัตกรรมการศึกษา” หมายความว่า พื้นที่ที่คณะกรรมการประกาศกำหนดให้เป็นพื้นที่ปฏิบัติการบริหารและการจัดการศึกษาเพื่อสนับสนุนการสร้างนวัตกรรมการศึกษา

“ผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษา” หมายความว่า พัฒนาการของผู้เรียนทั้งในด้านความรู้ สมรรถนะ ทักษะ และเจตคติ

“สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน” หมายความว่า โรงเรียนที่จัดการศึกษาในระบบ ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ประเภทสามัญศึกษา

“สถานศึกษานำร่อง” หมายความว่า สถานศึกษาขั้นพื้นฐานในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือของเอกชน ที่อยู่ในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาที่คณะกรรมการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการศึกษานุมัติให้เป็นสถานศึกษานำร่อง

“คณะกรรมการนโยบาย” หมายความว่า คณะกรรมการนโยบายพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา

“คณะกรรมการขับเคลื่อน” หมายความว่า คณะกรรมการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา

“คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน” หมายความว่า คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานตามกฎหมายว่าด้วยการศึกษาแห่งชาติ

“ก.ค.ศ.” หมายความว่า คณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา

“รัฐมนตรี” หมายความว่า รัฐมนตรีผู้รักษาการตามพระราชบัญญัตินี้

มาตรา ๔ ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการรักษาการตามพระราชบัญญัตินี้

หมวด ๑ การจัดตั้งพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา

มาตรา ๕ พื้นที่นวัตกรรมการศึกษาจัดตั้งขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์ ดังต่อไปนี้

(๑) คิดค้นและพัฒนานวัตกรรมการศึกษาและการเรียนรู้เพื่อยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาของผู้เรียน รวมทั้งเพื่อดำเนินการให้มีการขยายผลไปใช้ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานอื่น

(๒) ลดความเหลื่อมล้ำในการศึกษา

(๓) กระจายอำนาจและให้อิสระแก่หน่วยงานทางการศึกษาและสถานศึกษานำร่องในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาเพื่อเพิ่มความคล่องตัวในการบริหารและการจัดการศึกษาให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพยิ่งขึ้น และ

(๔) สร้างและพัฒนากลไกในการจัดการศึกษาร่วมกันระหว่างภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคเอกชน และภาคประชาสังคมในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา

ในกรณีที่มีปัญหาเรื่องการตีความหรือการวินิจฉัยปัญหาอันเกิดจากการใช้บังคับพระราชบัญญัตินี้ การตีความจะต้องให้อำนาจให้เกิดการสร้างนวัตกรรมการศึกษา และมุ่งเน้นให้เกิดสัมฤทธิ์ผลของการจัดตั้งพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาเป็นสำคัญ

มาตรา ๖ คณะรัฐมนตรีโดยคำแนะนำของคณะกรรมการนโยบายมีอำนาจกำหนดให้จังหวัดใดเป็นพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาโดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา

การดำเนินการตามวรรคหนึ่ง ให้คณะกรรมการนโยบายพิจารณาความเหมาะสมของการเป็นพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาโดยคำนึงถึงความพร้อม ตลอดจนการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้อง และโอกาสที่จะประสบความสำเร็จอย่างยั่งยืนประกอบด้วย โดยอย่างน้อยจะต้องคำนึงถึงผลการดำเนินการที่ผ่านมาของพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาอื่นที่มีการจัดตั้งอยู่ก่อนแล้ว

การพิจารณาว่าจังหวัดใดมีความพร้อมเป็นพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์วิธีการ และเงื่อนไขที่คณะกรรมการนโยบายประกาศกำหนด

มาตรา ๗ จังหวัดใดประสงค์จะเป็นพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา ให้คณะผู้เสนอโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการศึกษาธิการจังหวัดเสนอต่อคณะกรรมการนโยบายเพื่อดำเนินการตามมาตรา ๖ โดยแสดงให้เห็นถึงการมีส่วนร่วมขององค์กรภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคเอกชน และภาคประชาสังคมที่เกี่ยวข้อง และแสดงให้เห็นว่าจังหวัดนั้นมีความพร้อมที่จะดำเนินการตามวัตถุประสงค์ของพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา

จำนวนและคุณสมบัติของคณะผู้เสนอ หลักเกณฑ์และวิธีการเสนอตามวรรคหนึ่งให้เป็นไปตามที่คณะกรรมการนโยบายประกาศกำหนด ทั้งนี้ คณะกรรมการนโยบายอาจกำหนดให้แตกต่างกันในแต่ละพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาก็ได้

มาตรา ๘ การเสนอให้จัดตั้งพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาตามมาตรา ๗ วรรคสอง ต้องกระทำอย่างเปิดเผย และอย่างน้อยต้องมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

(๑) รายชื่อคณะผู้เสนอ

- (๒) สถานศึกษาชั้นพื้นฐานที่ประสงค์จะเข้าร่วมเป็นสถานศึกษานำร่อง
- (๓) องค์ประกอบของคณะกรรมการขับเคลื่อน
- (๔) แนวทางการดำเนินงานเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามมาตรา ๕
- (๕) แนวทางการประสานความร่วมมือระหว่างภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคเอกชน และภาคประชาสังคมที่เกี่ยวข้อง
- (๖) ผลการรับฟังความคิดเห็นของผู้ที่เกี่ยวข้อง และการวิเคราะห์ความพร้อมในการจัดตั้ง พื้นที่นวัตกรรมการศึกษาอย่างรอบด้าน

องค์ประกอบของคณะกรรมการขับเคลื่อนตาม (๓) ในแต่ละพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาอาจมีความแตกต่างกันตามวัตถุประสงค์ ความพร้อม และความจำเป็นของแต่ละพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา

มาตรา ๙ ในกรณีที่คณะกรรมการนโยบายเห็นว่าจังหวัดใดมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะพัฒนานวัตกรรมการศึกษาเพื่อลดความเหลื่อมล้ำ คณะกรรมการนโยบายอาจให้คณะกรรมการศึกษาธิการจังหวัดสำรวจความพร้อมของภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคเอกชน และภาคประชาสังคมที่เกี่ยวข้องในการดำเนินการขอเป็นพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาตามมาตรา ๗ และมาตรา ๘ ในกรณีที่มีความพร้อมตามมาตรา ๖ ให้คณะกรรมการนโยบายเสนอต่อคณะรัฐมนตรีเพื่อประกาศให้จังหวัดนั้นเป็นพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาตามพระราชบัญญัตินี้

หมวด ๒

คณะกรรมการนโยบายพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา

มาตรา ๑๐ ให้มีคณะกรรมการคณะหนึ่ง เรียกว่า “คณะกรรมการนโยบายพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา” ประกอบด้วย

- (๑) นายกรัฐมนตรี หรือรองนายกรัฐมนตรีซึ่งนายกรัฐมนตรีมอบหมาย เป็นประธานกรรมการ
- (๒) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ เป็นรองประธานกรรมการ
- (๓) กรรมการโดยตำแหน่ง จำนวนเจ็ดคน ได้แก่ ปลัดกระทรวงการคลัง ปลัดกระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม ปลัดกระทรวงมหาดไทย ปลัดกระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ ผู้อำนวยการสำนักงานงบประมาณ และประธานที่ประชุมอธิการบดีแห่งประเทศไทย เป็นกรรมการ

เล่ม ๑๓๖ ตอนที่ ๕๖ ก ราชกิจจานุเบกษา ๓๐ เมษายน ๒๕๖๒

หน้า ๑๐๖

(๔) กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งคณะรัฐมนตรีแต่งตั้งจากบุคคลซึ่งมีความรู้ ความเชี่ยวชาญ และประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการศึกษา การพัฒนานวัตกรรมการศึกษา การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ การบริหาร การเงิน การพาณิชย์กรรมและอุตสาหกรรม การประเมินผล กฎหมาย เศรษฐศาสตร์ เทคโนโลยีและนวัตกรรม หรือด้านอื่นอันจะเป็นประโยชน์แก่การพัฒนาคุณภาพและประสิทธิภาพในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามมาตรา ๕ จำนวนไม่เกินแปดคน เป็นกรรมการ

ให้เลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นกรรมการและเลขานุการ และให้ผู้อำนวยการสำนักงานบริหารพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาและผู้แทนกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น เป็นผู้ช่วยเลขานุการ

การสรรหากรรมการผู้ทรงคุณวุฒิให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่คณะกรรมการนโยบายประกาศกำหนด

มาตรา ๑๑ กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิต้องมีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้าม ดังต่อไปนี้

- (๑) มีสัญชาติไทย
- (๒) ไม่เป็นบุคคลล้มละลายหรือเคยเป็นบุคคลล้มละลายทุจริต
- (๓) ไม่เป็นคนไร้ความสามารถหรือคนเสมือนไร้ความสามารถ
- (๔) ไม่เคยได้รับโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก เว้นแต่เป็นโทษสำหรับความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ

(๕) ไม่เคยถูกไล่ออก ปลดออก หรือให้ออกจากราชการ หน่วยงานของรัฐ หรือหน่วยงานเอกชน เพราะทุจริตต่อหน้าที่หรือถือว่ากระทำการทุจริตหรือประพฤติมิชอบ

(๖) ไม่เคยต้องคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอันถึงที่สุดให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดินเพราะร่ำรวยผิดปกติ หรือเคยต้องคำพิพากษาอันถึงที่สุดให้ลงโทษจำคุกเพราะกระทำความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต

มาตรา ๑๒ กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิมีวาระการดำรงตำแหน่งคราวละสี่ปีและอาจได้รับแต่งตั้งอีกได้ แต่จะดำรงตำแหน่งติดต่อกันเกินสองวาระไม่ได้

เมื่อครบกำหนดตามวาระในวาระหนึ่ง หากยังไม่ได้มีการแต่งตั้งกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิขึ้นใหม่ ให้กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งพ้นจากตำแหน่งตามวาระนั้นอยู่ในตำแหน่งเพื่อดำเนินงานต่อไปจนกว่ากรรมการผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งได้รับแต่งตั้งใหม่เข้ารับหน้าที่

มาตรา ๑๓ นอกจากการพ้นจากตำแหน่งตามวาระตามมาตรา ๑๒ กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิพ้นจากตำแหน่ง เมื่อ

(๑) ตาย

(๒) ลาออก

(๓) ขาดคุณสมบัติหรือมีลักษณะต้องห้ามตามมาตรา ๑๑

(๔) คณะรัฐมนตรีให้ออกเพราะบกพร่องต่อหน้าที่ มีความประพฤติเสื่อมเสีย หรือหย่อนความสามารถ

มาตรา ๑๔ ในกรณีที่กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิพ้นจากตำแหน่งก่อนครบวาระ ให้แต่งตั้งกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิแทนตำแหน่งที่ว่าง หรือในกรณีที่แต่งตั้งกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิเพิ่มขึ้นในระหว่างที่กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งแต่งตั้งไว้แล้วยังมีวาระอยู่ในตำแหน่ง ให้ผู้ได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งแทนตำแหน่งที่ว่างหรือเป็นกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิเพิ่มขึ้น อยู่ในตำแหน่งเท่ากับวาระที่เหลืออยู่ของกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งได้แต่งตั้งไว้แล้ว เว้นแต่วาระของกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิเหลือไม่ถึงเก้าสิบวันจะไม่แต่งตั้งกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิแทนหรือเพิ่มขึ้นก็ได้ และให้คณะกรรมการประกอบด้วยการทั้งหมดที่มีอยู่

มาตรา ๑๕ คณะกรรมการนโยบายมีหน้าที่และอำนาจ ดังต่อไปนี้

(๑) กำหนดนโยบายและยุทธศาสตร์ระดับประเทศในการดำเนินการส่งเสริมให้มีพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา

(๒) ให้คำแนะนำแก่คณะรัฐมนตรีในการประกาศกำหนดให้จังหวัดใดเป็นพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา รวมทั้งประกาศยุบเลิกพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา

(๓) กำหนดนโยบาย และกำกับดูแลการดำเนินงานของคณะกรรมการขับเคลื่อน เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ในการจัดตั้งพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาตามมาตรา ๕

(๔) กำหนดหลักเกณฑ์การประเมินผลการดำเนินงานและการบริหารจัดการในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา

(๕) กำหนดแนวทางให้คณะกรรมการขับเคลื่อนปรับปรุงแก้ไขการดำเนินงานของหน่วยงานทางการศึกษาหรือสถานศึกษานำร่องในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา

(๖) กำหนดมาตรฐานข้อมูลและมาตรฐานการแลกเปลี่ยนข้อมูลการจัดการศึกษาของพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาและสถานศึกษานำร่อง

(๗) เสนอแนะต่อรัฐมนตรีให้มีการนำแนวปฏิบัติที่ดีในการจัดการศึกษาในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาไปใช้ในการจัดการศึกษาของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานของรัฐและของเอกชน

(๘) เสนอแนะต่อคณะรัฐมนตรีในการปรับปรุงแก้ไขกฎหมาย กฎ ระเบียบ ประกาศ หรือคำสั่งที่เกี่ยวกับการจัดการศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษาตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ และกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง โดยนำผลสัมฤทธิ์ในการดำเนินงานของพื้นที่นวัตกรรมศึกษามาใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขดังกล่าว

(๙) เสนอแนะต่อคณะรัฐมนตรีในการตราพระราชกฤษฎีกายกยอเวลาใช้บังคับพระราชบัญญัตินี้

(๑๐) กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษานำร่อง

(๑๑) ออกระเบียบเกี่ยวกับการปฏิบัติงานทั่วไปเกี่ยวกับการบริหารจัดการ การปฏิบัติงาน การเงิน สิทธิประโยชน์ และการประเมินผล ภายในสถานศึกษานำร่อง

(๑๒) แต่งตั้งคณะกรรมการเพื่อทำการแทนหรือปฏิบัติงานตามที่คณะกรรมการนโยบายมอบหมาย

(๑๓) ออกระเบียบหรือประกาศเพื่อปฏิบัติการให้เป็นไปตามพระราชบัญญัตินี้

(๑๔) หน้าที่และอำนาจอื่นใดตามที่พระราชบัญญัตินี้หรือกฎหมายอื่นกำหนดให้เป็นหน้าที่และอำนาจของคณะกรรมการนโยบาย

หลักเกณฑ์การประเมินผลการดำเนินงานและการบริหารจัดการพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาตาม (๔) ต้องสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ตามมาตรา ๕

มาตรา ๑๖ การประชุมคณะกรรมการนโยบายต้องมีกรรมการมาประชุมไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนกรรมการทั้งหมด จึงจะเป็นองค์ประชุม

ในการประชุมคณะกรรมการนโยบาย ถ้าประธานกรรมการไม่มาประชุมหรือไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ ให้รองประธานกรรมการเป็นประธานในที่ประชุม ถ้ารองประธานกรรมการไม่มาประชุมหรือไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ ให้ที่ประชุมเลือกกรรมการคนหนึ่งเป็นประธานในที่ประชุม

การวินิจฉัยชี้ขาดของที่ประชุมให้ถือเสียงข้างมาก กรรมการคนหนึ่งให้มีเสียงหนึ่งในการลงคะแนน ถ้าคะแนนเสียงเท่ากันให้ประธานในที่ประชุมออกเสียงเพิ่มขึ้นอีกเสียงหนึ่งเป็นเสียงชี้ขาด

คณะกรรมการนโยบายต้องมีการประชุมอย่างน้อยปีละสี่ครั้ง

มาตรา ๑๗ ให้ประธานกรรมการนโยบาย รองประธานกรรมการนโยบาย กรรมการนโยบาย และอนุกรรมการที่คณะกรรมการนโยบายแต่งตั้ง ได้รับค่าตอบแทนและสิทธิประโยชน์ตามที่ คณะรัฐมนตรีกำหนด

มาตรา ๑๘ ให้จัดตั้งสำนักงานบริหารพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา ในสำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาขั้นพื้นฐาน ทำหน้าที่เกี่ยวกับงานวิชาการและงานธุรการของคณะกรรมการนโยบาย รวมทั้ง ให้มีหน้าที่ ดังต่อไปนี้

(๑) เป็นหน่วยงานกลางในการดำเนินการ ส่งเสริม สนับสนุน และประสานงานของพื้นที่ นวัตกรรมการศึกษา และรับผิดชอบงานธุรการของคณะกรรมการนโยบาย

(๒) จัดทำนโยบายและยุทธศาสตร์ระดับประเทศในการดำเนินการส่งเสริมให้มีพื้นที่นวัตกรรม การศึกษา เพื่อเสนอต่อคณะกรรมการนโยบาย

(๓) จัดให้มีการวิเคราะห์และวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนานวัตกรรมการศึกษาในพื้นที่นวัตกรรม การศึกษา

(๔) จัดทำมาตรฐานข้อมูลและมาตรฐานการแลกเปลี่ยนข้อมูลการจัดการศึกษาของพื้นที่ นวัตกรรมการศึกษาและสถานศึกษานำร่องเพื่อเสนอต่อคณะกรรมการนโยบาย

(๕) รวบรวมข้อมูล ศึกษา และวิเคราะห์แนวทางการจัดการศึกษาของพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา รวมทั้งนำเสนอแนวทางการขยายผลแนวปฏิบัติที่ดีในการจัดการศึกษาของพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา ต่อคณะกรรมการนโยบาย

(๖) กำกับ ติดตาม และตรวจสอบการจัดการศึกษาในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา

(๗) จัดทำรายงานประจำปีเกี่ยวกับการจัดการศึกษาในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา

(๘) ปฏิบัติงานอื่นใดตามพระราชบัญญัตินี้หรือกฎหมายอื่นที่บัญญัติให้เป็นหน้าที่และอำนาจ ของสำนักงาน หรือตามที่คณะกรรมการนโยบายมอบหมาย

หมวด ๓

การบริหารพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา

มาตรา ๑๙ ในแต่ละพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาให้มีคณะกรรมการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรม การศึกษา คณะหนึ่ง จำนวนไม่เกินยี่สิบเอ็ดคน ประกอบด้วย ผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นประธานกรรมการ และกรรมการอื่นซึ่งอย่างน้อยต้องประกอบด้วย กรรมการโดยตำแหน่งจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ผู้แทน

สถานศึกษาชั้นพื้นฐานในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา ผู้แทนสถาบันอุดมศึกษาที่มีความเชี่ยวชาญด้านการผลิตและพัฒนาครู ผู้แทนองค์กรเอกชน และกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ โดยให้ศึกษาธิการจังหวัดเป็นกรรมการ และเลขานุการ

องค์ประกอบของคณะกรรมการ จำนวน คุณสมบัติและลักษณะต้องห้าม หลักเกณฑ์และวิธีการได้มา วาระการดำรงตำแหน่งและการพ้นจากตำแหน่งของกรรมการขับเคลื่อน ให้เป็นไปตามที่ คณะกรรมการนโยบายประกาศกำหนดตามความเหมาะสมในแต่ละพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา โดยให้ พิจารณาจากคำขอจัดตั้งพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาตามมาตรา ๗ และให้คำนึงถึงความหลากหลายและการมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่าง ๆ

เมื่อคณะรัฐมนตรีประกาศให้จังหวัดใดเป็นพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาแล้ว ให้สำนักงาน ศึกษาธิการจังหวัดของจังหวัดนั้น ดำเนินการให้ได้มาซึ่งกรรมการขับเคลื่อนตามวรรคหนึ่ง เพื่อเสนอ คณะกรรมการนโยบายแต่งตั้ง

มาตรา ๒๐ เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ตามมาตรา ๕ ให้คณะกรรมการขับเคลื่อนมีหน้าที่และ อำนาจ ดังต่อไปนี้

- (๑) กำหนดยุทธศาสตร์และแผนการดำเนินงานเพื่อขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา
- (๒) ประสานให้หน่วยงานทางการศึกษา องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานอื่นของรัฐและ เอกชน ดำเนินการร่วมกันเพื่อขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาตามยุทธศาสตร์และแผนการดำเนินงาน ตาม (๑)
- (๓) ประสานให้หน่วยงานที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะให้การสนับสนุนทางเทคนิคในการจัดทำ สื่อการสอน จัดการเรียนรู้ในรูปแบบใหม่ พัฒนาบุคลากร จัดระบบการประเมินและวัดผล และการอื่น ที่จำเป็นสำหรับพัฒนานวัตกรรมการศึกษาในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา
- (๔) นำหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานตามกฎหมายว่าด้วยการศึกษาแห่งชาติ ไปปรับใช้กับการจัดการศึกษาในสถานศึกษานำร่องให้เหมาะสมกับพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา
- (๕) ส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพและศักยภาพของครูและบุคลากรทางการศึกษาของสถานศึกษา นำร่องอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้สามารถจัดการเรียนการสอนได้อย่างมีคุณภาพและเหมาะสมกับสภาพใน พื้นที่นวัตกรรมการศึกษา
- (๖) จัดให้มีการออกแบบการทดสอบผู้เรียนเพื่อวัดผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาในพื้นที่นวัตกรรม การศึกษา

(๗) ส่งเสริม สนับสนุน ให้ความช่วยเหลือ และติดตามสถานศึกษานำร่องเพื่อให้จัดการเรียนการสอนที่มีคุณภาพและเกิดการพัฒนานวัตกรรมการศึกษา

(๘) เสริมสร้างและเตรียมความพร้อมให้สถานศึกษาขั้นพื้นฐานในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาในการเป็นสถานศึกษานำร่องหรือในการนำนวัตกรรมการศึกษาไปใช้ในการจัดการศึกษา

(๙) เพิ่มขีดความสามารถให้แก่หน่วยงานทางการศึกษาในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาเพื่อการพัฒนา นวัตกรรมการศึกษาหรือนำนวัตกรรมการศึกษาไปใช้

(๑๐) จัดให้มีการประเมินผลการจัดการศึกษาของสถานศึกษานำร่อง

(๑๑) แต่งตั้งคณะกรรมการเพื่อทำการแทนหรือปฏิบัติงานตามที่คณะกรรมการขับเคลื่อนมอบหมาย

(๑๒) รายงานผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษารวมทั้งปัญหาและอุปสรรคในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาต่อคณะกรรมการนโยบาย

(๑๓) หน้าที่และอำนาจที่พระราชบัญญัตินี้หรือกฎหมายอื่นกำหนดให้เป็นหน้าที่และอำนาจของคณะกรรมการขับเคลื่อน

(๑๔) ปฏิบัติงานอื่นตามที่คณะกรรมการนโยบายมอบหมาย

การดำเนินการตาม (๑) (๒) (๔) (๖) และ (๑๐) ให้คณะกรรมการขับเคลื่อนปรึกษาหารือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องประกอบด้วย

การออกแบบทดสอบตาม (๖) และการประเมินผลตาม (๑๐) ต้องสอดคล้องกับหลักสูตรตามมาตรา ๒๕

ในกรณีที่คณะกรรมการขับเคลื่อนเห็นว่าสถานศึกษานำร่องใดมีความพร้อม อาจมอบหมายหน้าที่และอำนาจตาม (๖) ให้แก่สถานศึกษาดังกล่าวดำเนินการในส่วนของตนได้

มาตรา ๒๑ ให้นำความในมาตรา ๑๒ วรรคสอง และมาตรา ๑๔ มาใช้บังคับแก่การพ้นจากตำแหน่งของกรรมการอื่นนอกจากกรรมการโดยตำแหน่งในคณะกรรมการขับเคลื่อนโดยอนุโลม

มาตรา ๒๒ ให้นำความในมาตรา ๑๖ มาใช้บังคับแก่การประชุมของคณะกรรมการขับเคลื่อนโดยอนุโลม

มาตรา ๒๓ ให้ประธานกรรมการขับเคลื่อน กรรมการขับเคลื่อน และอนุกรรมการที่คณะกรรมการขับเคลื่อนแต่งตั้ง ได้รับค่าตอบแทนและสิทธิประโยชน์ตามระเบียบที่คณะกรรมการนโยบายกำหนดโดยความเห็นชอบของกระทรวงการคลัง

มาตรา ๒๔ ให้สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดในพื้นที่ต้นนวัตกรรมการศึกษา ทำหน้าที่รับผิดชอบงานธุรการของคณะกรรมการขับเคลื่อน และให้มีหน้าที่และอำนาจ ดังต่อไปนี้

(๑) จัดให้มีระบบข้อมูลตามมาตรฐานที่คณะกรรมการนโยบายกำหนด รวมทั้งศึกษาและวิเคราะห์แนวทางการจัดการศึกษาของสถานศึกษานำร่องในพื้นที่ต้นนวัตกรรมการศึกษา

(๒) จัดให้มีการวิเคราะห์และวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนานวัตกรรมการศึกษาในพื้นที่ต้นนวัตกรรมการศึกษา

(๓) จัดทำรายงานการดำเนินงานของคณะกรรมการขับเคลื่อนเพื่อเสนอต่อคณะกรรมการศึกษาธิการจังหวัด โดยให้แจ้งสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาในพื้นที่ต้นนวัตกรรมการศึกษาทราบด้วย

(๔) ปฏิบัติงานอื่นตามที่คณะกรรมการนโยบายหรือคณะกรรมการขับเคลื่อนมอบหมาย

ให้สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและหน่วยงานทางการศึกษาที่เกี่ยวข้องให้ความร่วมมือแก่สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดในการดำเนินการตามวรรคหนึ่ง

มาตรา ๒๕ หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานที่ได้รับการปรับปรุงเพื่อนำไปใช้ตามมาตรา ๒๐ (๔) ต้องครอบคลุมสมรรถนะสำคัญของผู้เรียน คุณลักษณะอันพึงประสงค์ และมาตรฐานการเรียนรู้ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานตามกฎหมายว่าด้วยการศึกษาแห่งชาติ โดยต้องจัดสาระการเรียนรู้รายวิชาให้หลากหลายและสอดคล้องกับความสามารถ ความถนัดหรือความสนใจของผู้เรียน และสภาพภูมิสังคม

ในกรณีที่สถานศึกษานำร่องต้องการปรับหลักสูตรเพิ่มเติมจากหลักสูตรตามมาตรา ๒๐ (๔) ต้องขอความเห็นชอบจากคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานและคณะกรรมการขับเคลื่อน

ให้ถือว่าการจัดการเรียนการสอนในหลักสูตรตามวรรคหนึ่งและวรรคสองเป็นการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานตามกฎหมายว่าด้วยการศึกษาแห่งชาติ

สถานศึกษานำร่องที่ประสงค์จะจัดการเรียนการสอนโดยไม่ใช้หลักสูตรตามมาตรา ๒๐ (๔) หรือโดยใช้หลักสูตรต่างประเทศต้องเสนอคณะกรรมการขับเคลื่อนเพื่อขอความเห็นชอบจากคณะกรรมการนโยบาย

การเทียบโอนผลการเรียนและการเทียบวุฒิการศึกษาของผู้เรียนระหว่างสถานศึกษานำร่องและสถานศึกษาอื่นให้เป็นไปตามที่คณะกรรมการนโยบายกำหนด

มาตรา ๒๖ ในการดำเนินการตามมาตรา ๒๕ คณะกรรมการขับเคลื่อน หรือสถานศึกษานำร่อง แล้วแต่กรณี ต้องจัดให้มีการรับฟังความคิดเห็นจากผู้เรียน ผู้ปกครอง ครูและบุคลากรทางการศึกษา องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้แทนภาคเอกชน และผู้แทนภาคประชาสังคม ในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาด้วย

หมวด ๔ สถานศึกษานำร่อง

มาตรา ๒๗ สถานศึกษาชั้นพื้นฐานในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาแห่งใดประสงค์จะเป็นสถานศึกษานำร่อง ให้ดำเนินการ ดังต่อไปนี้

(๑) สถานศึกษาชั้นพื้นฐานในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ให้ขอความเห็นชอบจากคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานและสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา

(๒) สถานศึกษาชั้นพื้นฐานในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ให้ขอความเห็นชอบจากคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เป็นต้นสังกัด

(๓) สถานศึกษาชั้นพื้นฐานของเอกชน ให้ขอความเห็นชอบจากคณะกรรมการบริหารสถานศึกษา และกลุ่มส่งเสริมการศึกษาเอกชนในสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดหรือสำนักงานการศึกษาเอกชนจังหวัด แล้วแต่กรณี

เมื่อได้ดำเนินการตามวรรคหนึ่งแล้ว ให้ขออนุมัติต่อคณะกรรมการขับเคลื่อน ทั้งนี้ ตามหลักเกณฑ์วิธีการ และเงื่อนไขที่คณะกรรมการขับเคลื่อนกำหนด

มาตรา ๒๘ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามมาตรา ๕ การจัดสรรงบประมาณเฉพาะในส่วนของเงินอุดหนุนรายการค่าใช้จ่ายในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานและค่าใช้จ่ายดำเนินงานให้แก่สถานศึกษานำร่องตามมาตรา ๒๗ (๑) เพื่อพัฒนานวัตกรรมการศึกษา ให้จัดสรรเป็นเงินอุดหนุนทั่วไปให้สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อจัดสรรให้แก่สถานศึกษานำร่องแต่ละแห่งโดยตรง ทั้งนี้ ต้องเป็นไปตามความจำเป็นและความต้องการของสถานศึกษานำร่อง

การจัดสรรเงินอุดหนุนทั่วไปซึ่งเป็นค่าใช้จ่ายดำเนินงานตามวรรคหนึ่งให้แก่สถานศึกษานำร่องแต่ละแห่ง ให้คำนวณตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่คณะกรรมการนโยบายกำหนดโดยความเห็นชอบของสำนักงบประมาณ

มาตรา ๒๙ การรับและการใช้จ่ายเงินหรือทรัพย์สินที่มีผู้บริจาคเพื่อการศึกษาให้แก่สถานศึกษานำร่องที่เป็นสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ให้เป็นไปตามระเบียบที่คณะกรรมการนโยบายกำหนด โดยไม่ต้องนำส่งคลังเป็นรายได้แผ่นดิน

การรับและการใช้จ่ายเงินหรือทรัพย์สินตามวรรคหนึ่ง จะต้องเป็นไปเพื่อการพัฒนาสถานศึกษาหรือเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของผู้บริจาค และต้องไม่มีเงื่อนไขเลือกปฏิบัติต่อผู้เรียนในการเข้าร่วมกิจกรรม

มาตรา ๓๐ เพื่อประโยชน์ในการบริหารงานของสถานศึกษานำร่องในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ให้คณะกรรมการนโยบายประสานงานกับกระทรวงการคลังเพื่อให้คณะกรรมการนโยบายสามารถดำเนินการจัดให้มีระเบียบหรือข้อบังคับเกี่ยวกับการจัดซื้อจัดจ้างของสถานศึกษานำร่องทั้งหมดหรือแต่บางส่วนได้เอง ทั้งนี้ ตามกฎหมายว่าด้วยการจัดซื้อจัดจ้างและการบริหารพัสดุภาครัฐ

มาตรา ๓๑ ให้คณะกรรมการนโยบายเสนอแนะต่อ ก.ค.ศ. เพื่อให้มีการออกกฎ ก.ค.ศ. หรือหลักเกณฑ์ วิธีการ หรือเงื่อนไข สำหรับการบริหารงานบุคคลของข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาเกี่ยวกับการคัดเลือก การบรรจุแต่งตั้ง การโยกย้าย การเลื่อนเงินเดือน และการประเมินวิทยฐานะ ให้เกิดความเหมาะสมกับการบริหารงานของสถานศึกษานำร่องในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา

ในการดำเนินการตามวรรคหนึ่ง ให้สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานประสานกับสำนักงาน ก.ค.ศ.

เมื่อได้มีการดำเนินการตามวรรคหนึ่งแล้ว ให้กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นนำกฎ ก.ค.ศ. หรือหลักเกณฑ์ วิธีการ หรือเงื่อนไขดังกล่าวไปใช้กับสถานศึกษานำร่องในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นด้วยโดยอนุโลม

มาตรา ๓๒ ในกรณีที่มีความจำเป็นเพื่อประโยชน์ในการบริหารงานบุคคลในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา คณะกรรมการนโยบายอาจเสนอแนะต่อ ก.ค.ศ. ให้ตั้ง อ.ก.ค.ศ. ตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาสำหรับพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาโดยเฉพาะก็ได้

มาตรา ๓๓ ในกรณีที่หน่วยงานใดประสงค์จะดำเนินโครงการ กิจกรรม หรือภารกิจใด ซึ่งให้สถานศึกษานำร่องเป็นผู้ดำเนินการหรือร่วมดำเนินการ ให้หน่วยงานนั้นขอความเห็นชอบจาก คณะกรรมการขับเคลื่อนก่อนดำเนินการ

มาตรา ๓๔ ในการจัดการเรียนการสอน สถานศึกษานำร่องอาจดำเนินการร่วมกับหน่วยงาน ของรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคเอกชน หรือภาคประชาสังคม ทั้งในประเทศและต่างประเทศได้ ตามที่เห็นสมควร

ในกรณีที่เป็นการจัดการเรียนการสอนร่วมกับหน่วยงานต่างประเทศจะต้องได้รับความเห็นชอบ จากคณะกรรมการขับเคลื่อนก่อน

มาตรา ๓๕ สถานศึกษานำร่องอาจใช้เงินงบประมาณที่ได้รับจัดสรรในกรณีดังต่อไปนี้ได้

(๑) จัดทำ คัดเลือก จัดหา หรือใช้ตำรา สื่อการเรียนการสอน หรือฐานข้อมูลในระบบ เทคโนโลยีสารสนเทศสำหรับสถานศึกษานั้นโดยอิสระ ทั้งนี้ ต้องสอดคล้องกับหลักสูตรตามมาตรา ๒๕

(๒) ร่วมกันจัดซื้อตำรา สื่อการเรียนการสอน หรือฐานข้อมูลในระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ เพื่อนำมาใช้ร่วมกันในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา ทั้งนี้ โดยความเห็นชอบของคณะกรรมการขับเคลื่อน

มาตรา ๓๖ เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา คณะกรรมการขับเคลื่อนอาจ ดำเนินการทดสอบทางการศึกษาโดยร่วมกับสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สถาบันอุดมศึกษา หรือสถาบันทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติ (องค์การมหาชน) ก็ได้

มาตรา ๓๗ ให้สถานศึกษานำร่องจัดให้มีระบบการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา และมีการประเมินเพื่อวัดผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาของผู้เรียนและตรวจสอบคุณภาพการศึกษาภายใน สถานศึกษาเป็นประจำทุกปี ทั้งนี้ ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่คณะกรรมการนโยบายกำหนด

ให้สถานศึกษานำร่องรายงานผลการประเมินและตรวจสอบคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา ต่อคณะกรรมการขับเคลื่อน และให้คณะกรรมการขับเคลื่อนให้คำปรึกษา ช่วยเหลือ และแนะนำ สถานศึกษา เพื่อให้การประกันคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

มาตรา ๓๘ สถานศึกษานำร่องที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาของผู้เรียนตามหลักเกณฑ์ ที่คณะกรรมการนโยบายประกาศกำหนด ให้ถือว่าเป็นการผ่านการประเมินคุณภาพการศึกษาภายนอก ตามกฎหมายว่าด้วยการศึกษาแห่งชาติแล้ว

สถานศึกษานำร่องที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาของผู้เรียนไม่เป็นไปตามวรรคหนึ่ง ให้คณะกรรมการขับเคลื่อนขอให้สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) หน่วยงานองค์กร หรือสถาบันที่มีผลงานด้านการรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา ให้คำแนะนำในการปรับปรุงคุณภาพการศึกษาแก่สถานศึกษานำร่องและแจ้งให้คณะกรรมการขับเคลื่อนทราบ

มาตรา ๓๙ สถานศึกษานำร่องจะพ้นจากการเป็นสถานศึกษานำร่องในกรณี ดังต่อไปนี้

(๑) สถานศึกษานำร่องร้องขอต่อคณะกรรมการขับเคลื่อน และคณะกรรมการขับเคลื่อนให้ความเห็นชอบ

(๒) คณะกรรมการขับเคลื่อนมีมติให้พ้น เพราะสถานศึกษานำร่องแห่งนั้นไม่สามารถดำเนินการให้เป็นตามวัตถุประสงค์ของพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา หรือไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไขในการเข้าร่วมเป็นสถานศึกษานำร่อง

(๓) ครบกำหนดระยะเวลาตามเงื่อนไขในการเข้าร่วมเป็นสถานศึกษานำร่องและไม่ประสงค์จะเป็นสถานศึกษานำร่องต่อไป

(๔) กรณีอื่นตามที่คณะกรรมการนโยบายประกาศกำหนด

ในการพิจารณาตาม (๑) และ (๒) ให้คณะกรรมการขับเคลื่อนรับฟังความคิดเห็นจากนักเรียน ผู้ปกครอง ครูและบุคลากรทางการศึกษา ในสถานศึกษานำร่อง และคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน และจะต้องคำนึงถึงผลกระทบต่อนักเรียนด้วย

ให้คณะกรรมการขับเคลื่อนกำหนดเงื่อนไขให้สถานศึกษานำร่องปฏิบัติเพื่อให้ไม่ให้นักเรียนและครู และบุคลากรทางการศึกษาได้รับผลกระทบจากการพ้นจากการเป็นสถานศึกษานำร่อง

หมวด ๕

การประเมินผล

มาตรา ๔๐ ให้มีการประเมินผลการดำเนินงานและการบริหารจัดการพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา ตามมาตรา ๑๕ (๔) ทุกสามปี โดยคณะผู้ประเมินอิสระซึ่งคณะกรรมการนโยบายแต่งตั้ง และให้จัดทำรายงานเสนอคณะกรรมการนโยบาย

ในกรณีที่คณะผู้ประเมินอิสระเห็นว่าผลการดำเนินงานและการบริหารจัดการยังไม่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ตามมาตรา ๕ แต่ยังอยู่ในวิสัยที่จะปรับปรุงได้ ก็ให้เสนอรายงานต่อคณะกรรมการนโยบาย

พร้อมทั้งข้อเสนอแนะให้ปรับปรุง และให้คณะกรรมการนโยบายแจ้งให้คณะกรรมการขับเคลื่อนปรับปรุงตามข้อเสนอแนะภายในเวลาที่กำหนด

ในกรณีที่คณะผู้ประเมินอิสระเห็นว่าผลการดำเนินงานและการบริหารจัดการยังไม่สามารถดำเนินการให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ตามมาตรา ๕ ได้ ให้คณะผู้ประเมินอิสระเสนอต่อคณะกรรมการนโยบายให้มีการยุบเลิกพื้นที่นวัตกรรมการศึกษานั้น

มาตรา ๔๑ ในกรณีที่คณะกรรมการนโยบายเห็นว่าพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาใดมีเหตุควรยุบเลิกเนื่องจากไม่อาจดำเนินการให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามมาตรา ๕ ได้ ให้คณะกรรมการนโยบายเสนอต่อคณะรัฐมนตรีเพื่อยุบเลิกพื้นที่นวัตกรรมการศึกษานั้นตามเงื่อนไขและเงื่อนไขเวลาที่กำหนด ในการนี้ให้กำหนดมาตรการคุ้มครองสิทธิของนักเรียนและครูและบุคลากรทางการศึกษาเพื่อไม่ได้รับผลกระทบจากการยุบเลิกพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาดังกล่าว

การยุบเลิกพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาตามวรรคหนึ่ง ให้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา

เมื่อมีการยุบเลิกพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาแล้ว ให้สถานศึกษานำร่องในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษานั้นพ้นจากการเป็นสถานศึกษานำร่อง และกลับคืนสู่สถานะสถานศึกษาชั้นพื้นฐานที่เป็นอยู่แต่เดิมตามเงื่อนไขและเงื่อนไขที่กำหนดตามวรรคหนึ่ง

มาตรา ๔๒ ในกรณีที่มิใช่หลักฐานเชิงประจักษ์จากรายงานของคณะผู้ประเมินอิสระว่าการดำเนินงานและการจัดการพื้นที่นวัตกรรมการศึกษามีผลสัมฤทธิ์ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดในมาตรา ๕ ให้คณะกรรมการนโยบายดำเนินการตามมาตรา ๑๕ (๗) และ (๘) เพื่อให้มีการขยายผลสัมฤทธิ์ดังกล่าวไปใช้ในการจัดการศึกษาของสถานศึกษาชั้นพื้นฐานอื่น

บทเฉพาะกาล

มาตรา ๔๓ ในวาระเริ่มแรก ให้คณะกรรมการนโยบายพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา ประกอบด้วยกรรมการตามมาตรา ๑๐ (๑) (๒) และ (๓) ปฏิบัติหน้าที่คณะกรรมการนโยบายพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาตามพระราชบัญญัตินี้ไปพลางก่อนจนกว่าจะมีกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิตามมาตรา ๑๐ (๔) ซึ่งต้องไม่เกินหนึ่งร้อยแปดสิบวันนับแต่วันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ

ให้เลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นกรรมการและเลขานุการ และให้ผู้อำนวยการสำนักงานบริหารพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาและผู้แทนกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น เป็นผู้ช่วยเลขานุการ

ให้มีการประชุมคณะกรรมการนโยบายพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาภายในหกสิบวันนับแต่วันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ

มาตรา ๔๔ ให้พื้นที่นวัตกรรมการศึกษาที่ได้มีการจัดตั้งโดยประกาศกระทรวงศึกษาธิการอยู่ในวันก่อนวันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ เป็นพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาที่ได้จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัตินี้

มาตรา ๔๕ ในวาระเริ่มแรก ให้คณะกรรมการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาจังหวัดของพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาตามมาตรา ๔๔ ซึ่งดำรงตำแหน่งอยู่ในวันก่อนวันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ ปฏิบัติหน้าที่คณะกรรมการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาตามพระราชบัญญัตินี้ไปพลางก่อน จนกว่าจะได้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาตามพระราชบัญญัตินี้

มาตรา ๔๖ ให้สถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่เป็นสถานศึกษานำร่องตามประกาศกระทรวงศึกษาธิการอยู่ในวันก่อนวันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ เป็นสถานศึกษานำร่องตามพระราชบัญญัตินี้

มาตรา ๔๗ ในระหว่างที่ยังไม่มีหลักเกณฑ์ตามมาตรา ๒๘ วรรคสอง ให้สถานศึกษานำร่องในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้รับเงินอุดหนุนทั่วไปเพื่อพัฒนาวัตกรรมการศึกษาเป็นจำนวนไม่น้อยกว่าเงินอุดหนุนรายการค่าใช้จ่ายในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานและค่าใช้จ่ายดำเนินงานที่สถานศึกษาแห่งนั้นได้รับก่อนเป็นสถานศึกษานำร่อง

มาตรา ๔๘ ในกรณีที่สถานศึกษานำร่องต้องดำเนินการหรือร่วมดำเนินการในโครงการ กิจกรรม หรือภารกิจใดที่ไม่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ตามมาตรา ๕ หรือส่งผลกระทบต่อการเรียนการสอน อยู่ในวันก่อนวันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ ให้ผู้อำนวยการสถานศึกษานำร่องแจ้งต่อคณะกรรมการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาเพื่อขอยกเว้นไม่ดำเนินการหรือร่วมดำเนินการในโครงการ กิจกรรม หรือภารกิจนั้น ทั้งนี้ หากคณะกรรมการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาพิจารณาแล้ว เห็นควรให้ยกเว้นก็ให้มีหนังสือแจ้งไปยังหน่วยงานเจ้าของโครงการ กิจกรรม หรือภารกิจนั้น

มาตรา ๔๙ ภายในหกสิบวันนับแต่วันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการสั่งให้ข้าราชการ พนักงานราชการ หรือลูกจ้างของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานตามที่เห็นว่าจำเป็นและเหมาะสม มาปฏิบัติหน้าที่ในสำนักงานบริหารพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาตามพระราชบัญญัตินี้

หน้า ๑๑๙
เล่ม ๑๓๖ ตอนที่ ๕๖ ก ราชกิจจานุเบกษา ๓๐ เมษายน ๒๕๖๒

ในระหว่างที่ยังไม่มีการดำเนินการตามวรรคหนึ่ง ให้เลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานสั่งให้ข้าราชการ พนักงานราชการ หรือลูกจ้างของสำนักพัฒนาวัตกรรมการจัดการศึกษา ในสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มาปฏิบัติหน้าที่ในสำนักงานบริหารพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาตามพระราชบัญญัตินี้ไปพลางก่อน

มาตรา ๕๐ ในวาระเริ่มแรก ให้สำนักงานประมาณจัดสรรงบประมาณให้แก่สำนักงานศึกษาธิการจังหวัด สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ เพื่อปฏิบัติการตามพระราชบัญญัตินี้ในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา

มาตรา ๕๑ ก่อนพระราชบัญญัตินี้จะส่งผลใช้บังคับอย่างน้อยหนึ่งปี ให้คณะกรรมการนโยบายพื้นที่นวัตกรรมการศึกษากำหนดมาตรการให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง คณะกรรมการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา และสถานศึกษานำร่องเตรียมความพร้อมในการสิ้นสุดการเป็นพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา และกำหนดหลักเกณฑ์การคุ้มครองสิทธิเพื่อไม่ให้นักเรียนและครูและบุคลากรทางการศึกษาได้รับผลกระทบจากการที่พระราชบัญญัตินี้ส่งผลใช้บังคับ

เมื่อพระราชบัญญัตินี้ส่งผลใช้บังคับแล้ว ให้สถานศึกษานำร่องพ้นจากการเป็นสถานศึกษานำร่องและกลับคืนสู่สถานะสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่เป็นอยู่แต่เดิม

ผู้รับสนองพระราชโองการ
พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา
นายกรัฐมนตรี

หมายเหตุ :- เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ คือ โดยที่สมควรต้องพัฒนาการจัดการศึกษา
ขั้นพื้นฐานอันเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาคนไทย ให้มีคุณภาพ มีความใฝ่รู้ มีความคิดสร้างสรรค์
มีความสามารถในการสื่อสาร สามารถอยู่และทำงานร่วมกับผู้อื่นซึ่งมีความแตกต่างหลากหลายได้ มีความรู้
เท่าทันโลก และมีทักษะในการประกอบอาชีพตามความถนัดของผู้เรียนแต่ละคน และให้รัฐ องค์กรปกครอง
ส่วนท้องถิ่น ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม ร่วมกันพัฒนาคุณภาพและประสิทธิภาพและลดความเหลื่อมล้ำ
ในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานได้อย่างแท้จริง สมควรกำหนดให้มีพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาซึ่งเป็นพื้นที่ปฏิรูป
การบริหารและการจัดการการศึกษาขึ้นเพื่อสนับสนุนการสร้างนวัตกรรมการศึกษาอันเป็นการนำร่องใน
การกระจายอำนาจและให้อิสระแก่หน่วยงานทางการศึกษาและสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ให้เกิดการพัฒนาคุณภาพ
และประสิทธิภาพและลดความเหลื่อมล้ำ รวมทั้งมีการขยายผลนวัตกรรมการจัดการเรียนการสอนและวิธีการ
ปฏิบัติที่ดีไปใช้ในสถานศึกษาอื่น จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้

**ประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี
เรื่อง การกำหนดพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา**

ประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี

เรื่อง การกำหนดพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา

ด้วยพระราชบัญญัติพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา พ.ศ. ๒๕๖๒ กำหนดให้มีพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา เป็นพื้นที่ปฏิบัติการบริหารและการจัดการศึกษาเพื่อสนับสนุนการสร้างนวัตกรรมการศึกษา อันเป็นการนำร่องในการกระจายอำนาจและให้อิสระแก่หน่วยงานทางการศึกษาและสถานศึกษา ขั้นพื้นฐาน ให้เกิดการพัฒนาคุณภาพ ประสิทธิภาพ ลดความเหลื่อมล้ำ และพัฒนากลไก ในการจัดการศึกษาร่วมกันระหว่างภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคเอกชน และ ภาคประชาสังคมในพื้นที่ รวมทั้งมีการขยายผลนวัตกรรมการศึกษาไปใช้ในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานอื่น

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๖ แห่งพระราชบัญญัติพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา พ.ศ. ๒๕๖๒ ประกอบกับมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๒๙ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๖๕ จึงประกาศกำหนด ให้กรุงเทพมหานคร จังหวัดกระบี่ จังหวัดจันทบุรี จังหวัดตราด จังหวัดภูเก็ต จังหวัดแม่ฮ่องสอน จังหวัดสงขลา จังหวัดสระแก้ว จังหวัดสุโขทัย จังหวัดสุราษฎร์ธานี และจังหวัดอุบลราชธานี เป็นพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา

ประกาศ ณ วันที่ ๑๖ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๕

พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา

นายกรัฐมนตรี

ประกาศคณะกรรมการนโยบายพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา

ประกาศคณะกรรมการนโยบายพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา

เรื่อง หลักเกณฑ์การประเมินผลการดำเนินงานและการบริหารจัดการในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา

พ.ศ. ๒๕๖๔

โดยที่เป็นการสมควรให้มีหลักเกณฑ์การประเมินผลการดำเนินงานและการบริหารจัดการในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๑๕ (๔) และ (๑๓) และมาตรา ๔๐ แห่งพระราชบัญญัติพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา พ.ศ. ๒๕๖๒ ประกอบกับมติคณะกรรมการนโยบายพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา ในการประชุมครั้งที่ ๒/๒๕๖๔ เมื่อวันที่ ๒๒ กันยายน ๒๕๖๔ จึงออกประกาศไว้ ดังต่อไปนี้

ข้อ ๑ ประกาศนี้เรียกว่า “ประกาศคณะกรรมการนโยบายพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา เรื่อง หลักเกณฑ์การประเมินผลการดำเนินงานและการบริหารจัดการในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา พ.ศ. ๒๕๖๔”

ข้อ ๒ ประกาศนี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป

ข้อ ๓ ในประกาศนี้

“คณะผู้ประเมินอิสระ” หมายความว่า คณะบุคคล หรือนิติบุคคลที่มีความเป็นอิสระ และมีความเชี่ยวชาญในด้านการประเมินผล ซึ่งคณะกรรมการนโยบายพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาแต่งตั้ง

ข้อ ๔ การประเมินผลการดำเนินงานและการบริหารจัดการในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษามีวัตถุประสงค์ ดังนี้

(๑) เพื่อให้ทราบถึงผลการดำเนินงานในการยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษา การลดความเหลื่อมล้ำในการศึกษา การบริหารจัดการในด้านการกระจายอำนาจและให้อิสระแก่หน่วยงานทางการศึกษาและสถานศึกษานำร่อง และการสร้างและพัฒนากลไกในการจัดการศึกษา ร่วมกันระหว่างภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคเอกชน และภาคประชาสังคมในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา

(๒) เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการกำหนดทิศทางและปรับปรุงการดำเนินงานและการบริหารจัดการในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา

(๓) เพื่อถอดบทเรียนในการดำเนินงานและการบริหารจัดการในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา ทั้งบทเรียนในการดำเนินงานของสถานศึกษานำร่อง และบทเรียนในการบริหารจัดการในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาแต่ละพื้นที่

(๔) เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา

(๕) เพื่อขยายผลแนวปฏิบัติที่ดีในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาไปใช้ในการจัดการศึกษาของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานของรัฐและของเอกชน

ข้อ ๕ การประเมินผลการดำเนินงานและการบริหารจัดการในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาตามวัตถุประสงค์การจัดตั้งพื้นที่นวัตกรรมการศึกษามี ๔ องค์ประกอบ โดยมีคะแนนรวม ๑๐๐ คะแนน ดังนี้

(๑) การคิดค้นและพัฒนานวัตกรรมการศึกษาและการเรียนรู้เพื่อยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาของผู้เรียน รวมทั้งเพื่อดำเนินการให้มีการขยายผลไปใช้ในสถานศึกษาชั้นพื้นฐานอื่น โดยมีคะแนน ๓๐ คะแนน

(๒) การลดความเหลื่อมล้ำในการศึกษา โดยมีคะแนน ๓๐ คะแนน

(๓) การกระจายอำนาจและให้อิสระแก่หน่วยงานทางการศึกษาและสถานศึกษานำร่องในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา เพื่อเพิ่มความคล่องตัวในการบริหารและการจัดการศึกษาให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพยิ่งขึ้น โดยมีคะแนน ๒๐ คะแนน

(๔) การสร้างและพัฒนากลไกในการจัดการศึกษาร่วมกันระหว่างภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นภาคเอกชน และภาคประชาสังคมในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา โดยมีคะแนน ๒๐ คะแนน

ข้อ ๖ การดำเนินงานและการบริหารจัดการในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาผ่านการประเมินต้องมีคะแนนผลการประเมินไม่ต่ำกว่า ๕๐ คะแนนในปีที่ ๓ และไม่ต่ำกว่า ๗๐ คะแนนในปีที่ ๖ นับตั้งแต่ประกาศใช้พระราชบัญญัติพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา พ.ศ. ๒๕๖๒

ข้อ ๗ ให้คณะกรรมการด้านนโยบาย ยุทธศาสตร์ ติดตามและประเมินผลในคณะกรรมการนโยบายพื้นที่นวัตกรรมการศึกษากำหนดรายละเอียดขององค์ประกอบการประเมินผลการดำเนินงานและการบริหารจัดการในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาตามข้อ ๕ และจัดทำขอบเขตการดำเนินงาน (Terms of Reference : TOR) ของคณะผู้ประเมินอิสระ ให้เป็นไปตามเจตนารมณ์แห่งพระราชบัญญัติพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา พ.ศ. ๒๕๖๒

ข้อ ๘ ให้คณะกรรมการด้านนโยบาย ยุทธศาสตร์ ติดตามและประเมินผลในคณะกรรมการนโยบายพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา ดำเนินการคัดเลือกคณะผู้ประเมินอิสระและเสนอให้คณะกรรมการนโยบายพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาแต่งตั้ง

ข้อ ๙ ให้คณะผู้ประเมินอิสระเป็นผู้ประเมินผลการดำเนินงานและการบริหารจัดการในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาทุกสามปี นับตั้งแต่ประกาศใช้พระราชบัญญัติพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา พ.ศ. ๒๕๖๒ โดยต้องมีระยะเวลาดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวัดและประเมินผล ไม่น้อยกว่า ๖ เดือน

ข้อ ๑๐ ให้คณะผู้ประเมินอิสระใช้วิธีการประเมินซึ่งเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไปหรือเป็นไปตามมาตรฐานสากล รวมทั้งประยุกต์ใช้กระบวนการประเมินเชิงพัฒนา (Developmental Evaluation) เพื่อสร้างการเรียนรู้ร่วมกันของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา อย่างน้อย ๒ ช่วง ได้แก่ ช่วงต้นและช่วงท้ายของการประเมิน

ข้อ ๑๑ ให้คณะผู้ประเมินอิสระจัดทำรายงานเสนอคณะกรรมการนโยบายพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาโดยมีผลการประเมินพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาแต่ละจังหวัด พร้อมข้อเสนอแนะในการพัฒนาทั้งระดับนโยบายและระดับพื้นที่ ดังนี้

(๑) ในกรณีที่คณะผู้ประเมินอิสระเห็นว่า ผลการดำเนินงานและการบริหารจัดการในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาใดผ่านเกณฑ์ในข้อ ๖ หรือมีผลสัมฤทธิ์ตามวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา ให้รายงานต่อคณะกรรมการนโยบายพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา พร้อมหลักฐานเชิงประจักษ์ เพื่อเสนอแนะต่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการให้มีการนำแนวปฏิบัติที่ดีในการจัดการศึกษาในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาไปใช้ในการจัดการศึกษาของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานของรัฐและของเอกชน และเสนอแนะต่อคณะรัฐมนตรีในการปรับปรุงแก้ไขกฎหมาย กฎ ระเบียบ ประกาศ หรือคำสั่งเกี่ยวกับการจัดการศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษาตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ และกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง โดยนำผลสัมฤทธิ์ในการดำเนินงานในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษามาใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขดังกล่าว

(๒) ในกรณีที่คณะผู้ประเมินอิสระเห็นว่า ผลการดำเนินงานและการบริหารจัดการในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาแห่งใดยังไม่ผ่านเกณฑ์ในข้อ ๖ แต่ยังอยู่ในวิสัยที่จะปรับปรุงได้ ก็ให้เสนอรายงานต่อคณะกรรมการนโยบายพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา พร้อมทั้งข้อเสนอแนะให้ปรับปรุง เพื่อให้คณะกรรมการนโยบายพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา แจ้งให้คณะกรรมการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการศึกษานั้น ๆ ปรับปรุงตามข้อเสนอแนะภายในเวลาที่กำหนด

(๓) ในกรณีที่คณะผู้ประเมินอิสระเห็นว่าผลการดำเนินงานและการบริหารจัดการในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาแห่งใดไม่สามารถดำเนินการให้ผ่านเกณฑ์ในข้อ ๖ หรือไม่อาจดำเนินการให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาได้ ให้คณะผู้ประเมินอิสระเสนอต่อคณะกรรมการนโยบายพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาให้มีการยุบเลิกพื้นที่นวัตกรรมการศึกษานั้น

ข้อ ๑๒ ให้ประธานกรรมการนโยบายพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาเป็นผู้รักษาการตามประกาศนี้

ในกรณีที่มิมีปัญหาเกี่ยวกับการปฏิบัติตามประกาศนี้ ให้คณะกรรมการนโยบายพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาเป็นผู้มีอำนาจวินิจฉัยชี้ขาด

ในกรณีที่คณะอนุกรรมการด้านนโยบาย ยุทธศาสตร์ ติดตามและประเมินผลในคณะกรรมการนโยบายพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา เห็นว่ามีเหตุอันสมควร ให้เสนอคณะกรรมการนโยบายพื้นที่นวัตกรรมการศึกษายกเว้นหรือผ่อนผันการปฏิบัติตามประกาศนี้ได้

ประกาศ ณ วันที่ ๒๙ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๔

วิษณุ เครืองาม

รองนายกรัฐมนตรี

ประธานกรรมการนโยบายพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา

ประกาศคณะกรรมการนโยบายพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา
เรื่อง หลักเกณฑ์การประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาของผู้เรียนในสถานศึกษานำร่อง
พ.ศ. ๒๕๖๔

โดยที่เป็นการสมควรให้มีหลักเกณฑ์การประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาของผู้เรียนในสถานศึกษานำร่อง เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพิจารณาให้สถานศึกษานำร่องผ่านการประเมินคุณภาพการศึกษากายนอกตามกฎหมายว่าด้วยการศึกษาแห่งชาติ

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๑๕ (๑๓) และมาตรา ๓๘ วรรคหนึ่ง แห่งพระราชบัญญัติพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา พ.ศ. ๒๕๖๒ ประกอบกับมติคณะกรรมการนโยบายพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาในการประชุมครั้งที่ ๑/๒๕๖๔ เมื่อวันที่ ๑๙ พฤษภาคม ๒๕๖๔ จึงออกประกาศไว้ ดังต่อไปนี้

ข้อ ๑ ประกาศนี้เรียกว่า “ประกาศคณะกรรมการนโยบายพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา เรื่อง หลักเกณฑ์การประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาของผู้เรียนในสถานศึกษานำร่อง พ.ศ. ๒๕๖๔”

ข้อ ๒ ประกาศนี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป

ข้อ ๓ ในประกาศนี้

“การประเมิน” หมายความว่า การประเมินสถานศึกษานำร่องที่อิงผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาของผู้เรียน
“ผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษา” หมายความว่า พัฒนาการของผู้เรียนทั้งในด้านความรู้ สมรรถนะ ทักษะ และเจตคติ

“สมรรถนะพื้นฐาน” หมายความว่า สมรรถนะในความฉลาดรู้พื้นฐาน (Basic Literacy) ๔ ด้าน ได้แก่ ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ คณิตศาสตร์ และวิทยาศาสตร์

“สมรรถนะหลัก” หมายความว่า สมรรถนะทั่วไปที่ประยุกต์ใช้กับเรื่องและสถานการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างกว้างขวาง เป็นสมรรถนะที่ช่วยให้บุคคลประสบความสำเร็จในการเรียนรู้ การปฏิบัติ การทำงาน การแก้ปัญหา และการใช้ชีวิต เช่น สมรรถนะด้านการสื่อสาร การคิด การทำงานเป็นทีม การเป็นพลเมือง โดยคำนึงถึงผลลัพธ์ที่พึงประสงค์ของการศึกษา (Desired Outcomes of Education: DOE) ระดับชาติและพื้นที่

ข้อ ๔ สถานศึกษานำร่องจะผ่านการประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาของผู้เรียน ตามเกณฑ์ ดังต่อไปนี้

(๑) ผู้เรียนทุกคนมีผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาในกลุ่มสมรรถนะพื้นฐาน อย่างน้อย ๒ ด้าน ไม่ต่ำกว่า ร้อยละ ๕๐ และอีก ๒ ด้าน ที่เหลือไม่ต่ำกว่า ร้อยละ ๔๐ ยกเว้นกรณีผู้เรียนที่เป็นเด็กพิเศษ และ

(๒) ผู้เรียนทุกคนมีผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาในกลุ่มสมรรถนะหลัก อย่างน้อย ๒ ด้าน ในระดับ “สามารถ” ของแต่ละช่วงชั้น ซึ่งแบ่งเป็น ๔ ระดับ ได้แก่ เริ่มต้น กำลังพัฒนา สามารถ และเหนือความคาดหวัง ยกเว้นกรณีผู้เรียนที่เป็นเด็กพิเศษ

ข้อ ๕ ให้คณะกรรมการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาของผู้เรียน
ในสถานศึกษานำร่องทุกแห่งในทุกสามปี

กรณีที่คณะกรรมการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการศึกษามอบหมายหน้าที่และอำนาจให้สถานศึกษานำร่องที่มีความพร้อมดำเนินการในการจัดให้มีการออกแบบการทดสอบผู้เรียนหรือการวัดและประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาในส่วนของตนได้ สถานศึกษานำร่องสามารถใช้เครื่องมือการวัดและประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาของผู้เรียน ที่ได้มาจากสถานศึกษา หน่วยงาน หรือผู้เชี่ยวชาญอื่นได้ ทั้งนี้ จะต้องได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาก่อนนำไปใช้

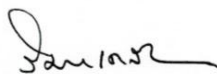
ข้อ ๖ สถานศึกษานำร่องต้องประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาของผู้เรียนในระดับชั้นสูงสุดของทุกช่วงชั้น

ข้อ ๗ กรณีสถานศึกษานำร่องไม่ผ่านเกณฑ์การประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาของผู้เรียน ตามข้อ ๔ ให้คณะกรรมการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาขอให้สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) หน่วยงาน องค์กร หรือสถาบันที่มีผลงานด้านการรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา ให้คำแนะนำในการปรับปรุงคุณภาพการศึกษากว่าสถานศึกษานำร่องและแจ้งให้คณะกรรมการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาทราบ

ข้อ ๘ สถานศึกษานำร่องที่ผ่านเกณฑ์การประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาของผู้เรียน ตามข้อ ๔ แล้ว ให้ถือว่าเป็นการผ่านการประเมินคุณภาพการศึกษายกตามกฎหมายว่าด้วยการศึกษาแห่งชาติ

ในกรณีที่สถานศึกษานำร่องมีการจัดการศึกษาระดับปฐมวัย และผ่านการประเมินตามวรรคหนึ่งแล้ว ให้ถือว่าผ่านการประเมินในระดับปฐมวัยด้วย

ประกาศ ณ วันที่ ๑๐ กันยายน พ.ศ. ๒๕๖๔

(นายวิษณุ เครืองาม)

รองนายกรัฐมนตรี

ประธานกรรมการนโยบายพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา

ระเบียบคณะกรรมการนโยบายพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา
ว่าด้วยการรับและการใช้จ่ายเงินหรือทรัพย์สินที่มีผู้บริจาคเพื่อการศึกษาให้แก่สถานศึกษานำร่อง
พ.ศ. ๒๕๖๔

โดยที่เป็นการสมควรให้มีระเบียบว่าด้วยการรับและการใช้จ่ายเงินหรือทรัพย์สินที่มีผู้บริจาคเพื่อการศึกษาให้แก่สถานศึกษานำร่อง

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๑๕ (๑๑) และมาตรา ๒๙ วรรคหนึ่ง แห่งพระราชบัญญัติพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา พ.ศ. ๒๕๖๒ ประกอบกับมติคณะกรรมการนโยบายพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาในการประชุมครั้งที่ ๑/๒๕๖๔ เมื่อวันที่ ๑๙ พฤษภาคม ๒๕๖๔ จึงออกระเบียบไว้ ดังต่อไปนี้

ข้อ ๑ ระเบียบนี้เรียกว่า “ระเบียบคณะกรรมการนโยบายพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาว่าด้วยการรับและการใช้จ่ายเงินหรือทรัพย์สินที่มีผู้บริจาคเพื่อการศึกษาให้แก่สถานศึกษานำร่อง พ.ศ. ๒๕๖๔”

ข้อ ๒ ประกาศนี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป

ข้อ ๓ บรรดาระเบียบ ข้อบังคับ หรือคำสั่งอื่นใด ในส่วนที่ได้กำหนดไว้แล้วในระเบียบนี้ หรือซึ่งขัดแย้งกับระเบียบนี้ ให้ใช้ระเบียบนี้แทน

ข้อ ๔ ในระเบียบนี้

“สถานศึกษานำร่อง” หมายความว่า สถานศึกษาขั้นพื้นฐานในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานและสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตามพระราชบัญญัติพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา พ.ศ. ๒๕๖๒

“เงินบริจาค” หมายความว่า เงินที่มีผู้มอบให้โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษาให้แก่สถานศึกษานำร่อง

“ทรัพย์สิน” หมายความว่า สิ่งหามทรัพย์และอสังหาริมทรัพย์ที่มีผู้มอบให้สถานศึกษานำร่องเพื่อใช้ประโยชน์ในด้านการศึกษาของสถานศึกษานำร่อง

ข้อ ๕ ให้ประธานกรรมการนโยบายพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาเป็นผู้รักษาการตามระเบียบนี้ และให้มีอำนาจตีความหรือวินิจฉัยปัญหา กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีปฏิบัติเพื่อดำเนินการให้เป็นไปตามระเบียบนี้

หมวด ๑
การรับเงินหรือทรัพย์สิน

ส่วนที่ ๑
บททั่วไป

ข้อ ๖ การรับเงินหรือทรัพย์สินที่มีผู้บริจาคให้สถานศึกษานำร่อง ให้รับบริจาคไว้ภายใต้เงื่อนไขดังต่อไปนี้

- (๑) ต้องเป็นไปเพื่อการศึกษาหรือเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของผู้บริจาค
 - (๒) ต้องพิจารณาผลได้ผลเสียและประโยชน์ที่สถานศึกษานำร่องพึงได้รับทั้งในปัจจุบันและอนาคต
 - (๓) ต้องเป็นการบริจาคด้วยความสมัครใจและไม่เป็นไปเพื่อแลกเปลี่ยนผลประโยชน์หรือเงินไขผูกพันที่จะให้ประโยชน์แก่ผู้ใดโดยเฉพาะ
 - (๔) ต้องไม่มีเงื่อนไขเลือกปฏิบัติต่อผู้เรียนในการเข้าร่วมกิจกรรม
- ข้อ ๗ ห้ามมิให้สถานศึกษานำร่องรับเงินหรือทรัพย์สินที่ผู้บริจาคระบุเงื่อนไขของการบริจาคอันเป็นภาระหรือข้อเรียกร้องแก่สถานศึกษานำร่องเกินความจำเป็น

ส่วนที่ ๒
การรับเงินบริจาค

ข้อ ๘ การรับเงินบริจาคของสถานศึกษาตามข้อ ๖ ให้รับได้ ดังต่อไปนี้

- (๑) เงินสด
- (๒) เช็คหรือตราที่ธนาคารสั่งจ่าย
- (๓) ตัวแลกเงิน
- (๔) ธนาณัติ
- (๕) ผ่านบัญชีเงินฝากธนาคาร

การผ่านบัญชีธนาคาร ให้ผู้บริจาคส่งสำเนาหลักฐานการโอนเงินผ่านธนาคารให้แก่สถานศึกษานำร่องโดยเร็ว

ข้อ ๙ การรับเช็คธนาคารทุกกรณีต้องมีลักษณะและเงื่อนไขดังต่อไปนี้

- (๑) เป็นเช็คธนาคารและต้องมีเช็คโอนสลักหลัง
- (๒) เป็นเช็คธนาคารที่มีรายการครบถ้วนตามมาตรา ๙๘๘ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์
- (๓) เป็นเช็คธนาคารที่ออกในวันที่นำเช็คนั้นมาชำระหรือเป็นเช็คที่ลงวันที่ก่อนรับชำระไม่เกิน ๗ วัน
- (๔) เป็นเช็คขีดคร่อม สั่งจ่ายเงินแก่สถานศึกษานำร่อง และขีดฆ่าคำว่า “ผู้ถือ” ออก

ข้อ ๑๐ ในการรับบริจาคเงินที่ผู้บริจาคระบุวัตถุประสงค์เป็นการเฉพาะไว้ ให้ผู้บริจาคแสดงความประสงค์ไว้ด้วยว่าหากดำเนินการตามวัตถุประสงค์ที่ระบุไว้แล้วมีเงินเหลือจ่าย ให้สถานศึกษานำร่องสามารถใช้เพื่อการศึกษาได้ โดยให้สถานศึกษานำร่องรวมเป็นเงินรายได้ของสถานศึกษานำร่องโดยไม่ต้องส่งคืนคลังเป็นรายได้แผ่นดิน

ข้อ ๑๑ ให้สถานศึกษานำร่องเปิดบัญชีเงินฝากที่เป็นธนาคารพาณิชย์ประเภทออมทรัพย์ ชื่อ “บัญชีเงินบริจาคเพื่อพัฒนานวัตกรรมการศึกษา (ชื่อสถานศึกษานำร่อง)” เพื่อรองรับเงินบริจาคเพื่อพัฒนานวัตกรรมการศึกษา

ข้อ ๑๒ เมื่อสถานศึกษานำร่องได้รับเงินบริจาค ให้ออกใบเสร็จรับเงินแก่ผู้บริจาค โดยระบุชื่อผู้บริจาคและจำนวนเงินที่บริจาค เพื่อให้ผู้บริจาคซึ่งเป็นบุคคลธรรมดาหรือบริษัทหรือห้างหุ้นส่วนนิติบุคคลนำไปดำเนินการยกเว้นภาษีเงินได้ตามประมวลรัษฎากร

ในกรณีที่ผู้บริจาคระบุวัตถุประสงค์แห่งการบริจาคไว้ ให้ระบุวัตถุประสงค์แห่งการบริจachtenั้นไว้ในใบเสร็จรับเงินนั้นด้วย

ส่วนที่ ๓

การรับบริจาคทรัพย์สินที่เป็นอสังหาริมทรัพย์

ข้อ ๑๓ ในกรณีมีผู้จัดหาหรือจัดสร้างอาคาร อาคารพร้อมที่ดิน หรือที่ดินแก่สถานศึกษานำร่อง ให้หัวหน้าสถานศึกษานำร่องแต่งตั้งคณะกรรมการขึ้นคณะหนึ่งจำนวนไม่เกินห้าคน เพื่อดำเนินการดังต่อไปนี้

(๑) ตรวจสอบกรรมสิทธิ์ที่ดิน หรือสิทธิครอบครองของผู้บริจาค รวมทั้งการระดมที่ดิน

(๒) ประเมินมูลค่าของอาคาร อาคารพร้อมที่ดิน หรือที่ดินที่รับบริจาคโดยเทียบเคียงกับราคาประเมินกลางของกรมที่ดินหรือราคากลางของทางราชการ

เมื่อได้ดำเนินการตามวรรคหนึ่งแล้ว ให้คณะกรรมการรายงานผลการพิจารณาต่อหัวหน้าสถานศึกษานำร่องเพื่อพิจารณา

ข้อ ๑๔ เมื่อหัวหน้าสถานศึกษานำร่องพิจารณาเห็นชอบการรับบริจาคตามข้อ ๑๓ แล้วให้ดำเนินการบันทึกบัญชีทรัพย์สินที่ได้รับบริจาคตามแนวปฏิบัติทางบัญชีเกี่ยวกับทรัพย์สินถาวรในระบบการบริหารการเงินการคลังภาครัฐด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ (ระบบ GFMS) ที่กรมบัญชีกลางกำหนด

ข้อ ๑๕ การออกหลักฐานการรับบริจาคทรัพย์สินที่เป็นอสังหาริมทรัพย์ให้หัวหน้าสถานศึกษานำร่องออกหนังสือรับรองตามมูลค่าที่ได้ดำเนินการแล้วในข้อ ๑๓ โดยประทับตราโรงเรียนและลงลายมือชื่อหัวหน้าสถานศึกษานำร่องในหนังสือรับรองนั้นด้วย เพื่อให้บริษัทหรือห้างหุ้นส่วนนิติบุคคลนำไปดำเนินการยกเว้นภาษีเงินได้ตามประมวลรัษฎากร สำหรับบุคคลธรรมดาซึ่งไม่สามารถนำไปยกเว้นภาษีเงินได้ให้หัวหน้าสถานศึกษานำร่องประสานงานและดำเนินการ เพื่อให้สถานศึกษานำร่องหรือต้นสังกัดของสถานศึกษานำร่องแล้วแต่กรณีออกหนังสือตอบขอบคุณและอนุโมทนา หรือดำเนินการเพื่อเสนอขอพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ตามกฎหมายที่เกี่ยวข้องให้แก่ผู้บริจาดดังกล่าวต่อไป

ส่วนที่ ๔

การรับบริจาคทรัพย์สินที่เป็นสังหาริมทรัพย์

ข้อ ๑๖ ในกรณีมีผู้บริจาคทรัพย์สินที่เป็นสังหาริมทรัพย์ให้แก่สถานศึกษานำร่องเกินหนึ่งแสนบาทขึ้นไปให้หัวหน้าสถานศึกษานำร่องแต่งตั้งคณะกรรมการขึ้นคณะหนึ่งจำนวนไม่เกินห้าคน เพื่อดำเนินการดังต่อไปนี้

(๑) ตรวจสอบกรรมสิทธิ์ สิทธิครอบครอง และภาระติดพันในทรัพย์สิน

(๒) ประเมินราคาทรัพย์สินที่รับบริจาค

เมื่อได้ดำเนินการตามวรรคหนึ่งแล้ว ให้คณะกรรมการรายงานผลการพิจารณาต่อหัวหน้าสถานศึกษานำร่องเพื่อพิจารณา

ในกรณีที่บริษัทหรือห้างหุ้นส่วนนิติบุคคลซึ่งได้บริจาคประสงค์จะนำไปดำเนินการยกเว้นภาษีเงินได้ตามประมวลรัษฎากรต้องเป็นการบริจาคทรัพย์สินใหม่ที่ไม่ผ่านการใช้งานมาแล้ว

ข้อ ๑๗ เมื่อหัวหน้าสถานศึกษานำร่องพิจารณาเห็นชอบการรับบริจาคตามข้อ ๑๖ แล้วให้ดำเนินการบันทึกบัญชีทรัพย์สินที่ได้รับบริจาคตามแนวปฏิบัติทางบัญชีเกี่ยวกับทรัพย์สินถาวรในระบบการบริหารการเงินการคลังภาครัฐด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ (ระบบ GFMS) ที่กรมบัญชีกลางกำหนด

ข้อ ๑๘ การออกหลักฐานการรับบริจาคให้หัวหน้าสถานศึกษานำร่องออกหนังสือรับรองตามมูลค่าที่ได้ดำเนินการแล้วในข้อ ๑๖ หรือตามมูลค่าทรัพย์สินไม่เกินหนึ่งแสนบาท โดยประทับตราโรงเรียนและลงลายมือชื่อหัวหน้าสถานศึกษานำร่องในหนังสือรับรอนั้นด้วย และให้นำความในข้อ ๑๕ มาใช้บังคับโดยอนุโลม

หมวด ๒

ส่วนที่ ๑

การใช้เงิน การจ่ายเงิน การเก็บรักษาเงิน และการเก็บรักษาทรัพย์สิน

ข้อ ๑๙ เงินบริจาคและดอกผลที่เกิดจากทรัพย์สินซึ่งมีผู้บริจาค จะนำไปจ่ายหรือก่อก่อนผู้กักได้เฉพาะกิจกรรมเพื่อการศึกษา และต้องไม่มีเงื่อนไขเลือกปฏิบัติต่อผู้เรียนในการเข้าร่วมกิจกรรม

ข้อ ๒๐ ให้หัวหน้าสถานศึกษานำร่องหรือผู้ที่หัวหน้าสถานศึกษานำร่องมอบหมายเป็นผู้มีอำนาจอนุมัติการจ่ายหรือก่อก่อนผู้กักเงินบริจาคหรือดอกผลซึ่งเกิดจากทรัพย์สินที่มีผู้บริจาคให้แก่สถานศึกษานำร่อง

ข้อ ๒๑ การจ่ายเงิน การเก็บรักษาเงิน และการเก็บรักษาทรัพย์สิน ให้สถานศึกษานำร่องปฏิบัติตามระเบียบ หลักเกณฑ์ที่ส่วนราชการต้นสังกัด หากส่วนราชการต้นสังกัดไม่ได้กำหนด ให้ถือปฏิบัติตามระเบียบกระทรวงการคลังในส่วนที่เกี่ยวข้องโดยอนุโลม ทั้งนี้ สถานศึกษานำร่องต้องเก็บรวบรวมเอกสารหลักฐานทั้งหมดไว้ เพื่อเตรียมให้สำนักงานการตรวจเงินแผ่นดินตรวจสอบต่อไป

ข้อ ๒๒ เงินบริจาคเพื่อการศึกษา ที่ระบுவัตถุประสงค์ให้สถานศึกษานำร่องใช้เพื่อการพัฒนาวัตกรรมการศึกษาของสถานศึกษานำร่องและสถานศึกษานำร่องในเครือข่าย การใช้เงินดังกล่าวต้องผ่านความเห็นชอบของผู้บริหารสถานศึกษานำร่องที่ได้รับเงินบริจาค และผู้บริหารสถานศึกษานำร่องในเครือข่ายทุกแห่ง โดยสามารถใช้เงินบริจาคได้ในกรณีดังต่อไปนี้

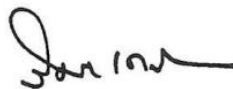
- (๑) พัฒนวัตกรรมการศึกษาของสถานศึกษานำร่องและสถานศึกษานำร่องในเครือข่าย
- (๒) จัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างสถานศึกษานำร่องในเครือข่าย
- (๓) สนับสนุนสถานศึกษานำร่องในเครือข่าย

ข้อ ๒๓ ในกรณีหลักฐานใบเสร็จรับเงินหรือหนังสือรับรองสูญหายให้ปฏิบัติ ดังนี้

(๑) ถ้าใบเสร็จรับเงินหรือหนังสือรับรองสูญหาย ให้ใช้สำเนาใบเสร็จรับเงินหรือสำเนาหนังสือรับรองการรับเงิน ซึ่งหัวหน้าสถานศึกษานำร่องหรือผู้รับเงินรับรองแล้วแทนได้ ทั้งนี้ ให้ผู้บริจคนำหลักฐานการแจ้งความร้องทุกข์ของตำรวจเพื่อประกอบการพิจารณาของสถานศึกษานำร่องด้วย

(๒) ถ้าสำเนาฉบับใบเสร็จรับเงินหรือสำเนาฉบับหนังสือรับรองที่สถานศึกษานำร่องเก็บรักษาสูญหายให้หัวหน้าสถานศึกษานำร่องนั้นออกใบรับรองของใบเสร็จรับเงินหรือหนังสือรับรองแล้วแต่กรณีเพื่อใช้เป็นหลักฐานการบริจาคได้

ประกาศ ณ วันที่ ๑๐ กันยายน พ.ศ. ๒๕๖๔

(นายวิชญ์ เครืองาม)

รองนายกรัฐมนตรี

ประธานกรรมการนโยบายพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา

ประกาศคณะกรรมการนโยบายพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา

เรื่อง หลักเกณฑ์และวิธีการจัดสรรเงินอุดหนุนทั่วไปเพื่อพัฒนานวัตกรรมการศึกษา

พ.ศ. ๒๕๖๖

โดยที่เป็นการสมควรกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการจัดสรรเงินอุดหนุนทั่วไปเพื่อพัฒนานวัตกรรมการศึกษา รายการค่าใช้จ่ายดำเนินงาน ให้แก่สถานศึกษานำร่องในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๑๕ (๑๓) และมาตรา ๒๘ วรคสอง แห่งพระราชบัญญัติพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา พ.ศ. ๒๕๖๒ คณะกรรมการนโยบายพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา โดยความเห็นชอบของสำนักงานงบประมาณ จึงออกประกาศไว้ ดังต่อไปนี้

ข้อ ๑ ประกาศนี้เรียกว่า “ประกาศคณะกรรมการนโยบายพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา เรื่อง หลักเกณฑ์และวิธีการจัดสรรเงินอุดหนุนทั่วไปเพื่อพัฒนานวัตกรรมการศึกษา พ.ศ. ๒๕๖๖”

ข้อ ๒ ประกาศนี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป

ข้อ ๓ ในประกาศนี้

“คณะกรรมการขับเคลื่อน” หมายความว่า คณะกรรมการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา

“สถานศึกษา” หมายความว่า สถานศึกษานำร่องตามกฎหมายว่าด้วยพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา ในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

“เงินอุดหนุนทั่วไป” หมายความว่า เงินอุดหนุนทั่วไปเพื่อพัฒนานวัตกรรมการศึกษา รายการค่าใช้จ่ายดำเนินงาน ตามมาตรา ๒๘ แห่งพระราชบัญญัติพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา พ.ศ. ๒๕๖๒

ข้อ ๔ เพื่อประโยชน์ในการจัดสรรเงินอุดหนุนทั่วไป ให้แบ่งสถานศึกษาออกเป็นสี่ประเภท ดังต่อไปนี้

ก. สถานศึกษาขนาดเล็ก ได้แก่ สถานศึกษาที่มีลักษณะอย่างใดอย่างหนึ่ง ดังนี้

(๑) สถานศึกษาที่จัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นลงไป และมีจำนวนนักเรียนไม่เกินกว่าหนึ่งร้อยยี่สิบคน

(๒) สถานศึกษาที่จัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย และมีจำนวนนักเรียนไม่เกินกว่าสี่ร้อยเก้าสิบเก้าคน

ข. สถานศึกษาขนาดกลาง ได้แก่ สถานศึกษาที่มีลักษณะอย่างใดอย่างหนึ่ง ดังนี้

(๑) สถานศึกษาที่จัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นลงไป และมีจำนวนนักเรียนตั้งแต่หนึ่งร้อยยี่สิบเอ็ดคนขึ้นไป แต่ไม่เกินหกร้อยคน

(๒) สถานศึกษาที่จัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย และมีจำนวนนักเรียนตั้งแต่หกร้อยคนขึ้นไป แต่ไม่เกินหนึ่งพันสี่ร้อยเก้าสิบเก้าคน

ค. สถานศึกษาขนาดใหญ่ ได้แก่ สถานศึกษาที่มีลักษณะอย่างใดอย่างหนึ่ง ดังนี้

(๑) สถานศึกษาที่จัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นลงไป และมีจำนวนนักเรียนตั้งแต่หกร้อยเอ็ดคนขึ้นไป แต่ไม่เกินหนึ่งพันห้าร้อยคน

(๒) สถานศึกษาที่จัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย และมีจำนวนนักเรียนตั้งแต่หนึ่งพันห้าร้อยคนขึ้นไป แต่ไม่เกินสองพันสี่ร้อยเก้าสิบเก้าคน

ง. สถานศึกษาขนาดใหญ่พิเศษ ได้แก่ สถานศึกษาที่มีลักษณะอย่างใดอย่างหนึ่ง ดังนี้

(๑) สถานศึกษาที่จัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นลงไป และมีจำนวนนักเรียนตั้งแต่หนึ่งพันห้าร้อยเอ็ดคนขึ้นไป

(๒) สถานศึกษาที่จัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย และมีจำนวนนักเรียนตั้งแต่สองพันห้าร้อยคนขึ้นไป

จำนวนนักเรียนตามวรรคหนึ่ง ให้นำรวมจำนวนนักเรียนทุกระดับการศึกษาที่สถานศึกษาจัดการเรียนการสอน โดยให้ยึดข้อมูลจำนวนนักเรียน ณ วันที่ ๑๐ มิถุนายน ของปีนั้น

สถานศึกษาใดเป็นสถานศึกษาประเภทใดตามวรรคหนึ่ง ให้เป็นไปตามที่คณะกรรมการขับเคลื่อนประกาศกำหนด ทั้งนี้ ภายในวันทำการสุดท้ายของเดือนมิถุนายนของแต่ละปี

ข้อ ๕ ให้สถานศึกษาตามข้อ ๔ ได้รับการจัดสรรงบประมาณเงินอุดหนุนทั่วไปตามอัตราที่กำหนดในบัญชีหมายเลข ๑ หัวยประกาศนี้

ข้อ ๖ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา คณะกรรมการขับเคลื่อนอาจกำหนดให้สถานศึกษาที่มีลักษณะอย่างใดอย่างหนึ่งตามหลักเกณฑ์ดังต่อไปนี้ เป็นสถานศึกษาที่ตั้งอยู่ในพื้นที่พิเศษ

(๑) สถานศึกษาที่ตั้งอยู่บนพื้นที่สูง กรณีที่สถานศึกษานั้นตั้งอยู่บนพื้นที่ที่มีความลาดชันโดยเฉลี่ยมากกว่าร้อยละสามสิบห้า หรือพื้นที่ที่มีความสูงกว่าระดับน้ำทะเลห้าร้อยเมตรขึ้นไป ในเขตจังหวัดตามบัญชีหมายเลข ๒ หัวยประกาศนี้ ทั้งนี้ เว้นแต่เป็นสถานศึกษาตาม (๒)

(๒) สถานศึกษาที่ตั้งอยู่บนสันเขาหรือหุบเขา กรณีที่สถานศึกษานั้นตั้งอยู่บนพื้นที่ที่เป็นภูเขาหรือพื้นที่ที่อยู่ระหว่างภูเขาและการเดินทางไปยังที่ว่าการอำเภอที่สถานศึกษานั้นตั้งอยู่ต้องเดินทางข้ามภูเขา ในเขตจังหวัดตามบัญชีหมายเลข ๒ หัวยประกาศนี้

(๓) สถานศึกษาที่ตั้งอยู่บนพื้นที่เกาะ กรณีที่สถานศึกษานั้นตั้งอยู่บนพื้นที่ที่มีน้ำล้อมรอบมีลักษณะตัดขาดจากแผ่นดินใหญ่ ทั้งนี้ ให้พิจารณาจากความยากลำบากในการบริหารและจัดการศึกษา

ข้อ ๗ ให้สถานศึกษาที่ตั้งอยู่ในพื้นที่พิเศษตามข้อ ๖ ได้รับการจัดสรรงบประมาณเพิ่มเติมจากงบประมาณในข้อ ๕ ตามอัตราที่กำหนดในบัญชีหมายเลข ๓ หัวยประกาศนี้

ข้อ ๘ เงินอุดหนุนทั่วไปเพื่อพัฒนานวัตกรรมการศึกษาตามข้อ ๕ และข้อ ๗ ให้สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานจัดสรรให้แก่สถานศึกษาแต่ละแห่งโดยตรง

ข้อ ๙ การใช้จ่ายเงินอุดหนุนทั่วไปตามข้อ ๕ และข้อ ๗ ให้เป็นไปตามแนวทางที่เลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนด

ข้อ ๑๐ ให้ถือว่าการจัดสรรงบประมาณเป็นเงินอุดหนุนทั่วไปตามมาตรา ๔๗ แห่งพระราชบัญญัติ
พื้นที่นวัตกรรมการศึกษา พ.ศ. ๒๕๖๒ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๖ ที่ได้ดำเนินการก่อนวันที่
ประกาศนี้ใช้บังคับ เป็นการจัดสรรตามประกาศนี้

ข้อ ๑๑ ในกรณีที่มีปัญหาอันเกิดจากการปฏิบัติตามประกาศนี้ ให้เลขาธิการคณะกรรมการ
การศึกษาขั้นพื้นฐานเสนอคณะกรรมการนโยบายพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาเพื่อพิจารณาตีความ
และวินิจฉัย และคำวินิจฉัยนั้นให้ถือเป็นที่สุด

ประกาศ ณ วันที่ ๑๘ มกราคม พ.ศ. ๒๕๖๖

วิษณุ เครืองาม

รองนายกรัฐมนตรี

ประธานกรรมการนโยบายพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา

บัญชีหมายเลข ๑
อัตราเงินอุดหนุนทั่วไปเพื่อพัฒนานวัตกรรมการศึกษา

ประเภทสถานศึกษา	อัตรา (บาท/คน/ปี)
สถานศึกษาขนาดเล็ก	๕๖๐
สถานศึกษานขนาดกลาง	๓๕๐
สถานศึกษานขนาดใหญ่	๒๔๐
สถานศึกษานขนาดใหญ่พิเศษ	๑๘๐

บัญชีหมายเลข ๒
จังหวัดที่สถานศึกษาในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาอาจได้รับการกำหนดเป็นสถานศึกษาที่ตั้งอยู่บนพื้นที่สูง
หรือสถานศึกษาที่ตั้งอยู่บนพื้นที่สันทนาการหรือภูเขา

๑. จังหวัดกาญจนบุรี	๑๒. จังหวัดแพร่
๒. จังหวัดกำแพงเพชร	๑๓. จังหวัดแม่ฮ่องสอน
๓. จังหวัดเชียงราย	๑๔. จังหวัดราชบุรี
๔. จังหวัดเชียงใหม่	๑๕. จังหวัดเลย
๕. จังหวัดตาก	๑๖. จังหวัดลำปาง
๖. จังหวัดน่าน	๑๗. จังหวัดลำพูน
๗. จังหวัดประจวบคีรีขันธ์	๑๘. จังหวัดสุโขทัย
๘. จังหวัดพะเยา	๑๙. จังหวัดสุพรรณบุรี
๙. จังหวัดพิษณุโลก	๒๐. จังหวัดอุทัยธานี
๑๐. จังหวัดเพชรบุรี	๒๑. จังหวัดอุตรดิตถ์
๑๑. จังหวัดเพชรบูรณ์	๒๒. จังหวัดนครสวรรค์

บัญชีหมายเลข ๓
อัตราเงินอุดหนุนทั่วไปเพื่อพัฒนานวัตกรรมการศึกษาเพิ่มเติม
สำหรับสถานศึกษาที่ตั้งอยู่ในพื้นที่พิเศษ

ที่ตั้งของสถานศึกษา	อัตรา (บาท/คน/ปี)
สถานศึกษาที่ตั้งอยู่บนพื้นที่สูง	๑๐๐
สถานศึกษาที่ตั้งอยู่บนพื้นที่สันทนาการหรือภูเขา	๕๐๐
สถานศึกษาที่ตั้งอยู่บนพื้นที่เกาะ	๖๐๐

ประกาศคณะกรรมการนโยบายพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา

เรื่อง มาตรฐานข้อมูลและมาตรฐานการแลกเปลี่ยนข้อมูลการจัดการศึกษา

ของพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาและสถานศึกษานำร่อง

พ.ศ. ๒๕๖๖

โดยที่เป็นการสมควรกำหนดมาตรฐานข้อมูลการจัดการศึกษาและมาตรฐานการแลกเปลี่ยนข้อมูลการจัดการศึกษาของพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาและสถานศึกษานำร่องในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา ในการออกแบบและจัดการระบบข้อมูลสารสนเทศทางการศึกษาให้มีมาตรฐานเดียวกัน เพื่อให้เกิด ประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุดในการจัดการศึกษา

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๑๕ วรรคหนึ่ง (๖) และ (๑๓) แห่งพระราชบัญญัติ พื้นที่นวัตกรรมการศึกษา พ.ศ. ๒๕๖๒ ประกอบกับมติคณะกรรมการนโยบายพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา ในการประชุมครั้งที่ ๑/๒๕๖๖ เมื่อวันที่ ๑๖ มีนาคม ๒๕๖๖ จึงออกประกาศไว้ ดังต่อไปนี้

ข้อ ๑ ประกาศนี้เรียกว่า “ประกาศคณะกรรมการนโยบายพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา เรื่อง มาตรฐานข้อมูลและมาตรฐานการแลกเปลี่ยนข้อมูลการจัดการศึกษาของพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา และสถานศึกษานำร่อง พ.ศ. ๒๕๖๖”

ข้อ ๒ ประกาศนี้ให้ใช้บังคับเมื่อพ้นกำหนดสามสิบวันนับแต่วันถัดจากวันประกาศ ในราชกิจจานุเบกษา

ข้อ ๓ ให้ใช้มาตรฐานข้อมูลการจัดการศึกษาของพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาและสถานศึกษานำร่อง ในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา ตามที่กำหนดไว้ใน ผนวก ก แนบท้ายประกาศนี้

ข้อ ๔ ให้ใช้มาตรฐานการแลกเปลี่ยนข้อมูลการจัดการศึกษาของพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา และสถานศึกษานำร่องในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา ตามที่กำหนดไว้ใน ผนวก ข แนบท้ายประกาศนี้

ข้อ ๕ เพื่อประโยชน์ในการสืบค้นมาตรฐาน ให้สำนักงานบริหารพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จัดให้มีการเผยแพร่มาตรฐานข้อมูลการจัดการศึกษา ตามข้อ ๓ และมาตรฐานการแลกเปลี่ยนข้อมูลการจัดการศึกษาตามข้อ ๔ ในรูปแบบสื่ออิเล็กทรอนิกส์

ข้อ ๖ ในการดำเนินการเพื่อจัดให้มีระบบข้อมูลตามพระราชบัญญัติพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา พ.ศ. ๒๕๖๒ มาตรา ๒๔ วรรคหนึ่ง (๑) ให้สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา เชื่อมโยงและหรือแลกเปลี่ยนข้อมูลในรูปแบบดิจิทัลกับส่วนราชการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานการศึกษา และหน่วยงานอื่นทั้งภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้อง ซึ่งเก็บรวบรวมข้อมูลดังกล่าว เป็นลำดับแรกโดยมิให้เก็บข้อมูลซ้ำซ้อน

สำหรับข้อมูลซึ่งยังไม่มีกรเก็บรวบรวม ให้สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาดำเนินการเพื่อให้สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา สถานศึกษานำร่อง และหรือหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องนำเข้าข้อมูลดังกล่าวเพิ่มเติมเท่าที่จำเป็นโดยให้คำนึงถึงภารกิจ ภาระงาน และผลกระทบต่อการจัดการเรียนการสอนของสถานศึกษานำร่องประกอบกัน

ข้อ ๗ ในกรณีที่มีปัญหาอันเกิดจากการปฏิบัติตามประกาศนี้ ให้คณะกรรมการนโยบายพื้นที่นวัตกรรมการศึกษามีอำนาจตีความและวินิจฉัยปัญหาดังกล่าว และให้ถือเป็นที่สุด

ประกาศ ณ วันที่ ๓ เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๖

วิชญ์ เครืองาม

รองนายกรัฐมนตรี

ประธานกรรมการนโยบายพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา

ผนวก ก

มาตรฐานข้อมูลการจัดการศึกษาของพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาและสถานศึกษานำร่อง

(แนบท้ายประกาศคณะกรรมการนโยบายพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา

เรื่อง มาตรฐานข้อมูลและมาตรฐานการแลกเปลี่ยนข้อมูลการจัดการศึกษาของพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาและสถานศึกษานำร่อง พ.ศ. ๒๕๖๖

ลงวันที่ ๓ เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๖)

ที่	นิยามชุดข้อมูล (Definition)	ชื่อชุดข้อมูล (Name)	ประเภทกลุ่มข้อมูล
๑	ข้อมูลนักเรียน	STUDENT	CORE RELATED
๒	ข้อมูลผู้สำเร็จการศึกษา	GRADUATED	CORE RELATED
๓	ข้อมูลผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษา	TRANSCRIPT	CORE RELATED
๔	ข้อมูลครูและบุคลากรทางการศึกษา	TEACHER	CORE RELATED
๕	ข้อมูลบุคลากรอื่น	PERSONNEL	CORE RELATED
๖	ข้อมูลการพัฒนาบุคลากร	TEACHER DEVELOPMENT ACTIVITY	CORE RELATED
๗	ข้อมูลสถานศึกษา	SCHOOL	CORE RELATED
๘	ข้อมูลหลักสูตรสถานศึกษาของสถานศึกษานำร่องในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา	CURRICULUM	CORE RELATED
๙	ข้อมูลงบประมาณ	BUDGET	SANDBOX
๑๐	ข้อมูลอัตลักษณ์ของแต่ละพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา	AREA_IDENTITY	SANDBOX
๑๑	ข้อมูลนวัตกรรมการศึกษา	INNOVATION	SANDBOX
๑๒	ข้อมูลเทคโนโลยีและการเรียนรู้	LEARNING TECHNOLOGY MEDIA	SANDBOX
๑๓	ข้อมูลแนวปฏิบัติที่เป็นเลิศในการจัดการศึกษา	BEST_PRACTICE	SANDBOX
๑๔	ข้อมูลหน่วยงานที่เข้ามามีส่วนร่วมในพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา	PARTICIPANT	SANDBOX
๑๕	ข้อมูลอำนาจและหน้าที่ของคณะกรรมการขับเคลื่อนพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาด้านต่าง ๆ	SANDBOX_COMMITTEE	SANDBOX
๑๖	ข้อมูลการประกันคุณภาพด้วยตัวชี้วัดของพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา	QUALITY_ASSURANCE	SANDBOX

ให้สำนักงานบริหารพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จัดพิมพ์เอกสารมาตรฐานข้อมูลการจัดการศึกษาของพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาและสถานศึกษานำร่องและเผยแพร่ในรูปแบบสื่ออิเล็กทรอนิกส์ บนเว็บไซต์ของสำนักงานบริหารพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา

ผนวก ข

มาตรฐานการแลกเปลี่ยนข้อมูลการจัดการศึกษาของพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาและสถานศึกษานำร่อง

(แนบท้ายประกาศคณะกรรมการนโยบายพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา

เรื่อง มาตรฐานข้อมูลและมาตรฐานการแลกเปลี่ยนข้อมูลการจัดการศึกษาของพื้นที่นวัตกรรมการศึกษาและสถานศึกษานำร่อง พ.ศ. ๒๕๖๖

ลงวันที่ ๓ เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๖)

หมวดมาตรฐาน	คำอธิบาย	มาตรฐานและเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้อง
มาตรฐานการเชื่อมโยง (Interconnection Specification)	รายการมาตรฐานที่ใช้ในการเชื่อมโยงระบบข้อมูล รวมถึงระบุแนวทาง การเชื่อมโยงในระดับโปรโตคอลมาตรฐานต่าง ๆ	- HTTPS: Hypertext Transfer Protocol over Secure Socket
มาตรฐานการแลกเปลี่ยนข้อมูล (Data Exchange Specification)	รายการมาตรฐานเพื่อการแลกเปลี่ยนข้อมูลครอบคลุมถึงเทคโนโลยี และมาตรฐานต่าง ๆ สำหรับการจัดโครงสร้างข้อมูล (Structure) และการเข้ารหัสข้อมูล (Encode) เพื่อการแลกเปลี่ยนข้อมูล	- XML: Extensible Markup Language - JSON: JavaScript Object Notation
บริการผ่านเว็บเซอร์วิสเทคโนโลยี (Web Technology Specification)	มาตรฐานและเทคโนโลยีเกี่ยวกับเว็บเซอร์วิส เพื่อการแลกเปลี่ยนข้อมูล ระหว่างระบบที่มีแพลตฟอร์มเหมือนกันและแตกต่างกัน	- SOAP: Simple Object Access Protocol - REST: Representational state transfer
มาตรฐานความมั่นคงปลอดภัย (Security Specification)	มาตรฐานและเทคโนโลยีต่าง ๆ ที่สนับสนุนการแลกเปลี่ยนข้อมูล ที่มีความมั่นคงปลอดภัย รวมถึงเทคโนโลยีและมาตรฐานต่าง ๆ สำหรับการเข้ารหัสลับ (Encryption) และ Public key infrastructure ที่ใช้เป็น มาตรฐานสนับสนุนการใช้กุญแจสาธารณะ (public key) และกุญแจ ส่วนตัว (private key) เพื่อการเข้ารหัสลับ (Encryption) และถอดรหัสลับ (Decryption) มาตรฐานลายมือชื่อดิจิทัล (Digital Signature) และ โพรโทคอลการส่งข้อมูลที่มีความมั่นคงปลอดภัยสูง	- HTTPS: Hypertext Transfer Protocol over Secure Socket - SSL: Secure Socket Layout - TLS: Transport Layout
แบบจำลองมาตรฐานข้อมูล (Data Modeling)	แบบจำลองข้อมูลหรือแนวคิดที่ใช้อธิบาย โครงสร้าง ความสัมพันธ์ และความหมายของข้อมูล รวมไปถึงเงื่อนไขบังคับต่าง ๆ เพื่อให้มี ความสอดคล้องของข้อมูลภายในฐานข้อมูล	- CCTS: Core Component Technical Specification - UPCC: UML Profile for Core Components

ให้สำนักงานบริหารพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จัดพิมพ์เอกสารมาตรฐานการแลกเปลี่ยนข้อมูลการจัดการศึกษาของพื้นที่ นวัตกรรมการศึกษาและสถานศึกษานำร่องและเผยแพร่ในรูปแบบสื่ออิเล็กทรอนิกส์ บนเว็บไซต์ของสำนักงานบริหารพื้นที่นวัตกรรมการศึกษา

หน่วยบริหารและจัดการทุนด้านการพัฒนาระดับพื้นที่